AUTHOR

NO. 191

TITLE משלי

[MISCHLE]

RR

IMPRINT LEIRIA, 1492

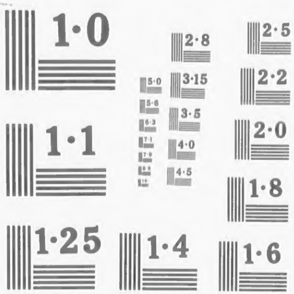
CALL NO. GOFF, HEB-33

DATE MICROFILMED

INCHES 1 2 3 4 5 6

C2399

METRIC 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15

1·0
2·8
2·5
5·0
3·15
2·2
5·6
6·3
3·5
7·1
2·0
4·0
1·1
4·5
1·8
1·25
1·4
1·6

100 MILLIMETERS

INSTRUCTIONS Resolution is expressed in terms of the lines per millimeter recorded by a particular film under specified conditions. Numerals in chart indicate the number of lines per millimeter in adjacent "T-shaped" groupings.

In microfilming, it is necessary to determine the reduction ratio and multiply the number of lines in the chart by this value to find the number of lines recorded by the film. As an aid in determining the reduction ratio, the line above is 100 millimeters in length. Measuring this line in the film image and dividing the length into 100 gives the reduction ratio. Example: the line is 20 mm. long in the film image, and 100/20 = 5.

Examine "T-shaped" line groupings in the film with microscope, and note the number adjacent to finest lines recorded sharply and distinctly. Multiply this number by the reduction factor to obtain resolving power in lines per millimeter. Example: 7.9 group of lines is clearly recorded while lines in the 10.0 group are not distinctly separated. Reduction ratio is 5, and 7.9 x 5 = 39.5 lines per millimeter recorded satisfactorily. 10.0 x 5 = 50 lines per millimeter which are not recorded satisfactorily. Under the particular conditions, maximum resolution is between 39.5 and 50 lines per millimeter.

Resolution, as measured on the film, is a test of the entire photographic system, including lens, exposure, processing, and other factors. These rarely utilize maximum resolution of the film. Vibrations during exposure, lack of critical focus, and exposures yielding very dense negatives are to be avoided.

WAVY

PAPER

TIGHTLY

BOUND

Proverbia ed. Leiria

משלי עם תרגום ~~אונקלוס~~ ופירוש
המאירי והרלב"ג בר"ח אב ברנ"ב
בדפוס שמואל דורטאש

Leiria 25 July 1492

נמצאים
fol. 35–50; 56; 58–227

חסרים
fol. 1–34; 51–55; 57

extremae raritatis

[illegible] to Freimann only in Brit. Mus.

cf. [illegible] Brit. Mus. 40a

רלב"ג [illegible]

באור משלי [illegible]

משלי שלמה בן דוד
מלך ישראל לדעת
חכמה ומוסר להבין
אמרי בינה

מתלוי דשלמה בר
דוד מלכא דישראל
למדע חכמתא
ומרדותא למתביינא
במלי דסוכלתא

[illegible]

ביאור משלי [illegible] לדעת [illegible]

מאירי לקחת

לקחת מוסר השכל צדק ומשפט ומישרים:

למקבלא במרדותא דסוכלא ודקותא ודינא ותריצותא

באור הדברים

מאירי לדעת [illegible]

[illegible]

רלב"ג באור המלות [illegible]

[illegible]

לְהָתֵת לִפְתָאִים עָרְמָה לְנַעַר דַּעַת וּמְזִמָּה׃ יִשְׁמַע חָכָם וְיוֹסֶף לֶקַח וְנָבוֹן תַּחְבֻּלוֹת יִקְנֶה׃

למיתב לשברי ערמומתא ולטליא ידיעתא ועיצתא׃ ישמע חכימא ויוסף מרדותא וסוכלתנא מדברנותא יקני׃

[illegible]

באור הדברים לדעת [illegible]

[illegible]

באור המלות

[illegible]

לְהָבִין מָשָׁל וּמְלִיצָה דִּבְרֵי חֲכָמִים וְחִידֹתָם׃ יִרְאַת יְהוָה רֵאשִׁית דָּעַת חָכְמָה וּמוּסָר אֱוִילִים בָּזוּ׃

למסתכלא מתלא ופלאתא ומלי חכימי וחידתהון׃ רישא דחכמתא דחלתא דאלהא חכמתא ומרדותא סכלי שטין׃

באור הדברים

להבין [illegible]

[illegible]

באור הדברים יראת ה׳

[illegible]

רלב"ג באור הדברים שמע בני

[illegible]

שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך

שמע ברי מרדותא דאבוך ולא תמשי נמוסא דאמך

[illegible]

מאירי

[illegible]

רלב"ג מאור הדברים

[illegible]

כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרתיך בני אם יפתוך חטאים אל תבא

מטול דאיתא דחסדא איתנון לרישך והמניכא לצוארך ברי אין נשדלך חטאי לא תטפה

[illegible]

מאירי

[illegible]

רלב"ג מאור הדברים

[illegible]

אם יאמרו לכה אתנו נארבה לדם נצפנה לנקי חנם נבלעם כשאול חיים ותמימים כיורדי בור כל הון יקר נמצא נמלא בתינו שלל גורלך תפיל בתוכנו כיס אחד יהיה לכלנו בני אל תלך בדרך אתם מנע רגלך מנתיבתם

אם יימרון לך תא עמן נכמן לדמא נטשי לזכאי מגן נבלעינון בשיול לחיי ולא טום היך נחתי גובא כל עתרא ויקרא משכח נמלי בתינן בזתאי פיסך ארמי ביננא כיסא חדא יהוי לכלן ברי לא תיזל בארחא עמהון מנע רגלך מן שביליהון

[illegible]

מאירי

כי רגליהם לרע ירוצו [illegible]

[illegible]

כשעט בן קלפטו [illegible]

רלבג

מאור הדברים

כי רגליהם לרע ירוצו [illegible]

כי רגליהם לרע ירוצו
וימהרו לשפך דם׃
כי חנם מזורה הרשת
בעיני כל בעל כנף׃
והם לדמם יארבו
יצפנו לנפשתם׃ כן
ארחות כל בצע בצע
את נפש בעליו יקח׃

מטול דרגליהון לבישתא
רהטין ומסרהבין
למשפך דמא׃ מטול
דמגן פרישא מצדתא
על פרחתא דגפאי׃
ואנון לדמהון כמנין
ומטשין לנפשתהון׃
הכין אנון ארחתא
דכל דעברין עלאיתא
נפשתא דמריהון נסבין׃

[illegible]

רלבג

[illegible]

ואולם התועלות

[illegible]

התועלת הראשון

[illegible]

התועלת השני

[illegible]

התועלת השלישי

[illegible]

התועלת הרביעי

[illegible]

הפרשה [illegible]

[illegible]

חכמות [illegible]

חָכְמוֹת בַּחוּץ תָּרֹנָּה בָּרְחֹבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ׃ בְּרֹאשׁ הֹמִיּוֹת תִּקְרָא בְּפִתְחֵי שְׁעָרִים בָּעִיר אֲמָרֶיהָ תֹאמֵר׃

[illegible]

רלב"ג באור המלות׃ חכמות

[illegible] בראש [illegible]

באור הדברים׃ [illegible]

חָכְמְתָא בְּשׁוּקָא מִשְׁתַּבְחָא וּבִשְׁקָקֵי יְהָבַת קָלָהּ בְּרֵישׁ מַכְרְזָא מְבָרְתָא וּבְמַעֲלָא דְּתַרְעֵי דְּבַרְבָּא מִלְּתָא תֵּימַר׃

[illegible] בראש [illegible]

[illegible]

בראש [illegible]

[illegible]

[illegible]

עַד מָתַי פְּתָיִם תְּאֵהֲבוּ פֶתִי וְלֵצִים לָצוֹן חָמְדוּ לָהֶם וּכְסִילִים יִשְׂנְאוּ דָעַת׃

[illegible]

רלב"ג באור המלות׃ עד מתי פתים

[illegible]

עַד אֵימָתַי שַׁבְרֵי אַתּוּן רָחֲמִין שַׁבְרוּתָא וּמְמַקְנֵי מְמַקְנוּתָא רְגַגוּ לְהוֹן וְסַכְלֵי שָׂנְאִין יְדִיעָתָא׃

[illegible]

באור הדברים עד [illegible]

[illegible]

[illegible]

מאירי תשובו

[illegible]

רלב״ג מאור המלות: תשובו

[illegible]

תשובו לתוכחתי הנה אביעה לכם רוחי אודיעה דברי אתכם: יען קראתי ותמאנו נטיתי ידי ואין מקשיב: ותפרעו כל עצתי ותוכחתי לא אביתם: גם אני באידכם אשחק אלעג בבוא פחדכם:

תתובון למכסנותי הא אבע לכון רוחי ואודע מלי יתבון על דקארית ולא תשמעון ארימית אידי ולא אית דמצית ושטתון כל תרעיתי ומכסנותי לא אביתון: אף אנא בתברכון אחוך כד ייתי עליכון דלוחתא

מאור הדברי׳ תשובו

[illegible]

ותפרעו

[illegible]

גם

[illegible]

מאירי בבא

[illegible]

רלב״ג מאור בבא

[illegible]

מאור הדברים

[illegible]

בבוא כשואה פחדכם ואידכם כסופה יאתה בבוא עליכם צרה וצוקה: אז יקראנני ולא אענה ישחרנני ולא ימצאנני: תחת כי שנאו דעת ויראת יהוה לא בחרו: לא אבו לעצתי נאצו כל תוכחתי: ויאכלו מפרי דרכם וממועצותיהם ישבעו:

כד ייתי דלוחיכון ותברכון כמא דעולא ייתי כד תיתי עליכון עקתא ושנדא: בכן נקרונני ולא אענה קריין לי ולא משכחנני: על דסנאו ידיעתא ודחלתא דיי לא אתרעיו: לא צבו בתרעיתי אשליו כל מכסנותי: ואכלו מפירי ארחתהון ומן עלא דארחתהון שבעו:

[illegible]

לא

[illegible]

ויאכלו

[illegible]

מאירי

כי משובת פתים. ומשובה לשון מרד [illegible]

[illegible]

רלב"ג

ביאור המלות

כי משובת פתאים׳

[illegible]

כִּי מְשׁוּבַת פְּתָיִם תַּהַרְגֵם וְשַׁלְוַת כְּסִילִים תְּאַבְּדֵם׃ וְשֹׁמֵעַ לִי יִשְׁכָּן בֶּטַח וְשַׁאֲנַן מִפַּחַד רָעָה׃

מטול דתנוהבנותא דשברי תקטלינון וטועי דסבלי תובדינון ומן דשמע לי ישרי בסברא ומשלמאן דלותא ובישתא

[illegible]

ביאור הדברים

משובת פתיים׳

[illegible]

מאירי

[illegible]

הפרשה השלישית

[illegible]

מאירי בני אם תקח אמרי [illegible]

[illegible]

בני אם תקח אמרי
ומצותי תצפן אתך׃

ברי אין תקבל מלי
ופוקדני תטשי גבך

רלב״ג

באור הדברים

[illegible]

מאירי להקשיב לחכמה אזנך ולפקחי נפשך

[illegible]

להקשיב לחכמה
אזנך תטה לבך
לתבונה׃ כי אם
לבינה תקרא לתבונה
תתן קולך׃ אם
תבקשנה ככסף
וכמטמונים תחפשנה׃

לצלתא לחכמתא אודנך
ותפני לבך לביונתא׃
ואימא לביונתא תקרי
ולביונתא תתן קלך׃
אין תתבעיה היך
סימא והיך סימתא
תבוציניה׃

רלב״ג

מאור הדברים

להקשיב אזנך לחכמה [illegible]

[illegible]

מאירי

בני אם תקח אמרי יראה שהשלמות והמעלה בזה אדם לא ימצא רק כשידע ... קורא וקם הדברים ... [illegible]

[illegible]

כתבו הקבלה ...

בני אם תקח אמרי ומצותי תצפן אתך:

ברי אין תקבל מלי ופוקדני תטר גבך:

רלב"ג

מאור הדברים

[illegible]

מאירי

להקשיב לחכמה אזנך ולהקשיב ...

[illegible]

כי אם לבינה תקרא ...

להקשיב לחכמה אזנך תטה לבך לתבונה: כי אם לבינה תקרא לתבונה תתן קולך: אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה:

לציתא לחכמתא אודנך ותפני לבך לביונתא: ואימא לביונתא תקרי ולביונתא תתן קלך: אין תתבעיה היך סימא והיך סימתא תבעיניה:

רלב"ג

מאור הדברים

להקשיב אזנך לחכמה ללימוד ...

[illegible]

מאירי

[illegible]

לנצר ארחות משפט ודרך חסידו ישמר: אז תבין צדק ומשפט ומישרים כל מעגל טוב:

למטר ארחתא דדינא וארחתא דצדיקין מנטר יהוין: תתבין צדקתא ודינא ותריצתא וכל שבילי שפירי:

רלב"ג מאור הדרסים

[illegible]

מאירי

[illegible]

רלב"ג מאור הדרסים

[illegible]

כי תבוא חכמה בלבך ודעת לנפשך ינעם: מזמה תשמר עליך תבונה תנצרכה: להצילך מדרך רע מאיש מדבר תהפכות: העזבים ארחות ישר ללכת בדרכי חשך:

ארום תיעול חכמתא בלבך וידעתא לנפשך יבסום: תרעיתא תנטור עלך ובינתא תנטרך: דתתפצא מן אורחא בישא ומן גברא דממלא הפוכתא: דשבקין ארחתא תריצתא ואזלין בארחא חשוכא:

[illegible]

מאירי אז תבין יראת ה' ויעד הבקשה לכסף והחפוש למטמונים [illegible]

[illegible]

אָז תָּבִין יִרְאַת יְהוָה וְדַעַת אֱלֹהִים תִּמְצָא׃

הָדֵין תִּתְבַּיַּן בְּדַחְלְתָא דַּאֲלָהָא וִידַעְתָּא מִן קֳדָם אֱלָהָא תַּשְׁכַּח׃

רלב"ג **באור הדברי'**

אז תבין יראת ה' [illegible]

[illegible]

[illegible]

רלב"ג **באור המלות** יצפן [illegible]

כִּי יְהוָה יִתֵּן חָכְמָה מִפִּיו דַּעַת וּתְבוּנָה׃

וְיִצְפֹּן לַיְשָׁרִים תּוּשִׁיָּה מָגֵן לְהֹלְכֵי תֹם׃

מטול דאלהא יהיב חכמתא מן פומיה ידיעתא ובונתא איתשי׳ להריצין בהיי ומסייע לאלין דמהלכין בלא מומי׳

באור הדברים כי ה' [illegible]

[illegible]

מאירי

השמחים וכו'

[illegible]

השמחים לעשות רע יגילו בתהפכות רע: אשר ארחתיהם עקשים ונלוזים במעגלותם: להצילך מאשה זרה מנכריה אמריה החליקה:

דחדין למעבד בישא ודוצין בהופכא דבישא: דמשאי ארחתהון מעקמן ומעקלין שבליהון: ותתפצי מן אנתתא חילונתא מנכריתא דמילהא חליקי:

רלב"ג ביאור המלות: השמחי'

[illegible]

ביאור הדברים: השמחים

[illegible]

מאירי

[illegible]

העזבת אלוף נעוריה ואת ברית אלהיה שכחה: כי שחה אל מות ביתה ואל רפאים מעגלתיה: כל באיה לא ישובון ולא ישיגו ארחות חיים:

דשבקא מרביתא דטליותא וקיימא דאלההא טעת: כמא דמעבא למותא ביתה ולגברי הלכתא שבילהא: כל דעיילין עלה לא הדרין בשלם ולא מדרכין ארחתא דחיי:

רלב"ג ביאור המלות: העזבת

[illegible]

ביאור הדברים

העזבת וכו'

[illegible]

מאירי למען תלך בדרך טובים

יגיד לשמן מעשה

השמור שלך ולמען כמו בעבור ואין פירוש
בעבור שתלך אבל פירושו בעבור שיהיה הולך
כלומר מעשה השמור עלך מאוד רעת מזמה ורק
בעבור שבורות

מופת הולך
בדרך טובים כן
כי השמור ידריך
צדיקים ומשפטי
ישרו יתי
כי שקשרים
ישכנו ארץ
ר"ל שיעמדו בה
לעולם וכן ה
התמימים יותרו

למען תלך בדרך
טובים וארחות
צדיקים תשמר: כי
ישרים ישכנו ארץ
ותמימים יותרו בה:
ורשעים מארץ
יכרתו ובוגדים
יסחו ממנה:

בדיל דתהך בארחא
דטבי ושבילי דצדיקי
תנטר ומטול דצדיקי
עמרין בארעא ואילין
דדלא מום
משתותרין בה:
ורשיען מן ארעא
יסופון ובוזזי
מתעקרין מינה:

בה ולומר יותרו על מה שאמר אחר"כ ורשעים
כלומר הרשעים יכרתו ממנה והתמימים
יותרו בה ויסחו מכמן הכל פירשו נסח והוא פועל
עומד מקומו במקום נפעל כלומר יעקרו ממנה"
ובדרש פירשו אשה זרה על עז ר"ל השכרות עז
ועזובת אלוף נעוריה רומז על עוזבי עבודת האלהית
וכן פירשו ישכנו ארץ העולם הבא כדרך לעולם
יירשו ארץ והמאמר הפרשה עלבד הענין"

ובדרך הנסתר אמנם מפרש מקצת הרבה על
דרך שפירשנו אלא שהפליג
כי אמר במאמרו ומשניו הכנפון אמר כלומר יהיו שבלך
מדבר שמיון ומבדלו כמו עד אשר ישמעו ובכאן
פה ר"ל על אשר יהיו השמים בשעמים ויחויתו

רלב"ג באור הדברים

למען תלך בדרך טובים ותשמור דרכי צדיקים שקסי
כוזרים מקומשך אחרי האשה הזרה וקבן קתנע
שינועלך מזה האל הקיום והתמידות המצאות בה
בזה העולם יענש

וזה כי ישרים
ונו'
האנשי' הישרי' יתמידו
לשבת בארץ לא יתנקום
יד רשעים לממסד
והתמימים יותרו
ורשעים ונו'
הרשעים
יכרתו מארץ ובוגדים
יהיו כנעקרים ממנה

והיה זה כן כי הטובות הטוב יד הדבק בטובים ושמירת
מכל רע ויתמור מקרעים זה הוא באור אלו הדברים
ואלה התועלות המגיעות מזאת הכה"

התועלת הראשון הוא להודיענו הטוב יד
שם החכמות על דרך השבת הקדמים
הממשלות אלהי באופן שהעד הקדמים לחקור בה
והביאם להשתוקק אל החכמה התשוקה כפלגה וזה
התשוקה הטבעית אשר שם הטוב יד בבדם כזה
האופן היה הכל לבנית אמיתות כמו שבאר בספר
שיר השירים ולזה אמר שלבד המשלם החכמה קוראה
לאנשי' בקול גדול שיחקרו בה כי היא מבעה לבם ורוחה
ויודיעם אותה דבריה בה במה שיראו מזמה בכבריס
המעולים"

סודות השמים וכן כאן ר"ל הנפון שלא יתפתה
הגלגל כמם אבל יחקור וידעם וזהו התבונה
כבסף רומז על הגלגל ובמטמונים התחפשנה רומז
על הנפרדים כי המטמון בדרך יחפש ויגא יתבונן
יותר מן הכסף והוא כדרך התפוחי זהב והוא שיהיה
במטמון לשון יחפש ויחיה הכסף למטה אז שהוא
קיום המציאות המטמון לדעת אלהים שהוא עצמות
התורה ועקרה כאומרם ז"ל בדרש מעין בכסף תורה
כבר בכפה ימיה שנאמר כי כר מצוה ותורה אור"
ויצפון לישרים תושיה רומז שישית התורה ועצמותה
הוא הצפון לצדיקים ולחסידים בסודותיה ובשמירת
מצותיה והמגן והוא הסגולה לכל הוא לבולכו תום
אמר רעה ימר כר התפתכו הוא המלך הזקן והכסיל
ובכר אמר אמר התפתכו ישלח מדון זה במה שהפך
דברים על בריאתו כדכתיב אך כי יאמר אלהים לא ית
התאכלו" ולאשה זרה והבריה היא האשה
אשר ראתה העץ טוב למאכל וכי תאוה הוא לעינים
ותקח מפריו ותאכל כפשיטת התאוה ותתן גם לאישה
ויאכל כמו שבארנו במקומו והיא העוזבת אלוף
נעוריה כלומר שעזבה הקבלה ושכח אל כי קדישיה
כדבריה לשמוע לה ותתנהם לאישה עמה ויאכל הכל
שחה אל מות ביתה ומעגלותיה אל רפאים כל יבואיה"

הנעלה מימנה כי מהם יקנה החכמה האלהית אשר
שהיא אותם כמה שהם שלנו המציאות" **התועלת
השני** הוא להודיענו מנהג הקנין
החכמה יהיה הקודם נאמר מוגרשית כי
הדבקן בו החכמה האלהית לשמרו מהם ולזה לא יהיה
לו התחזק בכל פחדו וידו כי לא ממנו על שלא
השהל לחקור בחכמה האלהית עם שגם הקדימה לו
ונבונה תשוקה ספלגה לחקור בה כמו שקדם"
התועלת השלישי הוא להודיענו הדרך
הנאות לקנות הקצת
אחר השלמות בחכמה והיה זה כן לפי שהשאלות הטבע
יש מן הסכמה מה שלא ימצא לפי שלא יבא נר"ה
בהקדמות מופלאות באופן האמת המניעות במודיעות
ולא נב' נמופת רואה כמו הענין בחכמה הטבעית
אבל בהקדמות מפורסמות כבר יחוייבו בכם הרבה
מאוד לדבר והפכו ובזה יקרה הטעות אחר מופת
הקדמות הלקוחות ובבחינת המחשבה אחר מופת
מעשית הדמיון אם מופת שבכל האדם בדעת מהנעת
בזה הענין לא לבדם מאמינים מוטעים ויטה אלהים
מכל הלמוד לא המוכב לא מופת התשוקה שהביאור הו
למאור הדעת אשר הוא יותר מהוללה לרוות צמאה
והנה כאשר יקדים האדם הענין בחכמה לפי מה
שראוי באופן שיהיה שלם בה הנה יעזר בו לשמור
מהקשות אשר מפאת הטעמים הנזכרים עם שהוא"
על כל ההכנה הזה ישמרנו מהקשות ויישירנו אל הסדרים והדרכים המביאים אותנו אל האמת. והמאמר ה
אשר בחכמה הזה לו והנה מופת הקנינים המיוחדים בחכמה יעזרך לו עד שתבקשנה ככסף וכמטמונים
שיחפרו עליהם בם וכן עד שימצאום לכן צריך בואת החכמה שלא יקצר מלבקשה בכל ההקדמות המפורסמות
אשר אפשר שיהיה מהם עזר בהשגתה הדרוש אשר ירצה לחקור עליו ובזה הדרך נב' ישיג האמת כפי שאפשר
הסודות כמו שזכרנו בבאורנו אלו הדברים בזה שקדם"

הפרשה הרביעית [illegible]

[illegible]

רלב"ג מאור הדברים [illegible]

בני תורתי אל תשכח ומצותי יצר לבך׃ כי ארך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך׃

ברי נמוסי לא תתנשי ופקודי יטור לבך׃ מטול דנגרא דיומא ושנתא דחיי ושלמא מסגון לך׃

[illegible]

[illegible]

רלב"ג מאור המלות׃ חסר

מאור הדברים חסר [illegible]

חסד ואמת אל יעזבך קשרם על גרגרותיך כתבם על לוח לבך׃ ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם׃

טיבותא וקושטא לא משבוקך קטורינון בצוארך וכתבינון על לוחא דלבך׃ ואשכח חסדא וטיבותא וסוכלא קדם אלהא וקדם בני נשא׃

[illegible]

הפרשה הרביעית וקם עשרה פסוקים [illegible]

[illegible]

בני תורתי אל תשכח ומצותי יצר לבך: כי ארך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך:

[illegible]

רלב"ג מאור הדברים

[illegible]

ברי נמוסי לא תתנשי ופקודי ינטור לבך: מטול דנגרא דיומא ושנתא דחיי ושלמא מספן לך:

[illegible]

[illegible]

רלב"ג מאור המלות: חסר

מאור הדברים חסר

חסד ואמת אל יעזבך קשרם על גרגרותיך כתבם על לוח לבך: ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם:

טיבותא וקושטא לא משבקך קטורינון בצוארך וכתבינון על לוחא דלבך: ואשכח חסדא וטיבותא וסוכלא קדם אלהא וקדם בני נשא:

[illegible]

[illegible]

מאירי

בטח אל יהוה בכל לבך ואל בינתך אל תשען

[illegible]

ר"לבג

סבר באלהא מן כולי לבך ובמנדעך לא תסתמך

[illegible]

מאירי

[illegible]

בכל דרכיך דעהו והוא יישר ארחתיך

בכל ארחתך דעית והוא יתרץ שבילך

[illegible]

ר"לבג

[illegible]

[illegible]

מאירי

אַל תְּהִי חָכָם בְּעֵינֶיךָ יְרָא אֶת יְהוָה וְסוּר מֵרָע׃

לָא תֶהְוֵי חַכִּימָא בְּאַפַּיךְ דְּחִיל מִן אֱלָהָא וְסָטָא מִן בִּישְׁתָּא׃

רלב"ג

באור הדברים

אל אל תהי חכם בעיניך [illegible]

אל תהי חכם בעיניך [illegible]

[illegible]

רפאות תהי לשרך [illegible]

[illegible]

[illegible]

רלב"ג

באור המלות: רפאות תהי לשרך

באור הדברים: רפאות תהי לשרך

[illegible]

רִפְאוּת תְּהִי לְשָׁרֶּךָ וְשִׁקּוּי לְעַצְמוֹתֶיךָ׃

כַּבֵּד אֶת יְהוָה מֵהוֹנֶךָ וּמֵרֵאשִׁית כָּל תְּבוּאָתֶךָ׃

אַסְוָתָא תֶּהְוֵי לְגוּשְׁמָךְ וְרוּתְנָא לְגַרְמָיךְ׃ יַקִּיר יָת אֱלָהָא מִמָּמוֹנָךְ וּמֵרֵישֵׁי כֻּל עֲלַלְתָּךְ׃

[illegible]

כבד את ה' [illegible]

[illegible]

כבד [illegible]

[illegible]

מאירי

וימלאו אסמיך שבע ותירושך שבע כלו׳ רוב התבואה

נ כמי שבע וימלאו הוא יאמר למה׳ וימלאו אסמיך שבע ותירוש יקביך יפרוצו ר״ל שהפשט יורה על היקבים כלומר שהיקבים יפרצו התירוש ולשון פרץ הוא ענין הריסה ונתיצה פרוץ גדרו ומזה כך יוצא זה הלשון על רבוי הדברים

וימלאו אסמיך שבע ותירוש יקביך יפרצו׃

והשפעתם כלו מיתך קרבני ומגדלו יפרוצו הגדרים וימלאו מקום ר״ל שלא יכילום ומזה ומיקבו פרץ גדרו׳ ופרצת ימה וקדמה׳ וכן יאמר יקביך ירבו התירוש עד שיפרצו מתוכם שלא יכלום׳ ואחר יורה היקבים הפשט התירוש כלומר שהתירוש יפרוץ היקב ימהר שהיקב לא יכלהו ואמנם שהיה לו לומר יפרוץ מיתך שהתירוש הוא יחיד מיתך שהתירוש אלא כולל מינים רבים מן התירוש יאמר כן והוא דרך צחות׃ פשט המקרא׳ והרבה מקום מה שהזכרנו קרוב לדרך הפשט׳ ועמו הזכרתי אל הסרה כלומר שלא יספיק לך הלחמות העשויות אלא גם המקום כלות ומבוני ימי לבך׳ שיתחזק בעצמם והמנהגים והמוסר מהנית טעם נמשך אחר החכמה׳ ובפנות הצוות העדר מהתנגדותם כי לדרך מופת על יאכל כל מתנגד ומכחיש ולא ישמח בדיעותם ויערב עליו שיגע עד שישאר׳ ימי ר׳ התעסקותו בה׳ הס׳ שר׳ הס׳ ימים ושמו אל חיים בהמות׃ ומצות חיים נמשכת על קיומם כמו על השמים יומי ר׳ המר״ת

רלב״ג מאור הדברים׳ וימלאו

על שכבר ימלאו אסמיך בר ותירוש ויקבך יפרוצו מהתירוש כי׳ נספר דברי קיומם מהחל התבואה לבא מתי׳ וכן השמחה והיותר על נדר מי׳ כך יתעורר׳ והנה

ונתמלאו אסמיך שבעא ומעצרתך חמרא משפעין׃

קשור הוא עם לנגד אחר נמשך לבאור הקודמים וזהו מי משלמו זה המאמר והרעיון בזה הוא מהשלו דרך לגמור

על החכמה אחר הדברים וזה כי הוא יותר שאין שם פועל כמו שאמרו החכמים ושיעור הנה המאור החכמה מהדברים ולא יתכן לחקור דרך משל למה היה הענין בזאת החכמה ונבאר הקדמים מהלחיות וכן הענין כדבר דבר כי לא יתכן וזאת החקירה יותר שהם יהיו שזה הענין היה מחקרים לך כשתהיה איש נבון פועל הוא הבס יתברך מה הנה זה יתכן לא תדרך לשבעת החכמה אחר טבעת הדברים המיוחדים אחר לפי השיעור שאינ׳ מיוחם יהיה דבקותו בשם יתברך אחר מוסר כל אלו הדברים הוא יתעלה ומהם מוסכל אחר שזהו ספק מהאלהים והנה כשתדע לחקור כמו הספקות היותר אלהיות אם יהיה כוונתך תמיד לתת בם כבוד לה׳ ולהגדיל ממנו זה למען הספקות היותר אלהיות שהעלה שירצה כבוד לשם יתברך הנה זה יהיה סבה למלאת יתרונות שבלב מקנין החכמה האמיתית

מאירי

לא יקרא ימים ושנים בזמנות וחכמי המשלים הקדמונים כי אמרו כי אין מלך יחיד לזקן מבלבד ראה שהוי החכמה ולכן נקשר רב הקדמונים כמו שני ימי ח׳ חייך׳ השנים שנים עושה שנה ובהשתלמו עליו ימים לא נאמר ימיהם ויאמר לו כי שנים עושה שנה ה׳ והתעסק בחכמה ובעבודת האל׳ ויאמר כי בזולת זה לא היו יאמרו ימים ושנים ובכבר היה כרוך לפרש זה על חיי העולם הבא שענין ארך והעסקה לא יובא לשון רק על דבר שיש לו קץ ותכלה׳ וחסד ואמת אל יעזבך שלא יעדיך עסק הזמן על שמירתם

רלב״ג

כי בזה התמיד לנמוד לפי מה שהתמיד על שיגן החכמה האלהית שצריך זכר דבר מאלו הדברים על מה שהם עליו הנה כשידה שינהגו לך הבה רשות נמשכת הנה וזה נמכרת על כי המוסר יאמר חייך מיתקלך בחכמה ובתורה וזהו שפיך מקנה דעת מנהגות היושלות ששאר האנשים לא ימצא שכבך על הנה מצפות מיתורים כי השם ית׳ ישגיח בזוהרתו לשמלם מקרשים המפסיות כי מה שבאיורם כל מכפר׳ מלחמות ה׳׳

יעזבך׳ ואל בכתך אל תשען׳ רומז למה שהתחיל שאם לא ישיג בכמה הדקות לא יקלקום כבך במשעו על שמעו אבל יבטח בה׳ בכל לבו ר״ל במקרים ובנשמם כי הוא יוליך התעשיותיו לאור ולכן ידעהו בכל דרכיו ר״ל במקום כלות בשטות ואל יהי חכם בעיניך למה שאין דרך לגמור ויראו כברו׳ ועמו כבד את ה׳ ימאסך׳ עם היותו כלו כבר אף כי בו דרך לשמות החכמה הנמשכת המעשרות והתרומות לשמו החבורים היותם פלוגים ללמוד וללמד כרמזו עליהם יורו מהמשפט ליעקב׳ וכן שהקדמה הערה למשל לתלמיד יתברך כמו ראשית בפרי ארמיתך וראשית התבואה וכלל הבכורים שמצד היותה שית מדבר יתעשר הקב״ה על אותו ואין ימשל בו למצות האל לכבודו׳ וכן הערה להכמת הצבור בהיות העשירים והמכבדים מקיימים אותם על שכמם וקריאת פרשת אדמי אובד אבי יש בו יאל קהה מהזכרים רמז לשיר השלמויות והקנין אותם רומזו על שלמות תאוות כמו שכבר בפסוק יאן עשיר קרית עוזו׳ ובפסוק בית יאן מלת אנות והתבואה כפי לחכמה ועל כך שהתבואה היא הלדם דמה בו החכמה שהיא חיי הנפש וראשית׳ התבואה יקר׳ א׳ לדעתם ירית האל כאמרו יראת ה׳ ראשית דעת ראשית חכמה יראת ה׳ רמז שתהיה סמכו בראשה ובחכמה ליראת האל ופעיות מעשיהם לשמו׳ ולרעת ראשית התבואה רמז על הכבר כי מעביר הכבר יקרא ראש על כל מעלתו ורמוז על החכמה האלהית׳ ואמר על שאר החכמות אין כמו נר׳ וע׳ הקנין׳ וימלאו אסמיך שבע׳ לדעתי הוא לשון מוי והתרגום וחוזר׳ ה׳ לשפעת לגוונו שהוא התכלית הלדם והוא כבוד את ה׳ כמו שדרשו ז״ל אתמה לבריך מה דאמיך׳ כלומר וימלאו אסמיך להיות מקום שבע לאחרים וכן יקביך יפרוצו לכם התירוש שהוא היין המשמח אלהים ואנשים׳ דרשו רבותינו ז״ל הביאהו אל בית היין למרחק גדול של פינו לבם לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי׳ ויש מפרשים זאת הפרשה על כי הפשט סמוכה לבלה כלומר אם לא יבא עמו הוק כרעוך מוסר ה׳ בני אל תמאס כי אם יסורין של אהבה כי את אשר יאהב ה׳ יוכיח וכאב את בן ירצה׳

הפרשה החמישית והיא כוללת שמונה פסוקים׳ י ג

17

מאירי מוסר ה'· הכונה אלו לקנין המוסר והתוכחת כי הם יסודות לשלמות החכמה ועל ה[illegible]
הדרך שבה החכמה ונספור מעלותיה וביאור המקדימות בפרט על[illegible]

[illegible]

מוסר יהוה בני אל תמאס ואל תקוץ בתוכחתו:

מרדותא דאלהא ברי לא תשנא ולא תמייק במכסנותיה

ר"לבג ביאור הד[illegible]

[illegible]

מאירי כי את אשר יאהב ה' יוכיח [illegible]

ר"לבג ביאור המלות [illegible]

[illegible]

כי את אשר יאהב יהוה יוכיח וכאב את בן ירצה: אשרי אדם מצא חכמה ואדם יפיק תבונה: כי טוב סחרה מסחר כסף ומחרוץ תבואתה:

מטול דילמאן דרחים ליה אלהא ראה והיך אבא דראה לבריה: טובוי לבר נשא דאשכח חכמתא ובר נש דמבע מינאי מטול דטבא תגרותה מן תגרא דסימא ומן דהבא סנינא עללתה:

ביאור הדברי

[illegible]

מאירי יקרה

[illegible]

רלב״ג ביאור הדברים

[illegible]

יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים וְכָל חֲפָצֶיךָ לֹא יִשְׁווּ בָהּ׃

אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאולָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד׃

יַקִירָא הִיא מִן כֵּיפֵי טָבָאתָא וְכָל מְרַעֲסָלָא פְּחִית לֵיהּ

אוֹרְכָא יוֹמִין בִּימִינַהּ בִּשְׂמָאלַהּ עוּתְרָא וִיקָרָא

[illegible]

מאירי דרכיה

[illegible]

רלב״ג ביאור הדברים דרכיה

[illegible]

דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם׃

עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר׃

אוֹרְחָתַהָא אוֹרְחָתָא רְבוּסְמָא וְכוּלְהוֹן הִילְכָתַהָא שְׁלָמָא׃

אִילָנָא רַחֲיֵי לְאִילֵין דְּמִתְחַזְּקִין בַּהּ וְאִילֵין דְּמִתְמַכִּין בַּהּ טוּבֵיהוֹן׃

[illegible]

[illegible]

מאירי יהוה בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה׃

רלב"ג אלהא בחכמתא שתאסיה ארעא ואתקין שמיא בביונאי

בחכמה יסד ארץ [illegible]

ה' בחכמה יסד ארץ [illegible]

[illegible]

מאירי בדעתו תהומות נבקעו ושחקים ירעפו טל׃

רלב"ג ברעיתיה תהומי אתבזעו ושעני רסו טלאי

בדעתו תהומות נבקעו רומז על [illegible]

באו הדברים בדעתו [illegible]

[illegible]

מאירי

בני אל ילזו מעיניך נצר תשיה ומזמה
ויהיו חיים לנפשך וחן לגרגרתיך

ברי לא איזל מעינך נטר מדעתא
ותרעיתא ויהוון חיין לנפשך וחסדא לצוארך

רלב״ג

מאור הדברים

[illegible]

רלב״ג מאור המלות

[illegible]

מאור הדברים

אז תלך לבטח דרכך ורגלך לא תגוף
אם תשכב לא תפחד ושכבת וערבה שנתך
אל תירא מפחד פתאם ומשאת רשעים כי תבא
כי יהוה יהיה בכסלך ושמר רגלך מלכד

היכן תיזיל בסברא בארחתך ורגלך לא תתקל
ואם תשכוב לא תרהל ותשכוב ותבסים שינתך
לא תרהל מן דלוחא דמן שליא ומן חיפא דרשיעא כד תיתי
ארום אלהא יהא בסעדך ונטר רגלך ולא תתאחד

אם תשכב

[illegible]

מאירי אל תמנע טוב מבעליו וגו׳ [illegible]

[illegible]

רלב"ג באור הדברים אל תמנע טוב מבעליו׳ [illegible]

[illegible]

אַל־תִּמְנַע טוֹב מִבְּעָלָיו בִּהְיוֹת לְאֵל יָדְךָ לַעֲשׂוֹת׃ אַל־תֹּאמַר לְרֵעֲךָ לֵךְ וָשׁוּב וּמָחָר אֶתֵּן וְיֵשׁ אִתָּךְ׃ אַל־תַּחֲרֹשׁ עַל־רֵעֲךָ רָעָה וְהוּא־יוֹשֵׁב לָבֶטַח אִתָּךְ׃ אַל־תָּרִיב עִם־אָדָם חִנָּם אִם־לֹא גְמָלְךָ רָעָה׃

לָא תִתְמְנַע לְמֶעְבַּד שַׁפִּיר כַּד אִית חֵילָא בִּידָךְ לְמֶעְבַּד׃ לָא תֵימַר לְחַבְרָךְ אֱיזֵל וְחַזּוּר וּמְחַר אֶתֵּן וְאִית נִכְסָךְ׃ לָא תַחְשׁוֹב עַל חַבְרָךְ בִּשְׁתָא וְהוּא יָתֵיב בִּשְׁלָמָא עִמָּךְ׃ לָא תִנְצֵי עִם חַבְרָךְ לְמַגָּן אִם לָא עֲבַד לָךְ בִּישָׁא׃

[illegible]

אל תאמר [illegible]

אל תחרוש על רעך [illegible]

אל תריב [illegible]

[illegible]

[illegible]

רלב"ג באור המלות: [illegible]

באור הדברים׳ אל תקנא באיש חמס [illegible]

אַל־תְּקַנֵּא בְּאִישׁ חָמָס וְאַל־תִּבְחַר בְּכָל־דְּרָכָיו׃ כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה נָלוֹז וְאֶת־יְשָׁרִים סוֹדוֹ׃

לָא תִּחְנוּן בְּגַבְרָא חֲטוֹפָא וְלָא תִּרְעֵי בְּכוּלְהוֹן אוֹרְחָתֵיהּ מְטוּל עֲנָתָא מִן קֳדָם אֱלָהָא וְעִם תְּרִיצֵי רָעוּתֵיהּ׃

[illegible]

אל תקנא [illegible]

כי תועבת יי׳ [illegible]

[illegible]

24

מאור חמלות כבוד [illegible]

מאירי מארת יי' [illegible]

[illegible]

באור הדברי' מארת [illegible]

מארת יהוה בבית רשע ונוה צדיקים יברך׃ אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן׃ כבוד חכמים ינחלו וכסילים מרים קלון׃

לווטא דאלהא בבתיהון דרשיעא ומשרויהון דצדיקי נבריך׃ ולממקי מחיך ולעינותני יתן חסדא׃ יקרא דחכימיא מחסן וסכלי נקבלא עדאי׃

[illegible]

[illegible] **הפרשה השביעית** [illegible]

רלבג מאור הדברים שמע [illegible]

שמע בנים [illegible]

שמעו בנים מוסר אב והקשיבו לדעת בינה׃ כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו׃ כי בן הייתי לאבי רך ויחיד לפני אמי׃

שמעו בניא מרדותא דאבא ואציתו למדע ביונתא׃ מטול דאולפנא טב יהבית לכון ומזוכי לא תשבקון׃ מטול דברא הויתי לאבא מפנק ויחידי קדם אמי׃

[illegible]

כי. בן הייתי לאבי רך ויחיד לפני אמי [illegible]

[illegible]

מאירי

וַיֹּרֵנִי וַיֹּאמֶר לִי יִתְמָךְ דְּבָרַי לִבֶּךָ שְׁמֹר מִצְוֹתַי וֶחְיֵה׃ קְנֵה חָכְמָה קְנֵה בִינָה אַל תִּשְׁכַּח וְאַל תֵּט מֵאִמְרֵי פִי׃

וְאַלְפַן יָתִי וְאָמַר לִי יִקְמַט מִלַּי לִבָּךְ נְטַר פִּקּוּדַי וְחַיֵּי׃ קְנֵי חָכְמְתָא קְנֵי בִּיוּנְתָא לָא תִּנְשֵׁי וְלָא תִּשְׁטֵי מִן מֵאמְרֵי דְּפוּמִי׃

ויורני ויאמר לי יתמך דברי לבך [illegible]

רלב"ג

ביאור הדברים

ויורני [illegible]

[illegible]

[illegible]

אַל תַּעַזְבֶהָ וְתִשְׁמְרֶךָּ אֱהָבֶהָ וְתִצְּרֶךָּ׃ רֵאשִׁית חָכְמָה קְנֵה חָכְמָה וּבְכָל קִנְיָנְךָ קְנֵה בִינָה׃

לָא תִּשְׁבְּקִנָהּ וְתִנְטְרָךְ רַחְמָהּ וְתִשֵׁיזְבִנָךְ׃ רֵישׁ חָכְמְתָא קְנֵי חָכְמְתָא וּבְכָל קִנְיָנָךְ קְנֵי בִּיוּנְתָא׃

רלב"ג

ביאור הדברים אל תעזבה [illegible]

ראשית [illegible]

[illegible]

ראשית חכמה [illegible]

ק ק

חכמה היא יראת ה׳ כמאמר דוד ע״ה ראשית חכמה יראת ה׳ ורבם לעולם כשיתחיל האדם ללמוד החכמה בשמירת השכל בה יראת ה׳ ר״ל שתהיה יראת ה׳ קודמת לו משנה ובזמן ר״ל שתכלית למודך יהיה כדי ליראה את ה׳ ולעבדו כטעם כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת. ור״ל בכל קנינך קנה בינה שהוא התעסק ר״ל שיראת חטאך תהיה קודמת לחכמתך בכל קנינך תקנה בינה ר״ל תבלה בלמוד והתקיים חכמתך בך ותבין מענינך. ובכלך הספר יספר שקרא המושכלות הראשונות ראשית חכמה לפי שהם יבואו המופתים למושכלות השניות והמתחדשות מהן ושמות אחריהן כלומר בהקדמות שכלות מצד המושכלות הראשונות יקנה חכמה ובכל קנינך קנה בינה כלומר בתולדות המתחדשות לך מהן קנה בינה כלומר הבנת המופת ולמה אחר״כ

מאירי

סַלְסְלֶהָ וּתְרוֹמְמֶךָּ תְּכַבֵּדְךָ כִּי תְחַבְּקֶנָּה׃ תִּתֵּן לְרֹאשְׁךָ לִוְיַת חֵן עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת תְּמַגְּנֶךָּ׃

חַבְּבַהּ וִיתְרוֹמְמָךְ וְתַחְבְּקִיהּ דְּיָתִית יְקָרָךְ׃ וְתָשִׂים לְרֵישָׁךְ יָאוּתָא דְּחִסְדָּא כְּלִילָא דְּשִׁבְחָא וְלָא עָלָךְ׃

סלסלה

רלב״ג

באור הדברים

סלסלה ותרוממך וגו׳

[illegible]

רלב״ג באור הדברים

[illegible]

שְׁמַע בְּנִי וְקַח אֲמָרָי וְיִרְבּוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים׃ בְּדֶרֶךְ חָכְמָה הֹרֵתִיךָ הִדְרַכְתִּיךָ בְּמַעְגְּלֵי יֹשֶׁר׃ בְּלֶכְתְּךָ לֹא יֵצַר צַעֲדֶךָ וְאִם תָּרוּץ לֹא תִכָּשֵׁל׃ הַחֲזֵק בַּמּוּסָר אַל תֶּרֶף נִצְּרֶהָ כִּי הִיא חַיֶּיךָ׃

שְׁמַע בְּרִי וְקַבֵּל מִלַּי וְנִסְגּוֹן שְׁנַיָּא דְּחַיָּיךְ׃ בְּאוֹרְחָתָא דְּחָכְמְתָא אַלְּפִתָּךְ וְהִילַכְתָּא בְּשְׁבִיל תְּרִיצָא׃ כַּד תֵּזִיל לָא תִטְעֵיק אוֹרְחָךְ וְאִין תִּרְהַט לָא תִתַּקַּל׃ תִּתְחַזַּק בְּמַרְדוּתָא וְלָא תַרְפֵּהּ נַטְרַיהּ מִטּוּל דְּהִיא חַיָּיךְ׃

בדרך חכמה

[illegible]

מאירי

באורח רשעים אל תבא ואל תאשר אל הדרך: מן המוך אשורי במעגלותיך. **פרעהו** אל תעבור בו. פרעהו מלשון ומפרע. היה כשוב אחור מאותו דרך כמו והפרע

ענין דברי הרב ז"ל פרעהו כלומר אל הדרך בו והמיקא הרב ויעלו בו הרשעים ויגדל שערו של אחר הרשעים מן ראשית אל הפרע והוא מרחיקו במאמר הרשעים הגדולים והקטנים כדרך שאיזו דרך לשער הגדול כשאינו מעלה כענין שאמר דרש מן אבות מגלה בלי מועד שגדלים בהם הרשעים מגלה בלי מועד כשעור האחל גדל כשאינו מתגלה כמו האחל הקטנים למעלה.

בְּאֹרַח רְשָׁעִים אַל־תָּבֹא וְאַל־תְּאַשֵּׁר בְּדֶרֶךְ רָעִים׃ פְּרָעֵהוּ אַל־תַּעֲבָר־בּוֹ שְׂטֵה מֵעָלָיו וַעֲבוֹר׃ כִּי לֹא יִשְׁנוּ אִם־לֹא יָרֵעוּ וְנִגְזְלָה שְׁנָתָם אִם־לֹא יַכְשׁוֹלוּ׃ כִּי לָחֲמוּ לֶחֶם רֶשַׁע וְיֵין חֲמָסִים יִשְׁתּוּ׃

רלב"ג מאור הדברים

בארח רשעים אל תבא אל תבא ואל תהלך בדרך אנשים רעים. **פרעהו** לא תעבור בו אם תוכל בשל

באורחא דרשיעי לא תיזיל ולא תהך באורחא דבישאי. אריש ולא תעבר עמהון סטי מעלויהון ועבר מנהון מטול דלא דמכין עד דמבאשין ופרירא שינתהון עד מה דעברין תקלא מטול דמיכלתהון מיכלא דרשיעי וחמרא דחטופיא שתיין׃

והשמר הדרך ההוא רוצה לומר שתפרע דרך הרשעים כדרך שלא ישלמו הרע לא תעבור הסכים עמהם ואם לא תוכל לנטות נטה מעליו ועבור ויהי מהרשעים רשע ויסך היה עמהם וזה כי הרשעים הם חפצים לעשות הרע כל כך עד שאשר הקהלתו כדרך ונמנע אחד לא יוסיפו שנת שהתהלך בו אם לא היה כדרך ההוא רעה והשחתה. **כי** לא ישנו אם לא ירעו גם לא יוכלו לישן בלילה אם לא עשו רע להכשיל האנשים.

כי לחמו לחם רשע מאכלם ומשתיהם יהיו כלם רשע וחמס כי הרשע נותן שנה לשמחם לרוב שמחתם בו גם לא ימרכו למזון אחר מרוב התענגם בו.

מאירי

וארח אמר והנכון אור אורח צדיקים כאור נגה כלומר אין אור הצדיקים כאור אשר הולך ונחלש ונפסק תמיד ואינו עומד באורו ונחלש כלכד מפני התוספת אלא בכל עת הוא הולך וגדל ואור כאור השמש אשר הוא הולך וגדל עד נכון היום שהוא חצי היום כשהשמש עומד באמצע השמים.

דרך רשעים כאפלה כמו שההולך באפלה איננו יודע במה יכשל כי לא יראה מה יש בדרכו.

וְאֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד־נְכוֹן הַיּוֹם׃ דֶּרֶךְ רְשָׁעִים כָּאֲפֵלָה לֹא יָדְעוּ בַּמֶּה יִכָּשֵׁלוּ׃ בְּנִי לִדְבָרַי הַקְשִׁיבָה לַאֲמָרַי הַט־אָזְנֶךָ׃ אַל־יַלִּיזוּ מֵעֵינֶיךָ שָׁמְרֵם בְּתוֹךְ לְבָבֶךָ׃

בני לדברי הקשיבה ונו'. **אל** יליזו מעיניך כי אל יהיו מעיניך ומענית מנגד עיניך אבל יהיו תמיד לנגד עיניך והמשל על שם השכל כי הם העצמים הראשונים הראויים להיות מנגד עם חפץ ופרש העצמן ואמר שמרם בתוך לבבך.

רלב"ג מאור הדברים

וארח צדיקים הנה זה דרך הצדיקים הוא כאור נגה האור אשר הולך אורו ומתחזק עד נכון היום והוא עד חצי היום כי אז האור והיום בשלמותו ובתקפו. **דרך** רשעים כאפלה

ואורחא דצדיקי כנהורא דמזהרא אזיל נהוריה עד דתקין יומא ארחא דרשיעי הבריא ולא ידעין במה מתתקלין ברי למליאת ולמאמרי צלי אדנך לא נזלו מעינך נטרינון בגויה דלבך׃

ואמנם דרך הרשעים כאפלה שלא יראו בו ולא יוכלו להשמר אל התכלית שכוונו אליו ולזה יכשלו בהליכתם ולא ידעו במה כי אינם רואים אור כלל. ואמנם אמר זה כי דרך הצדיקים בלכתם לעשות דבר מה יהיה בו האור להם מהמכשולות והמוקשים ולהישירם ללכת אל התכלית שכוונו אליו כי הם מאורים בכל זה בעת יתהלכו. ואמנם דרך הרשעים היו בו עשיית הרשע הוא בהפך זה כי הם יתהלכו מפני מחשבותיהם פעמים רבות ולא יעשו הרע אשר זממו לעשותו כמו שזכרנו בספר איוב.

בני לדברי הקשיבה לאמרי הט אזנך. **אל** יליזו מעיניך אל יסורו מעיניך שמרם תמיד בתוך לבבך.

מאירי כי חיים הם למוצאיהם ורצוי לאדם לשמור מה שהוא
מקור לו חיים · וכן הם לכל בשרו מרפא · ובשרו שב
אל המוצא · לו שמרה · ובבראשית רבה שמעו ויחי
כמשפט · הם אדם שחלה מן ראשו בא הרופא ומשים
לו מלוגמא על
כל הגוף ואחר
אבל דברי תורה
אינם כן אלא כל
איבריו של אדם
חטאים ועונות
כלם נרפאים
בשמיעת האזן
הקול ובכל בשרו
מרפא עד כאן ל'
אמת הבוהב"כ רא
כי חיים הם

כי חיים הם
למוצאיהם ולכל
בשרו מרפא׃ מכל
משמר נצר לבך
כי ממנו תוצאות
חיים׃ הסר ממך
עקשות פה ולזות
שפתים הרחק ממך׃

למוצאיהם שבאלו שלמות החכמה אשר קיום
הנפש קיום מהמנה · ולכל בשרו מרפא רומז אל שלמות
המדות · מכל משמר נצר לבך · ר"ל שכלך שלא
יטה מן הדרך אשר הוריתיך ימין ושמאל
וז"ל ברחק משמר לשון כלבו לשון שמרים וכלומ'
אי כבר קלו כנגד שכלך מכל בלבו לבו שאתה כלבו
בעסקי העולם או לדרך נסתר שלא הכל כלבו ה
בהטעאה ונפתה כוזב כי ממנו תוצאות חיים ורצוי
לך לשמור בו וכלו על שלמות החכמה · ואמר על
שלמות המדות הסר ממך עקשות פה · פי' עוות
המאמר כי פה יאמר לפעמים בענין
מאמר פה · עוקב לאמר ירשיעך
פיך ולא אני על פי' כלומ' השומר לך שלא

רלב"ג מאור הדברים · כי
חיים הם למוצאיהם · כי אלו הדברים אשר
אני אומר לך הם בעצמם חיים למי
שימצאם ויעמוד על כוונתם · והם עם זה
מרפא לכל בשרו

מטול דחיין אינון למן
דאשכח להון ולכליה
בשריה מאסיין מכל
זיהורא נטר לבך
מטול דמניה היך
מפקנא דחיי אעבר
מינך עומקא דפומא
וביזתא דשפותא
ארחק מינך׃

להסיר ממנו חולי
המדות הפחותות
והנה אמר זה כי זה
הספר בכללו
מעיר לשלמות ה
המושכלות א
ולשלמות המדות ·
מכל מעיר
נצר לבך
והוא השכל ר"ל

שמרהו שלא יהיה נאסר במאסר הכח המתאוה
נלוסף שהמכונה מעשות פעולתו המיוחדת לו
גם שמרהו שלא יהיה נאסר במאסר אחר הכחות
המשיגות כמה שימנעהו פעולתו כי מהשכל
תוצאות חיים ואם לא יבלבלו הכחות האחרים
פעולתו הנה תשיג אחריות חיים כי ממנו ובעבור
שלא יהיה שכלך נאסר בשום מאסר ימנעהו מן
ההשגה הסר ממך הדברים הגונבים
בדעת אשר יאסרו שכלך במאסרם
והמשל כי הדעת הכוונה
כשיקבלם האדם בענין ההתחלות ישימו שכלו
נאסר במה שאחר ההתחלות ההן שלא יוכל לחקור
בהן מחקר ראוי כי הטעות אשר בהם והתחלות
יאסור אותו ויקבר בעדו מהמצא האמת׃

יוכל שום אדם לאסר לך מאמר מעוות ויפרש זה על
שלמות המדות כאלו זה דבר נאמר לאדם שלא כראוי
או על שלמות החכמה בשום דבר יפול השגת האמת
והטעות והוא ענין ולזות שפתים הרחק ממך ולזות
פירושו ענין נטייה מענין אל ענין מענין כאמר
והשפתים גם כן הם
לשון דבר שפה
אחת ודברים אחדים
ושפתי רננות יהלל
פי' כאמרו דברי
רננות · ופירושו
נטיית הדבר כאמר
דבר נטה מן האמת ·

עיניך לנכח יביטו
ועפעפיך יישרו
נגדך׃ פלס מעגל
רגלך וכל
דרכיך יכונו׃

ויש לפרש ולזות הפוך מענין כי מכבד וזה הוא
כמו זולות לבני אדם · כאמר מאמר נבזה ·
או פירוש ולזות שפתים לזות שפתי האחרים שלא
ידברו ממך ועליך דברי בזיון · ובדרך
הסתר תפרש עקשות פה ולזות שפה על הקדמות כוזבות ומאמרים נבחנים ובחינות ·
ויש מפרשים לשון עקשות בכל מקום ההתעקל וההתעכב על ענין אחד והעמדת דעתו על ענין אחד על
כרח גרונו ויוועצו · ל' ויימשך לזה הפירוש טוב ולזות שפתים כאמר שאם תסיר ממך עקשות פה
יהיה סבה שלא ילוזו שפתותיהם ולא ידברו עליך בזיון · ע"כ · ואמר אחר כך עיניך לנוכח
יביטו ועפעפיך יישירו נגדך · רוצה לומר שלא יתעשו לבטוח בזה והוא אבל התייר
הנשתם בזו ישר והוא מה על עצם השכל הם על לבת בדרך המוכנת ולא יטה אל אחת מהקצוות ·
והם על שלמות השכל שלא יעקל שכלו בהטעאות והוא בעצמו ענין ועפעפיך יישירו נגדך · ועפעפיך יש
מפרשים שהוא ענין ראשון השמן · וכן תרגם יונתן ועפעפי יזלו מים ונלגלו עיבוקי יגרון מיא · ויהיה הבאור
הנה שאישוניך יישירו הנשתם נגדך · כאמר נגה ישר · ויש מפרשים שהם הלחיים אשר הם סביב השמן שהם
מסגרות ומכסות המאור · ויושאל זה על העצמים עצמם להיות פתיחתם התחלת הראות ומכך הלשון הזאת
לשון זוגה עפעפי שחר שפירושו זוגה השחר ואורו כנגד מענין התשוקה כנגד הדבר · והוא גם כן ענין פלס
מעגל רגלך וכל דרכיך יכונו כאמר שבפלסך אורחותיך יכונו כל דרכיך אם לכונה ואם למהר והוא ענין

רלב"ג מאור הדברים · עיניך
לנוכח יביטו ·
שעיניך יביטו אל האושר והתכלית ולא יסכן מענין
ועפעפיך יישירו נגדך · השכלים אשר בענין הדבר
המבוקש הענין

עיניך בתריצותא
בארן ותרמיך נתריצן
לקבלך אעבר רגלך
מן שבילי בש וכלהון
ארחתך מתקנן׃

ס'
פלס
מעגל רגלך · ישר
מעגל רגליך
להיות הסדרים
והדרכים ה
המוליכים אל הדרוש אשר תחקור בו וזה יהיה
סבה שיכונו כל דרכיך בענין׃

מאירי אל תט ימין ושמאל הסר רגלך מרע

רלב״ג מאור הדברים

אם לגבול ואם לנסתר אם לשלמות המדות כי כל קצה אם תוכל על דרך רפואה הוא רע ואם על שלמות השכל כל שכן שאין יותר רע והעדר השלמות ויש מפרשים לענין נסתר פשוטה רגלך שישקול כל דרכיו ויתבונן כי הוא מורכב מגוף ונפש ויתן לכל אחד חקו קראוני לו במשקל ובזה ישוב המכוון והוא ענין

אל תט ימין ושמאל אל תט בדרכך אין הקצות כלל מהקצוות הסר רגלך מרע כפסל אשר יקרה משם טעות הנה הקדמות אז מפני אלה המקצות

בני לחכמתי הקשיבה התבונה הט אזנך כמו הקשיבה לחכמתי והם אז יורוך לתבונתי

אַל־תֵּט יָמִין וּשְׂמֹאול הָסֵר רַגְלְךָ מֵרָע׃ בְּנִי לְחָכְמָתִי הַקְשִׁיבָה לִתְבוּנָתִי הַט אָזְנֶךָ׃

לָא תִסְטֵי יַמִינָא וּשְׂמָאלָא אַעְבַּר רִיגְלָךְ מִן בִּישְׁתָּא׃ בְּרִי לְחָכְמָתִי צִית לְבוּנֵי אַצְלֵי אֶדְנָךְ׃

וכל דרכיך יכונו זה הוא ביאור הפרשה לפי הנגלה ולפי הנסתר לא אמר שלמה הכותב ויש לומר שאם מכל מה שאמר רוצה לומר יותר וזה כי כמו שכתבו חכמי הטבע שהכחות שלשה חלקים הם אחד הזנות טבעיות שהם נפשיות וכלם שרשם והתחלתם בלב ולכן הטעות והחולי הגופני אם אין לו רפואה או יתרפא בקושי והמשל בזה כי מי שיטעה בהתחלת הדרך יקשה לו שובו אל הדרך והטועה בסופו או קרוב לסוף יקל עליו שובו לדרך ולכן אמר שלמה יותר מכל משמר כנגד לבך אם מאוד והוא בחיות ובמוכשות אם מאומנה רבה והוא בתאוות ובמושכלות ולמה לפי שמהלב יצאו תוצאות חיים על כן

הפרשה העשירית היא

כוללת עשרים ושלשה פסוקים הכוונה בה היא להזהירו על עניינו בהסיר מלכת אחר עצת אשה זרה ויסמיך בחלקו עם הראויה לו ועם היותה הכוללת טוב כבר בארנו שהמשל החומר הכללי נאמר הזר והקרוב אחר בקשת המותרות לאשה זרה המדיחה בחלק שפתיה לכל דרך רע והקפך באשת חיל והיא הקבלה ועל זה אמר **בני** לחכמתי הקשיבה לתבונתי הט אזנך והוא הקדמת הדברים והערה למה אמר שהוא בא לפתח ור״ל הכוונה והאזין להבינו לדבריו ואמר לשמור מזמות וגו׳

מאירי לשמר מזמות ודעת מזמות וכו׳ ברוב השמוש ספל

רלב״ג מאור הדברים לשמור

על הטעם שבא לדבר בו כלו השמר מן הטעם ומן הזמות המקבל עם האשה אשר הוא בא לדבר על עצמה ואין ערך בכך אבל מזמות ר״ל מחשבות כלומר לשמור מה שהזהירך ממנה שכבר התבונת בו והשגת הן ארחותיו וכן שפתיך ינצרו הדעת שאומר וייקם הכתוב לשפתים דרך האלה וכן ושפתי הכמים השמורים

מזמות לשמור המחשבות הישירך למען והדעת שהישיר למען החכמה ינצרו שפתיך כדי שיהיה עמך תמיד הדמות בחלק הדברים נשמעתו ובדרכיו והמשל כי נותך על זה נופת תטופנה שפתי האשה הזרה והיא הכח הדמיוני התשופנה דברי ידמה שהוא מתוק ככפת וחכה אשר בו הטעם הדברים ידמה שהוא ערב מאוד וחלק יותר

לִשְׁמֹר מְזִמּוֹת וְדַעַת שְׂפָתֶיךָ יִנְצֹרוּ׃ כִּי נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתֵי זָרָה וְחָלָק מִשֶּׁמֶן חִכָּהּ׃ וְאַחֲרִיתָהּ מָרָה כַלַּעֲנָה חַדָּה כְּחֶרֶב פִּיּוֹת׃

דְּתִזְדְּהַר בְּתַרְעִיתָא וִידַעְתָּא שִׂפְוָתָךְ נִנְטְרָךְ׃ מְטוּל דִּכְבִירְתָּא מְנַטְפָן שִׂפְוָתָא דְנוּכְרִיתָא וּשְׁעִיעַ מִן מִשְׁחָא חִכַּהּ׃ וְסוֹפַהּ מְרִירָא הֵיךְ גִּידָא חָרִיפָא מִן סַיְפָא דְּתַרְתֵּין פוּמִין׃

או אולי הוא אזהרה שיהיה דבורו בשמירת הטעמים ואמר **כי** נופת תטופנה שפתי זרה ר״ל דבריה כלו סייעוד עצמה ויפתה מאד כטעם דובשה והדבקה ותבונה אם לא תשמור מטעמה ותחזיק לדבריה **ואחריתה** מרה כלענה ואחר כך תמצאנה מרה כלענה וכן חדה כחרב פיות רוצה לומר מוכנת להשחית כמו והרג

ואחריתה מרה כלענה ואחריתה תמצא מרה כמו הלענה וחדה וחותכת כמו חרב בעלת פיות שחותך ומשחית מכל צדדיו

רגליה יורדות מות

להשחית כמו ומרה וחדה אחר לאשה כלומר היא כראית מתוקה ובאחריתה תמצא שהיא מרה וכראויה חדה חלקו והיא חדה כחרב פיות לו ויש לפרש לפי שדרך הפסוקים האלה לנסוק על הגוף שתחיתנו הקיץ והוא חלק לכן אמר שאחריתה חדה ומשרק על כן וכן **רגליה** יורדות מות כלומר מוכנת לרדת למות ומעבירה להיות המומים לאחוז ר״ל מתקרבים ומתמוטטים בן רוצה לומר שאחריתה רע בכל מיום הכלון והאבדון וכוונתו בבקשת כל מותר מענה אלא שיש מגלה כאשה זורח בשיות התענוג הוא מנוקה אל הסכלים יותר והוא רים כלומר שנן

וכן במשל האומר למשה זונה במשך לבה נחשף קערות תמיד' והזהיר שיתבונן בחלת פעלתו מה שימשך ממנה באחרית וזה פועל שכלו והוא הסך הפועל הטבעי קטבע בכסף לכל האמה קרובה שיגנה לשמעו וירחיק עצמו מעשה עם קסרו אותה

[illegible]

רַגְלֶיהָ יֹרְדוֹת מָוֶת שְׁאוֹל צְעָדֶיהָ יִתְמֹכוּ׃ אֹרַח חַיִּים פֶּן תְּפַלֵּס נָעוּ מַעְגְּלֹתֶיהָ לֹא תֵדָע׃

[illegible]

ר״לבג ביאור הדברים׳ רגליה

יורדות אל מות והשחתה והמדיה הם [illegible] ומחזיקים המות ר״ל שהם עוזרים להביא המות נמוסן כפלא וכזה הם כלו [illegible] ומחזיקים אותה

רַגְלַהָא נָחְתָן לְמוֹתָא שְׁיוֹל הַלִּיכָתָהּ מְסַמְכָן׃ בְּאָרְחָא דְחַיֵּי לָא דְרָכָא מְטַלְטְלִין שְׁבִילָהָא וְלָא יָדְעָה׃

על החיים אורח חיים פן תפלס [illegible]

[illegible]

[illegible] בכל חוקיה ולא יאמינו [illegible]

וְעַתָּה בָנִים שִׁמְעוּ לִי וְאַל תָּסוּרוּ מֵאִמְרֵי פִי׃

וּכְעַן בְּנַיָּא שְׁמַעוּן לִי וְלָא תִסְטוּן מִן מֵימְרֵי דְפוּמִי׃

[illegible]

מאירי

הָרְחֵק מֵעָלֶיהָ דַרְכֶּךָ וְאַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ׃ פֶּן תִּתֵּן לַאֲחֵרִים הוֹדֶךָ וּשְׁנֹתֶיךָ לְאַכְזָרִי׃ פֶּן יִשְׂבְּעוּ זָרִים כֹּחֶךָ וַעֲצָבֶיךָ בְּבֵית נָכְרִי׃

אַרְחֵיק מִינַהּ אָרְחָךְ וְלָא תִקְרַב לְתַרְעָא דְּבֵיתַהּ דְּלָא תִתֵּן לְאַחְרָנֵי חֵילָךְ וּשְׁנַיךְ לְבַר עַמְמִין דְּלָא נִשְׂבְּעוּן נוּכְרָאֵי חֵילָךְ וְלֵיעוּתָךְ בְּבֵיתָא דְּאוּחְרָנֵי׃

הרחק מעליה דרכך׳ כלומר ריחוק גדול עד שלא תראנה׳ ולא יעלה עמה כלבך כי הקירוב סבת הקרקור׳ והקרקור סבת העבירה׳ ועל העבירה הקשות אמרו ואל תקרב אל פתח ביתה כלומר אם לא הרחקת הריחוק הגלוי והראית בשכונת מלחמת יצרך ואת יפת תואר והשקית בה כוס טרכך והסיר פן תקרב אל פתח ביתה והוא רמז לעבירה׳ פן תתן לאחרים הודך ונו׳ כלו אם התכשלת מסך מימונה לפי הכנלה שתתן הודך לאחרים ואמר הודך על הממון שקונה בו האדם והודו והטעו כאומרים לגה נקרא׳ שמו יקום שמעמיד האדם על רגליו והוא לפעמים כמו כן הוד נקרא אומה הוד מלכות׳ [ואזלת׳ מה כן] שם המעשות דמים שחוזבון לאדם כדמו על ידו׳ מה לפי הכנלה על אחרי הנפש שיעבוהו ויקחו את אשר לו׳ ושנותיך לאכזרי ר״ל כל מה שהיה עמלה ועמלת בשנותיך יהיה לאכזרי והוא בעצמו ענין הפסוק שאחריו פן ישבעו זרים כחך ועצביך ר״ל וממונך בבית נכרי אמר זרים במקום אחרים וכחך במקום הודך ועצבך במקום שנותיך ונכרי במקום אכזרי כי הנכרי הוא אכזרי בלמעתה או יפרש פן תתן כלומר ואחר שתעשה העבירה תתן לאחרים הודך והצטרך לעבור שתטית׳ או תשתקע בה והוא ענין פן ישבעו זרים כחך ועצבך כלו לשון שמטה שמורה השתקעות ולא תצטרך לעבור רבים וזהו ונהמת באחריתך׳ ולדרך הנסתר הרא המלך הזקן והוא זרים ונכרים והודו וכחו על שכלו שהיה ראוי להמשך ממנו הוד וכח ושנותיו ועצביו לזמן טורח ולמודו שהיה לריק והוליש אחריתו בסוף ושלא יועיל לו מאחר שלא יוכל להשתדל בשכלותו׳ ואמ׳ ונהמת ונו׳

רלב״ג

באור הדברי׳

הרחק מעליה דרכך׳ הרחק דרכך מעל הקשה הזרה שהיא זכרה ואל תקרב אל פתח ביתה׳ ר״ל שלא תמשך אל התאוות פן תתן לאחרים הודך׳ פן תתן ההוד והתנאה לך לקנות השלמות לאחרים ולא יהיה לך תועלת בו אבל יהיה בו השתמשות לעשו׳ התחבולות להשיג התאוות׳ ושנותיך׳ שהיה ראוי שתעמול בהם לקנות׳ הנה קנין השלמות אשר הוא אייך תתן אל זה הכח האכזרי שישחיתך במכוזריות׳ וישבעו הכחות הזרים לאדם במה שהוא אדם כחך ועמלך ויגיעך יהיה בבית נכרי ר״ל שהכח השכלי הנתן לך לעמול בקנין השלמות האנושי ישבעו אלו הזרים מכחו ויגיעו כל כחו ויגיעו יהיה בעבודתם ובהמצאות התחבולות אל שישיגו מבוקשם׳

מאירי

ונהמת באחריתך ר״ל תשאנו והוא ענין נעקה גדולה מצד על אחריתו כשתהזוקנה בכלות בשרך ושארך ר״ל נכ׳ בשרך שהשאר נכ׳ הוא בשר וכפל הענין בלשון אחר׳ ואמרת איך שנאתי׳ ואז תאמר בנפשך איך שנאתי מוסר׳ וכן ולא שמעתי איך לא שמעתי לקול מורי ונו׳ תאמר כן בכמעט בזעקה ולדרך הנסתר ר״ל שאמ׳ בשרך על היצר ושארך על הנפש מלשון השארות כלו שיכבה אבדן נפשו בכפשו ואז יתמרמר ולא יועיל והוא ענין אז ואמרת איך שנאתי מוסר ונו׳ ולא שמעתי לקול מורי ונו׳ וסוף דברי אחריתו כמעט הייתי בכל רע ונו׳ ואכלל בלזות השכלות מוקים מן כמו והקוהר בבשר ובלקס צפו מן הבשר ומן הלקס ואומר שלא שהותיר לו הואל שריד לו בהזוקנתו להתבונן על מורי ועל מה שקדמתי מן הקשות כמעט שהייתי בכל רע ר״ל ברע שכל הרשות בכלות והוא אבדן הנפש מן תוך קהל ועדה על דרך והאכבדתי הרר׳ הנפש ההיא מקרב עמה והכרת האיש ההוא מעמיו כלומר שהכרת הנפש והבטל מהכונה מנפשות החסידי׳ ולפי [הכונה הנראה שאמר כחך והודך ועצבך ואחרים וזרים ונכרי על לפי שהכלות האנשים הרקים ג׳ והם הכבוד והכח והממון אמ׳ שאלו ההכלות אין להתהלל בהם שאל יתהלל הגבור בגבורתו והוא ענין פן ישבעו זרים כחך ואל יתהלל חכם בחכמתו בכבודו ובקבלת העם שהכבוד נמשך ממנו והוא ענין פן תתן לאחרי׳ הודך ואל יתהלל עשיר בעשרו והוא ענין פן ישבעו זרים כחך כי אם בהלוי זה ובזאת יתהלל בהם והוא לסור ר׳ משתמש בהם לקדמות למוכרו בממון עשות ממנו חסד ובגבורה ובכח לעשות משפטו ובחכמה לעשות ממנה צדקה לזמרה לאחרים ע״כ]׳ ואחר שהזהיר על התחשקה הזרה הזהירו לפי הכונה להדבק באשה הראויה לו והנעים והשרה ואמר דרך משל שתה מים מבורך ונו׳

וְנָהַמְתָּ בְאַחֲרִיתֶךָ בִּכְלוֹת בְּשָׂרְךָ וּשְׁאֵרֶךָ׃ וְאָמַרְתָּ אֵיךְ שָׂנֵאתִי מוּסָר וְתוֹכַחַת נָאַץ לִבִּי׃ וְלֹא שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל מוֹרָי וְלִמְלַמְּדַי לֹא הִטִּיתִי אָזְנִי׃ כִּמְעַט הָיִיתִי בְכָל רָע בְּתוֹךְ קָהָל וְעֵדָה׃

וְתִתְנְהֵם בְּסוֹפָךְ עַד מָה דְּנָמַר בִּשְׂרָךְ וְגוּשְׁמָךְ וְתֵימַר הֵיךְ שְׂנֵיתִי מַרְדּוּתָא וּמַסְכְּנוּתָא אַסְנֵי לִבִּי וְלָא שְׁמַעִית לְקָלָא דְּמַרְדּוּתָא וּלְמַלְּפָנַי לָא צְלִית אֶדְנַי עַד קְלִיל הֲוֵיתִי לִי בְּכָל בִּישִׁין בְּגוֹ כְּנִשְׁתָּא וְצִבּוּרָאֵי׃

רלב״ג

באור הדברים׳ ונהמת וקונן בסוף כבלות בשרך בעת הזקנה אז תזעק ותתאונן ואמרת איך שנאתי מוסר הדעה ומאס לבי תוכחת הדעה ולא שמעתי בקול מורי לצדיק אלו התאוות ולא ה׳ הטיתי אזני למלמדי כמעט הייתי בכל רע ונו׳ שלא הייתי בעת מקום לעונש שנאתי מוסר אז יהיה הרבן בזה כמעט שהייתי מפסד זה בכל רע עד ריבה בתוך קהל ועדה שיתפרסם זה לכולם ויראו ברעתי׳

מאירי

שתה מים מבורך [illegible]

שתה מים מבורך ונוזלים מתוך בארך׃ יפוצו מעינתיך חוצה ברחבות פלגי מים׃ יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך׃ יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעוריך׃

אשתי מיא מן גובך ודליא מן גו בירך׃ ישפען מעינך לברא ובפתאי מוופי רמיאי׃ יהון לך לחודך ונוכראין לא ישתתפון עמך׃ יהוי מבועך בריך וחדי עם איתת טליותך׃

יפוצו [illegible]

ביאור הדברים

[illegible]

מאירי

אילת אהבים ויעלת חן [illegible]

ולמה תשגה [illegible]

אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירוך בכל עת באהבתה תשגה תמיד׃ ולמה תשגה בני בזרה ותחבק חיק נכריה׃

אילתא דרחמותך ודיצתא דחסדא הונא אליף בכל זמן וברחמותא תגרם תדירא׃ ולמה תשרגג ברי בנכריתא אפלא תחבק עובא דאחרנאי׃

[illegible]

רלב״ג

ביאור הדברים

אילת אהבים [illegible]

ולמה תשגה [illegible]

ואין לגרוס אותך ר״ל הכוונות המופתים כך אלקים ונתלה אין לפס בדרך להכרח גדול אז יהיה מתהלך בכוך ושם ר״ל שם ויבינעו התכלית שמחה מחג כעניין ר״ל מן הכונה הכוונה עמו אשר יבחה לתועלת השם במועד מחית הטובה וחית ואת אלקים ויעלה און כנגד במשל הקשק דרים ירווך

משל על עמן הקספה ואמר אחל כי נוכח וגו׳ לפקוד עלו כדרכו אם בזה אם כנגד וכל מעגלותיו מפלס הכשיל אלו כמעגלותיו ״עונותיו״ והרשע ילכדוהו

כִּי נֹכַח עֵינֵי יְהוָה דַּרְכֵי אִישׁ וְכָל מַעְגְּלֹתָיו מְפַלֵּס׃ עֲוֹנוֹתָיו יִלְכְּדֻנוֹ אֶת הָרָשָׁע וּבְחַבְלֵי חַטָּאתוֹ יִתָּמֵךְ׃ הוּא יָמוּת בְּאֵין מוּסָר וּבְרֹב אִוַּלְתּוֹ יִשְׁגֶּה׃ בְּנִי אִם עָרַבְתָּ לְרֵעֶךָ תָּקַעְתָּ לַזָּר כַּפֶּיךָ׃

מְטוּל דִּי קֳדָם אֱלָהָא אֳנוּן אָרְחָתֵיהּ דְּגַבְרָא וְכֻלְּהוֹן שְׁבִילוֹי גַּלְיָן קֳדָמוֹי׃ חוֹבוֹי דְּרַשִּׁיעָא קָמְטִין לֵיהּ וּבְחַבְלוֹי דְּחָטָאוֹי מִתְּפַכַּךְ׃ הוּא יְמוּת בְּלָא מַרְדּוּתָא וּבְסוּגְאָה דְּשַׁטְיוּתָא מִסְטֵי׃ בְּרִי אִין עֲרֵיבַת לְחַבְרָךְ אַשְׁלֵימְתָּא לְנוּכְרָאָה אִידָךְ׃

עונותיו ר״ל ילכדוהו ובחבלי חטאתו כלומר במה שהטון לעצמו יהיה כל מעשהו ועמו ובחבלי חטאתו יתמך שיקשר בם הוא ימות באין מוסר ר״ל בעבור העדר המוסר והתוכחות ממנו וברוב אולתו ישגה ר״ל וכן ימות ברוב אולתו אשר שגה בה״ הפרשה היא הוא כולל הב׳ פסוקים הכוונה בהם לפי הכונה שלא יבואו ברוב מוסרו וחסידותו להשחית נחלתו כש׳ במה שלא הגיעתהו הגאה ושום ערך לעצמו כי זה מוסר פתיות לא מוסר השכל אלא שמיני ההפסד היא מניעת התורה ובפרט בנלוית הכסף לאחיו לא כאומר אלא במסכון לא על פה או לערוב לו ערובו ומוזהיר התלמ במה שאינו ובקשת העונות יבואו להכשל בהשחתת נחלתו לא שום הגאה שהביעתהו ואם אינו עושה כן שיהיה לו כל מה שמצא מן השטעד הוא בכל השתדלות שיוכל והקדים התחלה״ בני אם ערבת לרעך כלומר אם ערבת אין זו ערובה וערבות לאוהבך והוא עמן לרעך או תקעת לזר כפך ר״ל הערבת לפני שאינו אוהבך״

רלב״ג באור המלות

וכל מעגלותיו מפלס ר״ל וכל דרכו שוקל ״ילכדנו את הרשע הכשיל קודש כמו והרלחיו את היכול״

באור הדברים

כי נוכח קנה דרכי איש קם כנגד עיני ה׳ והוא שוקל כל דרכיו להתלמיד כדרכו וכפרי מעגלותיו עונותיו ילכדוהו את הרשע כרשתם ונחבלו חטאתו יתמך ויתחזק הלכד הולכד הרשע וזה מפני שהוא מקחטאים שהם כעמים כלו להפלת הרשעים כרע״ הוא ימות באין מוסר הנה הרשע ימות ועדין לא לקח מוסר וברוב אולתו יהיה שוגה בעטתים אשר ירבה להרשיע הם על שגיאתו הם תהיה סבה להפלתו וזה מבואר מאד״ ואמנם שב מימשל על״ האשה הזרה שוכר אשר הביאה לה ערב בעבורה אל השי׳ והוא יהיה כפרע ממנו ר״ל שהשכל ההוא שי׳ הוא ערב בעבורה אל השי׳ והוא כולל בשחיתותיה״ בני אם היה שערבת לרעך בעבור איש זר תקעת לנכף לפרוע החוב בעבורו״

ולשון תקיעה כף הוא שמונגים היה לקיים כל דבר להתת ידו על יד חברו׳ והעמן כן אם ערבת לרעך או אם תקעת לפני שאינו אוהבך והוא אומרו לזר כפך הנה נוקשת באמרי פיך ואין לך ענה רק שתשתדל להנצל מן השעבוד ההוא וכפל

הענין ואמר נלכדת באמרי פיך או אפשר שענין נוקשת שנלכד הענין הם ערבת לרעך ו ונלכדת לענין תקיעת כף לזר ועמן הכוונה יאמר לפעמים על ענין

נוֹקַשְׁתָּ בְאִמְרֵי פִיךָ נִלְכַּדְתָּ בְּאִמְרֵי פִיךָ׃ עֲשֵׂה זֹאת אֵפוֹא בְּנִי וְהִנָּצֵל כִּי בָאתָ בְכַף רֵעֶךָ לֵךְ הִתְרַפֵּס וּרְהַב רֵעֶיךָ׃

אִתְּקַלְתְּ בְּמֵימְרֵי פּוּמָךְ אִתְצִידַת בְּמַאמְרֵי פּוּמָךְ׃ עֲבֵיד דָּא בְּרִי וְאִתְפְּצֵא מְטוּל דִּנְפַלְתְּ בִּידָא דְּחַבְרָךְ אֵיזֵל גְּהָן הֵיכָל רַבְרְבֵי׃

הכונה הפתח לא על הלכידה הנמורה כלומר שמרת פיך יקשו לך כלומר הביאו לך להיות לך למוקש והלכידה הגמורה תאמר על לכידה גמורה ומכל שכן הוא דרכו להקל על אוזנו ולהדריכו במה שיוכל ואמר עלו מוקשת כלומר אמרי פיך הביאו לך פח כלומר שאין קרוב להכנע בערבות ההוא אעפ״ שאיחוקב יקל עד אבל בערבות הזר כלכדת לכידה גמורה ומכל הענין הענין תמיד כמעט שנמנע לאדם מכל וכל שלא לערוב ערובה לפעמים לא הזהירו התלה שלא יערוב ערובה לרעהו כי זה כמעט נמנע אבל הזהירו ויעש שאחר שערב לו ישתדל להנצל מזה ואמרו כענין אחר אל תהי בתוקעי כף פי׳ לא תתמיד בזה עד שתמנה בתוקעי כף״ ואמר עשה זאת אפוא ואפוא ר״ל עתה כי באת בכף רעך כלומר בידו ידתה ואין עוד עצה רק שתשתדל להנצל או נוכה באת במקום אעפ״ כמו רפואה נפשי כי חטאתי לך כי עם הפה ערך הוא כלומר אעפ״ שאתה כבר יש לך מקום על זה והוא אומרו לך התרפס ר״ל עשה עצמך אלו מרמס ולשון כרמס רפסה כלומר הכנע אלו ורהב רעך כלו הרהיבם והמליצם עליך ועל עצמך וגם אלו בהתחן שיקל

רלב״ג באור המלות

עשה זאת התרפס הכנע ורהב רעך תן על רוממותו ונשוא עלוך״

באור הדברים

נוקשת הנה באמרי פיך נוקשת ונלכדת שאין לך הצלה בזה הענין תניך לך השתעבד בזה החוב לך אמרי פיך לכד הם אשר נוקשת ונלכדת בהם וכן הענין בשכל האנושי עם הנפש המתאוה כי הוא לא יתענג

כלל בתענוגים הגופיים ההם והוא ערב בעבורה לפרוע החוב אל השי׳ והנה כשיהיה הענין כן עשה זאת אפוא בזה ויהכנע כי באת בכף רעך ונשתעבד לו בזה החוב אין לך תקנה בזה אלא שתלך והכנע לפניו והתחנן לו והרוממות כשתתן לך בחכמה ובתבונה כי אז יתחייב לו שהוא בתכלית הרוממות והגאות והוא בתכלית השפלות בערך אל רוממותו ובזה האופן תמלט מזה הערבות ר״ל כשתפרדך מהמשך אחר התאוות ובהיותך נכנע מאד לפני השי׳ והשכלך רוממותו והתפשטות אל התענג בזה אך שאונם כוריותו״

מעלך ויאריכך ולא תתן שינה לעיניך כלומר שלא
תנוח מהשתדל בזה עד אשר תעשה משפטו לגמור
והסכל ברוב זריזותך ואריכותך כהסכל הצבי מיד
הוצאו לרוב זריזותו וקלות תנועתו וכצפור מיד
יקוש ויקוש פעל מבנין הקל· או הוא שם כמו פח
יקוש· וזהו ענין הפרשה לא שיכוין למנוע מלערב —
אשר מנהג אדם לבני האדם רק שעם מניעת האחד
יזהר שלא יעשה האחד בדרך השחית מחלתו ושיש
בו על שערי ואתה [illegible] שישתדל בזריזו במהלתו
ורעך כמו בטול ואעפ"י שהוא לשון יחיד ואינו
מוסב רק על מי שערב לו בערובה והוא אמרו
במשה [illegible] עד מאד ומכל מקום רבותינו פירשוהו
לשון רבים ופירשו ורהב רעיך כלומר הרבה עליו
רעים או ורהב עליו רעים והוא יכון לפי הנסתר —
כמו שאמרנו ויל [illegible] זה לרעך בעבור רעך ו
ושתשוב מלת רעך על הלוה ולא על המלוה וכן לזר
בעבור הזר שהוא הלוה ולפרש תקעת ולכדת על
הדרך שפירשנו כי כשערב בעבור הלוה ירחיק
המלוה בנדיבות [illegible] ויש לו להוציאו מהערבות והוא
ועל זר תקעת ועל הזר שנכנס ערב בעבורו אמר
עליו כלכדת [illegible] לשון רבים רעך שהם בני
בני אדם ר"ל בני הלווים שהם לא יפרעו אותה
[illegible] ונך התרפס ורהב רעך ר"ל ללוה
ולמלוה והרבה עליהם רעים ללוה שישתדל לפרוע
הענין ולמלוה שיאריך זמן או ישאל ללוה ואחרים
לפי הכוונה כון בזה דרך כלל שיזהר אדם שלא ו
יכניס עצמו במה שאין לאחר ויקח עליו בדבר —
שההשחתה נמלטו מזיק בו ותפש הענין בעמן ה
הערבות שהוא הדבר היותר מצוי בעניני אלו והוא
הענין בכל הדומה לו והוא סוף הפרשה לפי הכוונה·

ולפי הנסתר ירמוז שאחר שדבר בפרשה שלפניה
בשלשת מיני הכוונת הענין רמז על הרשעה
ואמר שהיא המסורה שבכלן ואמר שאם נלכד ב
בשחיתות פעולותיו שישתדל השתדלות חזקה
בהצלה והרמוז במלך הזקן רעך כי הוא אחיו בן אמו
וקראו נכ'זר לפי שאינו מכוון לעצמו כמטן ולא
אחר מלך גדול וסבב אותה כלומר כאלו בא מאין
ר"ל שאינו מכוון לעצמו להיות נאמן בכל הבית
והוא לא כדרך זר שלא להעלה הבית בטבע מנגדי
ללכדה והבן הוא הילד המסכן וידוע שכל בני חיל
המלך הגדול אינם ממנו המיד ונם הבן כריך
להמשך אחריהם לפעמים לערוב ערבה להם כפי
הערך הכבריו והבה לשון בני אדם המיד על
המשך אחר הכבר כי זו מדה רעה שאינה שהיא
עקר בהטובה ההיא יקרא לה כמו אחד לה מן
האדם ואחד לה מן המקום ולהמשך המשל יקרא
המשך אחריו ערב אלו ולזה לא הזהירו לגמרי לא
הערובה לו ערבה כלל אבל אמר לו במקום אחר אל
תהי בתוקעי כף בערבי משאות כלומר שלא יתמיד
בכך ואמר הנה להשלים המטנה הטעות ובפרט על
הטעה הרשעית אם ערבת לרעך ותקעת לזר —
כפך על שתוקעת נאמר פיך ולכדת ר"ל בנקשת
האמונתך על שנתקעת בכן ואמר נוקשת על —
התאוה במטבע הרעה על שהכין לעצמו הפח
והיקוש ולכדת על השתקעו בה עד שנלכד ד
בשחיתתה לגמרי ואחר הזהירו להשתדל בהצלה כי
באת בכף רעך ושמתו ושתקעת בהטבעו לך
התרפס כלו שתכמע יכרך והרבה וקשלם רעך
היושב לפניך ואם הם ממנו ואז אתה ורעך
היושבים לפניך התעותו ולבבך בהשתדלות חזקה
והוא ענין

מאירי אל תתן שינה לעיניך וכן אמר
על רוב הזריזות הנצל כצבי
מיד **הפרשה הי"ב** כוללת פסוקים הכונה
בהם לפי הכונה להיות
האדם זריז במעשיו וזריז בכל פעולותיו ושיזהר
שלא יתרשל
להשתדל בקנות
המזון בכדי צ
צרכיו וצרכי ביתו
במדיעת גדול
ורוב זריזות בעד
יום לאחריו ויקוש
לעת הזקנה שלא
יוכל לטרוח א
ולהתעצל בצריך לו

אַל־תִּתֵּן שֵׁנָה לְעֵינֶיךָ
וּתְנוּמָה לְעַפְעַפֶּיךָ׃
הִנָּצֵל כִּצְבִי מִיָּד
וּכְצִפּוֹר מִיַּד יָקוּשׁ׃
לֵךְ אֶל־נְמָלָה
עָצֵל רְאֵה דְרָכֶיהָ
וַחֲכָם׃

לָא תִתֵּן שִׁנְתָא לְעֵינָךְ
וְנוּמָא לְגְבִינָךְ׃
דְּתִתְפְּצֵי הֵיךְ טַבְיָא
מִן גִּשְׁבָּא וְהֵיךְ צִפּוֹרָא
מִן פַּחָא׃ אִתְהַךְ
לְשׁוֹשְׁמָנָא עַצְלָא חֲזִי
אָרְחָתָא וְאִתְחַכַּם׃

רלב"ג **ביאור המלות:** הסכל כצבי
מיד מיד
המוקש אשר יוקש בו והוא הפח או הרשת ומה —
שידמה להם **ביאור הדברים:** אל תתן שינה
לעיניך אל התעצל בזה
אך השגיח בזריזות
ואל תתן שינה
לעיניך ולא תנומה
לעפעפיך אך הזהר
המיד בהשגחה
התנועה ובזה תהלך
בשי ויבור הרעה מהן
הנצל כצבי מיד
הסכל ברוב
מרוצתו ומהירות כמו שיסכל הצבי מיד הבא לקחו
ברוב מרוצתו ומהירותו וכמו שיסכל הצפור מיד
המוקש אשר יקשהו שיחיה יקש במהירות עופפותו
על שינוח מעט קודם יפול המוקש עליו לך אל
נמלה עצל ראה הטוב הקטן שהגיע בזה משתדל בבטן
המוסכלות בהיות לה לידך לעשות לך אל נמלה ההיא
בריה קטנה מהנמצאים קבלתי שכל ראה דרכיה
ויחכם ולמד חכמה מ"ק

שהכשרים יכלכלו השיבה ואמר לך אל נמלה עצל
הקדימה דרך המוכיח וכ"ש ברוח הקדש להראות
לאוכלים דוגמא מן השפלים בערך הצדיקים כדי
להיות הצדיקים בושים בעצמם ויתעוררו לגם
לקחת מוסר כענין מה שנאמר כי עברו איי כתיים וגו'
ההמיר גוי אלהים וגו' ועמי המיר כבודו וגו' וכן
ענין מה שהודיע שיונדב בן רכב צוה את בנו שלא
ישתו יין וכאשר היו בני ישראל ממרים את פי ה' ומסרבים בדברי הנביאים אמר הקב"ה
לירמיה עה"ש אלך לבני יונדב בן רכב ושיסקה אותם יין כי אמרו לו ושקית אותם יין כלו הראה עליהם כאלו
הרבה להשקותם יין והלך עליהם ירמיה ממנות הקהל והזמינם לנשכה בית המקדש מן בן חננאה ונתן לפניהם
גביעים מלאים יין וכוסות ויאמרו לא נשתה יין כי יונדב אבינו צוה לאבותינו ולנו לאמר לא תשתו יין ואז אמר
הקב"ה לירמיהו הלוך ואמרת לבני ישראל הלא תקחו מוסר וגו' ולפעמים על זה הצד ראה להם דוגמא מן שאינו
בן שאין להם שכל ובהמות נמשלו להם דרך יחד במה שהצדיקים ישיגוהו כענין מה"ש ישעיה ידע שור
קונהו וגו' ועל זה אמר הנה לך אל נמלה עצל מלת הנביא מאמר פעמים רבים על הרוב להעיק על האדם
או על הכח ממקום למקום כמו בשעת האחד וילכו שניהם יחדו וילך אברהם הלך ונסוע הנגבה וכיוצא

תאמר להתנועעות כל גוף אחד ונעתקו ממקום אל מקום אע״פ שאין בה בכל אחד משלשת התנועות ה[illegible] כן התנועה הטבעית כן התנועה הקשרית כן התנועה המקרית והמין הלכו הלוך וחסור ופעם תאמר להתפשטות עמון קולה כנחש ילך מפני נפרדי יקלעכו ופעם יאמר להתלקות השנאות אל אחרה ואחשובה אל מקומי ופעם תאמר להמשכות האדם אחר אי זו מדה הולך עקבות הצאן ופעם תאמר על הכנעה שכל האדם להשתרר על אי זה דבר למורדו בו מלכה ומעבדה לבו כרכבה [illegible] לבו אחז עם עלות אלהים ומזה יאמר הנה לך אל נמלה עצל כלומר הזדרז להשתכל להתבונן בעטן הנמלה ובראות דרכה עד שתקנה לעצמך זריזות ואחריות ממנה שתראה בעצמה ואמר דרכה בלשון רבים כי יש בפעולותיה דרכים עצמם שונים הא׳ שרוב הנבונה במשאה הוא שתשיאהו דרך פיה והלך לגד פטה וכאשר יכבד עליה המשא היא סומכת רגליה הראשונים בארץ ונגררת משאה כרגליה האחרונות והולכת דרך אחוריה הב׳ שקשרו עליהם שמעשלא תגזול את חבירתה דבר והג׳ כי כשתפגה נרעשת התבואה תחזיר הגרעינין לג׳ חלקי׳ מירא(?) התבואה שמצמיתה לחות הגשמים היורד עליהן יצמחו ואם פעם ירד הגשם על מאכלה אחר עבור הגשם תשיחהו לרוח ותתנגבו שם עד ישוב מסתמר״

מאירי

אשר אין לה קצין
שטר ומשל׃ תכין
בקיץ לחמה אגרה
בקציר מאכלה׃

אשר אין לה קצין שוטר ומושל׃ היא כלא הנהגה ממנה וזה מושל שאין להם שכל להתנהגו על פי דרכם דימוי לבד ואעפ״כ טורחת כל הטרחים האלה ומשתדלת בכל גדרי ההשתדלות אשר הזכרנו להכין מאכלה ועוד יתכוין רמעשת נדולה כי תמריח בה קודם שתצטרך אליו והטעם בעת המצאו והוא בקיץ לצרך הזורף באשר ידעה כי בחורף לא תמצאהו והוא אמרו תכין בקיץ לחמה וגו׳ כלו בקיץ לצרך החורף״ ואתה בן אדם העצל מלבקש מחייתך איך לא תבוש ולא תקח מוסר ודעת מהקטנה הבריות ומשפלו׳ בעלי חיים והוא אמרו עד מתי עצל תשכב וגו׳״

רלב״ג

דלית לה חצדא אף
לא סרבא ושליטא׃
מתקנא בקיטא להמה
וכנשא בחצדא
מיכלהי׃

אשר אין לה קצין שוטר ומושל׃ מה שתעשהו כי אין לה קצין שוטר ומושל שישנה בהנהגה ובמוסרה וכבר תראה מזה שהיא מתכנה בקיץ לחמה בעתה מהשתרר׃ כמוריה מה שימצא לה בכל השנה וגם היא אוגרת בקיץ מאכלה ותפלא מאד מדרשה בזה העטין כי אתה תמצא שאם קיתה יורק בכותלים היא תעלה בו לאריות עקלקלות בגופן שלא תקקה כלכך העליה עם כובד המשא שתשא בפיה גם תמצא מדרשה שהיא אוכלת אותו של זרע אחד כי מה שמדרשה מדרגת זרע הזכר כמו שנזכר בספר הנמוסים בדרך שלא יצמח הגרגרים הטמונים בארץ ובזה יהיה נשמר מהשפעת גשם התמצא מדרשה

שאם יצמח מים בחורי הנמלים יוציאו התבו׳ החוצה מגשם לנבש ואחר כן ישובו להכניס לשמרו מהשפשה״

מאירי

עד מתי עצל תשכב ר״ל עד מתי תהיה מונח מתי תקום מתרחק ר״ל משבת עצלותך ואמ׳ מעט שנות מעט תנומות וירצה לו שהוא כעטן הנוסד קבלתי מקצתם לעשות הדבר רק להמכע ממנו כמו שיצא בחור כ מלרוחך כלומר והנה אך יסרך בסוף וכן שתהל מפגע זמהרס ואכלו בשר כמו מיתאל ומשוש שישי ושמחי בת אדום וכן רבים ודרך העצל לבקש

עד מתי עצל תשכב
מתי תקום משנתך׃
מעט שנות מעט
תנומות מעט חבק
ידים לשכב׃ ובא
כמהלך ראשך
ומחסרך כאיש מגן׃

מנוחה ולומר אישן קמעא ואתנמנם מעט ואחבק ידים מעט וידוע מדרך משכב הנוחה שבהתחלה ישן האדם שינה קבעו אחר השינה הגדולה הקיץ הוא ישן שינה קלה מתעורר תמיד והוא לשון סירונין סירונין והשינה הקיץ הקרא תנומה׳ ובעת השחר כשהתעורר לגמרי יחבק בעצמו כנגד מטתו ויחבק ידיו זו בזו וכמו שכתב כל זה בא׳ ונראלו וחכמי הרפואות במאמר הוא השינה נקר׳ לסרבא ואחזה עכ״לו״ ואמר כמתעצל עצמו כדי לשרון להקשיב למוסר אזנו מעט שבות כלו להרגשל מלשמוע ומלקבל דברי מוסר והוא אם כל היום וכל הלילה במעט שנות ובמעט תנומות ובמעט חבוק ידי׳ לשכב לפיה כלו שהכל ימצא בעמדו אבל כשינצרפו כלם יעבר כל היום לבטלה ובא כלו׳ ויקרך זה שיגיעך הריש והקלון ויבואך פתאום׳ וכן מחסורך יבא כאיש מגן ר״ל פרש מזויין הבא להלחם שימהר וכמו הלב״

רלב״ג

מאוד הרדים״ עד מתי אתה העצל תשכב והרדם ר״ל מקמן השלמות מתי תקום משנתך לעשות מעשיך הראויים תן לעצמך מעט שנות ומעט תנומות להיות מתנמנם לא ישן ולא ער כמשפט הקיוש

עד לאימת עטלא
דמיך אנת ולאימת
קימת מן שנתך׃ קליל
שינתא קליל נומתא
קליל תחבק ידך
למדמך ואתי כורבך
מסכנך וחוסרנך
היך גברא בשיראי׃

הקרון הוריו כאשר תעוררו השינה יתנמנם מעט להקיץ מעט חבק ידיו ומעט יחבק ידיו לשכב להתה מרגוע אל חושיו הנחים מכל טרדתם כקיע הנה כשתנהג זה הענין יבא זה השעך ובא כמהלך ר״ל שמגדי בוחו אלך ע ויסור ויאחסורך יבא לך כאיש בעל מגן וכל מלחמה שכאשר יבא במקום מה לא יתעכב שם אבל ילך אל מלחמתו וזה כי מגד זריזותך בחכמה שישנית השי׳ ויאבן לך מה שיצטרך לך׳ או ירצה בזה כי מגד הוריזו׳ יקלו בעינו להשיג ולאסוף כי בעמלו מה שיתספק לו׳ והביאור הראשון הוא יותר נכון׳ והנה הזהיר החלה לכלתי היות בעל תאוה כי היא המונעת השלמות ואחר זה הזהיר מהעצלה כי היא גב״ כ מונעת השלמות ותהיה סבה אל שימות האדם במוסר כלי ואחר זה הזהיר מדבור הפחדים אשר יאשר האדם שלא יתפתה והם סבה לרעות גדולות עם שזה ישכל שיאחו היות הוה רשת מזומנת למוכתנו ההקר״ ואמר

ויש מפרש מעט שנות כמו מעט כלומר מעט בשנה
ובעצלה וקרבה בהשרה ובחריצות וכן מעט ב
בחבק ידים לשכב ר"ל מעט במנוחה וקרא מיד
בטבעו והתעצלות ובחריצות אז אם ירצה לך ריש
מכל הצד או מכל רוב הוא מהלך לרוב ... ספונך
לא יתעכב ממך וכל עת שהוא כן ילך ם
וריעך ימלך ממנו בעזרת הקל ומחסורך כאיש
מגן ולא יוכל לך לקבל ירצה כמהלך כל עת שהוא כן
ילך וכן מחסורך ירצה כאיש מגן ... המתפחד
משתכנבו ובורח מהר והראשון כמו אבל ר"ל פי
המשך המקראות. ויש לפרש עוד ובא כמו ואם
יבא ומחסורך מחובר עם רישך כלו המעט בשינה
ר"ל בטול ובעצלה וקרבה בהשרה ובחריצות ר"ל
ואז אם יבא כמהלך ר"ל תהלוס רישך ומחסורך א
אתה תהיה כאיש מגן להסתר מהם. וזהו ביאור
המקראות לפי הפשט. ועל דרך הנסתר נאמ
להעיר האדם להשתדל בלמוד התורה וידוע
שלמוד התורה צריך השתדלות חזקה וטורח רב
ואף כשיגיע אל שלמות ההשגה צריך לו שקידה
והתמדה רבה כדי שלא ישתכח ממנו כאמרם
אם יום תעזבני יומים אעזבך. ובברייתא של אבות
אמרו יכול אדם ללמוד תורה בעשר שנים ולשכחה
בשתי שנים. וכן שלמות הלמוד עקר תועלתו אינו
לשיעורה לקץ הימין בהגיעתו האדם המעלה
וכן שאם לא יתרחב בעודו בזה העולם ...
לשכרו רפואות העלה אין לו כאמרם ז"ל העולם
הזה דומה לערב שבת והעולם הבא דומה לשבת מי
שטרח בערב שבת יאכל בשבת מי שלא טרח
בערב שבת מה יאכל בשבת ומהיכן יאכל וכן

אמרו שהעולם הזה דומה לנשף והעולם הבא
דומה ליום אם אין אדם מכין בנשף יאכל ביום ... מי
שאינו מכין בנשף מהיכן יאכל ביום. וכן אמרו
לסייר שהיתה מהלכת בדרך כיון שבא להעריב
לא הבור גם אהלם ויאמר להם אחי הכנסו בגורן
בעוד יומם מפני הלסטים ומפני חיות רעות וכן
אומרים לו אין דרכה של סיירא להכנס בגורן כיון
שהלך לו בא עליהם ראשון לילה ואפלה וכו' ואין
חיות רעות משוכות מנתרות ובאות לסטים הולכים
ומגדיים אמרו להם אבל הבור גם בא ואכל ...
ומבקשים ממנו בהמוסם נדונים שיפתח להם
ויכנסו בגורן והוא משיבם לא כך אמרתי לכם
בעוד יומם הכנסו בגורן בעוד יום ואתם משיבים
אין דרכה של סיירא להכנס בגורן מעתה אין
דרכנו שלנו גם לפתוח בלילה ואין דרכה של
סיירא להכנס בגורן. ... וכמו שהעתיק המשל
במדרש תהלים על פסוק למה ה' תעמוד ברחוק
תעלים לעתות בצרה. ... ומאד
אלה הטעמים נאמר מושלו בעטן המלה שכל אלה ה
הדרכים אלה בפועל והוא אמרת בלשון רבים
דרכיה כלומר שאין טורחת בדרכים רבים הרבה
בבקשת מחייתה וכאשר השנה ידה ... ר"ה
היא משתדלת בשמירה וכן שיש לה התבונות להכין
בעת קיצה מה שתאכל בעדר קיצה. והוא
הטעם בבקשת המזון בכדי הצרך ובבקשת
החכמה. ועטן אשר אין לה קצין שוטר ומושל
רוצה בו שאין לה שכל המנהיגו עליה כמו שאמר
ולהעיר האדם שיש לו קצין שוטר ומושל בנפשו ם
המלכות כמו שידעת שלשה מינים ... ראשון

מלך על המדינה והשני מלכות כל איש בביתו והג'
מלכות כל איש ואיש בגופו ... ואל שלשתם צריך
המלך ... ומעלה והשלישית
שלשת מיני שלמויות באדם ושלשה מיני שלטונות ואכלו
בבאורם כי אלה הג' שהזכיר הם מדרגות בכללות
זו מזו זו למעלה מזו כסדר כתבתים כי הקצין למטה
מכלם והשוטר הוא למעלה מן הקצין ולמטה מן ה
המושל והמושל הוא למעלה מכלם וזה כי הקצין אינו
ממונה מצד המלכות רק מצד העם לערך פר"ט
שנה או שנתים או להוסבת ... ולא
השימוש הקצין עם הקטן הדוס ועם עמורה ר"ל
מנהיגי העם כל הקטן ... הגדול ר"ל
והשוטר ממונה מצד המלכות ... ראשי
שבטיכם ... עד ושוטרי
לשבטיכם וכן ... ומושל הוא
המלך הגדול או הממונה במקומו לערך ולהובנה
כוללת בכל מלכותו. וכבר ידעת כי כמו השכל
האנושי שיחלק לג' מינים מעשי ושמוש והמעשי הוא
אשר בו יבחר האדם הטוב מן הרע. והשמוש הוא
אשר בו יבחר האדם האמת מן השקר. וכן שידעת
שהמעשי יחלק לג' מינים הא' אשר בו ישתדל בדבר
שירצה לעשותו כהנהגות המלאכות ועבודות האדמה
ויתר המלאכות וזה הכח מיוחד באדם ...
שזה השכל הוא מן הכח המדמה כבר ידעת כי
פועל הכח המדמה אחד באדם עם היותו ...
המרגשת ואינו כפועל המדמה אשר בבעלי חיים
ולא מעיינו וכבר המשילו חכמים הטעמן לשלשה
מקומות ... בא עליו אור הירח והאיר ...
והב' בא עליו אור ... והאיר והג' ... עליו אור
השמש והאיר. ואתה שלשתם כלם בעטן האור

אין האור האחר מניין האחר כלל ולכן ...
מפעל הכח המדמה אשר באדם התחתונות רבות
ועניינים רבים כמו שהתבאר במקומו וזה כמין ה
החלק הראשון שב... השכל והוא צריך ...
למין האדם ולבחות ... המשיגים אותו
עליהם לקצין אלא שאין הכונה בו כלל לא ירצה
להרבן אשה לה' אל קין ואל מנחתו לא שעה.
והשני והוא אשר יבחר בו המדות הטובות כגבור
האהב והאם והשנה אבדה ויתרחק בו מן הרעות
כמו הגבהה והגזלה והרציחה והניאוף אשר בכל אלה
יאמר טוב ורע לא אמת ושקר וזה נבחר יותר
מן הראשון וקודם לו במעלה אלא שהראשון קודם לו
בטבע ובסדר ועל שעה ה' אל הבל ואל מנחתו.
וזה עם היותו נבחר מן הראשון וקודם לו במעלה
ובכונה להבטה ולמנה לרעבו הטוב ... אינו ...
לעצמו ולכן הרגו קין וגם הוא מפעל המדמה
מן הכח המתעורר אשר ממנו והוא המשל הכל
בשוטר שהוא ממונה מצד המלכות לגבור ...
העם. והשלישי הוא השכל העיוני
אשר בו ידע האמת מן השקר מדרגה אחר מדרגה
עד עלותו להשיג האמת ... בעקר מציאותה
מה שיוכל להשיג ממנה כי לא יוכל להשיג כל מהותה
בעודו בחומר ... והוא המקרא מושל ... כי הוא
מושל את נפשו והוא הנקרא שת הנולד בצלם אלהים
ובדמותו ומאמין ... העולם ועל זה המשל שלא
הבל ... הרדמה ויצא את עצמו לפי
נפשו ... ונלך כדו באישון חשך והוא
אמרו ... בן משלשת ... באר
בן מעשה והריש והשם והאחרון ... משל וגו'

מכל הנעדר הידיעה והלימוד מלאי עם עם בדעת מסורת חכמים עטרם אולת כסילים אולת וכו' והקין והקיבד
מכל לעולם הזה ולזמן הבחרות והאחרית מכל לעולם הבא ולזמן הזקנה ועוד כל זה שלמה הכתוב ע"ל באמרו
ראה דרכיה וחכם וזה כי דבר ידוע שקנה ימצא מקום בעלי התכונות גדולות בהשגת מרפס על שמרא"ה
שהפתות מקום והוא המנולה התנבקין לחיה והיה בעלת התכונות גדולות כמו שזכר המחבר בזאת הפרשה
ועל כן יש לאדם לקחת מוסר משכל כי לא כברא לשים כל עמלו והשתדלותו לבנות בתים ולמלא אוצרו זהב וכסף
כי לא ישא מאומה מזה מכל עמלו וגם לא ישיג לעשות חיל כמו הנמלה היא בערכה והוא בערכו כמ"ש נשא נח
ועל כן ישים לראות דרכיה ולהתחכם ולהשתדל בעמק השכל הקיום לשים לו אחרית לנפשו לתת לה מקום
בין העומדים וזהו אמרו לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם ע"כ כמו שלמה הכתוב"

מאירי **אָדָם בְּלִיַּעַל אִישׁ אָוֶן הוֹלֵךְ עִקְּשׁוּת פֶּה׃** בַּר נָשׁ טְלוּמָא גַּבְרָא עַוְלָא אֱוִיל בְּחַכְמוּת פּוּמֵיהּ **ר"לבג**

הפרשה הי"ג כוללת ארבעה ה'
פסוקים הכונה בהם להודיע הבנת מדות רעות אחר
כי ברשע בוחן מעמק הנבוריהן שהם מדות רעות
והמגנה איש עקש ובכל יזכרו השומעים מעשותם
ולעתים יש בהם שיחים נוף עבירה מפני שהן מורות
על מזג רע בגוף וזדון ובעדרות קשות מקום ומחשבות
כסיל לעבירות גדולות ומעשים מגונים ואמנם הקדים הידיעה בדבר שהוא רעתו זאת וכן הקודם ר"ת
בדבר שהוא רע אחר מתשובה כלו שמאחר שהאדם יודע שהוא רע הדבר קרוב שבמעט יכרו ולשוב ממנו
וי"ל כשהקדים מודיע שהוא רע ושהוא מעשה הכבלים הוא כהעכות ולהזהרה שלא יעשנו" **אדם בליעל**
מלת בליעל מורות על מי שהוא מופלג ברשע וזדון בדרך ערמה והתככלות והשקת הלב מהשיב
חייתו ורשעו אחור להעכות או לכבוד שום אדם כשמו כן הוא ר"ל שאין עלו מעמגלות מחשבות הרעות והוא
כן בליעל מדבר אלו ר"ל שלא היה אדם יכול להשיב מכעסו ומחמתו פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר
כלו שתקשה ערפך והאמין את לבבך מלחום על אחיך האביון והתככל עלו במחשבתך הרעה והקפון את
ידך מלהלוותו לקרבה שנת השבע שנת השמטה ואיש און רומז בו איש שקרן ושוב ומתככל תמיד לרמות
הבריות בעמן פור מחשבות אחר והודיע מדות בבלותם אשר ישהדלו תמיד להפיק רצונם" ואמר תחלה
שהאיש הבליעל איש האון יתגבר בזה המדות הרעות התחלה הולך עקשות פה כלו יחזיק פעולתו בשפתיו ה
בתרומה לא ישוב מפני כל אם ירא שיוכל לכוין לעקש היושר ולעשות האמת ולהפיק רצונו במחלוקתו אח
טוב לו ואם אין מתככל בערמה ומתהפך בתחבולות בחשאי שלא ירגישו מתהכבדיו עד אשר ישיג מבוקשו
ואמר על זה שהוא קורץ בעינו וגו'"

ר"לבג **ביאור הדברים**

ארם בליעל הנה אדם רשע הוא מי שהוא איש
און אשר הולך עקשות פה ר"ל שידבר
שקרים בפה"

מאירי **קורץ בעינו וגו'** שכל אלו
הן רמיזות למחריש
קרעה ומחשבה השקרות בשסיפר מלו"ל הוא רומז
באחד ממיני הרמיזות והזכיר תחלה קריצת העין
שהיא יותר נקלה ומיגנה לרמוז בריחוק ואם ירחק
שלא יספיק לו א
יקרב לפני שכונתו
לרמוז אלו וירמוז
לו ברמיזת הרגל
ומלת מולל ר"ל
רמיזה מן וקטפת
מלילות בידך
שהדם רומז ה
הקטן כרגליו וימ'
אותו לשון דבר כלו
שמדבר ברגליו
ר"ל שהוא מכוון הרמיזות לדבר אחר שהפעולה
היא נעשית מהנמנה היה כבעור והיה מלשון מי מלל לאברהם" ואם ירחק שיספיק זה הנה מזה טוב ואם לא שירחק
אדם שלא יספיק לו רמיזת הרגל כי יחשוב לאו מקרה הוא מורה באצבעותיו ואם לא יועיל כל זה עדו

קָרֵץ בְּעֵינָו מֹלֵל בְּרַגְלָו מֹרֶה בְּאֶצְבְּעֹתָיו׃ תַּהְפֻּכוֹת בְּלִבּוֹ חֹרֵשׁ רָע בְּכָל עֵת מִדְיָנִים יְשַׁלֵּחַ׃ עַל כֵּן פִּתְאֹם יָבוֹא אֵידוֹ פֶּתַע יִשָּׁבֵר וְאֵין מַרְפֵּא׃

רָמֵיז בְּעֵינוֹי וְתָבַה בְּרַגְלוֹי וְרָמֵיז בְּאֶצְבְּעָתֵיה וּמִתְהַפֵּךְ בְּלִבֵּיהּ וְחָשֵׁל בִּישְׁתָא בְּכָל זְמַן תִּגְרֵי דָמֵי מְטוּל הָיְכְנָא מִן שִׁלְיָא נָתְיָא תַּבְרֵיהּ וּפוּשְׁלְיָא נִתְבַּר וְלָא תְּהֵי לֵיהּ אַסְוָתָא׃

ר"לבג **ביאור הדברי'** **קורץ בעינו** אהו
ברמיזותיו אם נשיקרו בהם כמו שבארנו קורץ בעינו
ומולל ברגליו לרמוז בהם ומורה בבאצבעו"
תהפוכות בלבו הנה בלבו כזב תמיד ובכונ'
שיתמיד וימצא ה
בלבו יגאה חורש רע
בכל עת ומשלח בו
מדנים בין האיש
ומחלוקות וריבות
בין האנשים ב
נשי הפר כזבים
מזה לזה ויתחדש
מזה הפסד ר"ל
בכונים הקדימים
על אלו הרעות שהוא עושה ישיבהו" גמולו"

תהפוכות יחשוב בלבו כלומר יתהפך במחשבותיו על זה כך ועתן יתככל על בעל מחלוקתו ויחרש
עליו רע בכל עת ר"ל ממעבו כמו שהחורש יהפך העפר לצורך הזריעה והכונה בגדול הזרע
כן זה מהפך עליו הרעות להתגולל עליו ולהתנפל עליו וגו' ובפסוק אחר הנה הלשון הזה בלשון הזרע עמל ועב'
וי"ל שתהפוכות בלבו שמרמה האחרים לדבר בפיהם ותהפוכות בלבו ואם לא ימצא עליו תואנות ישלח מדני'
בין בעל מחלוקתו ובין זולתו להיותם מריבים זה עם זה ומתקוטטים להיות תמיד איש אל אחיו לנקם רעתו
והוא יתגבר מכבד על כן בפופיררגשו עליו ופתאם יבא אידו וגו' ומדינים ישלח לשון התפשטות ויש"ו לשון הבער'
כמו שלחו באש מקדשך ויתרגמו שלחו באש וזה לשון לאחריתו ריב ר"ל להדליק ריב כי אחרית לשון אש ושרפה
ותענה נמר והעצמות יחרו" **על כן וגו'** ואידו ר"ל שברו כמו שבר ואחריו פתע ישבר ועמן ואין מרפא כי
כולם יקומו עליו לרועמידותו לא יוכחו ולא ישקיטו ולא יתנו פוגות להם עד יעלו עפר על ראשו וזהו כאמור הפל
לאיש הכנלה ולדרך הנסתר קרא הולך זמן בליעל וידעו שהוא ורעו ונהיו הגדול מה ככלים בכל מיני התככלו
ותחבולות להפיק רצונם ובטחם מעודים בגלוים ולכוד העיר הקטנה למלחמת האויבים בכל עת ואף ר"ול דר"ש
מודיעם ישלח בין האדם ובין עריו"

מאירי הפרשה הארבע עשרה כוללת ל' פסוקים' הראשון ממנה

שאחר שהאריך דרך הכלל על הזכיר מה שהוא שונא
והוא ענין הגאוה ואמר **שש** הנה שנא יי' ר"ל שהן
מרוחקות אצלו מאד ושבע ר"ל ושבען
השביעית שהיא
שנאה הכל ועולה
אמר שהיא תועבת
נפשו ר"ל רחוק
רצונו ונפשו פירו'
רצונו כמו אין נפשי
את העם הזה אם
יש את נפשכם ושש
ושבעה על על
שלשה פשעי ישראל
ועל ארבעה לא
אשיבנו ובארבע
עשרה שנה מרדו
על הפסוק שהן
כלם יד' וכן הנה אינם אלא שבעה והזכיר הו' שהיא
שנאה הכל התחלה והוא **עינים** רמות מורה על הגאוה
כמו גבה עינים ורחב לבב ועמו גבהות הקומה

רלב"ג מאור המלות: יפיח

כוזבים' ידבר כוזבים'

מאור הדברים'

שש הנה שנא יי' והשביעי הוא מהם תועבת נפשו והם
עינים רמות

שש הנה שנא
יהוה ושבע תועבת
נפשו: עינים רמות
לשון שקר וידים
שפכות דם נקי: לב
חרש מחשבות און
רגלים ממהרות לרוץ
לרעה: יפיח כזבים
עד שקר ומשלח
מדנים בין אחים:

שית אינון דסני
אלהא ובשבע
אסליות נפשיה: עיני
רמתא לשנא דשקרא
וידי דשופכן דמא
זכיא: לבא דחשיל
מחשבתא בישתא
ורגלי דמסרהבן
למרהט לבישא: ממלל
כדבותא סהדא
דשיקרא ומגרי
תגרי בינת אחיי:

מכד
הגאוה ועזות
המצח' לשון שקר
שהוא הוגה לדבר
שקרים והוליכם
שהוא שופכות דם נקי'
לב חורש על
המחשבות
מחשבות שק
ומרמה להרע
להם והרגלים
שימהרו לרוץ לא
לעשות רעה ומי
שידבר כזבים ויהיה עד שקר והנה זה יכלול לשון שקר
ועדו' שקר ומי שמשלח מדנים בין אחים בספרו
כזבים מזה לזה'

כל דבר לא לבונת המציאה האמית רק להתנשא על האחרים ולהשפילם ולבזותם
יחות רגליו כמו אמירי ארץ והיא המעלה את הבלתי שזכרנו בהערמה ובהסכלות שהיא נגררת אחריה
השם יחות אחות עתידה נגררת עמה כי לרוב הגאוה יצטרך להמון גלותו בדברי שקר להתפאר ולהשתרר
במה שאין בו ולהשפיל האחרים ולהחזיק בגאותו כל זולתו להכו ובזו והיא השלישית שבשבע והרביעית שהיא אד
הענשית והיא שפיכות דם נקי כי המדמים והמריבות הם סבה למרצחות וכן הם סבה לרשעות להורג
לב חורש' לבבו חורש על האחרים מחשבות און לכל דבר ודבר שיוכל להשכיל עליו והיא סבה
להוציא מחשבתו למעשה והיא החמישית והיא השישית רגליו ממהרות לרוץ לרעה והיא להוציא
מחשבתו לפועל והיא השביעית **יפיח** כוזבים' לדבר כוזבים בעדות שקר במה לי'

שמה לו כמו שאמרו הכתוב יפיח אמונה יגיד צדק והוא
הפך זה עכ"ל ועד שם דבר כמו לא תענה ברעך
עד שקר והוא הסר במ"ה יפיח כוזבים בעדות שקר
להשכיל עליו ולהגביל עליו לגום לו עולות דברים
להחזק מה שהבין בלבו ומרמה על כפה הקף יסחית
רצונו עכ"ל ויש לפרש עד שקר לדבר שקר כמו
מעשן האזינה עדי כן כפור ועדיהם אתבונן
שפרשו לדעה הנה כמו דברי ואעפ"י שכבר אמר לשון
שקר עמו בהגבהת עצמו ובהשפלת האחרים כמו
שבארנו אבל בזה רמז לדבר סרה על האחרים
והיא סבת השביעית שלא מדנים אחד בין אחים'
ויומ' כי לשון שקר היא השביעית המרמית לכלם כי
הגאוה לא יתקיים בה האדם רק בכזב בעשותו את
עצמו ובהשפלו האחרים כמו שבארנו ושפיכות
דמים הוא ג"כ בדבר כזב והתחלתו ויפיח כזבים
הוא בענין האוולות והמעשים והוא סבה לעדות
שקר ושלא מדינים הוא ברשעות ובדברי כזב וזהו
ענין ההכללה ובנסתר אתה מוסיף בו הענין כי
שרמזו בהעתקה לו אמר שלמה הכתוב ואף הכתוב
המדות מהמכנים כהם שהמדות מהאחרים
המיוחדים הם שבעה ולהם ולכל אחד מהם יש ע
עקרים רבים והם כוללים והאחרים מהם רבים
והם בגאוה הקוה כעס מאוף מאכל ונבר טוב
עלה שיוצאה מין עכ"ל והעד שהשקר ולשון
רמיה הוא שרש לכן הוא המעשה שכהנה
אלבן מהאחים שלמדו ולשוב בדבר אמת
שאמר שלא יוכל לעמוד על עצמו אלא מעט אחרי
ולמדו הרב החסיד שיאמר אמת והיה
תשובתו עכ"ל

והנה זכר האיברים על הסדר והתחיל מהאברים
הנגלים ונספלה כלה ואמנם זה הוא באחור אלו הדברי'
שהגבלנו באחורה פה ואולם התועלות המגיעות
מהם הנה יט' **התועלת הא'** הוא להודיע
התורה ומעלתה מאמת התורה האל
השנה החכמה והתבונה אשר פעולותיה האלקית אשר
כפעולותיה המדומה אם ימנע האדם לחקור בה
ובמעלותיה מהחקר ראוי וזה יהיה בשישמרה בלבו
תמיד ובזה ימנע הבריאות בגוף ובנפש בהתנהג
לפי מצותיה ויהיה אהוב לאנשים ויאהב להם עד
שתמיד יהיו עמהם לא יעזבוהו וישנו בזה הקיים
העצמים הנכבדים והטובות המגיעות על שאין פחד
אלו מהרעות **השני** הוא להודיע שאין ראוי
לאדם שיבטח בדבריו
בשכלו ובסבות אשר המציא לו
מבטחו בשם לבד ויעזור עם
הדבר הקוה' **השלי'**
לאדם שיתן כבוד
בחכמה ובתורה כי
האמת בדברים
החכמה הש"י היא
למצוא באלו הדבר
האלשות אלו יתישר מאד
זה למדנו מזה תועלת אחר
מהנה ומיסור
בשיתכרת המת' **הרביעי** הוא נקות
שהבר יקרה שיבוא לטובים רשות
על כבד המוסר וההשגחה ולזה ראוי לאדם שיקבלם
מאהבה ואז ימנע לו מהם התועלת אשר בעבור
הביאם השי' עליו'

החמישי הוא להודיע שכמו שטובה החכמה מאד
הדברים הנפלאים בהקנין נפש למה היו
במה שהם עלו מהמעלה והוא התבונה מהנבחרים
הסגולות בהקנין נפש לפי מה שראוי בן ספק
מהאותם מהחכמה הה' והתבונה ולזה נכון בזה
הקנין בחכמה הה' והתבונה דבקות מה אשר
החכמה והתבונה הקנין היא עמוקות וכבר
נאמר זה והנה התחלות הנפלאות כראשון ונב'
מספר מה' ומה הקנין הזה הספק איך יתכן
שיניעו לו הידיעה מהקדמות הראשונות ולא יפקדו
בהפקדים כמו שבארנו בראשון מהמלאכות הה'
הששי הוא להודיע שאין ראוי לאדם שימנע
טוב מבעליו אם יש ספק בידו לעשותו
כי זה מטוב התבונה ימשך שלא יאמר לרעהו לך
[illegible]

[illegible]
העשירי הוא להודיע כי [illegible]
[illegible]

מהקדמות האחרות כי נפש יתיישר לעמוד על
אמתתה כמו שזכרנו' האחד עשר שאין
ראוי לאדם ללכת בדרך רשעים
ולהסכים עמהם כי איך יחייב להשחית הפועל
הרע והוא ולבסוף אם יוכל נפש התבונה ואם לא
יוכל ראוי שירחק עמו ממנו' השנים עשר
הוא להודיע שהצדיקים כנערים
נשי' בדרכם שילכו בה בכל דרושיהם והם מתחברי'
בה תמיד אל התכלית ימצאו בו ואמנם הרשעים
בהנהגתם יכשלו ולא ידעו במה כי דרכם היא כאפלה
ולא יוכלו להתיישר בה אל התפקידים' השלשה
עשר הוא להודיע שראוי לאדם
שישמור שכלו שלא יהיה אחור בדברי
[illegible]
הארבעה עשר הוא להודיע [illegible]
[illegible]
החמשה עשר הוא להודיע [illegible]
[illegible]

[illegible]
הששה עשרה
[illegible]
השבעה עשר
[illegible]
השמונה עשרה
[illegible]
התשעה עשרה
[illegible]

עם היות בריח שפלה ונבזית מאד והנה תאבות היא מדה מגונה מאד מסירה האדם מכל שלמותו: ולשון שקר ר"ל שיהיה דובר שקרים והיא ג"כ מדה מגונה מאד ומונעת האדם מהגיע לדברי חכמה והתבונה וידים שופכות דם נקי שעשות ג"כ דבר שקר ושלא הרג ונאים על לא חמס בכפיו והנה עשה נבלות וזאת המדה מבואר בספרו: ולב חורש מחשבות און והיא ג"כ מדה מגונה מאד כי זה ממנה שיביא לעשיית הרע כדברי שקר אשר השתדל להמציאם עם שזה לא ישתמש במה שהוא כלי אל הקנין השלמות בהשתדלו במה שהוא מגונה בתכלית ותאוה רגלים ממהרות לרוץ לרעה הוא ג"כ לדבר שקר כמו שהתבאר נקי או גנבה וגזלה ומשלח מדנים בין אחים הוא ג"כ כדברי השקר שיספר מזה לזה גנות כל אלו המדות והתכונות הוא מבואר וכנ"ל:

הפרשה החמשה עשר כוללת

ז' כוונות ושלשה פסוקים: הכוונה הראשונה היא לפי הכונה לה שמר מן האשה הזונה והאריך בספור אלקת אמריה ודרך הליכתה ופתוייה ומתק דבריה ואיך יקרהו באחרית אם יתפתה אחריה וכבר באר שלפי הדרך הספור הוא הראשונה אין סבה אל קאומר הבלתי נבונות לאשת איש זונה אשר כוונתה להתנף הגבורות תמיד ואם כן באחור הכנה כי יתבאר בספור שכוונת האדם להזהיר האדם לבלתי היות האדם נמשך אחרי התאוות והנמצא באיש האשה הזכרה שמו על ימינו לשטן לפתותו ולהדיחו בחלק שפתיה ומעשה אין ערך לבאר רק פשטי המקראות לפי הכונה כי ימשיך בו כל עניני ההגעתו הזונה ודבריה בפתויה הפתיים והסכלים ואין מקום לבאר בפסוקי רק מה שהגענו לדרך כלל כי אחר שהמשיל האומר לזונה הימשיך בו כלל בזוכרת האומר נאים אל הזונה לא שיהיה בכל פרט ופרט מהם כוונה נסתרת כמו שבארנו ומגדולי

חכמינו שאין לשאול בכל פרט ופרט מה נכלל התוכן מן הספור כמו שהוא אמר מה אחר הרית אמרת זכבי שלמים עלי ומה הוא הית אמרת צרור הכסף לקח בידו לנום הכוונה יוצא ביתו וכן בפרטים רבים כי הכוונה בנוסף דרך כלל שהאומר רדוף אחר התאוות אין והקובעיות הן לפתות בעלם ולהדיחו בדרך הלשון הזונה מפתה ומדיחה הפתיים והסכלים ואחר שכן סדר הדברים יחייבהו לספר הכונה דבריה אלא שצריך לבאר לפי הספור שהוא לא הזכיר רק על הזורה והסבריהו והרעה שהודיע שאין הכוונה לעזוב האומר מכל וכל לגמרי רק שלא ישתמש בו זולתי להעמידתו עד כדי קץ עד כאן בכל דרכיך דעהו וכל מעשיך יהיו לשם שמים עד כאן לי' והקהל בעניין זה ואמר נצר בני מצות אביך וגו':

אמר נצור בני מצות אביך והוא כענין מה שביארנו בפסוק: אמנם בני מוסר אביך ועל שהם ר"ל מצות האב ותורת האם אמר קשרם על לוח לבך תמיד ר"ל שתמיד תזכרם וענדם על גרגרותיך ר"ל עליך והעמדה הוא עמן השירה מאד שיתעסק בהם תמיד כאילו שיעמידם גם כן במקום נכבד שירתה אותם תמיד וידבר בהם ויתעסק בהם וזה כי נמצא הדבר על גרגרותיך: לא תמיד שלמה הכותב:

נצר בני מצות אביך ואל תטש תורת אמך: קשרם על לבך תמיד ענדם על גרגרותיך: בהתהלכך תנחה אתך בשכבך תשמר עליך והקיצות היא תשיחך:

רלב"ג באור המלות: בהתהלכך

תשיחך תדבר עמך: באור הדברים: נצור בני מצות אביך והוא הש"י שיצוה אותך לשמור תורתו ואל תעזוב העצה שנתן לך הש"י

נטר ברי פוקדנא דאבוך ולא תשבוק נמוסא דאמך: קטורינון על לבך תדירא וכרוך אינון בצוארך: במהלכך תדבר עמך במשכבך תנטור עלך ותנעור והיא תהוי ברציך:

כי מהשגת השכל הפועל והשג שרמז במנה כי הש"י משיריו אל האדם מהתורה אשר כי מצות ואזהרות ורמזו בתורה אל ספורי התורה כי הם משירים מאד אל השלמות כמו שביארנו בביאורנו

ובכל הבעליות האדם השלמה לדברים שההג הריקן ז"ל בהקדמת ספרו אם השגתם נקלה אם קדקדוק ונגם אם הזכרה כי לא ישלם התלמוד התורה זולתם עד כאן ל' ורמז על הדקדוק בגם שהוא כמו על השגתם על נקלה כהנם על לוח לבך ועל הזכרה אמר ענדם על מקום נגלה שהוא הגרגרת שלא תשכחם עד כאן ל' ואמר בהתהלכך תנחה אותך ירמוז כי מצות האב הוא השלמות האחרון כי ראוי לנחם היותר נכבד למבין לפי הכנתו כן לפי הספור ואם כן מצות האב רמז על השלמות האחרון ולעת שהאמת בלשון מנה והיה ראוי יותר בלשון התורה כי מלת תורה יותר מיוחדת ללמוד שכל בעשן כי בעניין הם כי מתנה ותורה אור כבר ביארנו שהתו'

לדברי התורה וקרא הספורים תורת אמך כי הם הגיעו בכבודה מהשכל הפועל אשר הוא בורא הזמן כמו שביארנו בביאורנו לספר שיר השירים על שרוב הספורים הם ספור קורות הבורא אשר הם כמו אם בניהם אל השם ית' והמשל בו כמו שהאם יתכן האומר והאב יתכן התורה כמו שנתבאר בספר נח' קשרם על כל הדבר לדבר גם תמיד כי כוח התושר לעמוד על כוונתם והחכמה הנפלאה אשר בהם בהתהלכך בדברים הפעמים תנחה אותך התורה להשיג דברי חפץ ו... שכבר התשמור בשרשים אשר הוא שרשו בה מקטוע בהיתחלתו זה ממנה שינחה אותך אל האמת

שם מצותיך וכשיאמר על התורה הוא ר"ל התורה הכוללת כמו זאת תורת היולדת וכן כשיאמר מצוה אבל האחרונה בן על הדבר שיצוה לו' ועל מצות האל אמנם צריך ר"ל בדקדוק על דרך מוסר התורה וגו' על ועל מצות האל אמר בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות בזה שלשה מיני דברים ומהם תכונות ... ית הקדם ושכל ומהן הוא עם אחרת מהן ... טוב המעלה וקם הלכה ושכנה שכללה המעלה והשיגה ואמר בהתהלכך תנחה אותך שלא תכשל בהליכתך ולא תנגף במקום רגלך ובשכבך ר"ל בעת התנומתך שאינך יכול לשמור עצמך היא תשמור עליך והקיצות היא תשיחך כלומר תשיח עמך אם תפקד והוא משל במצות אבל מהן הפקדון ורבותינו ז"ל דרשו בהתהלכך תנחה אותך בשעת מיתתך בשכבך לעולם הבא והקיצות להחיית המתים והוא כמו לעמן קשתר ואמר אחר כך כי נר מצוה ותורה אור וגו'

בדרך דרוש בשכבך בעמיעת הדרך אשר הדרון ... למען הדרוש כי יחלשו כחותיך והצטרך לשינה ... התורה תשמור בעטרך מה שהתחלת להקדימו כדי להשיג הדרוש עד שלא תצטרך שתתחיל ראשון כי מה שיהיו כאשר יתקן משפטך זהו התורה הדבר לך הדברים שמצלת קודם שתשכב להשיגך להשלים ההקדמה והנה אמר זה כי עם שהתורה מישרת הקדם למען הקדמה והתבונה הנה שומר התורה מושגן מהשי' ולזה הוא כעזר בו בהשגתו ואפשר שיהיה הכוונה בזה בשכבך מהקהדם כי להשיג לא המבוקש ותפסק משפט זה דריכתך בה הנה התורה תשמר בעטרך לשמרך מהטעות וזה כי לולי התורה אולי משפט הקושי שיגיע לך בהתרת הנה ספקות יפלו בדרוש הקוא כבר הספרים לדיות האמת והגיע מזה להריסה רבה נהרנה מהדרושים אך משפט שהתורה הסריסה האמת בזה הנה ישמרך זה מהקולקל... נסותרו ותמלט בזה מהטעות' וכאשר הקיצות שכלל לך הסתרים על הספקות אשר הספיקו דר... יכתך בזה הטעון הנה התורה הדבר לך אותם הדברים' או

יהיה הסיחך יוצא לשלשה... וירבה עד כי התורה תשיחך לדבר אותם הדברים והכוונה בזה אחד אחר ... שיפורש והכונה בזה כי מה התורה מתנשרו לך אלו הדברים והנה זה הבאור האחרון הוא יותר נכון"

מאירי

כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר׃

מטל דשרגא הוא פקודא ונמוסא נהורא וארחא דחיי מכסנות מרדותא׃

רלבג

כי נר מצוה והתורה אור"

ומצוה והתורה הנאמרים בפסוק זה אינם נאמרים על מצות האל ועל תורת האל הנאמרות במשלי' אבל על מצוה ותורה שהם שכל כולל מצות האל והמצוה רמז

ביאור הדברים"

כי נר מצוה' וזה כי המצוה היא נר להאיר את הדרך והדברים הכוללים והתורה היא אור שהוא יותר חזק בזה המעלה לבן ייחס מה שיספק מאלמות התורה אל מה שיספק מהספרים וייחס האור אל הנר כמו

כמו שהוא רמז לשלמות האדם ושכבלו תכונות הטבעיות אשר והתכונה בן כמו אדם והמעטה מהם לנגהם ודרך התכונה כמו המדות והזהיר בעניין הדרך ההוא כי מהפכן והתורה רמז לשלמות השכל שבכלל תכונות הספקות ויחס הנר למצות והאור לתורה האחרון מעלת התורה והוא מה שהזכירו רז"ל מצוה כנפש התורה סבר כנפש חמה" ויאמר כי נר מצוה רמז למצוה ...

כמו שהתבאר ואז בריש בתחילת באורינו לדברי התורה והיא נ"כ דרך חיים ר"ל הדרך ההגעת החיים שהן חיים והיא נ"כ דרך תוכחות מוסר והוא להיות המוסר מדות והתכונות וזה כי המצוה והתורה הם מהם מוסר על דרך החיים ואל תוכחות מוסר" ואם היתה התורה כמו אלו יותר חזקה והיא נר

אמר ר"ל והתוכחות האל לנפש והתורה אור לתורה שהם בכללה והתורה שהם והתוכחות האל דומה לנר שהוא כר"ל כללות הנר כללות תוכחות האל במיתו והתורה כאים שלעולם לא יכבה אורו כמין לעולם ואל דנר... וכן שהנר לא יאיר למרחוק כמו שהיה האל בכ ... והתורה תאיר לכל העולם כאים בהם קוים וראוי ודרך חיים תוכחות מוסר ותוכחות מוסר הוא שם כפול כמו אדמת עפר והוא שהתוכחות המוסר לשמרך הם הדרך חיים והאל עשה כספר תוכחות האלהים התורה וראוי לשמרך מאשת רע וגו'

מאירי

לשמרך מאשת רע מחלקת לשון נכריה׃ אל תחמוד יפיה בלבבך ואל תקחך בעפעפיה׃

דתטר מן אתתא בישתא ומן שעיעא דלישנא דנוכריתא׃ לא תירוג שופרה בלבך ולא תדברינך בגביניהא׃

רלבג

לשמרך

מאשת רע לבעליה שהיא שכבות מאדם ואשת רעך ורע ...

ביאור הדברי'

לשמרך מאשת רע

מאשת רע כמו לבעלי אשת

הוא שם לא יאמר כלו אשה שיש בה תכונות ר...ע וכן מחלקת לשון הנכריה' ר"ל ברכות דבריה ועריבותם וגרים יאמר לנגן לא לאשת כי כאשת איש הוא מדבר וחזר לנכריה אלא שהוא יאמר ונכריה' ר"ל ... אשת כבדת לב עלה ומעלה ... ... יחמוד ר"ל שלא יעלה עמך במחשבותיך ואל תקחך בעפעפיה ר"ל שלא יסור לבך מאחרי ... הספרים הוא את ... כי עליך ... ... הוא ... הערות ... והבינות האחרים ... ועלית ... הקול יצור ... שאמר האל אשר אמר הפרטי שבכלל ... כלם שכלל ...

אים לנהג ... יגדל ... אשר קטילה את התורה במצות ... שהכרת ... על דבר אשת ... כי הוא ... קרא זרת האשה אשת רעה ... כי ... יאמן כמו זאת האשה הזונה ... ונקראת נכריה למי שאינה אשתו אבל היא אשת איש אחר אל תחמוד יופי האשה הזונה בלבבך ואל תקחך בעפעפיה אשר ... כמו ... למשל כו'

מאירי כי בעד אשה זונה [illegible]

[illegible]

כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לָחֶם וְאֵשֶׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה תָצוּד׃ הֲיַחְתֶּה אִישׁ אֵשׁ בְּחֵיקוֹ וּבְגָדָיו לֹא תִשָּׂרַפְנָה׃ אִם יְהַלֵּךְ אִישׁ עַל הַגֶּחָלִים וְרַגְלָיו לֹא תִכָּוֶינָה׃ כֵּן הַבָּא אֶל אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא יִנָּקֶה כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהּ׃

מטול דרמיא אתתא זניתא היך גריצתא דלחמא ואיתתא דגברא נפשא איקרא צדיא׃ דילמא אסים גברא נורא בעוביה ולבושוי לא מיקדין׃ או דילמא מהלך גבר על גומריא ורגלוהי לא מתכויין׃ הכנא מן דעאל על איתתא חבריה למיגזר עמה לא מזכי כל מאן דקריב בה׃

רלב"ג ביאור הדברים כי בעד אשה זונה [illegible]

[illegible]

[illegible] **לא יבוזו לגנב** [illegible]

לֹא יָבוּזוּ לַגַּנָּב כִּי יִגְנוֹב לְמַלֵּא נַפְשׁוֹ כִּי יִרְעָב׃ וְנִמְצָא יְשַׁלֵּם שִׁבְעָתָיִם אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ יִתֵּן׃ נֹאֵף אִשָּׁה חֲסַר לֵב מַשְׁחִית נַפְשׁוֹ הוּא יַעֲשֶׂנָּה׃

לא לבהתנון לגנבא דגנב דתשתבע נפשיה מטול דכפין׃ ומן דמשתכח פרע חד בשבעא וכולא מולא דביתיה יהיב׃ מן דגייף באתתא חסיר רעינא ומאן דעביד הדין חבול נפשיה הוא עביד ליה׃

רלב"ג ביאור הדברים לא יבוזו לגנב [illegible] ונמצא ישלם שבעתים [illegible]

[illegible]

מאירי נגע וקלון ימצא וחרפתו לא תמחה

[illegible]

רלב״ג מאור הדברים נגע וקלון ימצא

[illegible]

נגע וקלון ימצא וחרפתו לא תמחה׃ כי קנאה חמת גבר ולא יחמול ביום נקם׃ לא ישא פני כל כפר ולא יאבה כי תרבה שחד׃ בני שמר אמרי ומצותי תצפן אתך׃ שמר מצותי וחיה ותורתי כאישון עיניך׃	מכתש וצערא ישכח וחסוריה לא מתמחי׃ מטול דסנאה חמתיה דגברא ולא חייס ביומא דפורענותא׃ לא נסיב באפיה לכל דיהב ליה מתנא ולא מתפייס כד תסגי שוחדאי׃ ברי נטר מימרי ופקודי תטשי גבך׃ נטר פקודי וחיי ונמוסי היך בבתא דעיניך׃

[illegible]

מאירי קשרם על אצבעותיך

[illegible]

רלב״ג מאור הדברים קשרם

[illegible]

קשרם על אצבעתיך כתבם על לוח לבך׃ אמר לחכמה אחתי את ומדע לבינה תקרא׃ לשמרך מאשה זרה מנכריה אמריה החליקה׃ כי בחלון ביתי בעד אשנבי נשקפתי׃	קטורינון על אצבעתך קטורינון על לוחא דלבך׃ אמר לחכמתא דאחתי את ומרעא לבינא קרי׃ דנטרך מאתתא חלונתא ומנכריתא דשעין מלהא׃ מטול מן בותא ועירת דביתי ומתוריקון חזי אודיקית׃

[illegible]

ר"לבג ביאור הדברים

[illegible]

וארא בפתאים
אבינה בבנים נער
חסר לב עבר בשוק
אצל פנה ודרך
ביתה יצעד בנשף
בערב יום באישון
לילה ואפלה והנה
אשה לקראתו שית
זונה ונצרת לב

וחמית בשברי
ואסתכלית בטלאי
ותמהית בחסר רעיונאי
עביר בשוקא לקביל
פנתה ובארחא רבתה
מהלך ברמשא
במערב יומא בהשכא
ליליא ובתכוראי והא
אתתא לאורעיה
באסכמא דזמתא
דמפרדא לבא דעלמי

[illegible]

ר"לבג ביאור הדברים

[illegible]

המיה היא וסוררת
בביתה לא ישכנו
רגליה פעם בחוץ
פעם ברחבות ואצל
כל פנה תארב
והחזיקה בו ונשקה
לו העזה פניה ותאמר
לו זבחי שלמים עלי
היום שלמתי נדרי

מרדותא היא ופרדתא
ובביתא לא שבבן
רגליה איערנא בשוקא
ערנא באשקקי
ולקביל כל פינתא ראי
אבמנא ואתיקפת ביה
ונשקתיה ואצחיפית
ואמרית ליה דבחי
דקורבני עלי יומא
דין אשלמית נדרי

[illegible]

ממקום למקום ואמר מרוה לפתו כמו שאמרו ז"ל בענין
יתאו השבת ולהבליתה כל עקירת חפץ ממקומו
אחלות הכי לה כלו ואף שהמפסק נקרא יתא ומרוה
כמו ירוין מדשן ודודים כמו אהבים מטונים
דורך מיין והעלסה ענין שמחה כאלו הוא נמורת
האין יעלזו חסידים

7 כענין והנה
מצאה הענין א'
בנ אותיות באות
האין כמו שהזכרנו
יעלזו הצדק וכל
אשר בו שמחה ו
ועלז' ובאות הכדי
עלז לבו ביי':
בעלז צדיקים
עלסוהם כמו לכל
ובאות הסמך כסף
רננים כעלסה
ונתעלסה באהבים

כִּי אֵין הָאִישׁ בְּבֵיתוֹ
הָלַךְ בְּדֶרֶךְ מֵרָחוֹק׃
צְרוֹר הַכֶּסֶף לָקַח
בְּיָדוֹ לְיוֹם הַכֶּסֶה
יָבֹא בֵיתוֹ׃ הִטַּתּוּ
בְּרֹב לִקְחָהּ בְּחֵלֶק
שְׂפָתֶיהָ תַּדִּיחֶנּוּ׃
הוֹלֵךְ אַחֲרֶיהָ פִּתְאֹם
כְּשׁוֹר אֶל טֶבַח יָבֹא
וּכְעֶכֶס אֶל מוּסַר אֱוִיל׃

וְגַבְרָא לֵיתוֹהִי
בְּבֵיתֵיהּ אֲזַל בְּאוֹרְחָא
דְּרַחִיקָא׃ צְרָרָא דְּכַסְפָּא
נְסַב בְּאִידֵיהּ וּלְיוֹמָא
דְּעִדָּנָא אָתֵי לְבֵיתֵיהּ׃
אַטְעִיתֵיהּ בְּסוּגָּא
דְּמִלַּתָהּ וּבְשִׁעְיוּתָא
דְּשִׂפְוָתָהּ תַּפְאֵתִיהִי׃
אָזִיל בַּתְרַהּ שִׁיל
הֵיךְ תּוֹרָא דְּאָזֵיל לְוָת
טַבָּחָא וְהֵיךְ כַּלְבָּא
לְאֵסוֹרָא דְּסַבְלָאֵי׃

וזה כי איתו זה"ש אין מתחלתו והענין שהיא מנטייתו
שיוכל להשתעשע עד הבקר והוא ענין כי אין האיש
בביתו ואמרו האיש ולא אישי מבלי שהיא נמשל
בשמש ומרחוק פי' הלך בדרך זה לו ימים עד שהוא
עתה רחוק מאד ושמא תאמר אולי הגיע עתה שובו לא
כי צרור הכסף לקח בידו לקנות סחורותיו ושם הכס'
ר"ל זמן הקצוב מיועד לו יבא ביתו ולא קודם
והנה השלים דברי הזונה ואמר אחרי כן הטתו
ברוב לקחה פירשו בו שהוא הפך כמו חלקה
ר"ל ברוב חלקות שפתיה וכמו שאמר לו בחלק שפתיה
תדיחנו ואין צריך להפך כי כל דבר לקוח מפי אחר
יאמר עליו לשון לקח ואמר אח"כ הולך אחריה וגו'

רלב"ג ביאור הדברים׳ כי אין
בעלה
בביתו ואמ' הוא קרוב ויבא הנה הלך בדרך מרחוק
ואמ' אולי יבא הנה מדרכו תדע באמת כי לקח
צרור הכסף לקנות סחורתו רבו לא יבא לביתו עד
יום הכסא' ר"ל ברגל
פי' הוא נקרא כסה
כאמרו תקעו בחדש
שופר בכסא' ואולם
נקרא כן לפי שהוא
על משל יושב לכסא
לשפוט תבל בצדק
הטתו ברוב לקחה
בדבריה
הלקחים לבו בחלק
שפתיה הדיחה
אותו מדרך הראוי
ומשכה לבו אל
דרכי השאוף הנה
האויל **הולך** אחריה פתאום ודומה בזה אל השור
אשר הולך מעצמו במהירות אל מקום שיטבחוהו
בו' וכמו העכסים שילכו במהירות אל העכס לאסרם
בו יתקשרו בו ולא ירגישו כי הוא מוכן לאסרם
ר"ל לקשור אותם באופן שלא יוכל להם ללכת בו לא
יוכלו להרגיש בעדיקים וגם הוא הוכן לאסרם
מלהפך רגליהם למלאכתם ולא ירגישו בזה' והנה
העכסים הם כמו הכבלים אין הם שלשלאות אותם ב
ברגליהם כאמרו וברגליהם תעכסנה והיתה כ
הכוונה בהם למה שזכרנו והנה ילך האויל אחריה
פתאום כמו שזכרנו עד יפלח וגו'

מאירי עד יפלח חץ כבדו כלו' [illegible]

[illegible]

עַד יְפַלַּח חֵץ כְּבֵדוֹ כְּמַהֵר צִפּוֹר אֶל פָּח וְלֹא יָדַע כִּי בְנַפְשׁוֹ הוּא׃ וְעַתָּה בָנִים שִׁמְעוּ לִי וְהַקְשִׁיבוּ לְאִמְרֵי פִי׃ אַל יֵשְׂטְ אֶל דְּרָכֶיהָ לִבֶּךָ אַל תֵּתַע בִּנְתִיבוֹתֶיהָ׃ כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצֻמִים כָּל הֲרֻגֶיהָ׃

וְאֵיךְ אַיְלָא דְּמַפְרִיחַ גִּירָא בְּכַבְדֵיהּ וּמִסְתַּרְהֵבִיךְ צִפְּרָא אֲלוֹת פַּחָא וְלָא יָדַע דִּלְמוֹתָא נַפְשֵׁיהּ אָזֵיל וְהַשְׁתָּא בְּנַיָּא שִׁמְעוּ לִי וְאַצִּיתוּ לְמֵימְרֵי פּוּמִי לָא יִשְׁטֵי לִבָּךְ לְאָרְחָתַהּ וְלָא תִּתְעֵה בִּשְׁבִילְהָא מְטוּל דְּסַגִּי קְטִילֵי אַפִּילַת וְעַשִּׁינִין כֻּלְּהוֹן קְטִילִין

רלב"ג ביאור הדברים עד יפלח חץ

[illegible]

מאירי דרכי שאול ביתה [illegible]

[illegible]

דַּרְכֵי שְׁאוֹל בֵּיתָהּ יֹרְדוֹת אֶל חַדְרֵי מָוֶת׃

אָרְחָתָא דִּשְׁיוֹל בֵּיתַהּ נָחֲתִין לְקִטוֹנָא דְּמוֹתָא

רלב"ג ביאור הדברים דרכי שאול ביתה

[illegible]

הפרשה הח' [illegible]

ודרשו ז"ל עד קטרין [illegible]
[illegible]

רלב"ג

מאירי

הֲלֹא חָכְמָה תִקְרָא וּתְבוּנָה תִּתֵּן קוֹלָהּ׃
בְּרֹאשׁ מְרוֹמִים עֲלֵי דָרֶךְ בֵּית נְתִיבוֹת נִצָּבָה׃

מְטוּל הֵיכְנָא חָכְמְתָא תִקְרָא וּלְבוּנְתָא תִרְמֵי קָלָהּ׃ בְּרֵישׁ רָמְתָא עַל אָרְעָא אִיתְּחוֹבַת שְׁבִילֵי קְיָמַת׃

הלא חכמה כלו יתקרא [illegible] לבני אדם שישמעו דבריה וילכו אחרי עצתה

בראש מרומים [illegible] בראש המקומות הגבוהים שבעבור כי ישמעו דבריה כל העוברים [illegible]

[illegible] קולה כל העולם קשר ואמר לפי שערים

ביאור הדברים

הלא [illegible]
[illegible]
אל החכמה ותבונה [illegible]
יתן קולה לקרוא להם וכדי שישמעו דבריה [illegible]
שמודות בראש מרומים על דרך [illegible]
דבריהם לשברים ולשבים [illegible]
אל הדרך אשר ילכו בה והמקום שאפשר [illegible]
משה לפי שיש בו מתיבות רבות [illegible]
[illegible] והדרך ילכו בה׃

מאירי

ליד שערים יד [illegible] פירושו [illegible]
ידות [illegible]
[illegible]
[illegible]

לְיַד־שְׁעָרִים לְפִי־קָרֶת מְבוֹא פְתָחִים תָּרֹנָּה׃ אֲלֵיכֶם אִישִׁים אֶקְרָא וְקוֹלִי אֶל־בְּנֵי אָדָם׃

וְעַל תַּרְעֵי בְּפוּמֵי קִרְיָא וּבְמַעֲלָנָא דְתַרְעֵי מְשַׁתְּבְחָא וְאָמְרָה׃ לְכוֹן גַּבְרִין קָרְיָא וְקָלִי עַל בְּנֵי נָשָׁא׃

[illegible]

רלב"ג ביאור הדברים

ליד שערים [illegible]
[illegible]
[illegible]

[illegible]

מאירי הבינו פתאים ערמה

פי׳ הבינו פתאים ערמה והתחכמו וכו׳ לפי שהפתאות מכח כי הערמה הוא ההתחכמות נהפך הפתאות כמו שביארנו בפסוק לתת לפתאים ערמה ולכסילים מוסר יאמר על אמר הלב מתנפפות על לבבכם ופעם על קרבנו אחרי לבבכם ופעם על פנימיות הדבר לב האדם ופעם על השכל קונה לב פעם על המחשבה לב קונה לב עקש וכלם כנה אחת לא מנד הלב

מסכן השכל והרצון והמחשבה והוא בפנימיות הגוף ר״ל נחמנע הגוף וכל שאר האיברים בתוכו לא כמו הכותבו ולפי שממנו ההתהלות יותר צריך להבינו ע״כ ועמו וכסילים הבינו לב יאמר שהוא יותר כמו הבן הבנז זאת המדרגה כלו שתבינו עמיתכם להבין דברי חכמתי

רלב״ג מאור הדברים הבינו

פתאים ערמה והשתדלות להתיישר אל החכמה ולהחשב שאלת הערמה השלם בהתבוננות במלאכה הקבוץ כי הוא יתיישר השכל אל דרכי ההשתדלות והשגת וכסילים הבינו לבבכם בעמקי הענינים

הָבִינוּ פְתָאיִם עָרְמָה וּכְסִילִים הָבִינוּ לֵב׃ שִׁמְעוּ כִּי נְגִידִים אֲדַבֵּר וּמִפְתַּח שְׂפָתַי מֵישָׁרִים׃ כִּי אֱמֶת יֶהְגֶּה חִכִּי וְתוֹעֲבַת שְׂפָתַי רֶשַׁע׃ בְּצֶדֶק כָּל אִמְרֵי פִי אֵין בָּהֶם נִפְתָּל וְעִקֵּשׁ׃

אִתְבַּיְינוּ שַׁבְּרֵי עַרְמוּתָא וְשַׁטְיֵי נִסְתַּכְּלוּן לְהוֹן בְּלִבְּהוֹן׃ שְׁמַעוּ מְטוּל דְּשַׁהֲרוּתָא מְמַלְּלָא אֲנָא וּמְמַלַּל פּוּמִי תְּרִיצוּתָא׃ בְּצַדִּיקוּתָא אִינוּן כָּל מֵימְרֵי פּוּמִי לֵית בְּהוֹן פִּיתוּלָא וְעִקּוּמָא׃

שמע כי נגידים דברים נכבדים הדבר ופתיחת מאמרי הוא דברי יושר ואמר זה שלא יחשוב חושב שהוא מדבר בזה על כל המון

הקפלגה והגוזמה כמשפט המתחיל בשירים ובמשלים כי קנה חכי ידבר אמת ולא רשע כי הנה כל אמרי פי הם בצדק ובוטר אין בהם מה שיטה מדרך האמת

אם כן ואם טלד ור״ל השכל כלו הבינו שכל ורמזו על דברי השכל שהחכמה אם פרושו הבינו הפנימיות ר״ל המבינון בהם ולא יספיק להם בם הקליפה לבד ר״ל הקבלה כאמרו לב כבון ובקש דעת ואמר שמעו כי נגידים אדבר יאמר נגידים תאר והוא חסר המתואר הוא דאוי לו דברי נגידים אדבר ר״ל דברי חשובים ונכבדים לו כמו ואתה תפלא הוא דאוי לבוא ואתה לוא תפלא ע״כ ויש נגידי מלשון תרגום משכו שגדו כלו דברי מוסר אתהלב ולדעתי אין בו הקרוון כלל אבל הוא שם דבר בפלס אחבנים כפלו בכמות כלו דברי מתק ואשירות וכלנו טובלנזאם ויהי אותו מלשון נכוחי כמו נגד שעמנו כמו נכח וכן וקם נכוחים כנז מלשון נכח כלו הולכות על סדר וקו יושר ובוא מפתח שפתי ר״ל התחלת דברי מישרים ר״ל דברי יושר כי אמת ייהגה הגיון לחיך אולי דרך הגלגה כעטן הם הכי לא יבין הגות אולי מנה שיש לחיך מקום בנגינה אותיות וקם אותיות נ״בק וייחס לו הדבור עטן תועבת שפתי רשע כלו שאמותם ואריות הדבר ברשע והוא עטן בצדק ר״ל אין בהם מלחמה מעוות ומעקל

מאירי כלם נכוחים פי׳ מכוונים וישרים כנגד מלשון נכח

פי׳ וי״ו דרש אש נכוחי לדרך כלו דברי מכוונים על קו יושר ונכוח כמו שביארנו והוא הפך כמתהל ועקש ובלנו יגדרינולטין וקעמן שאין עמ׳ כהסכלום והפתאים לפעמים יתפגם בהפך כוונתם אלו שלא יסינו המבון בדברי מכל מקום למבין הם נכוחים ולמלאים הם להבין וישרים למוצאי דעת ר״ל למי שיגע ומצא יישרים דרכי ה׳ וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם ולכן אמר הבא

מוסרי כלו ההשתדלות בלמוד תוכחתי ולא בקנין הכסף ויקחו לשון קבלת למוד הוא לא מפתו הערם וכן ההשתדלות בקנין הדעת יותר מהשתדלותכם ואריעתכם

רלב״ג מאור הדברים כלם

נכוחים כל דברי נכוחים וישרים למי שיבינם ויגיע מה שבקם מהחכמה קחו בחרו בלקיחת מוסרי יותר מלקיחת הכסף והדעת אשר אייעיר אלכם הוא יותר נבחר

כָּלָּם נְכֹחִים לַמֵּבִין וִישָׁרִים לְמֹצְאֵי דָעַת׃ קְחוּ מוּסָרִי וְאַל כָּסֶף וְדַעַת מֵחָרוּץ נִבְחָר׃ כִּי טוֹבָה חָכְמָה מִפְּנִינִים וְכָל חֲפָצִים לֹא יִשְׁווּ בָהּ׃ אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה וְדַעַת מְזִמּוֹת אֶמְצָא׃

כֻּלְּהוֹן גַּלְיָא לֶאֱנָשָׁא דְּמִתְבַּיַּן וְתְרִיצִין דְּצָבְיָין בְּיָדִיעְתָא׃ קַבִּילוּ מַרְדוּתִי וְלָא בַּסְפָּא וְגַבּוּ לְכוֹן יְדִיעְתָא מִדַּהֲבָא סְנִינָא׃ מְטוּל דְּמִיבָא חָכְמְתָא מִכֵּיפָא טָבְאָתָא וְכָל מִידַעַם לָא פָּחִים לְהּ׃ אֲנָא חָכְמְתָא בְּרִית עַרְמוּתָא וִידִיעְתָא וְתְרִיעְתָא מַשְׁכְּחָא אֲנָא׃

מעקב קנה החכמה היא טובה מכל מרגליות וכל חפצי אחרים שיחפצו האדם נשאר עטם זולתי כשוו לא ישוו בה אמרה החכמה לגלות הדברים הקבר קיים נבמותה אני החכמה שכנתי ערמה

מעלימות שנמצאות שם ערמה ודרך ההשתדלות וקם הסדרים הקבוצים ויעטרך לו נב׳ שיאנס

בקנין האחרון הנזכר ר״ל הזהב הנבחר כלו הזהב מה ידרגה הנבחרת כי טובה חכמה מפנינים שהם הדבר היקר שבכל הנמצאו׳ האמריו וכל חפצו וגו׳ כלו אחר שתשיג כל מה שתחפוץ בעולם אינן כלום בערך החכמה אול דלא נח כוחה נח דלא דלא נח נח מה נח וכן אזיל דעה קנית כלא קנית דעה קנית מה חסרת דעה חסרת מה קנית וע״כ התקווה זל בברכה א׳ שליח נשאלת מרכיס ע״כ אני חכמה ית׳ לפעמים מלת ערמה בעטן מרמה והתחבולה ורמאות ויעשו גם המה בערמה מפר מחשבות ערומים וכן על ההשתדלות ועל ההתכל בהרע על עמך יערימו סוד ופה זה ייחסוה לחכמה מכל כל עטנו ועקר הכוונה הוא שעקר עטנו לאמר יאמר על ההתחכמות והסרת הפתאות כאמרו לתת לפתאים ערמה ועל זה הגד כל מי שהוא מתחכם בעטנו יאמר עלנו ערום כל ערום יעשה בדעת והנגזר לשון ערומים ע״ וכמו שכתב הקדוש ז״ל על והמשל היה ערום

כי קטעם שנקרא האדם ערום מצד שכלו שהוא נקי ועירום מהחומר ולא ירבו [illegible]
[illegible]

ולהתגדלות׃

מאירי

יראת יהוה שנאת
רע גאה וגאון ודרך רע
ופי תהפכות שנאתי׃
לי עצה ותושיה אני
בינה לי גבורה׃

דחלתא דיי׳ שנאה
בישא גאותא ורמותא
וארחא בישתא ופומא
הפוכא שניא אנא׃
דלי היא מלכא
ותרעיתא אנא בינא
ונגברותאי׃

רלב״ג

ביאו׳ הדברי׳

ואמר יראת יי׳ שנאת רע גאה וגאון ודרך רע ופי תהפכות [illegible]

יראת יי׳ ר״ל [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

מאירי

בי מלכים ימלכו
ורוזנים יחקקו צדק׃
בי שרים ישרו ונדיבים
כל שפטי ארץ׃ אני
אהביה אהב
ומשחרי ימצאנני׃

מטלתי מלכין ממלכין
ושלטוני בצדקותאי
מטולתי רברבני
מתרברבין וסרביכלהון
דייני בתריצותאי אנא
רחמי רחימנא ואלין
דמקדמין לי ישכחנני׃

רלב״ג

ביאו׳ הדברים׳

בי מלכי׳ ימלכו [illegible]

בי מלכים ימלכו על [illegible]

בי שרים [illegible]

[illegible]

לכבוד המעשה בתורה הלמוד והמשך לאורך זמן והקדמות אחרונות כי אין זה רק מדרך המעלה אבל הוריו
והחזון בלמוד לא יפחד מכל זה ינעהו ולא מצאתי אל תמאן וידוע נגד החכמה היא התקרבות הדעת ה
והתאחדם ר״ל הקניינים לדעת אחד וכן ידוע בחכמה מאמר אם יום תעזבני יומים אעזבך״ והטעם הוא
שבהתאחם האדם מן הלמוד מכל קושי טבעו בלמוד יצטרף עמו אחר כן קושי החכמה ודקותה והוא כמו ש
סטרים מחברו אבל המערכת מחברו ידע בבריו ובריח הוא גם כן להרחיק ממנו ובריח לגד המזרח ומגלו
שבל אחד ואחד מהם במהלך יום אחד רחוק מחברו מהלך שני ימים אבל אם יתקרבו ידריך עצמו בלמוד
ערבות החכמה ומתק אמריה יערבו לו מעט מעט עד שסבת ערבותה ומתיקותה תשרקנו ותעזבנו נהפך
המשל מהחברים הנזכרים ולזה אמר אני אוהבי אהב כלומר שאם הקרבת מתקרבים אלי לא אעזוב עצמי
מהם אבל אנה לקראתם ואוחז בהם ולא ארפם ולא אעזבם עד שאביאם אל בית אמי ואל חדר הורתי והוא
ענין ומשחרי ימצאונני כלומר המשכימים לפקוד על דלתותי יום יום ימצאוני וישיגוני ואמר עשר וגו׳״

מאירי עֹשֶׁר וְכָבוֹד אִתִּי הוֹן עָתֵק וּצְדָקָה׃

רלב״ג עֻתְרָא וִיקָרָא דִּילִי וּמָמוֹנָא וּמְלָא וְצִדְקְתָא׃

עושר וכבוד
אתי הון עתק וצדקה לא להזכירו שלא יתרחק מן הלמוד לברכו להשיג ממון ולעשות חיל שיתאפק בו ויגיע בו כבוד כי אם יתקרב לו יוקר לו כל בחכמותיו כי בעל החכמה יש אתו עשר וכבוד והון עתק וצדקה כלומר כי בפירושו שלא ימעט א׳ בפזרו ממונו לעניים לצדקה אבל כן ירבה וכן יפרוץ כי החכמה כוללת כל המעלות אם אין תורה אין קמח ואם אין תורה יש קמח״ לכן אמר שלמה הכתוב

באור הדברים

עושר וכבוד אתי הנה
אתי עשר וכבוד כי בדרכי התורה יוכל האדם להשיג עשר וכבוד מפני שלמותו במדות והתישרו בהם אל הטובה זה באופן שאם כי לא יאות המלאכה סדרים יישירו להשיג אלו השלמויות ואמר הון עתק והוא הון עתק וקיים הצדק והיושר במדות״

״לכי גם זה על כי בכל החכמה בכל הכסף ועל״ הון ועשר בביתו אמר אם צדקתו עומדת לעד״ פזר נתן
לאביונים וענין צדקתו עומדת לעד וקרוב תרום בכבוד ״ר״ל בעשר וכבוד על״ וזהו באלו שלמה נאמר לו
שאל מה אתן לך ושאלו לבקש לו לשפוט עם ישראל להבין בין טוב לרע ועתה אמת לשקר״ ונאמר לו יען
אשר שאלת את הדבר הזה ולא שאלת לך ימים רבים ולא שאלת לך עשר ולא שאלת את נפש אויביך הנה
עשיתי כדברך נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה לפניך וגם אשר לא שאלת נתתי לך גם עשר גם
כבוד״ ובדרש אמרו על זה למלך שאמר לשו שבינו כל מה שתרצה תבקש ממני אתן לך מה עשו
קרוי תבקש דבר אחד שעליו אני נגבה את הכל הבע לו את אהבתו כך אמר שלמה אם כותן לי חכמה
הרי הכל מצוי בידי קוי גם אשר שאלת לא נתתי לך גם עשר גם כבוד ועל זה אמר טוב פריי מחרוץ וגו׳״

מאירי טוב פריי מחרוץ ומפז וגו׳ ואמר אחר״כ בארח צדקה אהלך

רלב״ג באור הדברים״ טוב

בתוך נתיבות משפט ר״ל שיכלכל דבריו במשפט ״ול
כי שני פרושים אחד כטעם המדות ואחד כטעם הלמוד
בפרט כטעם הצדקה ואהלך יורה כטעם אדריך כמו
אמר אדריך

פריי הנה טוב פריי מזהב והוא בבחר מכסף כי
הנהגה בארח הצדקה והיושר בתוך נתיבות
שיהיו למשפט שיבחו לאמת דבריו והורו

הטובים שילך בדורך צדקה וגם כל זה לא שיפזר ממונו ויחזור על הפתחים אבל בתוך נתיבות מן משפט רוצה לומר שיכלכל דבריו במשפט ובדרך

טוֹב פִּרְיִי מֵחָרוּץ וּמִפָּז וּתְבוּאָתִי מִכֶּסֶף נִבְחָר׃ בְּאֹרַח צְדָקָה אֲהַלֵּךְ בְּתוֹךְ נְתִיבוֹת מִשְׁפָּט׃ לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא׃

טַב פֵּרַיי מִדַּהֲבָא סְנִינָא וּמִדְּהַב אַבְרִיזִין עֲלַלְתִּי מִן סֵימָא גְבִיָא׃ בְּאָרְחָתָא דְּצִדְקְתָא מְהַלְּכָא בְּגוֹ שְׁבִילֵי דְּדִינָא׃ דְּאוֹרֵת לְרַחֲמַי שְׁנָא סַגִּיעָתָא וְסִימָתְהוֹן אֲמַלֵּא׃

והיה שם מחשבות יקימו כל אחד מהדרכים ההם והנה יקירה מן מהתעלות הנגיות מבוארות החכמה בזה״ **להנחיל** אוהבי יש והוא דעת

המוסרים למעלה כי בו התנועה הבלתי הוא הישרה והפך זה יהיה בדעת אשר לא יסכים למעלה״ ואוצרות אוהבי אמלא מאלו הדעות האמתיות כי מפני שהדבר אותי יקשורו בזאת החקירה וימצאו דברים רבים ימלאו בהם אוצרותיהם על כן המשל אמרה הנה להורות על מעלתה וקדימתה על החכמה״ ״ה׳ קנני וגו׳

מהוכנת כאשר המעלות אל יבוזו והר מהם ״ והנה בתוך נתיבות משפט ר״ל שיעשה במדת הצדקה בתוך נתיבות משפט ״ל על טוב אוהב חוק ומאז יכלכל דבריו במשפט״ על אומר **להנחיל** אוהבי יש כלומר בזאת המדה במנהגי מגביל אוהבי יש ונמצאתי עושה המעלות על׳ וקרוב ירום בכבוד על שכל ימיהם לו האלהות כך שלא להנחיל

אוהבי די ספקם והוא עניין מעלי האוצרות ולא כטעם פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרן תרום בכבוד״ והטעם והוא הכוון רומז אל הלמוד ומוסב למה שאמר ולמה שאמרנו בפסוק אני אוהבי אהב והכונה בארח צדקה אהלך המעלה לכל מעלה ואולם בתוך נתיבות משפט ר״ל לכל אחד כפי הראוי לו לפי טובו ולפי מדרגתו בשכל בטעו וכמו שאמר חכמי המוסר שאמרו שאל בחכמה שאלת השוטים ושמור שמירת הכסילים כלומר כשתבא ללמוד ולהתלמד לפני החכם לא תחוס על כבודך להתרשל משאול שאלתך ושפקותיך מיראתך פן תהיה לבוז וייחשב כשוטה אבל שאל וחקור כל מה שיסופק לך ואפילו היתה שאלתך שאלת השוטים אבל כשתזכה בשלמות הלמוד ותגיע למעלה שהשגת לאושר יהו שמור שמירת הכסילים״ מ מדרך הכסילים שלא להיות כל בו אדם שוים בטבעו אבל לרבים ונפלאים לגדול ולהשוביתן ולפתור

ימינו הבאור כבארנו והבינה כאשרנו וכן ענין החכמה ראוי ... להיות לגבל התלמיד ... לפי
אכלו ... ויהיה הדבר ... אחד ... וההמנה הזכון ... הקומס והלמון הכלנס
... בזה ... הכל ... בראשם ... נאמר ראשים ... גדולות וקטנות ... מקדם ...
ומקום ... לבעבור ימינו כל איש ואיש כפי הראוי לו גדולה לגדול וקטנה לקטן ...
[illegible]
[illegible]
החכמה כדי להיות לגבל התלמיד כפי הראוי לו ... הקומס כלומר ... לכם איש כברכתו אשר ברך אותו ...
[illegible]
והדברים ... לפי ... ועל זה אמר ... לאוהבי יש ואוצרותיהם אמלא ...
אשר ... הדבר ... והחכמה ... וזה לשון ... ואמר ... החכמה ...
[illegible]
[illegible]
על ... ואוצרותיהם על ... בדרך ... ענין ... ולמוצר ...
... לאוהבי יש ... החכמה ...
... לאוהבי יש על ... האחרון ...
דבר ...

מאירי

יהוה קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז׃

רלבג

ייי בראני בריש בריותיה ומן קדם עובדוהי מרישי

ביאור הדברים

יהוה קנני ראשית דרכו ...

כדרך שבארנו ... בחכמה ... בעבור ... החכמה ... ראשית ... כמו שבארנו ... ואחר ... הבריאה ... הנבראות ... בבריאה ... על ... מן ... על

יהוה קנני ראשית דרכו קדם מפעלו ... בבריאת העולם ... הדברים ... ואמר ... החכמה ... כמו שבארנו ... קדם ... מפעלו הראשונים׳ מעולם

וכל האדם ... על פי ... ראשית דרכו וקדם מפעלו ... מעולם נסכתי מראש ונו׳

מעולם

מעולם נסכתי מראש מקדמי ארץ׃ באין תהמות חוללתי באין מעינות נכבדי מים׃

נסכתי מראש ... הבריאה ... מקדמי ארץ ... מקודם בריאת העולם ... כמו ... באין ... הבריאה ... ראשית ... בראשית ... כל ... לפרטי בריאות ... בראשית ... באין תהמות חוללתי ... ענין ... מים ... מים ... כמו ...

רלבג

מן קדם עלמא אתקנית מן רישתא מן קדם תהוי ארעא׃ עד לא גיהוון תהומי אתטלית ועד לא נהוון מעיני עשוני דמיא׃

ביאור הדברים

מעולם נסכתי מראש ... מקדמי ארץ ... באין תהמות ... קודם ... ... רבות מקומים׳

מאירי בטרם

הרים הטבעו׳ ר״ל הסקש׳ מעני׳ טבעו באר׳ן שעריך

על מה שאמר הטבעו׳ ויאמר נתמה לשון טביעה בשקיעת האר׳ן להיות האר׳ן טבועה בים ואוקיינוס על המים׳ לפני גבעות חוללתי ר״ל קודם כי מלת לפני תאמר על פנים ... [illegible]

רלב״ג מאור הדברי׳ בטרם

שהטבעו ההרים על מכונם ולפני שימצאו גבעו׳ חוללתי עד לא עשה השי׳ ארץ וחוצות והנה כבר שבעפרות תבל ... [illegible]

בטרם הרים הטבעו לפני גבעות חוללתי: עד לא עשה ארץ וחוצות וראש עפרות תבל: בהכינו שמים שם אני בחקו חוג על פני תהום:

קדם עד לא אטורי נטבעון וקדם רמתא איתבטנתי: עד לא עבד ארעא ושקיין וריש עפרא דתבל: כד אתקין שמיא תמן הויתי וכד חגל חוגתא על אפי תהומא:

[illegible]

מאירי באמצו שחקים ממעל׳ ר״ל

כשהתוכו להם אומץ

ויחזק לעמוד לעד לעולם׳ וכן בעזוז עינות תהום׳ ובעזוז ... [illegible]

רלב״ג באו חדשים׳ באמצו

שחקים ממעל׳ כאשר יאמץ שחקים ממעל ... [illegible]

באמצו שחקים ממעל בעזוז עינות תהום: בשומו לים חקו ומים לא יעברו פיו בחקו מסדי ארץ: ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשעים יום יום משחקת לפניו בכל עת:

כד אונרים עננא מלעיל וכד אעשין מעיני ותהומא: כד שוי לימא תחומיה ומיא לא עברין ליה וכד שם שתאסיה דארעא: והוית צדוי מהמנותא כי מאחדי הוה כל יומא ויומא והדיא אנא קדמוי בכל זמן:

[illegible]

מאירי

משחקת [illegible]

[illegible]

משחקת בתבל ארצו ושעשעי את בני אדם: ועתה בנים שמעו לי ואשרי דרכי ישמרו: שמעו מוסר וחכמו ואל תפרעו: אשרי אדם שומע לי לשקד על דלתתי יום יום לשמר מזוזת פתחי:

[illegible]

רלבג

באור הדברים

משחקת [illegible] ועתה בנים שמעו לי ואשרי [illegible]

חדיא הוית בתבל ארעיה ושיבוחי בבני נשא והשתא בנין שמעון לי וטובוי למאן דנטיר ארחתי: שמעו מרדותא ואתחכמו ולא תרשון: טובוי לברנשא דשמע לי ונשקר על אבקותי בכל יומא ויומא אחרי ותהוי רעותא מן קדם אלהא:

[illegible] שמעו [illegible] אשרי אדם [illegible]

[illegible]

ועתה בנים [illegible] שמעו [illegible] אשרי [illegible]

[illegible]

מאירי

כי מוצאי מצא חיים ויפק רצון מיהוה: וחטאי חמס נפשו כל משנאי אהבו מות:

כי מוצאי [illegible] ויפק רצון [illegible]

[illegible]

וחטאי [illegible]

[illegible]

רלבג

באו הדברי

מטול דמשכח יתי משכח חיי ומקבל רעותא מן קדם יי ומן דחטי עלי מחבל נפשיה וכולהון שנאי רחמן למותא:

כי מוצאי [illegible]

[illegible] והמאי [illegible]

[illegible]

מאירי הפרשה הז' כוללת שמונה עשר פסוקים והכוונה בהם שאחר שהזכיר פתוי האשה הזרה וכח קול יראה ונועם דברי החכמה וכח הדרכתה והשירה כלל
עם שהוא נמשך בפרשה זו כשופט שאחר שימוע דברי ריבות ורוצה לדון את הדין מספר טענות ב' האנשים אשר להם הריב ונגמר את הדין לחייב את האחד ולזכות את שכנגדו ואמר **חכמות** בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה וחכמות לשון רבות ובנתה יחידה ר"ל כל אחת ואחת מהם ואפשר שקרא
החכמה דרך כלל חכמות להיותה כוללת מינים רבים והוא כאלו החכמה מכונה שמעה על

חֲכָמוֹת בָּנְתָה בֵיתָהּ חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה׃

חכמתא אתבניא ביתיה ועתדת ביה עמודין שבעה

רלב"ג ביאור הדברי'

הסדר ורמז בזה אל ענין סדר הלמוד שהאדם צריך שיאלפם עצמו במינים רבים תחלה והוא ענין יתקון הבית ובנינו תחלה כי השלמות הוא בנות הבית הבנין והחזק והמדור הבנוי וידוע בבנין הבית שאין מניחתו אלא בעשותו על הסדר תחלה היסודות ואחריו הכותלים ואחריהם העליות ואחריהם התקרה מהגג והחריקים

חכמות בנתה ביתה הנה התחילה בנתה ביתה מחכמות כי השגת החכמות קודמת להשגת הבינה ושם חצבה עמודיה שבעה ר"ל חכמות רבות מספר השבעה יאמר על הרבוי כאמרו כי שבע יפול צדיק וקם והנה החכמות הם עמודי הבית

הרעפים וכן בחכמות צריך שיקחם על הסדר והוא ענין חצבה עמודיה שבעה ומלת חצבה ענין הכנה בלשון כענין הזמנת כריתה על החוצבים אבל ושאל מזה לענין הכנה ר"ל הכנת העמודים להבנות אל הסדר ישר ובלא אחרים מוכנים או אדור ואדור ומצא אבל חצבתי בכתבים וכן הנה שהכינה שבעה עמודי החכמה להעמידם בא מדה על הסדר ומספר השבעה לא בא בדקדוק רק שהוא ראש מספר ומתיחם בלשון בני אדם לכל מספר יולדת השבעה כאמר אותה שהיתה יולדת הרבה שבע בנים הלא הנך כלו הרבה פעמים שבע שבעתים בלבן שבע יפול צדיק וקם שבעה עמים שבעתים אחרים וכן הרבה פרושו שהעמידה כל עמודי החכמה על סדר נכון וישר ואולי רמז למרבעה חלקי התורה והויית מציאות הנה השלמות כבר נזכרו בהקדמתנו שארבעה חלקי התורה הראשון בהם באמונת הפנות המקוכלות הכלל מן שנית בנופתה בחדוש העולם והשגחה ונמול העונש ושכר הטובים במופתים והוא החלק הכולל בעדותיו והשני הפנות השנות הנמשכות מבאורתו ומאחדותו יתב' והוראות כל נשמות נמצא שהוא אחד מין ע עמודי התורה להאמין בהם מדרך הקבלה אם לא ישיגו ידיעתם מדרך הלמוד והעיון והוא הכלל והרמוז בענין פקודי י"י הרביעי חלק המעות השכלות המשלימות הדר והרגשה בין בני אדם כבוד אב ואם וכבוד החכמים והיותם תחת הדקות ונמנעת הגדים ומעשה הגזל מהרדפיות והגניבות והוא החלק הכולל במעון י"י

והרביעי חלק המצות השמעיות שאין להם טעם נגלה רק להחידים המעולת והוא שנאמר עליהם שהן מורות העולם מסיבים עליהם ויכר הרע מקטרג בהם כענין מאכלות אסורות ולבישת כלאים והקיקים בכלל והוא החלק הרמוז בראיתה י"י ואלה הם ארבעה מינים והם ארבעה עמודי התורה ואחר שיעלה בדו ויתקדש יראתו במינות ובקיומם ראוי לו שישתדל בלמוד המחקר עד שישיג בהם ענין השלשה שלמות עליה היסודות תחלה ואחריו עולם הגלגלים ואחריו עולם המלאכים וזה שבעה מאמר השלשה והוא גמר כמן הבית כנ"ל ונאמר

טָבְחָה טִבְחָהּ מָסְכָה יֵינָהּ אַף עָרְכָה שֻׁלְחָנָהּ׃

נכסת נכסתה מזגת חמרה וסדרת פתורה׃

רלב"ג ביאור הדברי'

טבחה טבחה ואחר זה הכינה מאכל ומשקה לאנשים מהחכמות והתבונה"

השלשה שלמות ההשגות כלל כמו שלשה החכמות והם הטבעיות והלמודיות והאלהית ע"כ ועל זה נאמר לדעת חכמה עמודיה שבעה" או אמור בשלשה האחרונות ר"ל שישתדל בידיעת שלשת מיני החכמה והם למודיות טבעיות אלהיות" או אפשר שרמז בעמודי החכמה שבע חכמות" ולא שראוי לכלול חלקי התורה בעמודים כי הם העמודים אשר כל הבית נכון עליהם" וכבר פירש זולתו כן דברים אחרים לא נתיישבה דעתי בהם ואחר שספר בשלמות החכם ספר עוד בהזהרת שמלמדת החכמה והיא הספקת לזולתו" ואמר ג"כ שמכין עצמו להכין מנות הראויות לכל אדם לכל אחד ואחד כפי ענינו והוא ענין **טבחה** טבחה" וענין הטבח ידוע שמבחין הטבח אל הנתחים הראויים להתכבד והחשובות דקות ועד שימנה כל איש ואיש חלקו הראוי לו כמו שכתבנו למעלה" ולזה הזכיר לשון הזה בלשון טבח" ואפשר ג"כ שהוא הדמיון במזיגת היין כי המתנסך הוא לשון מזג כי אותיות ואותיות נבלך מתחלפות והיין ידוע שאין מדרגתו שוה לבני אדם אבל חלוקה הרבה מאד לפי טבע בני אדם" ועל זה אמר מסכה יינה כלומר לכל אחד ואחד כפי הראוי לו ולפי זה הדמיון לא בא לסמוך מזיגת היין לשחיטה" או אפשר ג"כ שהטביחה היא נאמרת על הבשול והבשול גם כן הוא הולך למדרגות טבעי בני אדם" ואף על פי שעקר הוראתו על הזביחה והטביחה פעם יאמר על ענין הבשול" ולדעת גדולי המדקדקים פירושו כאמרו ויאמר שמואל אל הטבח תנה את המנה וירם הטבח את השוק והעליה ויש נפש שאומר ועדלוי זה פירושו הבישול וכן בלשון ערבי קורין למבשל הבשר טבך והכף בערבי כחית בעברי עכ"ל וכן להנהיג הפירוש עד כאן וענין טבחה טבחה הכינה בשולה וסמך מזיגת היין להבנת הבשול הראוי ואף ערכה שלחנה עד שיהיה הכל סדור לפניה להספיק לכל רעב כחקו הראוי לו" ואפשר שהכונה עריכת השולחן נאמר על הלחם" והנה הטבח כבשר ומזיגת היין ועריכת השלחן בלחם השעה מתקנת לכל הצריך לו לאיש ואיש כפי טבעו ומזגו והרגלו" עד כאן לו' והנגע עד שתקרא בני אדם לאכול ולשתות והוא ענין שלחה נערותיה תקרא וגו'"

מאירי שלחה נערותיה תקרא וגו'

מגדל שמן קדם עמה

ללמוד החכמות ואחר שהשפיע לזולתה מה שהיו קהל יתר מליצה ותקרא פירושו על יד נערותיה ועל גפי פירושו על כתפי מגדלון בכף הארץ כלו שנה בנערותיה [illegible]

הקרא והנכנס על יפות מרומי קרת ר"ל כל ק קריה וקריה וקנה שיגיעו לכל והוא עת מי פתי יסור הנה וגו' לכו לחמו בלחמי

ונערותיה מגדל התלמידים שהם ידם ישמעו החכם ושמעו הגדל ונדל בכל המדינה ויבואו לפתח מקום

שלחה נערותיה תקרא על גפי מרומי קרת׃ מי פתי יסור הנה חסר לב אמרה לו׃ לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי׃ עזבו פתאים וחיו ואשרו בדרך בינה׃ יסר לץ לקח לו קלון ומוכיח לרשע מומו׃

שדרת שליותהא דתקריין על גברמתא עשינתא ותצרזימן דשבר ואתו ליה ואסיר ברעיונא אמרת ליה׃ איתו אכלו לחמי ואשתו חמרא דמזגית׃ שבוקו מנכון שבריותא וחיו והליכו בארחא דבינתא׃ ויחרא ממיקנא ונסיב ליה צערא ומסכנתא לרשיעא מומא היא ליה׃

רלב"ג באור הדברים שלחה נערותיה

נערותיה [illegible] ותקרא על כתפי מרומי קרת כדי שישמעו כלם דבריה מי פתי יסור הנה לקנות מוסר וחכמה ומי חסר שכל ויבין שאמרו לכו אכלו בלחמי ושתו

ביין מסכתי והכינותי לכם עזבו דרך פתאים וחיו ודרכו בדרך בינה ואל [illegible] זה המדרגה אחר שמרגה והנה זכר זה החכם כי אם הגם שלא יאמרו לבריק כי יסר לתלמיד לי לא לץ ולרשע ואמר כמי שהוא יוסר הלץ קלון

הקלון לקח לו קלון כי הוא ילעג על המייסר אותו ומי שהוא מוכיח לרשע לוקח לו מומו כי הרשע יאמר עליו שיש לו המום שיש לו בעצמו אל תוכח

הקרן לשמוע חכמתה כלו הוא יקראם ויאמר להם מי פתי יסור הנה להיות לפתאים ערמה ואחר לב אמרה לו כל שיבאו וימלאו חסרונם והוא עשן לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי ולכו הנה כמו שפירשתי בענין לבה כרוב לודים עד הבקר ואמרו עזבו

פתאים וחיו פירשו בן שהוא חסר כלומר אתם הפתאים עזבו הפתיות ולדעתי פתאים הם כמו הלוקחים פתי שפירושו פתיות כלומר אתם הקרואים אם תרצו שתשעו לדברים נאמנים ותבחרו וחיו שהנבונות לגב עזבו הפתיות והשמו בה כלומר ואשרו בדרך בינה ר"ל לכו מלשון המישור ישרי כמו צעדיך שפירושו פשוטו והנער וכן אשרו כמו צעדו והוא לשון עני מן הקל והטעם שילכו בדרכים ולא ינטו עב' וחיו כמו והחיו כלומר עזבו פתיות ותחיו כמו ומות בבר ויאמר בן אוריע שיתנבאים החכם בשלום ואנוש שיתנבאים

סלמותו להיות נשיא תפוחה לרויה לכל הבא לדרוש את ה' ישמור מן הלצים אשר אין כונתם בלמודם על תוכחתו וכן מוכיח לרשע מומו ר"ל על מומו והוא בעצמו לוקח לעצמו קלון והוא אמרו אל תוכח לץ פן ישנאך כי הוא ישנא כל אומר דרכו לו עד' ואיש לפי מהללו הוכח לחכם ר"ל לפקח הרגיל להתחכם ויאהבך כי יכיר התועלת בדבריך ויאהבך עליהם ובכלל ויאהבך שיקבל דבריך כי האהבה קירוב הדעת והשווי הרצון כמו שבארנו בקבלת חבריו על אמרם את אוהבים בשער אפילו אב ובנו רב ותלמידו שעוסקין ונעשה זה עם זה כולל כנפשו שונאים זה לזה

כלומר שכל ריבונו הדעת הוא שנאה והוא שאמרו הם עד ולא זזו משם עד שנעשו אוהבים זה לזה שנאמר את והב בסופה כלומר אהבה ונגו רב

אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך׃ תן לחכם ויחכם עוד הודע לצדיק ויוסף לקח׃

לא תכסן לממקנא דלא נסניך ארים לחכימא דרחם לך אית לחכימא ויתחכם אודע לצדיקא ויוסף מנדעא׃

רלב"ג ביאור הדברים

אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך׃ תן לחכם ויחכם עוד דבר חכמה ויחכם מה שיתחכם לו מחכמה כי יוסיף עליו להשלים החקירה בה' או ירבה בזה הבנה יותר מכון תן לחכם דבר חכמה כדי שיוסיף בה עד ילך על מה חכמתך קטן במדות החשובות׃

והתלמידו אינם אוהבים מפני הכעס רק מדרך החקירה החכמה להוציא הדין והאמת לאמיתו ומתוך החקירה המשא והמתן יבררו החכמות ויחכמו לדעת אחד וידוע על החכמות אין כמעט שמעשו אוהבים ואמר בכתובת וזה עד' מה שאמרו שלום בעולם שר"ל כי שלום מתוך הכתם מה שאמר המגביה ומאחר שמתוך א המשא והמתן היה מחלוקת במקום מאחר שתכלית המחלוקת הוא להוציא הדין לאמיתו הם לסוף בשלום ובכל יום ויום הם אוהבים והם אחר מרבים שלום בכל יום ויום נ"ב בשלום עב' ואת והב בסופה ר"ל אהבה בסופה ובתכליתה עב' ואין שלמה ואמר תן לחכם ויחכם עוד כלומר זהו הראוי להוכיחו ולמדו כי לא די שיקבל מוסרך ויקם למודיך אבל שיוסיף עליו ויבין דבר מתוך דבר והוא' תן לחכם ויחכם עוד רומז על אמתת המדות כי לפעמים יאמר חכם על המדות במאמרו בשיש חכמה אל יתהלל חכם בחכמתו דעת קדם במות עב' וי"ו הודע לצדיק ויוסף לקח רומז על אמתת החכמה ורמז נ"ב במאמרו תן לחכם ויחכם עוד שלא הצריך בלמודו יותר מהלי אבל בדברים מוכחים כולם הרבה במעט כמות ורוב איכות ובלשון קצר כמ"ש אלא לבעל דבריו ואותו אין מפרשים לחכם ואכ"ב לו להזהירו שאף בענין שבכם לא ילמוד חכמתו עד שיראהו שלם בירא' כמאמר כל שיראתו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת והוא אמרו תחלת חכמה וגו'

מאירי תחלת חכמה יראת יי׳ ט
הידיעה לחכמים כיסוד
לבנין שאם אין יסוד אין בנין וכן על דלית ביתה
והרעה לבתיה עבד׳ ויראת יי׳ רומז על החק
הנמנות הכמונות ודעת קדושי׳ על הנמנות השכלות
המופתות סדר
והבנה כמוטעת
הוא הנבנה מן ה
הנבנס כמו שנא׳
בספר איוב הן
יראת יי׳ היא
חכמה וסור מרע
בינה כלו׳ שיראת
יי׳ היא התחלה
להחכמה׳ וחכמה
ובינה הם שמות

רלבג מאור הדברים׳ תחלת
החכמה והבינה היא תחלת דעת קדושים כי כשבנה
יתיישרו לדעת שלם המושכלים וזהו פריה׳ ואמרה
קטנה הנה כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות
חיים וזה יקרה
לשני סבות האחד
כי בהם יתישר אל
המדות החשובות
אשר שומרות ה
האדם מרעות ה
הרבה׳ והשנית
כי מפני דבקות ה
הקשנה התלוית
באדם מצד הבינה
ישמר מקרנה ה

תְּחִלַּת חָכְמָה יִרְאַת יְהוָה וְדַעַת קְדֹשִׁים בִּינָה׃ כִּי בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לְּךָ שְׁנוֹת חַיִּים׃ אִם חָכַמְתָּ חָכַמְתָּ לָּךְ וְלַצְתָּ לְבַדְּךָ תִשָּׂא׃

שֵׁירוּי דְחָכְמְתָא דַחֲלְתֵיהּ דַאֲלָהָא וִידִיעְתָא דְקַדִּישֵׁי בִּינָא׃ מְטוּל דְבִי סַגְיָן יוֹמָךְ וְנִיוֹסְפוּן לָךְ שְׁנַיָּא דְחַיֵּי׃ אִין חֲכִמַת אַנְתְּ לְנַפְשָׁךְ חֲכִימַת וְאִין תִּהְוֵי מְמִיק בִּלְחוֹדָיִךְ תִּטְעֵי׃

נרדפים על ענין אחד וכן הוא אומר תחלת חכמה יראת יי׳ וכן דעת קדושים שהוא סור מרע היא בינה וחכמה ובינה הם נ״כ דבר אחד׳ ואפשר לפרש דעת קדושים ידיעת הקדושים ר״ל הנפרדים מעטן כערך נסולקדושים׳ ובינה תאמר הנה על ההדרגה שבמדרגות הבינה ורמז על שני הקצות ר״ל על תחלת החכמה ועל סופה ואמר שתחלתה יראת יי׳ וסופה דעת קדושים והכל אוזרה על הקדמת היראה כלומר שלא תהיה לסוף החכמה והוא דעת קדושים אם לא בהקדימך היראה לכל חכמה ואחר שנשלם סדר ההכנה באמור אחר להתראות למוד החכמה לנו מגדים ר״ל על אמרה לבו לחמו בלחמי׳ ואמר כי בי ירבו ימיך והוא על הדרך שבארנו שכל הימים והשנים שהם בלא חכמה אינם ימים ושנים ולא שנות חיים והפלגנו בזוהרה ואמר אם חכמת חכמת לך כלומר כי אתה הוא המשיג בה תועלת והכבוד ולצת לבדך תשא ר״ל ואם לצת אתה לבדך תשא העונש והקלון׳ ואחר שפור טעם דרכי ההערה והחכמה וסדר דבריה אחר על ספור דרכי הפתאות הרה הפתאה המדיחות בני אדם לסור אליה ואמר

דרשה וזה יקרה שיוסיף על ימיו הנה׳ אם חכמת חכמת לך ולצת לבדך תשא ר״ל שהתועלת הוא לך וכן אם לצת לבדך תשא הנזק׳

מאירי אשת כסילות הומיה׳ כלומר הומיה ונעקשת פתיות
וכל ידעה מה כלומר נעקשת בדברי פתיות שאף
היא בעצמה אינה יודעת מה׳ וישבה לפתח
ביתה׳ כלומר בפתחי המפל נמוקים
בית׳ ולפעמים על
כסא מרומי קרת
ר״ל על מקום מרומי
קרת כלומ׳ שתכון
מקום מושבה שם׳
לקרא׳
המישרים ארחותם׳
כלו׳ שהולכים בדרך
ישר ואין להם לפנות
אליה ונעקשת להם
מי פתי יסור הנה
כלומר היא
מבהלת להביאם
אליה כלומ׳ נעקשת
להם כן ומבד שלא

רלבג ביאור הדברים׳ אשת כסילות
הומיה
קולה ואחרת הפתיות וכל ידעה מה ואמר לפתות
האנשים שימשכו אליה והנה קרא אחת כסילות לפי
הכסיל אשר ימשך אליה ולזה נקרא שכלו מתהדל
מחכמה ובזה ירצה
בפתיות לפי הפתי
כי השכל לא יפותה
כי אם לטוב׳ ואמר
ירצה בזה שאחת
הכסילות מגבהת
קולה ואחרת הפתיות
וכל ידעה מה
והאמר לפתותם כי
אין לה שום ה
ההשכלות וערמה
וישבה לפתח
ביתה על
כסא מרומי קרת
העיר כי לסכלותה

אֵשֶׁת כְּסִילוּת הֹמִיָּה פְּתַיּוּת וּבַל־יָדְעָה מָּה׃ וְיָשְׁבָה לְפֶתַח בֵּיתָהּ עַל־כִּסֵּא מְרֹמֵי קָרֶת׃ לִקְרֹא לְעֹבְרֵי־דָרֶךְ הַמְיַשְּׁרִים אֹרְחוֹתָם׃ מִי־פֶתִי יָסֻר הֵנָּה וַחֲסַר־לֵב וְאָמְרָה לּוֹ׃ מַיִם־גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְלֶחֶם סְתָרִים יִנְעָם׃

אִתְּתָא סַכַלְתָּא וּפְרִידְתָא שְׁבַרְתָּא וְלָא יָדְעַת טַבְתָּא׃ וְיָתְבָה עַל תַּרְעָא בֵיתָהּ עַל כּוּרְסְיָא רָמָא וְעֵשְׁנָא׃ וְקָרְיָא לְעָבְרֵי אָרְחָא דְתָרְיצִין אָרְחָתְהוֹן׃ מַן דְשַׁבְרִי וְאַתָּא לְוָתָהּ וְחַסִּיר רַעְיוֹנָא וְאָמְרָה לֵיהּ׃ מַיָּא גְנִיבֵי חַלְיָין וְלַחְמָא דְטִישְׁיָא בְּסוּמָאִי׃

יפנו לבדריה רק הפתי יפנה כן לדבריה כאלו היא קוראתו נבם פתי וחסר לב׳ מים גנובים ימתקו׳ ר״ל שהגנבה והחסר נחמים אליה כי מים גנובים ימתקו וכו׳ כלומ׳ שהעבירה בסתר מתוקה לו׳

יתחשב חסרונה לאלימות׳ לקרא׳ והם קרת לעוברי דרך המישרים ארחותם בדרך הטוב מי בכם פתי יסור הנה ואחר שכל ואמרה לו שיתחבר עמה ולא יטריח עצמו בענין אשר הוא מזון השכל כי יותר טוב וערב לאדם שיזון במזון החמריים וזה כי מים נגנבים שימתקו׳ המים הגנובים ימתקו יותר והלחם שיגנוב האדם מאחר שצריך לאכלו בסתר הוא יותר ערב לו ויותר מתוק מהלחם שיקח מביתו וכן תאמר זאת החשה כי הוא ערב יותר לשכל שיתענג בתענוגי הגוף וימאס קנין החכמה׳ ולא ידע כי רפאים שם׳

מאירי ולא ידע כי רפאים שם ר״ל [illegible]

[illegible]

ולא ידע כי רפאים שם בעמקי שאול קראיה:

[illegible]

רלב״ג מבאור הדברים ולא ידע [illegible]

ולא ידע גברא אפילת תמן ובעומקי דשאול כל דמזדמנין עלהי

התועלת הא' [illegible]

[illegible]

[illegible]

משלי שלמה בן חכם ישמח אב ובן כסיל תוגת אמו:

[illegible]

רלב״ג מבאור הדברים משלי שלמה [illegible]

מתלוי דשלמה ברא חכימא מחדי אבוי וברא סכלא מחמץ לאמיה

[illegible]

לצדיק ושמחה לצדיק ואור ושמחה לישרי לב אלא שהתכפים המלונה לכפול הענין במלות שונות וכן הנה הכוונה שהבן החכם ישמח מולידיו ר"ל האב והאם והכסיל תאת תוגת שניהם נ"ב אלא שדרך מליצה ייחס השמחה לאב והתוגה אל האם · או אפשר לומר הנה ששמחת המולידים בבן החכם הוא הגלויה למולדו וזה דבר שהבריתו ובחינתו הלניך בנ"ב ולכן תלה השמחה בו ולאחר שייחס השמחה לאב ייחס בהפכו התוגה לבן דרך בגות וכן שהתבונה הבן בגלות על שהולד למולידים ברוב הכמים לא תגלה לגמרי בחיי האב כי הוא יתמיד להת עלו קתיתו ומורלתו ולא תגלה רעתו כל כך בחייו אבל אחר מיתת האב תגלה רעתו ולזו תאת תוגת אמו ואמן אחב"

מאירי

לא יועילו אוצרות רשע וצדקה תציל ממות׃

לא מותרין אוצרי רשיעא וצדקותא מפציא ממותא בישא

ביאור הדברים

לאו יועילו אוצרות רשע וכו'. אוצרות רשע שהיו מסתפק מהן לצדקה ואמר שהם יעשקהו ולא יועילו לו אבל בשבעה דרכים יעשו ממנו הבל כשיעשה מהם צדקה כמשפט ידו ויעמידם השם בידו ואף כי תקרב יד המקומות עלו תעשה בו צדקתו ויצילהו מכמה מקרים ומכמה סבות הן מות הן אחר סבות כי המות הוא כלל לכל מיני הצרות.

לא יועילו אוצרות לא יקבל אדם תועלת באוצרו שקבץ ברשע ובשל יאנס הפואר בצדקה הוא מציל ממות כי בזכות הצדקה יקבל האדם ממות הנגזר לו ימות המערכת ויאריך השם ימיו בהפך הענין בקבוץ ממון ברשע.

כמו שבארנו בכונה חברתו ויציל מקנתם או מסכם כפי רצון השם יתעלה אם לזכות בני אדם ואם אם מבר בגזל ויש לפרש אוצרות רשע שבעליו מקבצו ואמן ברשע ובגזל ובחמס ואמר שלא יועילו לו אף כי יבא מבר גזלתו ואמרו לסבת מות וצדקה ר"ל יושר מעשיו צדק ויושר כלומר הממון שהקבץ בשוה הוא יעמוד והוא המציל מסתי הסבות והנה הועילו בגלה שבעליו יועיל מהם כשיהן מהם לעניים לכבוד האל אשר הצליחו בקמיו כאמרו כבד את יי' מהונך וגו' ואמר אחב"ה ויעמלו הממון שבע ואחז"ל מלח ממון יחסר וכן שיחזר שלא לקבץ הון בעון ורמיה ולא בגזל וחמס אבל בחוסר בהם לגבוה בנקיון כפים ואחז"ל הרוצה להתעשר יתעסק באמונה וכן אמרו הרוצה שיתקיימו נכסיו יטע בהם אדר וחכמי המוסר אמרו קיום העושר הכנת העושר · שמה לו אם שלמה הכות ב' אמר שלא יועילו אוצרות רשע אעפ"י שהם רבים ואפי' תועלת מעטה כי שלא יועילו מצרה גדולה כמו המות והצדקה אפי' המעטת כל שכן הגדולה תועיל תועלת גדולה והציל ממות שהיא הצרה הגדולה ע"כ וכדרך נסתר רמז למה שאמר במקום אחר אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר רמז לרוב ההתחכמות שלא לנסוף את האומר יותר מדאי אבל שיתנהג בו כפי הצורך והבריחו והזהירו אל התחכם יותר רמז לרוב ההתחכמות · וכבר ידעת כבמן ההפעל שיאמר לפעמים על

ייחס המקרה לעצמו ואינו כמו מתעשר ואין כל שהוא מייחס העושר לעצמו ואינו בו וכן המתרושש והון רב וכן המתחכם רוב התחכמות יראהו הצדיק מופתים כוזבים בהטעאות בוזבות מדרכי הטנח והקטעאה יראהו לדי הריסה או כפירה ולדבר סרה על סודות התורה והדקה רומז על דברים נאמרים בצדק ויושר לא בהטעאה וטנח והם יעמידוהו על שרשי האמונה וימלטוהו מן המות הנכחי ועל זה אמר נ"ב אוצר נחמד ושמן בנוה חכם כמו שיתבאר׳׳ לא ירעיב יי' נפש צדיק · אפשר שהוא לא כענין מה שלפניו כלומר שלא ימנע מהטענה הדלים

רלב"ג

לא ירעיב יהוה נפש צדיק והות רשעים יהדף׃

לא מכפין אלהא נפשא דצדיקא וקנינא דרשיעי נסחוף׃

ביאור הדברים

קיותו אם על ממונו ומתהראה מקהמוסטו וכן שלא יתהלל בקנין הממון בגזל וחמס ושאר מיני אונאות לזאת השם כי כל עוד שיעשה המוטל עליו בהמונת הדל ובזוכר מן האונאות לא ירעיבנו יי' אבל יצליחנו בכל דרכיו וכאשר יקדרו וימעטו ממונם בעשותם מה שמוטל עליהם לעשות כפי הראוי כן ירבה וכן יפרוץ׳׳ והות׳

לא ירעיב יי' נפש צדיק נפש האיש הצדיק ר"ל שלא יחסר לו מזון׳ ואולם שבר הרשעים והוותם יהדפם השם עליהם וימהר להביאם אליהם הנה מי שהוא עשה כך וגו'

פירשו בו ממון והקרא כן אל הרשע על שם שהוא הוסב שהממון עקר עמדו והוא בעצמו כאלו הוא הוייתו ועצמותו או פירושו הממו כלומר במה שנתהוה ממנו ע"ו וקעטן שהאל יתעלה ידיחה ממונם כה אמר יי' בנחלת המה יבנו ואני אהרוס ואפשר אף לזה הפירוש לפרש הוות כמשמעו לשון זכר כמו תאוות התאוו לשוכך וכן יעצו בהוותו ברעתו וזכרו שהוא עשה לאחרים ויקרא ממון הרשע הוותו על שם סופו שהיה לרעתו ולשברו ולשוחתו כאמרו עשר שמור לבעליו לרעתו על דרך שנקראו עבדי עניים ואלוליהם עבדים ר"ל על שם שמוקים בהם והם יהיו להם לשנן ולחרפה ויהיו נכדם בשם בסוף ובאחרית׳׳ ויש לפרש שהפסוק עמו כפשטו רומז למה שאמר במקום אחר צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר׳ וזה מה שידוע שאומר האדם אי אפשר לו בלא מזון ושאר הדברים נפסדות כשאר בעלי חיים שאומר האדם הוא אומר שאר בעלי חיים מבר הרכבתו ר"ל שהוא מורכב ממה שהורכב חומר שאר בעלי חיים אלא שהרכבו יותר ומרוב הורכבו הוא דק ונאות לקבל מה שיבדילהו מהם וכמו שיש יתרון לחומר האדם על חומר שאר בעלי חיים מבר הורכבו כן מעלת הצדיק ומעלת חומר הצדיק על מעלת חומר הרשע לרוב הורכבו אעפ"י שהוא מתייחס ולזה קרא שם ומשך אחר טבעו ונאות חומרו ולכן הצדיק אף אם יאלף כיתו כסף וזהב לא ירעב המותר ויסתפק לו במזון ושאר הקנינות בצמצום הטענה בנפש וקיום נאות לו והוא מכוין לזה וכם קריאתו לפי מה

צריך לו לפי טבעו ובזה עומד שבע לנפשו כאמרם ז"ל מרעשו שבעו וייחס הענין לפי יה כי כל הדברים
הצלים מכל הטבע מיוחסים והוא כלו אמר שהצדיק לא יעמוד רעב והרשע בהפך ולא ישבע לנפשו כאמרו
ובטן רשעים תחסר כלומר כי כונתו בבטנו לנפשו שהוא חסר ולא יראיקהו בשבע לנפשו ואם יאכל אלף פעמים
הוא אומר אינו דומה אוכל מנה לאוכל מנה ואחת וירבה לעצמו בזאת המדה עד שלא ישבע לנפשו כאמרם
משביעו רעב מרעשו שבעו הוא עמן והות רשעים יהדוף והוא מעמן הווה והויה כלומ' מה שהם משביעים
עניים לקיום הויית נפש אלהים יהדפו וירחקו עד שלא ישביעם מדה כנגד מדה או פירוש הוות מעמן שבר
וכבר ידעת שהממון נקרא שבר כאמרו שבר רעבון בתיכם ופירשו קצת מדקדקים שנקרא כן מפני שהוא
שובר הרעב ולזה אמר שהוא יהדוף שברו ר"ל שלא יועילהו ולא ישביעהו ומצד שהצדיק לא יעמוד רעב
לנפשו והרשע בהפך כי לא יעמוד שבע לנפשו ובדרך נסתר כבר ידעת שהוא של על החכמה לשון אכילה לכו
לחמו בלחמי לך אכול בשמחה לחמך בטוב התחכם לבו שברו ואכלו וכן על חסרון החכמה רעב לא רעב ללחם
ולא צמא למים והוא לנסתר שלפעמו ורמז שהחכמה ראוי לקבלה בדעת מיוסרות ובלא התחכמיות יותר
מדאי כי אז ידחה בדעתו כאמרו על זה נמה השומים והרחו הוות השעים כי המשך לרוב התחכמות הוא
שבר והוא שולחו ומשולחו״

מאירי רֹאשׁ עֹשֶׂה כַף רְמִיָּה וְיַד חָרוּצִים תַּעֲשִׁיר׃

מסכנות מְמַכְּתָא לְגַבְרָא רְמָיָא וִידָא דְכַשְׁרָא מְעַתְּרָא לְהוֹן׃

ר"לבג באו' הדברי׳

ראש עשה כף רמיה׳ נזה הות האלף בתלת ראש
לבעלים הנה בנלתו כמו והיה שאון בעניך וכף
פירושו כף מאזנים ובאורו וכרחה שבא להזהיר
האדם לעשות כל מעשיו באמונות ושבזה יצליח
במעשיו ובדרכיו כמו שאמרנו במקראות שלפניו
ואם יעשה בהפך שלא יצליח ויתמוטטו נכסיו ואמר
על זה שהעושה כף רמיה הוא רש כלומר שלא יצליח

ראש עשה כף רמיה׳ כי מפני עצלותו יצטרך
לנטות ברמיה להשיג ממון האנשים שלא כדין
הוא רש׳ ויד האנשים החרוצים ההולכים בזריזות
להסוף ולכנס בממון ראוי התעשיר אותם׳ הנה הבן
המשכיל המשגיח לעשות מה שראוי הוא אוגר בקיץ

ויד חרוצים תעשיר קרא חרוצים העושים מעשיהם בישר ולכן חריצות מעמן נזרק ומשפט כלומר אנשים
שמעשיהם בזריזים והם חריצים על חק ידוע ולא יעברוהו כי משפטיך אתה חרצת כמו נזרת בעניק החרון
תרגומו מיפסר פלוג דינא כלו הדין מנחתך והגוזר בישר ובלעז אלדורנאמינטו אורדינט ואמר שידם התעשיר
כלו שהתעשיר בעולה והפסר לפרשו כמו שנמצא גלו ויעשירו וכן ברכת ה' היא תעשיר או באורו שבא
להזהיר האדם שלא ישקיע שהזהירו מהמציאות ממון בדרך אמונה ומ"מ לא יתעצל בו ובקשתו פן יגיעהו רש והקבץ
עד שהקהרים יבחקו ומאמר המאורר שאמר והכן הון בצדק או כשון כי הרש עשה כף רמיה אמר
יד חרוצים ר"ל זריזים והנים במעשיהם התעשיר ובלעז איספרטאמנט מלשון לא יחרץ כלב לשונו כלומר לא

ימעט שום ולא יזיזהו להם כמנהג ואמר עליהם שינהלו
ויעשירו וכדרך נסתר רמז שהזהירו על רוב התחכמו
לא יתעצל בחכמה עד שיהיה רש ונסכל מאמנה כי יגיע
מאמנה מאות המדה לפתות דעת אמתיות ולסתירת
דעת אמתיות במופתים כוזבים לא יתכן הטעותם
אכלנו ואח עמן
כף רמיה כלומר
הסרעה כוונה
והקפך ויד חרוצים
תעשיר ותפיק
בעלו לומר לו
פתיק ונס תוכל
לנטל הקרעה

אֹגֵר בְּקַיִץ בֵּן מַשְׂכִּיל נִרְדָּם בַּקָּצִיר בֵּן מֵבִישׁ׃ בְּרָכוֹת לְרֹאשׁ צַדִּיק וּפִי רְשָׁעִים יְכַסֶּה חָמָס׃

דְּפָלַח בְּקַיְטָא בְּרָא הוּא דְּסוּכְלְתָנָא וּדְדָמִיךְ בְּחַצְרָא בְּרָא הוּא מְבַהֲתָא׃ בִּרְכְּתָא עַל רֵישֵׁיהּ דְּצַדִּיקָא וּבְפֻמְהוֹן דְּרַשִּׁיעֵי עַוְלָא׃

ר"לבג באור הדברים אוגר

בקיץ מאכלו כי אז ימצא לו׳ ואולם הבן המבזה ר"ל
שהוא מאוחר התבונה ועצל הוא נרדם בקציר
ולזה יחסר לו לחם כל השנה״ ברכות לראש צדיק
לראש צדיק יבא
ברכותיו הוא קלג
כי תמיד יחשוב
בענין הטובות
והם ממתגרשמות
לאנשים בדבריו
ומעשיו או ירצה
בזה לראש הענין

הכוונה והטעות את כתה ומעלת החרוצים בקיץ ירצה
וכלל בזה הפסוק לפי הביאור הזה הכנלה ולפי
הנסתר אמרו למעלה הון עשיר קרית עזו מחתת
דלים רישם ואמר אחר כן **אוגר** בקיץ
בן משכיל אוגר פרושו אוסף ומבוש יובא ר"ל מביש
פני אביו שבלימו וכבר נמצא הראוי בביאור
לגנלה ולנסתר בפרשת לך אל נמלה עצל ועל זה
הכונה לפי הגנלה על כף רמיה שהוא העשה
מעשיו בעצלות על דרך נס מתרפה במלאכתו
אח הוא לבעל משחית כלומר שהכף או היד
העושה מעשיו בעצלות שהיא הרמיה עשה בעליה
רש ועם והקפך בהפך עכ"ל והעד לזה הפירוש
שאמר בספרו ויד חרוצים על כל״

וההתחלתו יגלה הצדיק הברכות שהוא דורך אחריהם
בפעולותיו והנה הרשעים הם בהפך זה כי לבם תמיד
ברשע ובחמס אבל פיהם יעלים ויכסה הקמום
שירצו לעשותו ולא יגלו החמס שהם דורכים אליו כי
הם יגלגלו ימתכנו מעשיהם אשר יזמו לעשותו או ירצה
בזה כי מה שיתחיל בו הצדיק מעשהו לו ברכות תמיד
וייעשה בו טובות ועזרים לשמע אל התכלית לפי
שכוונתו תמיד לטוב ולהטיב לאנשים ולזה יש לו לבוא
לראש הענין והתחלתו שימשכו אליו ברכות כי הם
ידעו זולתו מחשבתו כלם יעזרוהו ואולם הרשעים
הם בהפך זה כי תמיד ייראו שיוכלו להשיג הדבר
המבוקש להם אם ידעו זולתו ולזה יעלימו מה שירצו
לעשותו מן החמס׳ ולזה יהיה בגמולם מדה כנגד מדה
והוא כי זכר צדיק לברכה וגו׳

ברכות לראש צדיק ופי רשעים
יכסה חמס׳ אמר לפרש
שלא לבער גמול לצדיק ועונש לרשע והמאמר הוא מבאר הגבול ואמר לפעמים בענין גלוי והסתרה

ממינו עקבך ופעם יאמר בענין הרשעים אדם על חברו חמסי עליך ופעם יאמר בענין האחרון ויחמוס
כן סוכו יחמוס כגפן בסרו וכמו עם היות עקר הנחתו על הלבוש והמכסה יאמר לפעמים בענין העלמה
המכסה אתו מאהבים וכוסה קלון ופעם יאמר בענין מלוי כמים לים מכסים כלו שממלאים את הקרקע על
שהוא מכוסה שלא יראה בו יתרון והחמס הוא פועל והפה פעולה שהחמס ימלא פי הרשע והכונה
שברכות יבואו לראש צדיק מצד גמול צדקותיו וקללה והשחתה ודומיהם ימלא פי הרשע ונפשו מצד שהפה הוא
פתח לגוף והזכיר בו הפה על שם שנגע כל הגוף לרוב רשעו ורוע מפעלו. או כפרש חמס כמשמעו בגזלות
וחמסים ולשון מכסה כמשמעו בענין העלמה ובא להודיע שמידת הצדיק בזמנו על הקדושים לקנות מאהבתו
כן בעת המיתה נתונה נסתר כן אחריה שלא לפרסמה ובמאמר החכם שנה לגמרו אל השיתו מאהבתם
בזוכרם אותם ובהתפאר עליהם ובעבור הקדוש על זה אמר ברכות לראש צדיק כלו' שמה שיודע מצדקותיו
לא מצד דברו אבל מצד הברכות שיברכוהו המקבלים שלא בפניו ויתמידו בזה יכירו השומעים כי לא לחנם
אבל הם יבואו בצדקותיהם כמו שפי הרשע יכסה ויעלים החמס והגזלה שהוא מתמיד בהם. ואין הבנת הפסוק
הפכים. או יתפרש לפרש ראש הפסוק כפירוש אחרון וסופו כפירוש הראשון כלו' שמה שעם היותם מסתירים
ומבזיונים להסתיר מעשיהם יודעו מצד אנשי העולם הצדיק מצד הברכות שיברכוהו והרשע מצד הקללות
שיקללוהו ויעידו בו בהתמלא נפשו השחתה והלעז או בא חמס כענין הרשעות כלומר שהצדיק ילך לשמוע ה
הברכות שיברכוהו בני אדם והרשע ופי הרשעים ילך מהתהלל על רוב ההוראים חמס עליו ובענין
החכמה אפשר שבא להעיר האדם להשפיע מחכמתו לזולתו יותר שהשלים עצמו והרא הנמנע מזה רשע
ומנשיא חמס כענין מונע בר יקבהו לאום וברכה לראש משביר והכוונה ברכות לראש צדיק כלומר שכלם
מברכים אותו בהשפיעו מתוך העולה שלמות ופי רשעים יכסה חמס ר"ל שהוא מעלים חכמתו למנוע יובנו
אדם הראויים לה הוא חמס וחומס בזה נפשו ונפש זולתו וכמו שנה אחד מן החכמים מחכמי המוסר יאר
המסרו החכמה למי שאינו ראוי לה פן תחמסוה ואל תמנעוה מאנשיה פן תחמסו אותם. ואמר אחר למד
הפיתך למי שאינו יודע ולמד ממי שיודע ואז תדע מה שלא ידעת ותזכור מה שידעת

מאירי

זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב

דִּכְרָנְהוֹן דְּצַדִּיקַיָּא לְטַבְתָּא וְרַשִׁיעַיָּא חַיִּךְ בִּלְטִיתָא בְּקִיסָאֵי

רלבג ביאור הדברים

זכר צדיק לברכה ידוע שהרבה הוא סבה למאור ה'

זכר צדיק לברכה ט המגיד יהיה כסף עמון הטוב והשלמתו בזכרו'

ואולם שם רשעים ישחת ויסובו הבלי כמו שיספה פיקס החכמים שירצו לעשות הנה אויל יקרא מי שלא יובנו
בבקשת הדברים בפתויים ולזה הסלך דרכו אולתו ולא ימנע מבקשו ולזאת הסבה נכ' ייחד האויל
לדבר בשרים יעמוד בשכלו על האמת והכן כמה שידבר בו ומפני זה יקרא האויל אויל שפתים ויאמר

ערת הדבר ולא בעד זכרו ואמר כי פעולת הצדיק
התעשו זכרו לעד באמרם ז"ל צדיקים אפילו
במיתתן קרואים חיים ואמרו החכם המוסר אמרו לא
מת מי שהשאיר דבריו ומעשיו כי זכרו יודיע
ויפרסמו התמדת חיין בחיים שהם עקר החיים
אתהלך לפני יי' בארצות החיים אבל שם הרשעים
ותקפם יהיה כדבר שישוב הרקב שסבה מאור ה'
הצורה מאוית זכרו ואבד שמו ויש בזה הערה
תעריית להזהר בעתו מעשה הצדיקים לטוב ולוקח
עליהם ברכה ויחיו עד העולם כדי שיאמרו
השומעים מעשיהם וממעשיהם וכן מעשה
הרשעים שיזכרום בעתם לרע ולוקחם לשם קללה
ויהיה כענין בזכרת יציאת מצרים ובענין
מרדכי ואסתר והשמיעום ובמו והדומים למלא זכור
את אשר עשה לך עמלק הוא מאיית זכרו וכבר
הודיענו בענין אכזריותו הגדולה אשר קרך
בדרך ויזנב בך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים ובדרך
נסתר ידוע שהיצר הרע גטו ועבר לבד האדם מיום
הולדו והוא באדם ראש לצרים והוא אכזרי וראש
פתנים לשכל בכמעו ולמשול עליו ולמלוך במעה
עם היותו חלוש ועיף ויגע ולא ירא אלהים בבחינת
שונו ובראש עמכו ולזה יקימה דרך משל לעמלק
להיותו ראש גוים לצרים ולישראל ראשית גוים
עמלק ולהיותו יודע באכזריות הגדול ומונע מכל
אדם שלא יהיו כל כחותיו כעבדים לו וכאשר היה ל
השכל לפעמים לגמור מעשו ולפעמו והנה הוא
עליו אז המלך הזקן לגזז אותם כרם עבר
שרשוהו בארעה שבכו ולכן האדם המבער ישגל
בעצמו ויעשה גם הוא לעשות ויתגבר כמו

ויפריד אחר הבזה כמה שמו ומה אחריתו ימחה וכמ
את היכל ייי ולא כשאר הכמחים ההבלים אבל
שיצמח בהתמדה עד שיתן פריו קדש הלולים ליי'
ונמנע לאחרית המדרגות והוא זכרו לברכה לעד
לעולם אבל הרשע יתרשל בלמוד וישתקע בהנאותיו
אשר גדלו המלך הגדול עליהם ולא סר מאחריו מכר לו
לממיתותיה מושב עיר חומה וכל זה גרם הר"ן
התרשלו בלמוד והעדר לתכלית התורה והמצוה
מונע עמלק ושהגבירו הכנב בית המושב מכל
טובה כי אשר הלמוד הוא מיוגב מכל טוב כמו
שדרשו ר"ז לנפש שלא תמרק ויגבה עם מחל בן
הבזוייתן לו את ערכה כבר לנפשה ויהי כנמה ותפיתנו
לשאול מאחרי אחריה השדה ותכנה משאל החמור מכר
חמור זה כמו שאין שיתן לו מאכל בעתו נפשע
מיד הוא נעטף ומער כך אשה כמו שאין לה התבואה
בעונה שתה מיד היא נעקרת ותאמר לו תנה
לי ברכה כי ארץ הנגב נתתני בית המגוב מכל
טובה ואין בו אלא תורה בלבד והוא שדרשו בו
ונתת לי גלות מים אדם שאין בו אלא תורה בלבד
ונאמר שם ויתן לו את עכסה ויתן לה כלכלת גלות
מים את גלות עליות ואת גלות תחתיות בך אמר
לה מי שכל רזי עולמים ותהומים שלו ובקש ממנו
מזונות כלומר אינו צריך לבקש אוכל מי שאין בו
תורה הוא הטוב והיפה והוא מסכן הם המלכים
האכזר ראשית גוים וראש צרים ולכן יעד
השארו בשאול מתחת עפר רמה ותולעה וקוה
עמן ושם רשעים ירקב כלומר
שלא ישאר ממנו רק הרקבון

מאירי חכם לב יקח מצות פירשו זולתו

בענין ילבט אחד מל

עממים הראשון מענין עוות כמו יתשעת יתעקל בדבריו והב׳ מענין מכשול כאומר יכשל בדבריו והשני לשון מהירות יותר מראוי כאומר שימהר

בענין תכף קעלתו כד ויגו ולא ונמחשבתו ולא יתנוסן ולא יתיעב בענינו לחשוב ה היאך יעשנו ויקל כמו פוסח על שתי

רלבג מאור הדברים חכם לב יקח

לעצמו מצות ודברים יתקנו בהם במה שירצה לעשותו כדי שיתיישר אל ההצלחה ואמנם אויל שפתים והוא נמהר לעשות מחשבתו ויעשה מה שיעשה במהרת

חָכַם־לֵב יִקַּח מִצְוֺת וֶאֱוִיל שְׂפָתַיִם יִלָּבֵט׃ הוֹלֵךְ בַּתֹּם יֵלֶךְ בֶּטַח וּמְעַקֵּשׁ דְּרָכָיו יִוָּדֵעַ׃

חַכִּים לִבָּא יְקַבֵּל פּוּקְדָנָא וְשַׁבְלָא בְּשִׂפְוָתֵיהּ מִתְאַחַד׃ דִּמְהַלֵּךְ בִּתְמִימוּתָא מְזִיל בִּסְבָרָא וּדְמַעֲקֵל מַאֻרְחָתֵיהּ נִתְיְדַע׃

התשעות הוא מי שהוא הולך בדרכו ילך בטוח אין לו מוכנמן האנשים וגם הוא כעור בפעולתו הטובה

הסעיפים כאומר שאמר כנך במה שיעשהו גדולנו ויהיה פוסח על שתי הסעיפים אם יעשה הדבר אם לא יעשה ולא יוכל לבחון הטוב מן הרע ולא האמת מן השקר ושם אלה הלשונות האחרונות מלשון הערב לי והראשון והב׳ מלשון ילפתו ארחות דרכם ויחרד האיש וילפת וילפתות

מהשי ואולם מי שהוא מעקש דרכיו והולך לעשות חמס יודע עצמו ואעפ״ שהוא מעלים עצמו בכל עת ולזה יסור ממנו מה שיזם לעשות

סימון ע״כ לי ובאור הפסוק ירצה מהלשון האחרון ״חכם לב יקח מצות״ כאומר יבין מיד מה שבטוב עלש ויקחהו ויעשהו ויחכם לב יקח מי שהוא מוכן למצות ולא הקשה אעפ״ שלא נתבררה חכמתו עדיין והאויל בפתים יקרא אויל שפתים מפני שכל טרחו יהרו בו האוילות והכסילות בם אויל מהרים חכם יחכם ויאמר שהאויל הפך החכם לב יקח שלא יבין הדברים ולעדר הכמתו יעמוד כנך וכמוהו וגם לא יבין ילבט וכלעז שהאויל הפך החכם לב יקח שלא יבין הדברים ולעדר הכמתו יעמוד כנך וכמוהו נעזין אותו כמו יעמוד כבקל אישטורבנו ולעתן מה שפירשוהו לשון מהירות פרש בהפך חכם לב בשיעור הנ לעשותו בלא ההתבונות ולא יקחנו במחשבתו כדבר יקחהו במחשבתו להתבונן איך יעשהו ואויל שפתים ימהר לעשותו בלא התבוננות ולא יקחנו במחשבתו להתבונן בו איך יעשהו ולפעמים יכשל בו ובלעז אישטופיאטו ויש לפרש חכם לב יקח מצות כאומר שיקיימם עם רעתו הטובה לא יקל בשום מצוה לא יאמר אני אוזהר במה שזאת חמורה ממנה לפי שעבה כענין אני אזהרה ולא חסור ומהפך באויל שפתים חסר כאומר ילבט בשפתיו ובדבריו לומר כן ובדרך נסתר רמז על מצות התורה הקמעות המצות הקטנות וחכם לב יקחם לכך קבלם ואויל שפתים ילבט בכך הן שיתעשה או יכשל לדבר בהם סרך הן שיעמוד כנך עליהם וילבט מענין שות או מכשול נח להזהירו על כל אחת ואחת מהן כי כל שיודיע שהוא מעלת החכם הוא כמעריז וכמזהיר לעשותו וכל שיודיע שהוא ממדות הכסל הוא כמזהיר שלא לעשותו הולך בתום ילך בטוח ביארו שההולך בתום כאומר שנמנע ממעשה בל רע ילך בטוח ולא יירא יוה

מעשה אדם ומעקש דרכיו לעשות און ומרמה יתברר בעצמו ויאסף יודע טובו ותגלה רעתו ויתפרסם מה ממנו כפי הראוי ויש לפרש ההולך בתום שאינו צריך להתחרט ולא יסורך להתנצלות הכל ומעקש דרכיו שיתהלך ברעות ורבים להתגדל ולהתברר יודע רל ישבר כי יחשוב שהעולם ברוב

קֹרֵץ עַיִן יִתֵּן עַצָּבֶת וֶאֱוִיל שְׂפָתַיִם יִלָּבֵט׃

עשרו ויתהלל רבים עליו להשפילו ויודע מענין ויודע בהם את אנשי סוכות ויודע צדיק נפש בהמתו ויתכן שר לפרש ההולך בתום רל המתמיד בהיות בפעולתיו בתום לבב ילך בטוח אף לפעמים אם יקרה לו ולבדו יצא אם דבר מרמה פתים לדון לכף חובה או שיבא עליו הלבבך ידיעתו לזכות מכל מה שיודע טובו בתום ויכזיבו המאמר עליו או יאמרו שלא כוון בכך או שהוא באונס ומי שדרכו להתעקש בדרכו אף במה שכיון יחשוב רע יודע אף במה שיחשוב לרעות העולם יודע עצמו כי כל העם ישמעו ויראו ויתבונן על

רלבג מאור הדברים קורץ

עין להזיק לאנשים ברמיזותיו הנה הוא יתן עצבת וכעס להם וזה יהיה לו סבה לאבדו ולכרותו כי שיכה לחשוב ברמיזות שזה האיש עשה כנגד האחד או אומר דברים

דִּרְמִיז בְּעֵינֵיהּ יְהַב כְּאֵבָא וְסָלֵיף בְּשִׂפְוָתֵיהּ מִתְאַחַד׃

כנגדו יכעס על זה הדבר ויחוש יתפעל מזה באופן שיזיק אל

הקורצן ויהרית וייזיק בזה לשניהם וגם אחר שיתברר אחר זה שהענין ההוא היה כזב ויצטער מאחר על מה שהתפעל כנגדו בעבור רמיזות זה הקורץ עין ואולם מי שהוא אויל שפתים לא יאמר זה בנסתר אבל יאמר דבריו בזה למקור ריב בין שניהם הנה הוא ילבט רל שיעתו נמהרה ולא יזיק כי אם לעצמו לפי אותו כוונתו הרעה הנה פי צדיק הוא כענין מה שהוא בלב שהוא מקור החיים וגו׳

מעשיו לחוקים עליו ולא יוכל להתעלם או פירושו ישבר ובדרך נסתר הוא כענין מה שלפניו שההולך בתום ונשען על אמונה הקבלה והתורה במה שאין יד המופת שולטת בו ילך בטוח כאומר יעמוד בחכמתו ובאמונתו בטוח שלא יעבור ממנה חמיתה להכוונהם ומעקש דרכיו לעסוק בהם ולהתהפך בהם עד ישיב עצמם מגדר היהדות רק יודע כאומר ישבר קורץ עין קורץ יאמר ברוב ענין כריתה קרץ מנפתן בה׳ מחומר קורצתי ופעם על מכוון העפעפים או כמדבר השפתים לרמוז סקירות ותנועות להזיק בני אדם בנסתר וברמיזות לפי שיירא לעשותם בגלוי קורץ כענין קורץ שפתיו ובכלל זה כל מי שמזיק או גורם ומסבב היזק בנסתר ונסתר ואומר שהוא יתן עצבת רל שעגמון והזק לשוכני הזק כי הוא שזה בן בגלוי האדם נשמר ממנו ומשתדל בהצלה אבל זה יזיק בפתע פתאום ובנסתר ולא ישמר האדם ממנו ולכן אמר שיתן עצבת כלומר שימצא כוונתו ולכן ימשך למי שיקרון כנגדו עצבת לי׳ ואול בעליו לקורץ וכמו שאמרו במסכת סוטה שאמר ינאי המלך לאשתו אל תתיראי מן הפרושים ולא מן הצבועים שדומים לפרושים שמעשיהם מעשה זמרי ומבקשים שכר כפנחס

ואחד מחכמי המוסר היה מתפלל בכל שמרני מאוהבי כלומר מהם אני צריך שמירה כאויבים שאני מן האויבים
אני יכול להשמר מהם ואין אמרו ואויל שפתים ילבט כלומר כי אחר שאינו בדעת בשפתיו אף הוא יקיץ הבל
כמו אדם בחזקת משנות ומקולקל וישמרו ממנו ואינו מאמין האומר למעלה הבל אדם לו יקח מצות ולו והפלת
באדם הנזכר היה על שפ׳ וכו׳ לא בשעורי ואמר אריכה בשוחדי ע״כ ולענין נהדר קרא קמיה כל הגרוס ואשית
התורה בנקשו היקירה ומופת על הפנות המין בלות קורן עין ואמר על זה יתן ענבה כלומר שיודיעו
מעלה ולכן קעורו להשמר ממנה ואויל שפתים ר״ל שלא ישמר מזה אבל ולא בזה דרוכו ילבט וירשיעו פי׳

מאירי

מקור חיים פי צדיק ופי רשעים יכסה חמס׃ שנאה תעורר מדנים ועל כל פשעים תכסה אהבה׃

מבועא דחיי פומא דצדיקא ופומיהון דרשיעא נכסא אטופאי שנאיתא תגרנא תגרי ועל כלהון סורחנא מכסיא רחמותא׃

רלב״ג מאו הדרים

מקור חיים פי צדיק אמר שפי הצדיק מקור החיים להיות מעין נובע ממנו חכמה ודעת לכל מבקשיו כי הצדיק ממלא לכל דורשיו ומדריך למבקשיו לכל החיים שהוא נותן להם והשתקעו בענין מרפא פיהם שלא לבקש מהם דברי חפץ והנבלה והנסתר בזה אחד׃

שנאה תעורר מדנים אמר שהשנאה תעורר קטטות ודברי ריבות אף בדברים קלים בלתי ראוים להתקוטט עליהם כי מרוב שנאת האדם לאדם יתעוררו אף בדבר קל ואף על שגגות יתקוטט עמו תמיד והאהבה בהפך שתכסה אף על פשעי

מקור חיים פי צדיק להיות דבריו כי ממנו יוצאות חיים ואולם פי הרשעים הוא בהפך זה כי הוא יכסה חמס שהוא בלבבו פיהם יעלים החמס אשר בלבם שנאה תעורר מדנים גם בזולת פשע כי יחשוב השונא לשונאו לפשעיה שאינו פשע ויספוט לרע מה שאינו מכוון לרע והאהבה על כל פשעים תכסה כי יחשוב האוהב לאוהבו מה שהוא פשע שלא פשע׃ בשפתי נבון ונו׳

אדם שהוא רגיל בהן וכו׳ אוהבי שנאה אשר בני האדם הוא שבאות הקטנות והמרידים והיא מצד האמר והתרחק מן השנאות והקנאות כי באו האדם לידי ריבות שהם הבזיונות על שימשכו ממנו אחר בני אדם ורשע בזה מעלבו כן שיתרחק ממעשיו ומתהפכו ובכל נסתר השנאה אמר על חלק הדעת כמו שפירשנו בענין הכאויבים בשער והנה האמר על גווי הרצון והתאוות והדעות והסכמתם לענין׳ ואמר שהרחיק בדעת העורר מדנים על ענין דריכת החכמה וכוונתה והמרו ז״ל רבן מחלוקת הא׳ ובפשית הא׳ כי הערות אמר אחד שהם מחלוקתם לשם שמים ר״ל לברור האמת ולא להתהדר ולא לנסות הבוח או יכוין כל אחד ואחד מהם לברר האמת מתוך משאם ומתנם ויבכו מו נכוף לדעה כמו ש
שבדברו על הדברים לא ננו מנסה עד שבענו האהבים זה לזה ולזה אמר על כל פשעים תכסה אהבה

שלומו׳ מה שחזר האוהב על האמת שהם לדעת חבירו שהיה האהבה תכסה והעלים כל מה שבשכל הראשון בדברו ויפים מילתם כאלו לא נאמרה וזה העורר שכלית לבל יתהדר התלמיד להעמיד דעתו לבוא בתוכח רק על כל הברור מהאמת לו אמר הכותב ו״ל ועל כל פשעים שדבר

רלב״ג מאור הדרים

בשפתי נבון תמצא חכמה ושבט לגו חסר לב׃

בשפוותיה דסוכלתנא תשתכח חכמתא ושופטא לפגריה חסיר רעיונא׃

נבון יגלה הנבון והמצא החכמה בשפתיו והוא השוב הטפלות מכל הטובות כמו שהם והאמנם מי שהוא חסר לב לא די לו שהוא נעדר זה הטוב אבל ידבק בו הרע והמכות לגופו תמיד כי ידיקוא ויכוהו האנשים מפני מיום פשעותיו ומאמריו הנפסדים בסבת חסרון דעתו׳

המתהוה בהתוכחו כנגד חבירו וכעודו אם היכוח הוא שאתה מה שאמרה התבה אותם ע״כ

בשפתי נבון הוא כענין אמרו תוכחת גערה במבין כלומר בשפתי נבון תמצא חכמה להשיב למוסריו דבר והוא עליהם בהוכחתם כרכת טוב והכסיל אף אם ילקה אותו תמיד לא ישמע ולא יקבל לו אמר שלמה הכותב׳ ולשפתי נבון תמצא חכמה וגם בשפתיו ימצא שחכמתו תספיק להיות שבט לחסר לב׳ או ר״ל כי הכסיל אין צריך להוכחות דברים וכמ״ש לשבטו מוסר כי אף בשפתיו תמצא חכמה והחסר לב אין כ״ל שלא תמצא חכמה בו נוסר אחרים כי אף בדברי לא יוסר ויצטרך לבהותו ב׳ גם ובעל הוא ועדיין אולתו ע״כ׳ ובדרך נסתר העריה בבדיקות החכמה שיהיה התלמיד משתדל לפי מה שידקדק בעצמו ערך בהשתדלות כי לפעמים יספיק לאחד כלימודו יום או יומי מה שלא יספיק לזולתו שנה או שנתים ונויקב לבו וקלות הכנתו ויחוד פי חרב שכלו והפלגת כח הזכרונית שבו וההפך להפך׳ והוא אומרו בשפתי נבון תמצא חכמה ר״ל שהבן שיגיע דברי מלמדו באזנו והבין שיגיע בשפתיו דברי מלמדו יבין לכ׳ ס׳ והתחכם עליהם לשעתו והם נבזות בחדרי לבו כפקוס המשתמר׳ וחסר לב שהוא בהפך יצטרך מלמדו לקבלת ולזעקות ולהכעסם בשבט על גבו ואף גם זאת אחר הלמות והעמל והכעס ולא לקער מי שהוא ע״י זה קבל המעלות שלא יתנחם בזה עד שיהדר על מקצות חכמה אבל שיכין עצמו לטורח רב יותר מאד עד שישיג המבוקש ואין לו התכללות בקושי לבבו כי יש לכל יתקנה ואחרית ברוב הטורח והעמל׳ לו׳ באמרם יגעת ומצאת האמן ע״כ לי׳ זכבר ביארנו בלדותינו בחבור התשובה בחלק התשובה בפ״ל שפחיתות האדם בהכנתו ימנע כל דברים ודרכים אנקים בשיות טוב רק עם האדון נלס׳ והקשה מכלם הוא הנקרא טוב והוא האיש שאין לו חלק במעלות המדות ובמעלות השכליות לא מצד השתדלות ולא מצד הכנתו טבעיותו וזה והקם עליו בענין השדה שנקרא בור כשהיא בלתי זרועה ובלתי מוכנת יותר שלא נזרעה ולא מוכנה לכל הזרע ולא תזרע ולא תצמיח וכו׳ כשהוא מה שהוא בבריאתו וזה האיש הצריך להשתדלות שיצטרך השדה ובעל השדה בשדה להתקנו רבוי ההדישות ע״כ׳

מאירי חכמים יצפנו דעת. רצה בו שהחכמים לא יהיו ממהרים לדבר אבל יצפנו דעתם עד שיראו עת ומקום לדבר. ופי אויל מחתה קרובה. יקפצו לדבר בלא עתו ודבריהם להם למחתה בקרוב. הערה למשכיל שלא לדבר עד אחרי ראותו שדבריו הם ראוי' להשמיעם מצד עצמן הן מצד הדברים עצמם הן מצד השומעי' הן מצד הזמן והוא אמרם במקום אחד אומר בלבי צפנתי אמרתך ובמקום אחר אומר בשפתי ספרתי כל משפטי פיך. לא קשיא כאן ברשות כאן שלא ברשות. ויש מפרשים חכמים יצפנו דעת יחזקו אותו שלא ישכח מהם ופי אויל מחתה קרובה. קרא שכחת האויל ושכחת הדבר אבדו מחתה ואמר שחכמתם לא יחזקו אותה כלום רק בפיהם ובשפתם והנה היא קרובה להשכח. ובדרך נסתר רמז על סודות התורה שהם צפונים אצל החכמים ולא יגלוהו(?) [illegible] ופי אויל מחתה קרובה שידברו בהם בפרהסיא וישמעום מי שאינן מבין ואינן ראוי לשמעם ויבא לידי דבריהם. כמו"ש ז"ל במסכת אבות חכמים הזהרו בדבריכם כמו שנזכר במסכת אבות. הון עשיר קרית עזו. רצה בזה כי הון יעמידהו לבטוח בהיות האדם בטוח בעושר המבדל והוא הערה למשתדל בקנינים שישתדל בהם כפי עמידת הגוף והכל בעבור להעשיר האדם לשום בטחונו באלו ולא בדבר אחר ולכן לא יבטח העשיר בעשרו ולא ידאג העני בעניו כי הכל תלוי ברצון האל והוא דבק עם אמרו אחריו פעלת צדיק לחיים ונו' כלו' הון עשיר קרית עזו שהוא בוטח בו כמגדל העוז וקרא ירא בריסו וכו' רצון האל והוא אמרו פעלת צדיק לחיים. לו' וזה ע"ד עשיר ורש נפגשו עושה כלם. ובדרך נסתר כבר ידעת המשל הישוב בעיר קטנה ואנשים בה מעט וקרא הנה הון עשיר בשלמות החכמה ואמר שהיא אלה קרית עזו וכבר רמזו למעלה עמנו בפסוק ראש עושה כף רמיה ויד חרוצים תעשיר כמו שכתבנו למעלה.

רלב"ג ביאור הדברים. חכמי' יצפנו מה שהם יודעים ולא יפרסמוהו לאנשים כלם כי אולי יזיקו באלו הדברים להם בהמון מצד קוצר מחשבתם על בוריים ולזה יהיו נשמרים מלהגיד אותו ה[illegible]

חכמים יצפנו דעת ופי אויל מחתה קרבה הון עשיר קרית עזו מחתת דלים רישם:

חכימין נטשין ידיעתא ופומיה דסכלא שציא קריב קנינא דעתירי ברכא דעושנא וסכמנא דמסכני צריבותהון:

הדברים המועילים בעצמותם מפני שהרעשויות להם נמהרים ואולם פי האויל הוא בהפך וזה יגיד הדברי' אשר בהם מחתה ובזה לאנשים ולזה יזיק בדבריו כל שומעיהם אשר לא יעמדו על מה שהם מן הרע. הון העשיר הוא להמלט מן הרעות כמו קרית עוז שימלט האדם בה בעתות המלחמה ולזה יבטח לבו על הונו ויתחזק בו.

מאירי פעלת צדיק לחיים. אמר שפעולת הצדיק היא טובה לדרך החיים ומורה על מחשבתו שהיא זכה ונקיה וקרא ה תבואת רשע המחשבה ואמר שאף מחשבתו אינה לחטאת בה' המעשה. ולדעתי קרא המחשבה תבואה כי ידוע שתבואה השנה הנזכרת נקראות תבואה ואותה שלשנה שעברה נקראת עבור אב"ל הוא קורא המחשבה תבואה כדבר על דרך תבואת שפתיו ישבע ואמר שהצדיק יכבד האל בשפתיו ובלבו ובמעשיו אבל הרשע אף בדבורו יקל האל יקל בכבוד האל אף כי במעשה. ובדרך הנסתר לדעתי לקח בצדיק לשון פעולה מפני שהיא מלה כוללת לכל פעולו וכל מעשה ה ואמר שכל פעולות הצדיק אף מה שיראה מהם פעולה המותית כלן מכוונות לדרך חיים כלומר שאם יתעסק לפעמים בגשמיות ובפעולות גופניות אין כוונתו בהן רק להעמדת גופו לצורך ההכרחי בקיום הנפש וכן בכל פעולותיו כלן הן התכלית ההכרחי או מועלה אף בפעולות הגשמיות על דרך וכל מעשיך יהיו לשם שמים וכן אמרו ואהבת את יי' אלהיך בכל לבבך בשני יצריך ביצר טוב וביצר רע ועל דרך זה אמרו בדרש וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד זה יצר הרע וכי יצר הרע טוב מאד אלא שאלמלא יצר הרע לא היה העולם מתקיים. ובהפך זה אמר תבואת רשע לחטאת. והתבואה היא המשל בפרי האדם וידוע כי פרי האדם הוא שלמות השכל ואמר שהרשע אף פרי בעת השתמשו בשכליות יקטא בהם כל שכן בהתעסקו בגשמיות ולחטאת פירוש לחסרון מלשון אשר אחטנה מידי תבקשנה כלומר קולע באבן אל השערה ולא יחטיא. ולזאת הכוונה איפשר לפרשו על אסיפת ההמון שכוונתו בה לחטאת רוצה לומר להשתרר ולהתגדל על שכמו כעמון מרה שנאמר במשל הכזיר בפסוק בכל דרכיך דעהו לו' אם הכוונה פעלת צדיק לחיים מצד שכוונתו לתכלית טוב היא נמשכת לפעולות ובעת המעשה הקדוש ברוך הוא מברכה כאלו כעשיה בפועל ופעולת הרשע הוא בהפך שאין צריך לומר בעת העשייה שאף כשהיא טובה ובפועל ... מן הכח לפועל היא לחטאת. ע"ד אמרו וקשר צמיים חטאת. וזה מצד שכל כוונתו הם לתכלית רע ע"ב.

רלב"ג ביאור הדברים. פעולת הצדיק היא תמיד מתישרת אל החיים כי בה ישיג החיים הנצחיים והחיים הגשמיים. ואולם תבואת רשע והונו אשר יעשוק הוא לחסרון ולהשחתה ולמות כי בה המות.

פעלת צדיק לחיים תבואת רשע לחטאת:

עובדא דצדיקי לחיי עללתא דרשיעי לחטאתא:

לנפשו ולגוף וזה מטעם מאמר לא יצטרך לבאור מי שאומר מוסר בתוכחותו הוא דורך אל החיים הנצחיים והגשמיים כי טוב המוסר והתכונות יועיל לאדם בדברים הגדולים ויקים מפני זה אהוב לאנשים והוא נב' מיסיר אל הקנין שלמות המושכלות כמו שקדם. ואולם מי שהוא עוזב התוכחות הוא תועה בדרכו ומתעה זולתו.

מאירי אורח וגו׳ מוסר הוא התוכחות ואמר שאומר תוכחת מוכיחיו הוא מורה לדרך החיים והעוזב את התוכחה ר״ל מתעה את עצמו או אף כי אחרים עמו ולא כרחוק לפרש מתעה המוכיחים ר״ל שקשה מתרעומים [illegible] בהוכחתו ועוזב למקרה שהלעיג לנפשות מה שלא חפץ ולא יקיה לו מדריך במעות ויש [illegible] בעצתותיו

רלב״ג אורח לחיים מי שהוא שומר מוסר הוא דורך בקיום ומי שהוא עוזב תוכחת מתעה זולתו מאורח חיי כי רב׳ ימשכו לו להיות כמו הוא כי הרע מתעה זולתו ר״ל יהיה יותר הוא המכסה שנאה שפתי שקר יותר מגונה מהכסיל ויותר מזיק וזה כי **מכסה** שנאה שפתי

אֹרַח לְחַיִּים שׁוֹמֵר מוּסָר וְעוֹזֵב תּוֹכַחַת מַתְעֶה׃ מְכַסֶּה שִׂנְאָה שִׂפְתֵי שָׁקֶר וּמוֹצִא דִבָּה הוּא כְסִיל׃

אָרְחָא דְחַיֵּי נָטְרָא מַרְדוּתָא וְדִשְׁבִיקָא מַכְסְנוּתָא תָעֵי מְבַוֵּין׃ בְּעֵיל דְּבָבָא שִׂפְוָתָא דְשִׁקְרָא וּמַפִּיק טִיבָא הוּא סַכְלָא׃

שקר כי שפתו הם השקר יכסה השנאה ויקיה זה כנגד אל שלא יקירה נסתר מסוגרה ויפול נכרי שתו ואולם הכסיל יוציא מפיו הדברי׳ והדבות ויקיה זה כנגד יורה שיאמר השנאה מפניו ולפי שוכר שם אלו שהאחד מדבר והאחד מעלים והמעלים הוא היותר מגונה והם לעבור שכבר יגונה כל אחד שיהיה המעלים יותר מגונה׳ ואמר כי מי שירבה וגו׳

אמר הכותב ויל אורח לחיים הוא השומר ושומר מוסר ועוזב תוכחת מתעה הוא הנשוא עם׳ לך מכבד נפש כסיל וגו׳ ובכלך נסתר הרא הנה שהשמות האמור מוסר ואמר שהוא דרך לחיים ושבל ומנה נשמות הכסל שכה ימנע החיים והפכו ועוזב תוכחת מתעה׳ לי ויל לגנה כי עוזב ומתרחק מהוכיח הר הויים לקבל התוכחות הוא שנה אל תשתוכ׳ כאלו הוא מתעה יותם׳ עם׳ לא אמר הכותב **מכבה** שנאה אמר שהפונה את חברו בלבו ומעלימה ממנו בדבריו הוא עושה שפתי שקר כדרך שאמר דוד חלקו מחמאות פיו וגו׳ ומוציא דבה הוא שידבר על חברו ומוציא עליו קול רע בחזי זה עושה מגונה או יספר בגנותו לכוונה לשון הרע אל לכוונת התרחק אחרי׳ ממנו ומלמדו אותו וזה שמספר בגנות המרו או בגנות בעליהם לכוונה שיזהרו האחרי׳ מהתערבות ומלהשתמש ומלהתנהג במדותיו ומלעשו כמעשיו הוא מגונה שראוי לכל מקנא לכבוד השם ולהשכיל מזה יקרא הכסף אחר שהוא יקריש בראותו פועל מגונה וימנע עצמו מהוכיח עליו כש״ אם ישבח בעל המדות המגונות אעפ״ שלא ישבח פרטי פעלו וכש״ אם ישבחו בפני אחרים עד שימשוך דבריו אל מדרכו אבל מגמת אחר שישבחו כלל אף בפני אדון חברו לפנה כפוי השנאה אחר יש לו עליו בלבו יקרא חנף שזה יהיה שנה להשקיע בגנותו אף בדבר אמיתי אחר שאין כוונתו רק לגנותו לבד לא הרחיק שום אדם ממנו וגם להרבות שנאתו ויקים עליו שם כסיל בזה כי יבא מזה להמרות הקטטה ואולי ימשוך לעצמו בזה הזק רב׳ לא אמר שלמה הכותב מפסק השנאה בדברים יש לו לשקר ולכזב בדבריו במדת חנף והוא עושה כפה יהפך

שהיה רעהו אבל מוציא מה שבלבו עם שהוא כסיל הוא בשוא שאינו יורף וכסיל מעמן זה כבכל עכ״ ובכלך נסתר רמז מכסה שנאה שפתי שקר עמן ויפתעו בפתים ובלשונם יכזבו לו׳ וכן בפיו ובשפתיו כבדוני ולבם רחק ממני ותקי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה וקוצר שיתם לבפיו ויאמר אחד וקרוש ולנו יחיר לו נשמות ושנא או אחד מן הדברים

בְּרֹב דְּבָרִים לֹא יֶחְדַּל פָּשַׁע וְחוֹשֵׂךְ שְׂפָתָיו מַשְׂכִּיל׃

בְּסַגִּיאוּת מִלֵּי לָא פָּסֵיק חוֹבָא וְדְחָשֵׂיךְ שִׂפְוָתֵיהּ סוּכְלְתָנָא׃

רלב״ג באור הדברים׳ ברוב הדברים ואמר כי מי שירבה לדבר בפשט הגדולים הנה לא ימנע בריבוי דבריו שלא יקרה להם פשע ושגגה כי לא יוכל האדם לבלבל במספט רבוי הדברים ואולם מי שימנע שפתיו מריבוי הדברים הוא משכיל ומבין בקטנו ובאחור הנה מי שידבר נקס יתן דאוי שיקיו דבריו מעטים כמו שאמר בספר קהלת כי נגוק מאחד מדרגתו ממנו׳

המשולים ממנו ומוציא דבה רמז על מי שירחיב לשונו בהרבות עליו יתר האחרים כי כולם דברים נמנעים ממנו ונמנעים מאחזו לברואיו וכבר ידעת שעמן הקוה דנוית הפניה דר׳ יקטנו ואמר אחל העוז האמין הקוזק הקדיר וגו׳ עד אמר שהם יימותגעי לכולו שבחי דמרך השיה האל הגדול הגבור והנורא אי לכו דלאמריגכו משה ואתו רבנן אנשי כנסת הגדולה ותקנוהו לא הוינן אכן אמרי להו ואת האזכי ואמרת כולו קאי משל למלך בן שיש לו אלף אלפים דינרי זהב ומקלסין אותו בשל כסף ולא גנאי הוא לו וכבר ידעת מה שפירש בן הרמב״ם בזה ענ׳ במה שאמר ומקלסין אותו בשל כסף כלו׳ שמבחו במה שאינו מאותו המין כלל לו׳ ר״ל כי שבחיו ית׳ הם בכמספר וגם כלא וא׳ מהן הוא בכה ענ״ לו׳ והוא אבל עמן הורה התלות בלו׳ שהם ירחים אף האלו מגדר האחרים ובקושי הקירו בכלו הוא התרות שאמר משה רבינו ע״ה ר״ל הגדול הגבור והנורא לדבר מעט בלשון כמו אדם להקע בלבם אמונה מציאותו ית׳ ומלכותו על כל שלמות ולא יקשה בענין עמן ית׳ מדותיו כי יש להר לפעלותיו ר״ל המדות הנאות מגדר הפעולות הנאות ממנו והיוצאות מאתו ית׳ לא שיהיו האחרים לו ית׳ עלת חנלה והוא עמן הודיעני נא את דרכך ר״ל המדות הנאות מפעולותיך בהנהגת העולם ושראוי לכל מנהיג להיות נמשך בהם ללכת בהתנהגותיהם ובנמשך לדברים אלו אפשר לפרש בכלל בעמן מכסה שנאה שפתי שקר מי שמתחסד בעשו קוטם ובקרבו אורבו לבחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או לעבור עבירה בסתר וכמו שאמרו בדרש לא תשא את שם יי׳ אלקיך לשוא שלא תהא מעטף בטלית והולך ומרמה את הבריות ובתלמוד המעביר קשדו יד בר נש הפקיד גבי חבריה מודלא דדינרי איתא הבע לית מימיה וכפר בה אמר ליה לא הימנתיה אלא לאלן דבריסך קיימתיה וכבר אמרו כל העובר עבירה בסתר כאלו דוחק רגלי השכינה כלו כאלו מכריז בסכלו העדר ידיעת השם והוא השנאה והריחוק ממנו ית׳ ׳ברוב הדברים עמן שאף האדם אין ראוי לו להאריך יותר מדאי אף בדברי חכמה כש״ בזולתה כי

הלשון קרובה להכשל ועל כן רחוק שלא יכשל
בברבות הדברים כאמרם ז"ל כל המרבה דברים
מביא חטא" ויש אומרים שהוא נמשך לפסוק שלפניו ר"ל
מכסה שנאה שפתי שקר ומוציא שאמרו בו הוא
לעמי הכנה כלומר שהוא מתרחק ממנו כאויב
והוא מתחכם לפייסו או להזיקו או להכחיש ריבו
ומוציא דבה עליו ואומר שקר כשיבא להתנצל
לחברו מה דבה שהוציא עליו ברוב דברים של רצוי
הענין שזה יקבל תוכחתו ויתרבה אומר לא יחדל פשע לא
מפני שהלשון כמו החץ שאחר שנשלחה אין בידו
להשיב" ע"כ לא יקבל המוכיח פתוי מהדבר שום
רע על חברו הוא המשכיל והשומר מכל דבר רע
כאמרו שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו" ולפי
מאמר חכמי המוסר פירש זולתו שהוא בא להזהיר
האדם שאחר שמעלת האדם על שאר בעלי חיים
אינו רק הדבור ובכל ראוי לו שלא ישתמש בו רק
ההלך הצורך בעניינים מוכרחים מעט כדי צרכו לעת.
ולשון הרע ודומיהם ובכלל זה רוב עטמת הדבור על
שאמר מאמרי המוסר היה נמשל האברים והיה
מורה לכלם כלשון מדברת. ד' עניינים משותפי'
ובחות ועכ"ז היה מתמיד בשתיקה ושאלנו מה היה
סבת שתיקתו עם אלמות כחו בדבור והשיב
שתיקתי על חטאי הדברים ומצאתים חלוקים על
הרבעה פעמים מהם דברים שלא יתקנו תועלתם
ותהיה מאחריהם והם קונית דבה ורכילות. ולשון
הרע ועדות שקר ודומיהם ומהם שתקנו תועלתם
ולא תהיה מאחריהם והם הדבור בתורה ובמוסר
ובתפלה ובתמיה והנמשך אחריהם" ומהם שתקנו
תועלתם ותהיה מאחריהם והם בהויית הדבור כגון

או תועלת לאחד ונזק לאחר או נזק לאחר ומהם ק"א
תהיה תועלתם ולא תהיה מאחריהם כענין כל שיחה
בטלה כל עוד שאני דמו שנבחרי וחשמע דבריהם
אני בוחן מה יחלק בם ואם אמצאם מהמין ה' השתי
אענה אף אני אומר ואם לא אמצאם מזה המין א'
הדברים מהם ואמרו עליו בזה הזה בחכמתו
בענין הדבור עד שאמר שלשה רבע הדבור ועל
זה פירשו ברוב דברים לא יחדל פשע כלומר ברוב
חלקי הדברים לא יחדל פשע וחושך שפתיו מדבר
בהם משכיל כלומר שלא יוציא דבריו רק לתועלת
והוא ברבוי שאר הדברים ימעט הדבור בתועלת
לא אמר הכתוב וקרא עשאם המשל אלעזר והם
גנונה בהם וכו' ובמנחם ואבות ומזהיר עד כאן
וישיין בפי' להבות עכ"ל" ובדרך נסתר ברחק
ברמז גם כן על ענין הרקות ההדרים מהם יהיה
וכבר ידעת במלה רב שאמר שעקר הנחתה בענין
הרבוי בחכמות כענין ורבו שלום בניך לרוב על כן
הקדמה ככוכבי השמים לרוב וראוים לאלפים
פנים יאמר על ענין חשיבות וגדולה על כל ר"ל
בית קרית מלך רב רוצה לומר מלך נכבד והוא
נאמר על דוד אדומי עכ"ז וכן רבתי בגוים שרתי
במדינות רבי המלך וכבר פירשו הם המדקדקים
מזה הענין והשוה ברוב יועץ ר"ל בחשיבות ענה
ואמר ברוב דברים כלומר בהמדרך אותה בדבר
חשיבות והגדלה לפי מחשבותיך לא יחדל פשע כמו
שאמרו בענין מורא התלות" או כפר שיהיה
המתלמד מרוב ההתחכמות שלא לדרוש במופלא
ולא לחקור במכוסה וחושך שפתיו משכיל ר"ל
וחושך שפתיו מהדבור בנסתרות משכיל"

מאירי כסף נבחר לשון צדיק שפתי צדיק עם אלה הפסוקי'

נקשרים לומר שהצדיק והוא האיש השלם לשונו כסף
נבחר והוא ראוי לדבר מפני שדבריו נאים נקיי'
ומוסר ובכוונות מאין אריכות ומאין הריסה ומבוכה
נקיות ר"ל הכסף
שנבחר מאין סיג
כלך נרופה
לאמרתך מאד
נאמר שבטהרו ראוי
וכדי והוא עמו
שפתי צדיק ירעו
רבים ר"ל שינהיגו

כסף נבחר לשון צדיק לב רשעים כמעט׃ שפתי צדיק ירעו רבים ואוילים בחסר לב ימותו׃

אותם ורבים פירשו עם רבא פירושו ככבדים" ולאמר
על כסף נבחר לשון צדיק לב רשעים כמעט כלומר
מעט ישיג שכלם מהם ולב נמקום שכל" ויש כמעט
כלומר אף מה שיש בלבם הוא סיגים ומעט כסף
עם וחזרנו לפרש שהוא דבור בלתי נשלם ונסמך על
המבין כמו כי כל האנשים הרואים אותבונדי אם יראו
את האדון השותים במזרקי יין לא תשקרי עוד" וכן הנה לב רשעים כמעט שהם מקפיצים דבריהם ומשקותיהם
אותם ועל שפתי צדיק ירעו רבים אמר ואוילים בחסר לב ימותו כלומר בחסרון שכל או הוא העקר ופירוש
בסגנת חסר לב הם לאמר אותם לבלתי הועיל הפך לשון הצדיק ושפתיו" לא אמר הכתוב המשיל לשון ר"ל הצדיק
לכסף נבחר לג' סבות א' מצד עצמותו ב' מצד הוצאתו ג' מצד המקבלים אותו הא' כמו שהכסף הנבחר מאין סיג
כן לשון הצדיק מאין טעות ושקר" הב' כמו שהכסף הנבחר כל עוד שיצרפוהו תגלה טובתו כן דברי הצדיק כל
עוד שיבקשם במלאכת השכל יתן יושרם ותועלתם" הג' כמו שהכסף הנבחר אין ראוי להוציאו כי אם בעת ראוי
ובמקום ראוי ובכמות ראוי כן לשון הצדיק אין ראוי לדבר בו ידוע מי ומה ומתי ראויים" הד' כמו שהכסף הנבחר
ישמחו המקבלים אותו כן לשון הצדיק ישמחו השומעים אותו כמו שנ' ושמועה טובה תדשן עצם" עכ"ל" ובדרך
נסתר אמר כסף נבחר לשון צדיק ושומר פיו ולשונו בהרחקת ההדרים ודומיהם ולב רשעים כמעט על הדרך
שהתבאר בעניין ושפתי צדיק ירעו רבים רומז על השפעת חכמותם לזולתם כענין ורעו אתכם דעה והשכל"

רלב"ג ביאור הדברים" כסף

נבחר הנה לשון הצדיק הוא כמו הכסף שאין ר"ל
סיגים והוא מפני זה חוזק הקיום וחוזק ממה שאמר
ואולם נפש הרשעים ולבם לא ישאר בו אם מעט
ולא זכר לשון ה
הרשעים כי אינם
מוטאים בפח
מחשבותם כמו
שקדם" שפתי
צדיק הנה
שפתי צדיק לא די
שיחיו הצדיק אבל
ינהיגו רבים ויכלכלו אותם כמו שירעה הרועה את
הצאן ואולם האוילים לא די שלא יועילו לזולתם אבל
ימותו על עצמם באמות מצד חסרון דעתם"

סימא סגינא לישניה דצדיקא ולבא דרשיעי מחתה׃ שפוותיה דצדיקא רעיין סגיאי ותטיי בחסירות רעיונא נמתהון׃

ברכת ה' היא תעשיר

מאירי

בשחוק לכסיל עשות זמה. זמה יאמר לפעמים על מחשבה כמו זמת אולת חטאת ר"ל מחשבה [illegible]

[illegible]

בִּרְכַּת יְהוָה הִיא תַעֲשִׁיר וְלֹא יוֹסִף עֶצֶב עִמָּהּ׃ כִּשְׂחוֹק לִכְסִיל עֲשׂוֹת זִמָּה וְחָכְמָה לְאִישׁ תְּבוּנָה׃

[illegible]

רלב"ג מאור הדברים

ברכת יי' היא העשיר [illegible]

[illegible]

בִּרְכְתָא דַאלָהָא הִיא מַעַתְּרָא וְלָא גּוֹסִיף כִּיבָא עִמֵּהּ׃ כַּרְהָיָךְ סַכְלָא עָבֵיד עֲבִידְתָּא וְחַכְמְתָא לְגַבְרָא דְמִתְבַּיַּין׃

[illegible]

מאירי

מגורת רשע היא תבואנו [illegible]

[illegible]

מְגוֹרַת רָשָׁע הִיא תְבוֹאֶנּוּ וְתַאֲוַת צַדִּיקִים יִתֵּן׃ כַּעֲבוֹר סוּפָה וְאֵין רָשָׁע וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם׃

[illegible]

רלב"ג מאור הדברים

מגורת רשע [illegible]

[illegible]

חֲבִיוֹנְתָא דְרַשִׁיעָא הִיא תֵּיתֵי לֵיהּ וְרַגְתָא דְצַדִּיקָא תִּתְיְהֵב לֵיהּ׃ הֵיךְ דִּי עֲבַר עַלְעוֹלָא הֵיכְנָא נְעִיבַר רַשִׁיעָא וְצַדִּיקָא שְׁתָאֲסִין בְּעָלְמָא׃

[illegible]

בעבור סופה [illegible]

[illegible]

זה יתפרש רבים מהמפרשים לרשע ר"ל מגזר שלבו ומחשבתו כי הדם והמחשבה הם הנפש והוא נוטה בעושרו אבל הבוטח בה' יחזק יסודו כגפן ורז"ל פירשו יסוד עולם על כל העולם כגון מה שאמרו כל העולם ומימינו הושיבה העולם אחד הוא בל ואמרו כל העולם כלו על צדיק אחד עומד שנא' וצדיק יסוד עולם כגון ר' חנינא בן דוסא ע"כ. ובדרך נסתר אמר שהרשע יעלה למקרים ויכלה כעבור סופה שאין לה שום השארות אחרי עבירה כן אין לה תקוה ואחרית וצדיק יסוד עולם ר"ל כנוי עומד לעד"

מאירי

כחמץ לשנים ובעשן לעינים כן העצל לשלחיו

היך חומעא לשיני ונתננא לעיני היכנא שלוחא עצלא למן שלחיהי

רלב"ג ביאור הדברים"

כחמץ לשנים הערה והדימוי שלא ימסור הדברים עסקיו רק לזריז ולא לעצל שהם יפסידם לעצל לא די לו שלא יועילם אבל יזיקם והוא כחומץ לשנים שהוא סבור מגזר שהוא טוב להקהות הקשה שיהיה ג"כ טוב לו והוא לא די שלא יועיל אבל הוא מזיק וכן כעשן לעינים שהוא סבור להקהות במומו והעשן מזיק לו ומתערו יותר מקודמתו. ובדרך נסתר רמז אל הקדם הסכל שמטבעו להשפיע מחכמתו לזולתו ומעוררו להשתדל בזה כתלמיד הגון ויקרא הרב שולח בדרך להשיב אמרים אמת לשולחך והתלמיד יקרא שליח וכשיזדמן אליו תלמיד מתנכר בחריצות לא שיהיה עצל ולא שיהיה ממהר אבל זריז מקבל החכמה בזריזות ואחריות מתבונן בה בסודותיה ומרגיש מהם הראוי להסתירו ויודע לשלוח בפה הראוי לדרוש אז יהנה המשלח בהשיגו המכוון ועל מוצא בזה נאמר בזה הספר כצנת שלג ביום קציר ציר נאמן לשולחיו ונפש אדוניו ישיב ורמז הקדם הסכל לנוס קציר לשתי סבות האחד בהגיעו לסוף שלמותו ותכליתו כעת הקציר והשני כי יבער רוב השפע בלבו כחום הקציר וכמו שצנת השלג מניח חום הטבע כן כשימצא התלמיד נאות מקבל ומשכיל ימתיק לחומו והוא אמרו ונפש אדוניו ישיב ר"ל ימית מלשון נשובה ונחת וכמוהו לדעת רבים משיבת נפש וכשיזדמן לו תלמיד עצל ובלתי נאות לא די שלא תפוח בו דעתו ונפשו ולא יקרר חומו אבל יחדש לו כהות בעיני השכל והקהוי בשנים ותפש השמים בהיותם אחד מכלי הדבור לערך הלימוד. ובמדרש הזית אמרו שנך כעדר הקצובות שעלו מן הרחצה כלומר דברים מחודדים ומסודרים ונאותים בלשון הלימוד.

כחמץ לשנים וכעשן לעינים כן העצל לשולחיו" הנה כמו שהחומץ לשנים שהוא מכהה אותם מאד וכמו העשן שהוא מזיק לעינים כן העצל מכאיב לב שולחיו מפני היות העצלתם מתמשכה.

מאירי

יראת ה' תוסיף ימים' וזה הערה להוראת מועלת הגמול ושנה והודיע שהימים דרך התורה והמצות שהיסוד שבהם יראת ה' תוסיף ימים ויוסיף המקיימם ימים כאמרו בקצתם למען יאריכון ימיך והקפך בהפך ולעמק הנסתר כמו יראת ה' מבוארשו ובכמו יהיה מוקשה רמז יראת ה' על שלמות המדות ובהתגלגלו עוד מימי עולמו יוליה ויאריך מימי השלמות ויאריכו ימי שלמותו שהם המגדילים ימים לפי הקדמות והקפך בהפך"

תוחלת צדיקים שמחה גם זאת הערה הוראת לומר שהצדיק ינעמה שתוחלתו עלה ושמחה בה ותקות רשעים תאבד. ולעמק נסתר רומז על החיים הנצחיים שהצדיק מייחל להם ותקות רשעי תאבד אין להם תקוה ואחרית והוא גם כן עמק הנפש שאחריו והוא מעוז לתם דרך ה' מלת תם היא תואר וכמוהו איש תם וכן המכלול שוח על עז כלומר שדרך ה' ר"ל קיום דרכי התורה והאחזה מעוז ומבצר לתם ומחתה לפועלי און על שלא ילכו בה ולא יקיימו מצותיה כן בעולם הזה ונתישב במאמר ושני להיות לצדיק מעוז מן הצרות להפכו מחתה ושבר כן בעולם הבא להיות לצדיק מעוז. ומגדול ישועתו אחר שנתכב' ויל על כן יזריסותו על "ומגדול ישועת והקפך להפך והוא בעצמו ג"כ ע"מ כדים

יראת יהוה תוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה תוחלת צדיקים שמחה ותקות רשעים תאבד מעוז לתם דרך יהוה ומחתה לפעלי און

בהלתא דאלהא תוסיף יומתא ושניא דרשיעי בזערן סבריהון דצדיקי חדוותא וסבוייא דרשיעי נאבדי מעשנא אורחוי דאלהא לתמימי ושצנתא לאלין דעבדין עוותא

רלב"ג ביאור הדברים"

יראת ה' תוסיף לאדם ימים על ימיו הקצובים כי מגזר דבקות השגחת הש"י בו יוכל מהרעות אשר יבואו לו שהם סבת מיתתו קודם עת הגיע הטבע ואולם הרשעים הנה סבותם תקיינה קצרותו ימיו אל העת המוגבל להם כמו שנ' נקירתם מיתתם כלל עתם"

תוחלת הצדיקים היא קווי הנצחיי והעניינים אשר הם תכלית השמחה אשר אין לשמחות הגשמיות שום יחס אליה כמו שביארנו בזה מספר מלחמות ה'. ואמנם תקות הרשעים היא קנין חפצי הגוף והטבעיים והאמיתות הנפלאות וכל זה כלה ואובד. מעוז לתם. הנה המישרים אורחותיהם אל השלמיות תהיה להם דרך ה' במצות התורה מעוז ומוזק לשמור דרכם אשר יכוונו התכלית אליה כי בזה ישלם להם באופן שלם מה שיכוונו אליו מההשלמות האלה לפועלי און תהיה דרך ה' למחתה כי היא מתנגדת נתכוין מה שאחשב למה שיכוונו אליו מהפסד והעושר והדומים"

מאירי

צדיק לעולם בל ימוט' אם בזה ולעולם רוצה לומר חיי'

וכן רשעים לא ישכנו ארץ כמו עד שנה השתכנם— מרוכה ונטור לרדת שאול מטה' אם בבא ולעולם— רוצה על הקיים התמידיים ולא ישכנו ארץ על הכרתם

מהם על דרך לעולם יירשו ארץ שנדרש על חיי העולם הבא' פי צדיק הענוים ענוים יהב' כמו ידבר מענין טב שפתים ונאמית נאות ללענו כן אבל הפירוש הוא ינוב פרי חכמה

והוא כנוי מתבונה שהוא ענין תולדת פרי ר"ל שיוציא שכלו מן הכח אל הפועל אבל לשון התהפוכו' היא תכרת שאינה יכולה להוציא מה שבכחו אל הפועל והוא בעצמו ענין הפסוק הסמוך לו והוא שפתי צדיק ידעון רצון ר"ל ידעון לדבר רצון ר"ל המרוצה והמכוון ופי רשעים תהפוכו' ר"ל ומה שאינו מרוצה ואינו מכוון' והכונה והנסתר בשם אלו הרוב זה לזה' ואלו שהזכרנו עליו דרשו בשועו רצון שיודעים להניח את הבריות ולהטיל שלום ביניהם:

רלב"ג

ביאור הדברים' צדיק לעולם בל ימוט' הנה לעולם האמתי הוא' על הצדיק לא ימוט לעולם' ר"ל כל ימיו ולא ימעדו הרשעים אך יתקיים במקום שהוא מתאחרת לא ינהגו מהם למקום אחר ואולם הרשעי'

צַדִּיק לְעוֹלָם בַּל־יִמּוֹט וּרְשָׁעִים לֹא יִשְׁכְּנוּ אָרֶץ: פִּי צַדִּיק יָנוּב חָכְמָה וּלְשׁוֹן תַּהְפֻּכוֹת תִּכָּרֵת: שִׂפְתֵי צַדִּיק יֵדְעוּן רָצוֹן וּפִי רְשָׁעִים תַּהְפֻּכוֹת:

צַדִּיקָא לְעָלַם לָא נָזוֹעַ וְרַשִׁיעֵי לָא נִשְׁרְיָן בְּאַרְעָא: פּוּמֵיהּ דְּצַדִּיקֵי מְזוֹעַ חָכְמְתָא וְלִישָׁנָא הֲפוּכָא מִתְפַּסְקָא: שִׂפְוָותָא דְּצַדִּיקָא יָדְעָן צִבְיוֹנָא וּפוּמְהוֹן דְּרַשִׁיעֵי מִתְהַפְּכֵי:

לא ישכנו ארץ ר"ל אם זמן מועט ר"ל מפני רוע פעולותיהם יהיו להם סוכלים רעים' או ירצה באמרו לא ימוט לעולם יעד הזמן ההנזר עליו ר"ל לחיות לא ימות רשע אמרו יאת מספר— ימיך אמלא ואולם הרשעים לא ישכנו ארץ הזמן המוגבל להם כי שנותיהם תקצרנה' פי צדיק פי' הפה הצדיק בדעתו ידבר חכמ' שהוא דבר קיים ונצחי ולא יפסק עמה הדבר כי החכמה מעמד לעצמו מסכים מכל צד ולשון איש התהפוכו' והוא השטות והשקר כזב בהתחלתו הנה תפסק לשונו אם לא יסכים לדבריו מה שימצא ממנו אחר ההתחלה' שפתי צדיק ידעון להשיב רצון מהמקשים כי דבריהם נאותים וערבים להם ואולם פי הרשעים הוא נהפך כי הוא לא ישיב רצון אך התהפוכות וכעס כי דבריו הם קשים ורעים' או ירצה בזה כי שפתי צדיק בדעתו ידעון להשיב מה שהיה הרצון בענינות השכלות אשר יחקר בהם החקירה בשעותיהם למה היו בזה הראשון ואולם פי הרשעים בדעת אשר יטעו בהתחלות לא ידעון הרצון בדברים אבל יאמרו התהפוכות והכזבים:

מאירי

מאזני מרמה' זה הפסוק עם— היות הדבר ידוע שהוא מגונה בתורה לא ירצה לומר שהוא כוונת שלמה עה' להזהיר בזה הספר על מדות מיוחדות ופרטיות אלא שאפשר לומר עמהם ולפי הכונה שיש בו הערה למלכים ולשופטים ולחכמים

בעלי ההוראה שלא יפסקו את הדין בשום דבר על פי אומדנות ודמיון הדברים מאז לגזו כי ידרה מעקשות האמת מה שלא ישפטו בכמה רק על פי עדות בשום וברור והוא הנקרא הנה אבן שלמה' ולדרך הנסתר כראה שהכונה בו על ההוראה שלא להתגולל על המדות התוריות במופתי' כוזבים כמו שעשו המתחכמים והם הם הנקראים מאזני מרמה ולא ישתמש בחקירה על דרכו הכתוב רק במה שהמופת עוזר לקבלה בענין המדו' התוריו' העיוניות והם הם הנקראים אבן שלמה אבל כל— מופת שיראהו סותר דבר מן המדות התוריו— יחזיקהו במופת כוזב כמו שהתבאר לחכמים' או הכוונה לו על הגוף והנפש להיכונן שבהם כל אחד מהם כראוי לו' ר"ל שיתן לגוף חקו ולנפש חקה' ולא יחסר אחד ואחד מהם מחקו הראוי לו' אבל יתן אבן שלמה וצדק לכל אחד ואחד כפי הראוי' בא זדון הערה שכלית להתרחק מחברת הרשעים והפחותים והזדים שלא ילמוד ממעשיה' להשתקע בעבודתיה' הימנעות המוכשרת כל שלמות ושיתדבק עם החכמים והצדיקים והצנועים וזה הענין אשר שתי מלות והם בא איש זדון ויבא קלון ועם צנועים תבא חכמה ולכן להתרחק מהרשעים כדי שיתרחק מן הקלון ויתדבק עם הצנועים והחכמים כדי שישיג מהם כבוד וחכמה כדרך הולך את חכמים יחכם וגו' "ויש ויאמר צנועים חכמה להשמר מן הקלון והשקר כפי הראשון' ולא עוד כי פי' אחר הערה להיות האדם שוקד בלמוד ולא יפנה לבו לבטלה ולעסקי העולם רק כפי שיצטרך עליו הקבר וזדון הכלל נאמן על כי שוא' התורה מגינה שהמתרשלים בבטלה נקראו זדים כאמרו זדים הליצני וגו' כלומר השתדלו על להיות מכרת הלצים— מגדר— הלמוד ואמ' עם— כר— זה מתערך לא נטיתי ומגור— תבוא נפשי

רלב"ג

ביאור הדברים' מאזני' הנה תועבת ה' מי שישקול בדעת במאזני מרמה והוא אשר לא ידע להזהר בשום מהדברי' המיוחדי' כי זה מה שיביאהו לדעות טעות גדולות יביאהו להריסה גדולה

מֹאזְנֵי מִרְמָה תּוֹעֲבַת יְהוָה וְאֶבֶן שְׁלֵמָה רְצוֹנוֹ: בָּא זָדוֹן וַיָּבֹא קָלוֹן וְאֶת צְנוּעִים חָכְמָה:

מְסָאתָא דְּנִכְלָא מְרַחְקָא דֶּאֱלָהָא וּבְמַתְקְלָא דְּתְרִיצֵי צִבְיוֹנֵיהּ: הֵיאַךְ דְּעָלָא זְדוֹנְתָא עָלֵל בַּעֲרָא וּלְאִילֵין חָכְמְתָא:

הזהר והאמנם רצונו הוא שישקול אותם באבן שלמה שלא תחסר ועיקר ולא יחסרו וזה אמנם יהיה בשמירת— ההכרחים וההקדמים אשר יבואו קודם לשיעור מהמשנה בענין בא זדון הנה כשבא איש זדון והוא הרשע בדעת אשר יהרס לשפטו בדברים בזולת ענין הנה בא אחריו קלון ובשחתו לא ישכנו המאוויות לנה שישפטו אותו מזה ואמנם האנשים הצנועים שלא יהרסו לעלות לזולת המדרגה כי אם אחר ההגעת הראויות ובדברים הראויים הנה תבואנה אתם החכמה:

הגדולות הפלגת החכמה ודיים במי שעסקו יתריהך ולזה הוא כמו זדון ויבא קלון ר"ל בטול קהו מגדל הקטן ובכלתו הבריח שזהו זדון בהמית ועמו כמו זדון עם ובזה יקנה והוא שמו ויבא קלון ועם צנועים הם יושבים והם שוקדים על דלתות התורה יום בכם המלאכת החכמה׃ תומת ישרים׃

ר"לבג מאור הדברים׃ תומת

ישרים׃ הנה הישרים ינחה אותם אל מחוז חפצם להשיג מבוקשם ואולם עוות הבוגדים הוא ישדדם וישדם׃ לא יועיל׃ הנה ההון לא יועיל להמלט ממות ביום עברה

תֻּמַּת יְשָׁרִים תַּנְחֵם וְסֶלֶף בֹּגְדִים וְשָׁדֵּם׃ לֹא־יוֹעִיל הוֹן בְּיוֹם עֶבְרָה וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת׃ צִדְקַת תָּמִים תְּיַשֵּׁר דַּרְכּוֹ וּבְרִשְׁעָתוֹ יִפֹּל רָשָׁע׃

תְּמִימוּתָא דִתְרִיצֵי תְּדַבְּרִנּוּן וּמְטַלְטְלִין דְּבוֹזֵי תְּתַרְבִּינּוּן׃ לָא יְהַנֵּי עוּתְרָא בְּיוֹמָא דְרוּגְזָא וְצִדְקְתָא מַפַּלְטָא מִן מוֹתָא׃ צִדְקְתָא דְתַמִּימָא תְּתָרֵץ אָרְחֵיהּ וּבְרוּשְׁעָא נָפֵל רְשִׁיעָא׃

הנה ההון והעושר לא יועיל ואולם הצדקה ... צדקת תמים תישר דרכו למלאת חפצו כי בצדקתו יגיע למחוז חפצו כשנחת הש"י עם שדרכו הוא אל הצדק והיושר׃ ואולם הרשע יפול ברשעתו כי דרכו אל הרשע ויפול מפני זה כשימנע דרכו כי הש"י ישמור מעגלות חפצו אשר יכוין בהם הרשע להזיק לזולתו׃

תומת ישרים׃ הנה ר"ל ... ישרים התמים אל מחוז חפצם והשמרים מן המכשולות ומן הסבות ... ויאמר סלף בוגדים ... הנה בוגדים ישדם ר"ל ישבר ... וסוד ... ואמנם דרכי נפש ... בדרך ישר ללכת אל ... ר"ל ההולכים בדרכי הקטעלה והמטה ישדם ... ולא ... ויניחם ... על שלמות המדות והוא ינחם לשלמות השכל וסלף בוגדים נחסרון מדותיהם הוא ישדם׃ לא יועיל׃ גם זה מדרש ... יום עברה יום המות ואמר שהצדקה תצילהו ממנה שאין הממון יכול להצילו׃ ... מהספר ויש ... שהם ... ר"ל התועלת והצלה הם נפש ... והון והצדקה ... וינצרה ומות נשתים נ"ב ואמר שההון ... שהוא רב לא יועיל אף התועלת ... והצדקה ... מצילה הנפש ... מהמות ואין צריך לומר שההון המועט לא יציל מהמות וגם כן אין צריך לומר שהצדקה הרבה תועיל בזה עצמה ע"כ׃ וברדך נסתר יפורש בו מה שפירשנו למעלה בפסוק לא יועיל ... ועמו הפסוק לזה ר"ל צדקת תמים. תישר דרכו ... הצדקה תציל ממות ... יפול במלה ובנסתר מה שפירשנו ... ישרים ... וסלף בוגדים ישדם והוא נ"ב עמו הפסוק ...

מאירי צדקת ישרים תצילם והוות בוגדים ילכדו והוא הפך ... אז

... ובהוות בוגדים ילכדו או והוות מעשיהם ר"ל בהוות מעשיהם ילכדו או ילכדו בהוות׃ ... כדרך עד ... חכמות ודעת ... במות אדם רשע תאבד תקוה אומר ... ר"ל ... נקראים ... סופם כמו ... והפסוק ... לשון ...

ר"לבג מאור הדברים׃ צדקת

ישרים תצילם מהרעות ואולם הבוגדים ילכדו בהוותם בעצמה אשר בה חשבו להזיק לזולתם והרצון בזה והוות בוגדים ילכדו אותם הבוגדים שזכרו׃ במות אדם רשע תאבד תקוה כי אין לו השארות נפש ותוחלת שיקוה ... כמו אבדה׃ אך ירצה בזה כי במות הרשע תאבד התקוה שהיו מקוים אוהביו שיגן עליהם ... ותוחלת שקוה ... לא יוכל לעזור להם כבר אבדה ... במותו׃

צִדְקַת יְשָׁרִים תַּצִּילֵם וּבְהַוַּת בֹּגְדִים יִלָּכֵדוּ׃ בְּמוֹת אָדָם רָשָׁע תֹּאבַד תִּקְוָה וְתוֹחֶלֶת אוֹנִים אָבָדָה׃

צִדְקְתָא דְתְרִיצֵי תְּפַצִּינּוּן וּבְזוֹזֵי בְּשַׁלְמֵיהוֹן מִתְאַחֲדִין׃ בַּר מָאִית גַּבְרָא רְשִׁיעָא תּוֹבַד סִבְרֵיהּ וְסִבּוּרְהוֹן דְּאִלֵּין דְּעָבְדִין עַוְלָתָא׃

... התשובה להזהיר האדם על איחור התשובה ר"ל שלא יבטח בעצמו ... בעושה ולא יאמר לכשאפנה אשנה שמא לא יפנה ויודיעו שהם לא ישוב בחייו הנה במותו תאבד תקותו ואבדו עשתונותיו וכן תוחלת ... אונים אבדה כי הוא כפל עמו שאין התשובה נפש אחר מותה והוא שהתנים יוכתן דרשו יי' ... התשוב ... בעוד ... והוא שאמר שבמות אדם רשע תאבד תקותו וכבר הארכנו בזה ... הקצרה נמצר התשובה ... ר"ל מה ... אדם ... שיוכל ... כי יכוין בעודו חי שיוכל ... ולא ישוב על חטאיו זה דומה ... לא ישוב ... אלא שכתב בעוד מה שכבר ... ולא ... אלא שיחפש דרכיו ויחקור וישוב אל יי' על כן אמר ... ותוחלת ... כנגד אחרים ... אבדה ... על כן ... תקוות הרשעים והאומים מפני שכל תקותם ... בעולם הזה׃ ולפי ... בפסוקים ... ר"ל סלף בוגדים ישרים וברשעתו יפול רשע והוות בוגדים ילכדו ... שייחס לרשע שישודד ויפול ... בהם שבמותו תאבד תקותו ואבד כחו ותוחלתו ... מפרשים ... אונים ... שאבדה תוחלת ... כדרך ... ויש ... יחזקו כמו ... ונו׳

מאירי צדיק לפי הטעם הכונה הוא כטעם שהזכרנו בתמות ישרים

הנחם ונחלץ בוגדים ישרם לנגד דרך השגחה ונמור ושוה שהצדיק נחלץ מן הצרה שהיתה מגזרת לבא עליו מצד מערכת הכוכבים או מן הגלגל דרך מקרה ויכול מצד זכותו

ויבא אחר תחתיו ר"ל במקומו אותה שלא היה ראוי לו מצד הטבע וכן שלא היתה באה עליו מצד המקרה אבל מדרך הטבע וגם

ר"לבג ביאור הדברים צדיק

כבר יקרה שימלט האיש הצדיק מצרה ויבא הרשע תחתיו להיות כפרו בפה האיש החנף וברעו ישחית רעהו בפיו לדברו יאמינו האנשים לקחת וישחיתם

צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו׃ בפה חנף ישחית רעהו ובדעת צדיקים יחלצו׃

צדיקא מעקתא משתזיב ועאל רשיעא חלפוי׃ בפומא מבלא מחבל חבריה ודצדיקי בדיעתהון משתזבין׃

ואמנם הצדיקים לא די שלא ישחיתו אבל יחלצו זולתם בדעתם מהרשת הכנכות לגרמי

בטעם זה מאשר יקרה בטעם וגו' ונתן אדם תחתיך וגו' ובדרך משל ידוע שהמלך הזקן מהלל בכל כמו שבטעם הילד המסכן תחתיו ובבואו אל בית אמו לגבל ושיתת בבית היו הבכור כהתגלל עליו על שיסבב מיתתו והוא טעם עפה רשע לצדיק ומבקש להמיתו והילד המסכן והצדיק כאשר יצאו הק"ל ברצותו כי שיתכו אחיו בן אמו יירא לנפשו פן ימות גם הוא כאחיו וילך וישוב בית אביו ויתגבר מעט מעט על אשר לרוב התגברותו נחלץ מצרת ממשלת אחיו ונהפך הוא כי בא רשע תחתיו ר"ל תחת ממשלתו לגבוה כחפצו לבלי יתהמם בו רק כפי הערך הזכרתי בפה יקח מלת חנף שבא אל האדם לא אל הפה ופה הוא מוכרת והטעם כאלו אמר האדם החנף כאלו ישחית רעהו בפה ר"ל בדבור ויגף טעם רשע בלב ומראה העולם להיות דברו חלק בדבריו לי' שמדבר אחד בפה ואחד בלב עכ' והוא הערה להזהר מחברתו כהזהר מחברת האפעה ועל זה אמר החנף ישחית רעהו המדבר עמו בדבורו כי יאמין אליו לשונו ויבטח בו ואחר ירמהו וירגלהו עד יורידהו שאול ובדעת צדיקים יחלצו מחברתו כי לא ישתקעו בחברת אדם בדבר דבר שפתים לבד עד שיתברר להם עניינו מכל וכל והוא הטעם שאמרו ז"ל כל אדם יהיו בעיניך כלסטים וכבדהו כרבן גמליאל ולא עד בוא פירוש והוא שכלל בתכונת החנף אחר בראותו את רעהו נמשך אחר המדות המגונות לא די שלא יוכיחהו אבל שישבח מעשיו בפניו לגנותו ויחזיק לו בהם שיתקע בגנותו ונמצא משחית רעהו בפה והצדיקים ר"ל הנוהגים להיות צדיקים ישקול בנחיצתו ובמחשבו דעת איך הוא משבחו על זה ויתבונן במעשיו ובעצמו כי אוהב הוא לו אחרי במחברים ויחלק מחברתו והוא טעם אמרם אהוב את המוכיחים ושנא את המשבחים ובדרך משל שבטעם המלך הזקן

הזקן כי הוא לפעמים מולך ויודון ולפעמים אח ורע ולפעמים רשע וכל ונחנף ולפעמים שזויר ומיתנקם ויש עוד שמות רבים מונחי עליו ואמר שברוב חלקות שפתיו והכנת התעוותו ידיח רעהו וישחיתהו והצדיק והוא הילד המסכן והחכם בדעתו ובשכלו ובחכמתו יחלץ מגמתו ומלט הוא את העיר בחכמתו

בטוב צדיקים

בברכת ישרים

אלו שני הפסוקים ענינם אחד ולפי הכונה אמר שבטוב צדיקים ר"ל בהצלחת

ר"לבג ביאור הדברים בטוב

צדיקים בהצלחת הצדיקים וטובתם תשמח העיר כי הם יהיו לכלל העם וטובתם להם טוב והפך זה ימצא ברשעים לא ישמחו בני העיר בטובתם אבל ירננו

בטוב צדיקים תעלץ קריה ובאבד רשעים רנה׃ בברכת ישרים תרום קרת ובפי רשעים תהרס׃ בז לרעהו חסר לב ואיש תבונות יחריש׃

בטובתהון דצדיקיא תריצן קרייתהון ובאבדנא דרשיעי חדוותא׃ בברכתהון דתריצי תתרומם מדינתא ובפומהון דרשיעי תתעקר׃ דבסר לחבריה חסיר רעיונא והוא ברעיא דמתבין שתיק׃

וינלו באבדם בהצלחת הישרים תתרומם העיר ותתנשא כי הם אוהבים כלל בני העם ומברכים יתברכו ואולם בהצלחת העיר אשר תהיה מונהגת בפי רשעים תהרס כי הוא ישים הגזרות

תעלץ קריה ר"ל בהצלחת העם העניים והעשירים כי יעשירו דרכיהם בסדר מכון ברצות הצלחת הצדיקים והעניים כי הצדיקים ימלאו עליהם ונם העשירים בהיותם דרכיהם ישאו בצדקה והוא טעם מכח רשעים רנה כי הצלחתם תעשיקם לממסר העם יתות הגבוהים ויעשו סדר הגזרות אף יקשיחו לבם עמיקים כן מכבדם כן כבוד כן בממון הוא רב ושמח נפש והוא בעצמו ענין בברכת ישרים תרום קרת ר"ל בהצלחתם יתרוממו העיר ותתנשא בכבוד ר"ל כי ינשא להשיגה וירוממו בשמי קוממותיה ויבנו בצדיק עכ"ל

ונפי רשעים ר"ל בנגלות רשעים כלו כשהם מצליחים לפולם התאוות כי הפה יאמר על רצון הלב כמו הדבור שאמרו ויעש כל העם פה אחד שאחורו רצון אחד והסכמה אחת וכן ישאל מה שהרצון נמשך אליו ובדרך משל כבר ידעת המשל הנשוא בעיר קטנה ובא אליה מלך גדול ומצא בה איש מסכן חכם ומלט הוא את העיר כמו שאמרו בה עיר קטנה זה הגוף ועל זה העיר עליה שבטוב צדיקים ובברכת ישרים והוא הצלחת הילד המסכן ואחוזה מרעהו תרום ותתנשא ותתכונן העיר ונהפך בהצלחת המלך הזקן וחייליו תהרס בז לרעהו

מעשותו וזה יהיה סבת השחתת העיר בז לרעהו הוא שהוא חסר לב הוא מבוזה רעהו שהוא חסר לב כי הוא כשיחשוב עניינו לחכם ורעהו סכל ואולם איש התבונות אינו מבזה את הוא רעהו אבל יחריש כשידבר לשמוע דבריו ולהעיר שאין אומר דבר שלא ידע לאמתו והנה לכבודו ישמע דבריו ולעשות אין לו תועלת בדבריו

קערה למשכיל שלא יהיה שום

אדם בבוז בעיניו עד שיבזהו ויקלהו או יענהו כדרך נבל לדוד וקרה לשאול ויכתוב לעשה זאת שם חסר לב
כי בזה תבער כאש חמתו ומתכל עליו להמיתו ובכל עת על פרשי רגליו יתחזק להזיקו בגופו ובממונו
ובמקנה מסכן עצמו לא תועלת כן שהזמן מתהפך תמיד בסבותיו משפיל אף מרוממים ואולי ישכב על עצמו
מה שעשה לרעהו ועל זה אמר ואיש תבונות יחריש כלומר מחריש לרעה כלומר מתבונן בעצמו ומקוה לכך
כן איש התבונות יתבונן כי חליפות הזמן והתהפכותיו רבות ולכן לא יבזה לשום אדם. או פירוש הפסוק משך
כלו ואמר שאיש התבונות יסבול למבזיהו ויחריש לרעהו עד ראותו מקום לנקום. ולא עד מלה יחריש מעטן
חורשי רע וכמותו בעטן דוד כי עליו מחריש הרעה כלו משתדל לעשות עליו רעה במרמה ובתחבולות ור"ל
אמרו במסכת אבות אל תהי בז לכל אדם שאין לך אדם שאין לו שעה. ובדרך הפשט כאשר קילל המקלל
בז לרעהו ואינו משתדל להסיר שבטו מעליו הוא הוראת חסרון דעתו ושכלו ואולי יתחקע בהכאתו עד אשר
ירבע כלהו ועבדו לעולם אבל כשילך איש התבונות יחריש יתכלכל עליו עד אשר יכמע ממשלתו עליו ויהי
לעולם.

הולך רכיל מגלה סוד ונאמן רוח מכסה דבר:

אכל קורצא מגלי רזא ודמהימן ברוחיה מכסי מילתא

מאירי

ר"לבג ביאו' הדברי'

הולך ר'כ'.

עם היות בזה הערה התוריית מן אמרו לא תלך רכיל כמו הוא הערה להנהגה מדינית והערה מדותיית שהיא ערך גדול בקיום הישוב כי זה סבת הריסות כל מנהג האהבה והשחתת כל מעמד החברה והכעס הקטטות ומלחמות יסבבו כל מיני הרשעות עד שפיכות דמים כמאמר הכתוב אנשי רכיל היו בך למען שפך דם. ואין חילוק בזה בין שיהיה הדבר המסופר דבר אמת או יהיה דבר שקר או יהיה דבר סוד או בלתי סוד כי הכל הולך אחר הכוונה וכבר שנו זולתי בזה הפסוק שנן נאות במה שקדמנוהו ונאמן רוח מגלה סוד במלה דבר ולא אמר משכסה סוד או שמכסה

הולך רכיל מגלה סוד הנה ימנענו מה הרוע בזאת התכונה עד שילך רכיל. ויגרום ההפסד לאנשים ואמנם מי שהוא נאמן רוח מכסה ומעלים הדבר שנאמן לו ואף שלא נאמן לו בסוד או ירגיש בזה מי שהוא מגלה סוד האמנה בעצמם האנשים והעמוקים מאחד הנה הוא מגנה כמו הולך רכיל כי בזה יגרום ההפסד רב לאנשים. ואולם מי שהוא נאמן רוח ויסתיר מפני זה מלגלות דבר יביא בו האנשים לחטא הוא מכסה דבר מן החכמה מאשר היה ראוי לו

דבר כפרש על הרכיל שהוא שונא בתכלית והוא מונח על זה שמתראה כאוהב והוא אויב עד שנגלה ראותו כאוהב חברו בוטח בו ואינו נשמר מלגלות בפניו את סודותיו ואף הוא מכוין בהתראותו כאוהב לדעת נפשו לכבוד לב עבור סבבו לו הרעה ואמר עליו שהוא מגלה סוד שהוא מגלה אף מה שלא נאמר לו בסוד ואכל מה שלא נאמן בסוד ונאמן רוח והוא האוהב הנאמן יכסה ויעלים אף הדבר ר"ל אף מה שנאמר לו בלא שום אזהרת שמירת סוד אחר הסברו שיש בגלויו שום צד של הזק ואין צריך לומר שמכסה הסוד. ואף רבותינו ז"ל

המשלו לזאת התכונה באמרם במסכת יומא האומר דבר לחברו שהוא בבל יאמר שלא יאמר עד שיאמר לו חברו לך אמור ואחכמי המוסר אמרו יהי הסוד כנלך שתים ואחר שכלך שתים ואמרו על אחד שהיה מגלה סודו לאחד אחד ואמר לו השגתו ואמר לו כן השגתי אבל שכחתי. וזהו הדרך הפשט בפסוק הזה. ובדרך נסתר הערה שלא יגלה האדם סודות התורה ותעלומות חכמה למי שאינו ראוי להם וכמו הסודות שידיעתם ואמיתתם מוזהרת באמונה ומועילה לשרידים אשר ה' קורא והעושה כן יקרא רכיל והעושה בהפך יקרא נאמן רוח שהוא יכסה דבר מהבלתי ראויים ומעלימהו מהם.

ר"לבג ביאור הדברים.

באין תחבולות מפני העדר לקיחת התחבולות במלחמה יפול עם ביד שונאיהם ואולם ברוב יועץ לקיחת התחבולות יושע העם מאויביו במלחמה או ירצה בזה מפני העדר לקיחת התחבולות נטה הנפש אל המתאוה יפול עם כרשה ר"ל איברי האדם וכחותם הנפשיים ואולם ברוב יועץ תקיים התשועה לזה הפני ימשך הפסו' הבא אחריו להרחיק השכל מהיות ערב לנפש המתאוה לפרוע חובה לש' והרצון בו שאיש הרע ישבר וגו'.

באין תחבלות יפל עם ותשועה ברב יועץ:

באתר דלית מדברנא נפל עמא ופרקנא ייתי בסוגאה דמלכתאי

באין תחבולות. בהרבה מקומות הזכיר האדם מיני התחבולות והסמיך להם לפעמים עמן עצה או מחשבה או שמקום וזכרת ענינם באמרו הנה באין תחבולות יפול עם וגו'. ובמקום אחר שאמר מחשבות צדיקים משפט תחבולות רשעים מרמה. ובמקום אחר שאמר כי בתחבולות תעשה לך מלחמה ותשועה ברוב יועץ. ובמקום אחר שאמר הפר מחשבות באין סוד וברוב יועצים תקום. ועמן התחבולה הוא ההשפכות האדם בעצמו במחשבותיו ורשומו באי זה מבוכה אי זה דרך יבחר בה לעצמו או לאחר הן בדברי חכמה הן בענה האומות בהנהגה או במלחמה הן במלי דעלמא והוא מלשון חבלות חבלות כלומר אסיפת דעות ומחשבות להביא העמן למערך הן היחיד בעצמו על עסקיו הן גדולי העיר על הנהגותיהם ולזה ימשכו עמן מחשבות עצות והתחבולות ובזה הערה כללית לציבור ולאנשי עיר ועיר כשיתחדש להם שום דבר שיתיעצו חכמים ויגלו דעותיהם זה לזה ויבררו אותם במערך הדעת ויסכימו במאזני האמונה ויבחרו להם במה שיתראה עליו הטובה שבעצות. וכן היחיד כשיתחדש לו שום דבר עם אחרים הן בעסקים שבממון הן בקנייה ומכירה והאחרות המזדמן בממון הן בעסקי רישותיהם הן בכל עמן ועמן שיפול בו מבוכה הן בעסקי המלחמות הן בעסקי ההנהגה לתת סדר בעניינים ולסדר הדברים המעשים לזה. ועל זה אמר הנה באין תחבולות יפול עם ותשועה ברוב יועץ. ויש לפרש ברוב עצה ויקים יועץ שם דבר בפלאות היותר הקדמון או נפרש נחשבות עצה. ויקים

יא א

ברוב מעמו כל רב ביתו וכן פי' קצת מדקדקים
אך יהיה יחיד במקום רבים כלומר ברוב יועצים"
ובדרך נסתר להיה יודעים הממלכות
שעסק מיעוט מלך המדינה
ומלך ביתו ומלך בגוף
האדם בעצמו ר"ל שהמלך במדינתו צריך ש
שישתדל בתקנת אנשיו ולתת סדר ישר בענינים
וצריך בזה התחבולות ומועצות לקרב הדעה
והדעת ולמלך עליהם פעם בחמה ופעם ברך
פנים וכן האדם בביתו בתקנת אנשיו ובטובותיו
ועבדיו ושכיריו ובמה ביתו להתנהלם בענינים
וסדר ישר וכן כל אדם ואדם בעצמו להשלים
כחות גופו הנה על הגוף וכחות נפשו נג"
ולהכניע הנפש הבהמית הנפש ולהנהיל לכל אחד
ואחד הראוי לו ולהת לכל אחד ואחד חקו ולהמלך
עליהם ולמשול הכח השכלי עד שימלוך ההכנעתו
יעלה מעלה מעלה שכלו וראשו מגיע השמימה
ומלאכי אלהים עולים ויורדים בו' והנה זה כגב
עליו" וזה צריך להשתדלות ולמחשבות ולעצות ם
אלו התאמר שימות המלך הזקן לשעתו אי אפשר ש
אף כשימשול עליו צריך הוא להעמידו אי לערך
קיום הגוף והמין' אבל צריך שיתבונן במחשבותיו
ויתענן במה ימשך אחריו בזה ומה ומה וכמה
ולמה ושיתיש כחו מעט מעט עד שימלוך את
השער בחכמתו כמו שכפל הרבה פעמים עמן
המשל הנשוא בשער הטוב" ואם אינו מתבונה
בזה יפול העם תחת ממשלת המלך הזקן והכסיל
ויספה בעונו עמו וקרוא עם ם הילד המסכן
והכם ורשע הנושעים לפניו הם בהגך השער הטוב

הכתור לנחלה לו יתעלה אשר לא מרובם חשקו"
גם כי הם המעט מכל עם רק מלאכתנו אותם
כי שמרו אמרתו ובריתו ינצרו"
ויש עוד בחלק המקראות דרך נסתר אחר
והוא במלחמות היצר והחכמה ובפרט
בפנות המקובלות אשר לא תשגנה במופת
והמתנגדים יחשבו להביא מופת על סתירתם
ואם המאמינים בריים מחשבות ועצות
ותחבולות ואסיפת דעות עד שיתורם הדבר
לא בחמת שאין מופת לסתירתם וכן שהם אין
מופת לקיומם גם כן הדבר לא מהלך השכל
שסותרם סובל יותר חקירות ויותר לחיות
מאשר בקיומם כשיודו שהוא קצת הסותר וזה
נגדל עמק ונעמק נמוך עם התגברות
המתנגד צריך לכל מי מחשבות
ותחבולות ועצות נמרצות ואז תבוטל
מקום השוטה כפשטו מיד שוגה והוא עמוק
דברי רשעים ארב דם ופי ישרים
יצילם כלומר שהורגים לרמיזן
ומתכוונים להמיתם מיתה כנחית
ופי ישרים יצילם רוצה לומר יתל
המשוקים מיודם" וכן נאמר על
זה מחשבות צדיקים משפט
תחבולות רשעים מרמה ם
המתנגדים באים עמהן בעקיפין
עם אלו הדברים לסותרם
במופתים כוזבים והטעאות
מטעות שאין להם
עמידה לפי האמת"

מאירי רע ירוע' רצה לומר שם דבר מענין
שבר כמו רועה התרועעה הארץ
וירוע הוא ענין מבנין נפעל מזה הענין ושרשו מפעל
הכפל רעע כלומר שבר גדול ישבר האדם כאשר
ערב לזר ושעבד עצמו במה שאין הנאה מגעת לו
ולא תועלת' ושונא
תוקעים ר"ל תוקעי
כף בעד אחרים ור"ל
שדעתו חלוק מדעתם
ומתרחק מעשות כן
בוטח ר"ל עומד לבטוח
והוא כמו בטוח ם
הוא פועל עומד ולא
יהיה ראוי להמנע ממנו פעול מה שמנאו ם כך בטוח
יג/ אמרו עליו שהוא תאר במשקל פעול יה" וכמוהו ובמשקלו
ארמי אובד אבי לדעת האומר ע"כ" והעזרת הפסוק הן
נכללה הן נסתר כבר פירשנו בפרשת בם אם ערבת
לרעך" **אשת** חן תתמוך כבוד ועריצים יתמכו עשר
הכוונה היא מלה מורות על השתדלות העמדת
הדבר לא על המצאת הדבר וידוע במדות הבריכות
להכונה הנה מאמר חכמי המוסר והוא ם כאשר יאות
לאיש מדת הנדיבות כן יאות לאשה מדת הצניעות והסדר
ועבו מדות נשי החיל להיות שומרות בכריכות ובענין
ולהביא להם מקום על זה והוא שספרו בספר המדות
במדות נשי החיל כששאל מלך אחד לחכם מחכמיו שיספר
לו המדות הטובות אשר בהם תתהלל האשה" אמר אלו השובה מדות אהבה ואימה ומתכונת במדות איסה הטוב
המאירה פנה בעת שיבטיחנה השבכרת בעלה בעת חסרונו כמו בעת עשרו ורעבון ובימי זקנו כמו בעת
נעוריו הכבדות רגליה לצאת מביתה וקלות ידיה לעשות מלאכתה בין שפתותיה הבורית מיושבת בין נשי
מדינתם האומרת ברעתנה שבעתה השמחה בבעלה אורח אשר תכמס בעלה בביתה מכבדת ועובדת אותם
בכל כוחה ומאודה והבינו על שמחתה בכליות ביתה מאמר רבקה כששאלה הגיש אליעזר עבד אברהם

רַע־יֵרוֹעַ כִּי־עָרַב זָר
וְשֹׂנֵא תֹקְעִים בּוֹטֵחַ׃
אֵשֶׁת־חֵן תִּתְמֹךְ
כָּבוֹד וְעָרִיצִים
יִתְמְכוּ עֹשֶׁר׃

רלב"ג ביאור הדברים" רע
ירוע'
הרעה תגיע שהאיש הרע ישבר ויאבד כי ערב בעד
הכם שהוא זר לו במה שהוא אחד והוא הכם ה
המתעורר אל התאוות הגשמיות ומי שישנא
התוקעים ר"ל שלא
ירצה לערוב
לרעהו בזה
האופן אך
ישתדל השכל
בקנין הדעת
אשר הוא מיוחד
לו הוא בוטח ואין
פחד לנגד עיניו

בִּישָׁא מְבָאֵשׁ בִּצְרָקָא
מְטוֹל דַּהֲוָה עָרֵיב
חִילוֹנָאֵי וְסָנֵי לְמִילֵין
דְּסִיּוּמִין סְבָרֵיהוֹן
בְּאַהֲנָאֵי אִתְּתָא חֲסִידְתָּא
פַּלְגָא אִיקָרָא וְעַשִּׁינָא
רָהֲטִין בָּתַר עוּתְרָאֵי

כי השלמות הגשם יה"ה תלוי ב"**אשת** חן הנה
חכמים ינחלו כבוד כי להשלמת החקירות
הנה כל לשון יתקום אותם למשפט ירשיעו והנה
כשהיתה הנפש המשכלית לשכל אשת חן שתהיה
נושאת חן בעיניו מפני שכונתה לו תמיד למה
שיצטרך לו מעניות מקיום הנה היא תהיה סומכת
לחכם זה הכבוד וכלומר היא עמוד לזה הכבוד
ישען עליו כמו שהתקיימות הם סומכים העושר
והם כמו עמודים לו לשמרו מכל שולל ובזוז"

הוא בית אחר מקום לנו ללין הטיבה היא גם הכן
גם מספוא רב עמנו גם מקום ללון וכבר דקדקו
רבותינו ז"ל בשני הלשון ואמרו ללון לינה אחת ללון
לינות הרבה וזה שהם הטיבו ללון שם בפלס בין טנה
לין שמה והיא הטיבה ללון מקור כלומר כמה שתרבה
ונראה שיש לפרש דרך פשט כי זה שאל ללון מבטן
הפנים כלומר שתשתדלו להלינו שם והיא הטיבה
ללון כלומר מעמך כל רשות לא יום הכנה" והרל
בג ז"ל כתב כדומה לזה ואמר כי דרך המלוכה
הקטנות להלין האנשים רבים במטה כל אחד ואחד
כפי ערכו במספר ודרך המלוכות הגדולות
המשובות לתת לכל אחד ואחד עליו והדר
ומטתו ועל כן הטיבה ללון שלא על ידי אחרים על כן
הביאו על ענין זה מים שאל חלב נתנה לו והיא
שמעתי שנתנה חלב כדי לישן ולהרדימו כדי ש
שתוכל להמיתו וזה לפי שיש סגולה לחלב להרדים
ולישן עכ"ל והראה לו בנערה הקשה שהוא על זירוז
מדת הכליות הראויות לשונאים ולנכבדים ה
ולאנשים שהוא צריך לעסק בעלת שתי מדות ה
השובות שתיקן לדעתי כללו בהמיסות הכבוד
האחד שתשכר הנלאות הנות כי האיש הנכבד
כשירא בניתו אנשים נכבדים ואנשים המעט
בעיניו כל הונאה ופורץ גדר לנאות ממדת כליות
למדת הפזור והאשה הטובה ראוי לה שתשים אחרית
המאכל והמשתה ותתן בעין יפה הצריך ותמנע
השכר והשים משפטיה לפתו נאון לכל דבריו
נמנעים ותאמר לא אם אתה בר הזה תעשה ולך
אלהים ויכל התמוד וגם כל העם הזה על מקומו יבא
בשלום" והשנית שתראה עצמה שמחה בכל אותם
ותעבדם בשמחה ובטוב לבב כי בזה עקר

השמחה לבעל הכבוד ולאורחים ובזה יתפרסם
מעלת כליותם על אחת כמה וכמה טובה כפולה"
והמשורר יאמר בטעם הרגזותו משנה בית נדיב
נכבד"

אשר פיו כאשו אוהבות נר'
וטוב לב בעברי האורחות'
אדונים הם ולהם כעבדים'
ולעבוד לו שמהם כשפחות"

והכבוד רוב פעמים נאמר על העושר והגדולה שים
לב כבוד נ' כלו אומר כבוד" ויאמר לפעמים על
הממון ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה"
ופעם יאמר על הנפש ויגל כבודי' יזמרך כבוד'
ואעפ"י שכלם כנזרים מענין אחד יוכל מקום יתרחב
הלשון בו על אלו הענינים בפרט" ואשת חן היא ה
כוללת שני דברים אשת חן מצד יופיה ואשת חן מצד
מתק דבריה וכולם אמריה כענין שקר החן והבל
היופי ושכל ודעה כענין שכל טוב יתן חן" והנה הם
ג' עכ"ל ואמר אשת חן תתמוך כבוד ותעמיד כבוד
ביתה הן בענין הממון ופרנוס הבית למעלתה הן
במזמון לדעתה ושכלה" לשון ר"ג אם תהן חנה להביא
טרף לביתה בדבריה חן עכ"ל ואמר לענו במלת תתמוך
שוסטין ולא זכר בזה כדינו בעלה נזכר כי מעלת
האשה בכליותיה ודעה שהאדם הכבוד מצד אות
ונהפך זה הכבלים והם עליהם ועריצים יתמכו
עשר ועריצים נאמר על אותם אותם כארץ הם
ומתעלים אימה יתרה בגאוה ובגאון ואמר שהם
יתמכו עשר לבד לא יכונו רק להקבץ הממון
להתגבר על רעיהם ולא הוכרך להזכיר הקיתור ה
האשה כי מה שתעשה היא עם בעלה ופקיעות
ופגיעות"

וכלרך הנסתר הראה האומר המלות השומע להראל
מאנשים ונשים לדבר יועצים אשת חן ובזה היא
התמכה כבוד הנפש ותתנה לו מקום להפיק רצונה
ואנשים יחקה ותתן לו מהלכים בין העומדים במקום
אשר ממנו יונקה אבל כשהוא בלתי נאות ובם אילו
עריצים הם שונאי'

ידיעת המלות
הנפטית ההראוי
לפניים עשר על
שם נקשת המותרו'
ושם עוזרים לרעה"

גֹּמֵל נַפְשׁוֹ אִישׁ חָסֶד וְעֹכֵר שְׁאֵרוֹ אַכְזָרִי׃

גומל נפשו איש חסד" כורח
הערך כפשייה הרבל טבעו ברחמנות ובוטה
הדלים ונגמל כלא מלת השלום נאמר על המתחיל בחסד
אף בהפכו אם נגמלים אותם על כי רעה גמלוך" ואחר
הוא עשייה לפעמים מאורת הדין לטוב הלב ולמדר
הרחמנות האכזריות והוא קושי הלב והקשיות מנגעו
כל טוב והוא הפך החסד ושאר הוא יאמר לפעמים
על גוף האדם ובשרו כמלת בשרך ושארך' כלה שארי
ופעם יאמר על הקרוב שארה הנה זמה היא והוא על
איש איש אל כל שאר בשרו והוא על שאמר אך עצמי
ובשרי אתה והוא נאמר על הקרוב' ופעם יאמר על הממון ואשר אכלו שאר עמי" ופעם יאמר על מזון
בפרט שארה כסותה ועונתה" ופעם על הנפש להיותה הדבר הנשאר מן האדם' והנה יאמר על הקרובים'
ויאמר שאיש החסד גומל נפשו ר"ל מכין אותה לקבלת גמול בהתמידו והרגילו אותה למעשים הטובים וימנע
הדלים אף לזרים ובזהר מזה שאין חוק עליו והאכזרי בהפך שהוא נמנע מזה אף במה שהוא מחוייב בו כגון
בניו וקרוביו וע"ל פתוח תפתח את ידך לעניך וגו' ואל עמיך ועניי עירך עניי קודמין עכ"ל והאכזרי
הוא מנקשייה לגו אחד מהם והוא עוכר שארו אכזרי ר"ל שהוא משחיתם בהקשייה לגו מהם" ובדרך נסתר
הרא המכוין אורחותיו להשלים עצמו איש חסד וגומל נפשו הכוונה שיתן חלקו לגוף ויורו כפי מה שצריך
ילידו לקיום הנפש ולא שימיתהו לגמרי ושארו' ר"ל גופו ובשרו או נפשו שבהשחיתו הגוף הוא אכזרי לנפש'
ובא כענין טוב אשר תאחוז בזה וגו' או כפרש גומל נפשו כמו מגדל נפשו ר"ל משלים גדול נפשו ומעתיקה
מן התענוג הגופני הבלתי צריך והבלתי נאות והכרחי כענין גמלו מאחל בטוס הגמל את יצחק שעמים

רלב"ג באור הדברים" גומל

נפשו הנה מי שמגדל נפשו האומרית ומחזיק אותה
לתת לחומר ההכרחית מן המזון והלבוש הוא איש
חסד שלא יגרע מדבר הכן הראוי לו ויאמול על
הראוי לאמלה עליו

פרי עטבא את אל נפשיה
גברא חסידא ורמוביר
נושמיה נבזריותאי

ואמנם מי שהוא
עכר בשרו יהר
לנעפו הנה הוא א
אכזרי כמי שהוא
אכזרי לעצמו כשהוא אכזרי לזולתו ואולם אמר
זה כי הנה האנשי יאשבו עבודה לשם ית' מה שיענו
נפשם עינוי וזה הפך רצון השם ולזה המנא שלמה
העמיד ההערה לדבר יהיה בו עינוי לנפש הבהמיית
רק מעט בפוס אחת בשנה והיה זה כן כי הכוונה
הנפשיות החמריות הוכנו לעבודת השכל ולא
יוכן להם זה אם לא היו בבריאותם ולזה מי שיהיה
סבה לאבדות הגוף אשר בחלתו ייחלו אלו הכחות
הנה הוא יבטל כוונת השם יתברך"

היא בית אוצר מקום לבא ללין השינה היא גם הבן
גם מספוא רב עמנו גם מקום ללון וכבר דקדקו
רבותינו ז"ל בפסוק הלשון ואמרו ללין שינה אחת ללון
ליות הרבה וזה שהם קטנה ללין שם בפנים בין הנה
לין שנה והיא השינה ללון מקור כלומר כמה שהרבה
והראה שר לפרש דרך פשט כי זה שאל ללין מבטן
הפעל כלומר שהשתדלו להלינו שם והיא השינה
ללון כלומר מעמק כל רשות לא יום הכות" וה"ל
כב ז"ל הרב כדומה לזה ואמר כי דרך המליצה
הקטנות ללון האנשים רבים במטה כל אחד והיה
כפי ערכו במספר ודרך המליצות הגדולות
האשונות להיות לכל אחד ואחד עליהם והדר
ומטתו ועל השינה ללון שלא על ידי אחרים על כן
הביאו על ענין זה מים שאל חלב נתנה לו והנה
שמעתי שהנה חלב כדי לשכן ולהרדימו כדי ש
שיוכל להמיתו וזה לפי שיש סגולה לחלב להרדים
ולישן עכ"ל ונראה לי בהערת הפסוק שהוא על זירוז
מדת הכליות הראויות לשונים ולנכבדים ה
ולאשונים שהוא צריך לשם בעלת אתה מדור
האשונות שהיה לדעתו כללו בהמיכות הכבוד
באחד שהשדר הוגאת הגיות האיש הכבוד
כשיראה בביתו אנשים נכבדים ואשונים המעט
בעשתו כל הוצאה ופרין גדר לנחת ממדת כליות
למדת הפזור והאשה הטובה ראוי לה שתשים אורחות
הנאהבל והמשתה והמן בעין יפה הכריך והנמנע
השאר והשים משפטיה לפמו בחן לכל לדבריו
במיעוט ויתאמר לו אם אתה הר בר הזה התעשה וכך
אלקים ויכל העמוד וגם כל העם הזה על מקומו יבא
בשלום" והשמח שהיא עמה שמחה בבואהם
והעברים בשמחה וטוב לבב כי בזה עבר

השמחה לבעל הכבוד ולאורחים וכזה יתפרסם
מעלה כליותם על אחת כמה וכמה טובה כמותה"
והמשורר יאמר בטעם הזכרתו מעזה בית גדיל
כבוד"

אשר נשיו כאשיו אוהבות גר"
וטוב לב בעברי האורחות"
אדונים הם ולא כעבדים"
ולעבוד לא שמקום כשפחות"

והכבוד רוב הפעמים נאמר על העשר והגדולה שים
לא כבוד לי"י כלו אומר כבוד" ויאמר לפעמים על
הממון ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה"
ופעם יאמר על הנפש וינל כבודי ידמך כבוד"
ואע"פ שכלם כנזרים מענין אחד מכל מקום יתרחב
הלשון בו על אלו הטעמים בפרט" ואשת חן היא"
כ"ל שהשני דברים אשת חן מצד יופיה ואשת חן מצד
יותר דבריה ופעמים אמריה כענין שקר החן והבל
היופי ושכל ודעה כענין שכל טוב יתן חן" והנה הם
נ' ע"כ" ואמר אשת חן תתמוך כבוד ותעמיד כבוד
ביתה הן בענין העשר ופרסום השם למעלתה הן
בממון לדעתה ושכלה" ה"ה ורש"י ז"ל אם תתן חנה לבעלה
טרף לביתה בדבריה ע"כ" ואחר לנוז במלת תתמוך
שוסטין ולא זכר בזה כלום כעלה בזוכר כי מעלת
האשה בכליות יותר שהאדם והכבוד מצ"ה
ונהפך זה הכבלים והם עליהם ועריצים יתמכו
עשר ועריצים נאמר על היותם אותם בארץ חיים
ומתחלים אימה יתרה בגאוה ובגאה ואמר שהם
יתמכו עשר לבד לא יכנס רק לקנין הממון
להתגבר על רעיהם ולא הודרך להזכיר מחייתו ה
האשה כי מה שתעשה היא עם כבודה ופחיתות
ופחזותה"

ובדרך הנסתר קרא האומר המות הפושע לקו"ל
מאנשים ונפרם לדבר יועצים אשת חן וכזה היא"
התמכה כבוד הנפש ותהיה לה מקום לפניה רעה
ולהשלים יוקה ולהת לה מעלה בין העומדים במקום
אשר משמו יוכבה הכל שהוא בלתי נאות וגם חילו
עריצים הם שועדי'

ידיעת הקנאות
הנפשות הקרא
לפניהם עשר על
שם בקשת המותרו'

גמל נפשו איש חסד ועכר שארו אכזרי:

ונם שעורים לרעה" גומל נפשו איש חסד" בזה
הערה מפסייה הרגל טבעו ברחמנות ובחמלה
הדלים ונמול כלא מיות השלום נאמר על המתחיל בחסד
אז בהפסו אם נמלם אתם עליו כי רעה נמלך" ואחר
הוא עושה לפעם מאורת הדין לטוב הלב ולמדרה
הרחמנות האכזריות הוא הושי הלב והקשות מעשו
כל טוב והוא הפך החסד ואשר הוא יאמר לפעמים
על גוף האדם ובשרו כבלת בשרך ושארך כלה שארי
ופעם יאמר על הקרוב שארה הנה זמה היא והוא על
איש איש את כל שאר בשרו והוא על" שאמר אך עצמי
ובשרי אתה והוא נאמר על הקרוב" ופעם יאמר על הממון ואשר אכלו שאר עמי" ופעם יאמר על מזון
בפרט שארה כסותה ועונתה" ופעם על הנפש להיותה הדבר הנשאר מן האדם' והנה יאמר על הקרובים'
ואמר שאיש החסד גומל נפשו ר"ל מכין אותה לקבלת גמול בהתמידו והרגילו אותה למעשים הטובים ואמנת
הדלים אף לזרים ובחר מאומה שאין חוק עליו והאכזרי בהפך שהוא נמנע מזה אף במה שהוא מחוייב בו כענין
בשו וקרובו' אל על" פתוח תפתח את ידך לאחיך ונו' ואל עמיך ועניי שערך עניך קודמין ע"כ" והאכזרי
הוא ינקשיה לבו אפילו מהם והוא עכר שארו אכזרי ר"ל שהוא משחיתם בהקשיח לבו מהם" ובדרך נסתר
הרא המשכין אורחותיו להשלים עצמו איש חסד וגומל נפשו הכוונה שיתן חלקו לגוף ואוהו כפי מה שצריך
יוצאו לקיום הנפש ולא שימשיכהו לגמרי' ושארו' ר"ל גופו ובשרו או נפשו שבהשחיתו הגוף הוא אכזרי לנפש'
ובזה כענין טוב אשר תאחוז בזה ונו' או כפרש גומל נפשו כמו מגדל נפשו ר"ל משלים גדול נפשו ומעתיקה
מן ההיעצר אנפשו הבלתו צריך והבלתי נאות והאכזרי כענין גמול מאחלב בנוס הגמל את יצחק שעמים

רלב"ג ביאור הדברים" גומל

נפשו הנה מי שיגדל נפשו האומרית ומחזיק אותה
להת לאומר הקבריה מן המזון והלבוש הוא איש
חסד שלא יגרע מדבר הנו הראוי לו ויקמול על
הראוי לאמלה עלנו

פריע טבא תא לנפשיה
גברא חסידא ורמוביר
נושמיה נכוריותאי

ואמנם מי שהוא
עכר בשרו יבד
לנעוו הנה הוא א
אכזרי כמי שהוא
אכזרי לעצמו כמ"ש שהוא אכזרי לזולתו' ואולם אמר
זה כי הנה האנשי יאשו עבודה לשם ית' מה שיענו
נפשם ענוי וזה הפך רצון השם' ולזה המאמ שלא ה
העמיד התורה דבר יהיה בו ענוי לנפש הבהמית
רק מעט כיום אחד בשנה והיה זה כן כי הכחות
הנפשיות הבהמיות הוכנו לעבודת השכל ולא
יוכן להם זה אם לא היו בבריאותם ולזה מי שיהיה
סבה להחלשת הגוף אשר בחלתו ייחלו אלו הכחו ה
הנה הוא יבלבל כוונת השם יתברך"

השלמות הגדול בטבע׳ ואמר שאיש החסד המרחם על
נפשו בפעולת נפשו כלו׳ מנהיגה בדרך ישר על׳ כן גומל על
זמנו בדרך שהטבע מונעו מונעו גם לא כן לא מנהיג
התענוג והאכזרי על נפשו עוכר שארו בבקשו התענוג
ורדיפת ההנאות והתאוות הבלתי ראויות והבר״ה
ההכרחיות׳ ואמר
הרחם המקרה
נפשו ימית״ה
והממית נפשו
יחייה׳ לא הם הכל
ועל אמר הרחם

רלב״ג ביאור הדברים׳ רשע

עושה פעולת שקר׳ האיש הרשע במדות והבדעות
עושה פעולות שאין בו תועלת אך היא הבל וכזב
ואולם מי שזורע צדקה במדות לא כדעתים לו
שכר נפשו וקיים

רָשָׁע עֹשֶׂה פְּעֻלַּת
שָׁקֶר וְזֹרֵעַ צְדָקָה
שֶׂכֶר אֱמֶת׃

רַשִׁיעָא עָבֵד עוּבָדָא
דְשִׁקְרָא וְזָרֵיעַ
לְצִדְקְתָא קוּשְׁטָא
הֲוָת אַגְרְתֵהּ

וזה השכר הוא
השגת האמת
אשר היא כל פרי
ההצלחה האנושית
הנה כמו שימשך

מזריעת שהצדקה השגת האמת כן ימשך וגו׳

רמכך שלא המות מות עד שלא המות״ רשע עשה
פעולת שקר׳ יאמר כמיעד גמול ועונש שהרשע
עושה פעולתו שקר ודבר כוזב ביתר וזורע צדקה ר״ל
הצדיק המכוין אחריותו לכל מעשה טוב ונאות והנה שכרו אתו והוא עמו שכר אמתי׳ אמר שהוא משיג מה
שמחשבתו עלו במעשיו וזורע צדקה ר״ל הצדיק שמכוין אחריותו לכל מעשה טוב שכרו אתו והוא עמו שכר
אמת כלו׳ אמר שמשיג מה שמחשבתו עלו במעשיו ומכוין מחשבתו מוציאה פרי אמת ושכר מלשון שכר
הרבה מאד אלא שמחשבה שמשכות מחשבה ומחה ושם נקודות לא הם שלמה הכוונה רשע אף הפעלה והמלובשי
שעושה ביד ר״ל שהם בידו הממון והעושר מצדיק מכל רשע הכל הבל ושקר בעשותו שילכדו והצדיק מצד
צדקתו אף בזה שלא קנה בידו הנה שכרו אתו כלומר כמו שהזורע לבחורה הוא טומן בארץ החטה מאחר
לרחמי שמים ומוציאה מה שזרעו להשיג תשורה כפלי כפלים כן מותן הצדקה יתן לו האל שכרו בחיות על״
ובדרך הנסתר רומז על הערה אל שלמות המדות ואמר שהרשע עושה פעולתו שקר ר״ל דברים מעומס
בפחיתות מדותיו והצדקה בזה הנה מקום מדות המעשיות כעטן ועשה בצדקתו״ ומצד שלמות המדות דרך
ושכל אל שלמות השכל דמה שלמות המדות לזריעה שהוא מכין והכנה לקיבוץ הפרי״ ושכר נאמר לפעמים
בעטן פרי כי השכר נמשך מהפעלה כפרי מן הזריעה ואמר שזורע צדקה והוא המשלים עצמו במדותיו הוא
הכנה לקיבוץ הפרי פרי האמת ר״ל שלמות השכל ״ולא עוד בו״ שהרשע אף במעשה יעשהו על צד טובה פתותה
והתכלית רע אם להתגדל או להתגבר על אויבנו״ לא להראות שהוא חסיד וכדי כזו על כל ההקאה על׳ וכונה
בזה אבל הצדיק פונה בכל התכלית טוב ולעבודת האל וכשזורע זורע לכונת צדקה וכשקוצר קוצר על צד כונת
האמת להיתנו כן כתי׳ הערך ההכרחי כמו שכתבנו במשל הכזיר שמונה ההרס העשיר חורש ואלע מה
מיתה שכבה חרישתו כמו שכתבנו למעלה בפסוק בכל דרכיך דעהו״

מאירי

כן צדקה לחיים׳ כן תאמר לפעמים במקום דמיון כאשר הראו אותו
כן תעשו ויושבה כמו כן תמותון׳ ויעשו כן החרטמים׳
ופעם לרמיזה על ענין מיוחד להיות מוכן טעם לכי
זה דבר על כן לא יאכלו בני ישראל רומז על היותו
טעם לענין הקודם
עמו ושלמות אותו
עם לא יאכלו ופעם
במקום אשר כי על
כן לא נתתיה לנגע
כמו ר״ל עשיתה
זאת על אשר אם
לא נתתיה לגלה
כמו׳ ופעם על
קודמין הענין

בֵּן צְדָקָה לְחַיִּים
וּמְרַדֵּף רָעָה לְמוֹתוֹ׃
תּוֹעֲבַת יְהוָה עִקְּשֵׁי־
לֵב וּרְצוֹנוֹ תְּמִימֵי
דָרֶךְ׃ יָד לְיָד לֹא־
יִנָּקֶה רָּע וְזֶרַע צַדִּיקִים
נִמְלָט׃

כנגד המכוון וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ׳ לא
כן יתן נבידו שיוה׳ על׳ ופעם במקום טוב לא כן לא
אנחנו עושים׳ ופעם על דבר ברור ונכון כן בנות
צ׳ אחד דוברות כן מטה בני יוסף דוברים׳ ולא מצאתו
לשם כן׳ ר״ל דבר ברור ומזה אמר הנה כן צדקה
לחיים׳ כלומר דבר נכון וברור הוא שהצדקה היא לחיים
והיא רימז לכל המדות הטובות הוא דרך ומגלה לחיים
ומרדף רעה ר״ל שנמשך אחר הטבע הרע הוא למותו
הוא הגזירה מסכות אחריהן כלשון רדיפה על׳ שכר
ירדופו והכונה והנסתר בן קרוב תועבת יי׳ יד
ליד׳ שני פסוקים אלו הראשון
אינו צריך ביאור וידוע עקשות הלב וקשיו מצד
המסורת ברית התורה והתוכחות רע והוא תועבת יי׳
ורצונו תמימי דרך׳ ר״ל בתמימות שהוא הפך עקשות ואבל אמר אחר בדרך שני יד ליד לא ינקה רע כלומר אם
יתאחד שניהם אבל יבואו הכף לפעול אם אכ״אי זה זכות תולה לו כי כל דבר תכף יקרא יד ליד והצדיק

רלב״ג ביאור הדברים׳ כן

צדקה׳ כן ימשך מזאת השגת החיים הנצחיים כי
אלה הדבר במציאות אשר הוא הקיים בזולתו בזמנות
כמו שהתבאר בכתבנו אחרונה הראשונה ואמנם מי
שהוא מרדף רעה
ורשע במדות אז
ברשעות הנה ימשך
לו מזה מקרה המות
והקפד׳ תועבת
יי׳ היא
האנשי׳ שהם עקשי
לב עקשות
יבואם תמיד אל
השבוש בגערה
ובפחות היותר
נבזות מקום ורצון

הִיכְנָא מַן דְעָבֵד
צִדְקְתָא לְחַיֵּי נָטִיר
וְדָרְדִיף בִּישְׁתָא נָטוּר
לְמוֹתָאי מְרַחִיק אֱלָהָא
לַעֲקִימֵי לִבָּא וְצָאבֵי
בְאִילֵין דִתְמִימִין
בְאוֹרְחָתְהוֹן׃ דְמוֹשִׁיט
אִידֵיהּ עַל חַבְרֵיהּ לָא
מִזְדַּכֵּי מִן בִּשְׁתָא
וְזַרְעָא דְצַדִּיקֵי מִתְפָּרְקִי

השי׳ הוא האנשים אשר ידרכו בעשותם בתמימות
ושלמות להשיג מן הטעות״ יד ליד׳ הנה הרשעות
הפתאום מיתות שיבואו מיד ליד לא ינקה האיש הרשע
מהם כי אין השי׳ משגיח עליו לשמרו מהם ואמנם
זרע הצדיקים נמלט מהם כי השגחת השי׳ תדבק
בהם לשמרם׳ או יהיה הרצון בזה בעת הרעה
הגדולות הפתאומיות שיבואו מיד ליד אשר אין אחד
נקי מהרעה הוא משחית הרשעים והטובים הנה
זרע הצדיקים הוא פרים אשר להם בשלמות השכל
הוא נמלט כי לא יוכל זה הרע למעול בשכל״

יענך בגולו לזמן רבים לבטו בהפינו אותו בדרך ישרה כטעם כי ידעתיו למען אשר יצוה את בנו ונו' ושמרו דרך יי'" או פירושו הערה שלא להרהר אחר מדותיו ית' בראותו הסדר הסדור בין בני אדם כענין צדיק ורע לו רשע וטוב לו ויניקה כמו יכרית ויאמר שנקמת הרשע אעפ"י שלא ימצא לשעתה עכ"ז מועד שמור לו וכן הצדיק אם יתמהמה בהצלחתו חכה לו כי עד יבא שכרו כי גם זרעו ימלט כענין ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם" ובדרך נסתר יאמר שצריך להשתדל בטענות המתנגד בשקידה גדולה כי לא יכריע טענותיו על נקלה אבל מעט מעט ולבסוף זרע צדיקים ר"ל מחשבותיו במה שישיב עליהם ימלט מאחיותיהם והמחשבה הנכונה כענין זריעה כי היא הכנה והשתדלות למעשה כמו שהכונה כענין הריסה על גבי חרשו קורסים"

מאירי

נֶזֶם זָהָב בְּאַף חֲזִיר אִשָּׁה יָפָה וְסָרַת טָעַם׃

קדשא דדהבא בנחירי דחזירתא היכנא אתתא שפירתא ועדת טעמאי

רלבג ביאור הדברי

נזם זהב באף חזיר כנס' הוא התכשיט האף וכאשר יונח באף החזיר הנה ילכלכו בגייתו כוכב באשפה וישחיתהו וכן האשה כשהיא סרת טעם ושכל הנה היופי בה נמאס והערה בזה לכל חכם ולכל משכיל המקלקל חכמתו מכל מדותיו כאמרם ז"ל ראיתם פלוני שלמד תורה כמה מכוערים מעשיו מקולקלי' וכן מה שאמרו כאן בתלמיד הגון כאן בתלמיד שאינו הגון כמו שהתבאר וקנה התורה והחכמה מחוללת עמו והמשלתה הוא כנזם זהב באף חזיר לו אמר שלמה הכתוב כנזם זהב באף חזיר דבר ידוע כי כשענים הדבר הוא מגונות וכבוד אעפ"י שהמקרים והתארים והתכשיטים הם יפים עכ"ז לא ישוב הכבוד כבוד והפחות חשוב כן טעם האשה והשכל הוא עם האשה והיופי והנזם הם התארים והמקרים עכ"ד מה החכם אף החזיר ונגעו לנפש האשה ולשונמה שהוא שכלה שלא תשיב יפיה והאר נפתה חשובה כמו שלא תשיב נזם הזהב באף החזיר חשוב וככבוד עכ"ל אמ הכתוב" ובדרך נסתר הכל בזה מה שאמרו מי שאמרו הכוונה ומוכן לקבל הדברים והתורה והחכמה ומטרידו בעסקי העולם עד שימנעהו מדברי תורה לגמרי"

נזם זהב הנה האשה היפה שהיא בעדר השכל היא דומה לנזם זהב שיושם במקום המגונה בתכלית והוא אף החזיר אשר הוא במשפט נמאס וכבר הישיר בזה להרחיק מן האשה הזונה אשר היא יפה כי בלא ספק שהיא סרת טעם ולזה התועלת לזה הסיקון והנטות וכרמוז בזה אל היופי והחכמה אשר הם הקשי' באמר האדם ובכחותיו הנפשיים לעבודת השכל ואם יסור מן ההשתדלות במה שהוכן לו מהשלמות הנה יהיה זה היופי וזאת החכמה מגונות במקום אחר מעונה מאד וזה כי האדם האחר הוא יותר רע מהרבעים שבהם כי בחכמתו שהוכנה לו להשיג שלמות השכל ישתמש בפעולות המגונות ולזה יפליג להרע להם יותר מהחיות הרעות"

מאירי

תאות צדיקים הוא נקשר עם הפסוק שלמעלה הימנו הן שנגלה הן בנסתר הכוונה כי הצדיק אין מתאוו להתאוות רק למעשים הטובים והרשעים כל מה שהם מקוים מפעולותיהם אינו רק עברה וזעם וכעס" ורומז גכ' שהצדיקים כר"ל מעשיהם אפילו בהתעסקם ב באמריו ובמומו הכל לתכלית טוב ולתכלית הכוונה מעלה והרשע כל מעשיו אף במעשה הטובות פועל לתכלית שאינו טוב יש מפזר נפש ברכה מונע בר שלשתן

תַּאֲוַת צַדִּיקִים אַךְ־טוֹב תִּקְוַת רְשָׁעִים עֶבְרָה׃ יֵשׁ מְפַזֵּר וְנוֹסָף עוֹד וְחוֹשֵׂךְ מִיֹּשֶׁר אַךְ־לְמַחְסוֹר׃ נֶפֶשׁ בְּרָכָה תְדֻשָּׁן וּמַרְוֶה גַּם־הוּא יוֹרֶא׃ מֹנֵעַ בָּר יִקְּבֻהוּ לְאוֹם וּבְרָכָה לְרֹאשׁ מַשְׁבִּיר׃

ריגתא דצדיקי בטבתא וסכויא דרשיעי ברוגזא׃ אית דמפזר ומוסיף טב וחסיר מתריצותא חוסרנא׃ ליה נפשא בריכתא תדהן ומן דמליף אף מלף מאן׃ דממנע עבורא באולצנא ושבקין לבעלי דבבוי וברכתא תהא לאנשין דמזבנין׃

ענין אחד ולפי הנגלה הערה על ענין הצדקה והנשיאה כי אפשר יוסיף ממונו כחסרו אותו בצדקות ומתנות לאביונים כענין כי בגלל הדבר הזה יברכך יי' אלהיך בכל אשר תעשה וכאמרו מלח ממון חסר' ואמרו לה חסר" ובספר זה המשפט מזה יחסרהו אחל מה כבר מדה" והוא ענין וחשך מיושר אך למחסור ואמרו ומרוה ר"ל משביע עבדים והעניים גם הוא יורה ולא מלת יורה באלף במקום הא ופרושו שהוא הפך כמו מענין יורה ומלקוש כלומר שמשקים של עמים נשואות אלו כמו שמעו הם נשואות למטר בערב שבריסן אדליו" ולא עד

רלבג ביאור הדברים

תאות צדיקים הנה הצדיקים לא תהיה תאותם ותכליתם ובגלל אשר יכונו אליו רק אל הטוב ואולם מה שיקוו הרשעים מהתכלית אשר כונו אליו והוא לדבר חמה ועברה כי הם משתדלים תמיד בעשיית הרשעות וכבר ב"ה זה על כל מלונת הסיר שכל אחד מאלו משיג מה שיקוה אין וזה שהצדי' ישיגו התכלית הטוב בכל אשר יעשה ולזה ישיגו השם ית' שכרו שישיג הטוב והחסידי' והרשעים ישיגו תכלית רע בכל אשר יעשוהו ולזה ישיגו הרע לעצמם · יש מפזר' הנה יש מי שמפזר ונוסף עוד והוא בעל השלמות בענין כי כל מה שיוסיף ללמד דעת לאנשים תוסיף חכמתו ובינתו כאמרם ומתלמידי יותר מכלם' ואמנם מי שהוא מונע עצמו מללמד היושר לאנשים הנה זה הענין הוא לו למחסור משלמותו כי לא עשה לו דברי היושר מהאנשים תמנע יקירתו נפש ויפקדו עליהם ולזאת הסבה גכ"ב הנה נפש ברכה הדושן ומרוה גם הוא יורה' נפש איש ברכה שיברך תמיד הברכה והתפארה בשמן

בענין תקיה דשנה ושמנה מדשן כענינות המושכלות ומי שהוא מרוה אחרים ממימיה שהשיגו מדשן החכמה הנה
הוא גם כן מורה ומלמד לעצמו כי בזה הפועל יפלגו יותר החקירה בזה הענין מצד ירידתו לבאר החקירה
הזאת להלמידים הנה מי שימנע מהשביר בר הענין יקללוהו כל העם או האומה מפני שאינו רוצה להועיל
לאנשים במה שהועילהו הש"י בו ולראש הקונה המשביר ומלמד דעת את העם תהיה לו ברכה כי הם יברכוהו
והנה לו גם כן ברכה בענין בעצמו שיתוסף בזה הפועל גם תהיה לו ברכה מהשם ית' שיתן שכרו יתחת. ואת
התועלת אשר עשה ואפשר שיתבארו אלו השלשה פסוקים לגזרה על פועל הצדקה"

מאירי

ולא עוד כי לפרשו מענין השלכה ומלשון ירה בים
והוא הערה שעם היות הגבור במדת הצדקה
והנהוגה ללכת בדרך הממוצע שהוא הנדיבות
מ"מ הברכה מקומות ראוי לנטות אחר הקצה
האחרון ובפרט במדת הצדקה וכמו שאמר הנה
יש מפזר ונוסף עוד" וכן נפש ברכה תדושן פי'
מלת ברכה מונחת על תוספת הראוי והרבוי—
ואמר שהנדיב בגמור הוא הנקרא מרוה מן ירוה
הוא לתת לכל מבקש כפי הראוי לו הרוב או ריוח
לנה ולנכרי והוא כענין שלא לחמוך על פני העניים
או כפרשו מלשון למוד והכונה שהנדיב עם היות
מוכן לתת לכל מבקש מוכן גם כן הוא שלא
לקשות מהכונתו יהבל שיהיה עם אהבתו בנפש—
לבכור כבכורתו ולצעיר כצעירתו חכם בחכמתו
וכסיל כאולתו ועל זה אמר שהוא יורה וילמד וידריך
כפי כחו כל מתכונתו להיות על צד הראוי" ובכפל
ענין נהפך ענין הנדיב הכלי מונע בר ר"ל שמונע
התבואות מלהקנות בה שום אדם" יקבהו לאום ר"ל
קללת העם עליו וברכה לראש משביר" ר"ל מזמין
השבר ושבר הוא מזון ונקרא כן עש' שהוא שובר—
הרעב והמזמין את השבר אם למכרה אם—
למתנה אם להעלות לכל אחד כפי הראוי נקרא—

משביר" ובדרך נסתר לענין החכמה כל זה הערה
לאנשים להשפיע מחכמתם כפי הראוי שזהו סוף ענין
החכם" ואמר עליו שהוא מפזר ונוסף עוד והוא זה
בלשון יש מפזר כי אין שלפזור שיהיה הענין הזה מגדל
הפזור על הטבע אם לא על דר המשל כי אם בענין
החכמה ולכן אמר בלשון מעט יש דבר אחד שפזורו
מוסיף בו לא מפזרו" וזה ידוע בענין החכמה כי בלמדו
לזולתו יוסיף לקנות חכמה יתר שכלו להשיב לשואלים
וכן שהשמיעו נאמר וחושך מיושר אך למחסור כי
השמיעו מהלמוד אף הוא שוכח הרבה ממה שלמד
וחכמתו מעולה חולדה ובענין מה שאמרו רבנו ר'
יוחנן הוא אמר לתלמידיו בואו ותפשתם בהלכה
יקין מעלות חולדה ואפשר שזהו ענין מה שאמר—
שלמה ע"ה בספר קהלת אם קהה הברזל והוא לא פנים
קלקל וחיילים יגבר ויתרון הכשר חכמה כלו' אם—
הברזל קהה ר"ל מעולה חולדה כשלא יתמיד השחזתו
והוא ענין לא פנים קלקל כלומ' כשלא לטשו פני הברזל
ואמרו וחיילים יגבר פירושו ולא חיילים יגבר שמלת
לא השמורה לפנים מושכת עצמה ואחרת עמה
כמו ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו כלומר
שלא ימותו ודעת קדושים אדע ולא דעת" כן אמר—
שסבת עכוב השחזתו מועטת שלא יוכל לגבר חיילים
כראוי לו וכל

שכן חכמה שהיא צריכה הכשר גדול כלמודה
והיא צריכה הזמנה והכנת מדות האדם הזמנה
גדולה והכנה יתרה שבהתרשל האדם בה תערה
חכמתו חולדה ושכלו שבו והכשר הוא מן ענין הכנה
ורוצה בו אם ברזל הוא כך כש"כ שצריך יתרון הכשר
במוכנים והוא ענין
האומר במכונת בל
הכנה והכל תערה
שאין עמה מלאכה
לפני כשלה ונערית
שני כי להפור
מועיל להכרה
והעדרו הכרה
הסכמה ע"ל דרך אם יום תעזבני יומים אעזבך
ע"כ" נפש ברכה תדושן ר"ל תתעבה בהצעה ה
החכמה גם הוא יורה יתפרש בו אחד משני ענינים
אשר נתחדשו לו בביאורו והוא שיתן הנדיב החכם
הוא להדרש לכל שואל ואולם לכל אחד וא' כפי ערכו
הראוי ומונע בר חכמתו יקבוהו לאום כבשיר אחרי קללם ונהפך ברכה לראש משביר"

רלבג ביאור הדברים שוחר

טוב' ר"ל שהוא טוב ודורש אותו הוא רצון השם ית'
שיגיע לו כי השם ית' ישגיח את האדם בהאיר שיגיע
אל הטובות ולזה יגיע לו כלם כפי היכולת שכוון
אליו ודורש ומבקש
למשותרע יבואהו
והוא שכבר יבא לו
הרע נהפך מה
שכוין כי הוא כוין
הרע לזולתו ויבא
לעצמו כרעתו אשר כוין
לזולתו כלכרי" בוטח בעשרו' מי שיבטח בעשרו
ולזה יחשב להתגדל ולהתנשא על—
האנשים הוא יפול כי אין ראוי לבטוח כי אם בשי' וכמו
העלה שיבא תחתיו הפרח כן יפרחו הצדיקים לעשות
פרים אשר יצמח בו מהשי'"

שֹׁחֵר טוֹב יְבַקֵּשׁ רָצוֹן וְדֹרֵשׁ רָעָה תְבוֹאֶנּוּ׃ בּוֹטֵחַ בְּעָשְׁרוֹ הוּא יִפֹּל וְכֶעָלֶה צַדִּיקִים יִפְרָחוּ׃

דְמַקְדֵם טַבְתָא מְעַיֵין בְעוּתָא וְתָבַע בִּישְׁתָא אַתְיָא עֲלוֹי׃ דְמַסְבַּר בְּעוּתְרֵיהּ הוּא נָפֵל וְאֵיךְ טַרְפָא צַדִּיקֵי מַפְרִיחִין׃

שוחר טוב מלת טוב הוא שם דבר לא תאר ודרישת הדבר וחקירתו בזריזות תאמר בלשון שחר כי הוריז בדרישת
אף זה הדבר משנו עליו בשחר אלקים אלי אתה אשחרך" ועל זה הדרך יבא ענין נקור משרת בקר ומזה ושחרתם
ויקחם כענין דרשתי בזריזו' ולא מנחתם אלי אתה אשחרך אדרשך בזריזות מי שהוא דורש בזריזות ומתעמל
בחריצות על מעשה הטוב יבקש רצון ר"ל ימצא עזר אלקי למלא תאותו ורצונו כלומר יבקש תאותו וימצאנה ונהפך
זה דורש רעה והוא המתעסק ומשתדל ברעה תבואנו" ובדרך החכמה יאמר שהחוקר במחקר הטוב והנאות
שיגיע המכוון כלומר יבקשנו וימצאנו והקפך ההפך" ולא עוד לפרש דרך פשוטו הענין דבר המוסר כלומר שוחר טוב
הוא שמבקש רצון האל כדרך שבני אדם אומרים על מי שיזדמן לו אי זה דבר טוב לאו אי זו הצלחה לטוב לו השם
היום שלא שם הכונה אמר בענין הטוב שוחר בענין הרעה אמר דורש לפי שיותר צריך השתדלות ועמל להשיג
הטוב והרצון מלהשיג הרעה והרשעים כמעט דרישה תבאם והשתדלות הוא לטוב ע"כ" בוטח בעשרו' בעשרו
העבירה שאין לאדם להסיר בטחונו מהאל יתעלה בבטחונו

ואמר בוטח בעשרו על שאמר יסור לבו הוא יפול ממדרגתו והצדיק שהוא בוטח בה' לא יתעלם ולא בעשרו יפרח כעלה כלומר ימצאו ויגדלו יום יום. ובדרך נסתר הזהיר המתלמד להשתדל ללמוד מפי רבים ומהם ולא יבטח בעשרו ר"ל בחכמה הטבעית ובקנית החכמה ובחדוד שכלו. ורבותינו ז"ל אמרו בפרוש שלפסוקים כל תורה שאין לה אב אינה תורה וכל הבוטח בעשרו ובמה שקנה מעצמו יפול ממעלתו בתשובתו ובטעותו מן הדרך והצדיקים המשתדלים בלמודם לקבלו מזולתם מן הגדולים הם נקיים כמו העלה יפרחו כלומר שיהיו גדולים על הסדר וישמר מטעות מן הדרך היושר כדרך שהפרי נשמר על ידי העלה"

מאירי

עֹכֵר בֵּיתוֹ יִנְחַל רוּחַ וְעֶבֶד אֱוִיל לַחֲכַם לֵב׃ פְּרִי צַדִּיק עֵץ חַיִּים וְלֹקֵחַ נְפָשׁוֹת חָכָם׃

עכיר ביתיה ירית פוחא וסכלא יהא עבדא לחכימא פירוי דצדיקי אילנא דחיי ומקבלא נפשי חכמתא רעיתא׃

רלב"ג ביאור הדברים

עוכר ביתו העוכר מדימות לאלדסו להדרו ולהשתדל במלאכת ביתו ובעבודת נחלתו והמתרשל בזה וכן הכסיל המאכל ממונו בהבלים ינחל רוח כלו' נחלתו תכלה כרוח ועבד ר"ל שהוא שם דבר מלשון עבודה כלו' נחלת האויל ועבודתו הנגיע לבד יחכם לבו לסבלותו או לעבודתו ישכר עם ויימכר כל אשר לו בזול והפקח המשכיל יקנה ממונו בלא קנין ולא ירבה במחיר" וזולתי פירש שהאויל יהיה עבד לחכם לב כלומר שלרוב עמלו ימכר לו לעבד" ובדרך נסתר אפשר שרמז בעוכר ביתו מה שרמז בשכר אחרו כי החנף מטיל בבית ובעיר וינחל רוח כי ימות ולא בחכמה וחכם לב השומר ביתו מן השכרו יכניע האויל להיות לו לעבד ויסר אל מלך ויוכל" פרי צדיק שאמרו פרי צדיק כפרי עץ חיים כי הצדיק עצמו הוא כעץ החיים ר"ל כמו שהעץ מוציא הפרי בעתו והוא עקר הטובה כן הצדיק נותן פריו בעתו ופריו הוא החיים הנצחיים והוא התכלית השלמות האחרון והוא עץ החיים אשר

עוכר ביתו ר"ל שהוא משחית ביתו ר"ל כמון בסמן הגוף ואיברייו וכוונתו הנפשיות עד שלא ישתמש בהם לתועלת המכוון בהם הנה הוא ינחל רוח והבל כי אין בו התועלת והיה מושכו עצמו מלעבוד שכלו במכוון בו ישוב עבד לזולתו ר"ל שכבר יהיה האויל עבד לחכם לב או ירצה במלת עבד שם מקרה והרצון בו שיגיעת האויל ועמלו אשר עבד בו יהיה לחכם לב כאמרו יכין וצדיק ילבש" פרי צדיק עץ חיים ר"ל כי הצדיק ינחיל החיים הנצחיים ומי שהוא לוקח ומושך לעבודות הנפשיות האמתיות כדי שיעוררו בהם אל השכל השגת אלו החיים הנצחיים הוא חכם' או יהיה הטעם כפשוטו ויהיה פרי צדיק הוא עץ שיתן חיים וזה כי לא די לצדיק שיקנה החיים לעצמו אבל יקנה אותם לזולתו והחכם הוא לוקח נפשות האנשים ומושך אותם לעבודת השם ית' שיקנו בה החיים הנצחיים" הן צדיק בארץ ישולם

אשר התמידות אכילת עץ הדעת מונעת אותו והוא עמו כי טוב אכול ממנו וגו' ופירושו טוב שתשימהו מאכלך והוא מי שהוכח סעדתו עליו ומשביע עצמו ממנה יותר מדאי כי זה ימיתהו וימכתהו מאכולת עץ החיים אשר פריו מתוק לאשר חכו ממתקים וכלו מחמדים ואכל וחי לעולם" והעני שהחכם משפיע עצמו שישפיע מן חכמתו לזולתו והוא אמרו ולוקח נפשות חכם ולא לקח מעבדים קונה וקונה על אחד מהפעמים אשר הוזכרו רונה בו מחדש ומעלים הנפשות הוא המולד הוא המחדש הוא המעמיד קוניהם כאמרו ואת הנפש אשר עשו בחרן ספו' קנו' ואמר שדרך החכם ומחוקו הוא לחדש נפשות להשכילם להיותם אבל כנולדים בדומה' זהו אחור התפוק והכנה בו אחד עם הנסתר' כי אינו הכונה לאמר שיש יתרון לחכם מן הצדיק כי פרי הצדיק הוא עץ חיים כלומר שהשכר נפשו והזכה לאור באור החיים וחי לעולם אבל החכם משלים עצמו ונפשו ונפש זולתו ולכן אמר ולוקח נפשות בלשון רבים ע"כ" וזה כשישפיע לזולתו מחכמתו ע"כ"

רלב"ג ביאור הדברים

הֵן צַדִּיק בָּאָרֶץ יְשֻׁלָּם אַף כִּי רָשָׁע וְחוֹטֵא׃

בקושטא צדיקי בארעא מתחסין ורשיעי וחטאי סייפין מן ארעא׃

הן צדיק בארץ הנה הצדיק לא יספיק לו קטן הקיים הנצחיים אבל יעמוד בשלום בהיותו בארץ אין ספק רעה לנגד עמו וגם כאשר רשע והוא חוטא חטא מה עכו' יעמוד בשלום בארץ כמו שהרחק מקושטו שהתחבר עם האחר שהיה רשע וחטא בזה והכלל הש' מהרע בשקמו עליו חיל הרע בעבור כי נמצאו בו דברים טובים כמו שנזכר בספר דברי הימים' וכזה תמצא בדוד כשחטא בדבר אוריה החתי אמר לו הנביא גם ה' העביר חטאתך לא תמות לפי שכל פשעותיו זולתי זאת היו בתכלית השלמות כמו שזכרנו שם' ולזה מצאנו שכעונש שאול יותר ממה שכעונש דוד והיה חטא שאול יותר מעט אלא שלא עשה מהטובות כל כך כמו שעשה דוד רוב פשעותיו בלתי ההנהגות על היושר מי שהוא וגו'

הן צדיק בארץ' הערה התוריית שלא ניחס לאות במקום ית' ברצונו העדר הסדור כמו אדם בעמון צדיק ורע לו רשע וטוב לו כי מועד שמור לכל וקהל אל אמונה ואין עול' ועל כן אמר הנה הן צדיק בארץ ישולם' ר"ל הן צדיק יקרוהו פגעים ונסיונות בנפש ובגוף ובכרוש ישולם בהם על המעט שחירע מן החטא לבעבור שכבר לו חיים נצחיים לעולם הבא באין סיג ומסך מבדיל' כל כן הרשע והחוטא ר"ל המתמיד לחטוא והעושה בפועל רשעתו שישולם על מעשיו הרעים למועד שמור ומה שתרחק מהצלחתו בהצלחות המדומות הוא גב' התשלום על המעט שעשה מן הזכות מן הפועל הטוב כמו שנודע בדברים הנריים ידועים על הדרך שזכרנו במאמר הגדול במסכת אבות' ומלת ישולם מענין השלמיון מלשון לא שלם שנה קאמרי' נשלם שנך ושלמו ימי אבלך' וכל חכמי ישראל וכבר מלבו מן המעשה ושלם את הבית' כי שר' כמשל' ישר' שמש' ל' עמו ושל' אותו בראשו וכן

אפשר לפרשו מטעם שאם השכן לא עמו ושאם השלימו את יהושע ומלאכיהו ג״כ מן הקדוש ושלא כזכר שם פועל וירא מענה הוא ישוב ונמלא שם הכבדים היה אפשר לפרש הפסוק כדרך נסתר ואלא שסוף הפסוק אינו כאשר עמו ולפירוש הראשון אפשר שמלת נחרץ דבקה עם הצדיק והרא האדם בשלמות המדות ומשול״ מן השלמות האחרון כדיק נחרץ כלומר שכל כלקיתו בטעם השלם הוא וכל יתרונו היות השמש ואם הוא ישוב וינמל נחסרונו ינה נם הרשע אשר יחסר כל בו״ לו אם הכותב ועל״ זה פי׳ בטעמן הכל שהרע קין ואם הכל ששנה ירא אל מנחתו הרע קין ובחרן שאם אף כי קין שהרע שהאל ית׳ ישעשעו על הרינתו ע״כ״

מאירי

אהב מוסר אהב דעת ושונא תוכחת בער׃ טוב יפיק רצון מה׳ ואיש מזמות ירשיע׃ לא יכון אדם ברשע ושרש צדיקים בל ימוט׃

דרחים מרדותא רחים ידיעתא וסני מכסנותא בורא הוא׃ טבא מן דקביל רעותא מן אלהא ונברא רשיעא רשעא תרעיוהי לא נתקן׃ בר נשא ברשעתא ועקרהון דצדיקי לא נזועי׃

אוהב מוסר המוסר והתוכחת נאים על שלמות המדות והדעת על שלמות השכל ובער על נעדר הידיעה והיותו נסכל מן החכמה כנזכר מלשון בער שהוא הרגנס בהמה וכלעו משכילי׳ כי הוא נסכר בל ילין נמשל כבהמות׳ וידוע ששלמות המדות מבוא ושביל לשלמות השכל ולכן אמר אוהב מוסר אוהב דעת ר״ל מפתים דעתו להדבקה בו ולנפשו ואין ישיג אחריות חיים ושכחו והוא שונא התוכחות יאמר בער ונעדר הידיעה וזהו כאומר לפי הנסתר׳ והכונה בו דברים פשוטים שהמוסר והתוכחה שמות נרדפים ומי שאוהב התוכחות אוהב לקבל עצמו ולסדר עצמו על אופני הקבוצה ישרה ובעלה יתעלה וכבוד ולמצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם והקפך הפך׳ טוב יפיק רצון׳ לא יכון אדם ברשע שמים דבקים מורים על ענין אחד׳ יאמר שהטוב ר״ל בעל המעשה הטוב יוציא מה שיפיק בו רצון מה׳ כי ימצאהו האל כנכרו להפיק רצונו ולמלאת תאותו

רלב״ג ביאור הדברי׳

אוהב מוסר מי שהוא אוהב מוסר במדות הוא אוהב דעת זה ממנה שיישירהו לשלמות המושכלות ולזה הוא מבואר כי מי שהוא שונא התוכחה וכמפקד ממנו השלמות במדות הנה הוא בער מ יפסק ממנו שלמות המושכלות גם כן׳ טוב יפיק האיש הטוב יוציא רצון מה׳ כי השגחתו דבקה בו עם שרצונו רצון הש׳ כמו שקדם ואולם איש מזמות הוא האיש המגמה יחזר מחשבותיו לחטוא בהם כאמרו כי זמה עצו הנה ירשיעהו הש׳ ויחייב אותו בשיביא עליו מקרים במדה שמדד׳ לא יכון לא יכונן בנין האדם שהוא ברשע ולא יעמוד כי מעשיו הנה ישקית ואמנם שרש הצדיקים לא ימוט אך יתקיים ויעמוד תמיד׳

ואיש מזימות ר״ל מחשב ומרהפך במחשבותיו ירשיעהו האל ר״ל יעמידהו על קץ הרשע כנזכר ממנו כל תאותיו כי לא יכון האדם אשר ברשע ר׳ ובפעולת הרשעות ולכן שרש צדיקים ר״ל התמדתו וגדולתו על מעשה הטוב לא ימוט שלא יקבל הנמעו עלוי׳ ובדרך נסתר הרא׳ השלם טוב כלומר שהשלם כל פעולתו והשתדלותו בהפיק רצון האל׳ ומס״ שכמלת מיוח׳ פירושו יפיק רצון והמכוון מאתו שהוא שלמות השכל שהוא תכלית המדרגות והאחרונה שבהם ויגולל עצמו מכל עסק זולת׳ המכוון׳ ואיש מזימות ר״ל שמוקר לבבו ומחשב ב בטעמי השלם ירשיע ר״ל יקימה כטעמן ולא ימלט רשע את בעלו וסימך לו שבוזת ההלכה לא יכון אדם לנגד עיני האל ושרש צדיקים ר״ל השורש האמתי והעמוד אשר הבית נכון עליו לא יכון לעד לעולם׳

אשת חיל עטרת בעלה וכרקב בעצמותיו מבישה׃

איתתא כשרתא כלילא דגברא ואנתתא בהתא היך מלטיתא בקיסא היכנא מייברא גרמיהון דגברא׃

רלב״ג ביאור הדברים׳

אשת חיל׳ הנה האשה הזריזה במעשיה היא עטרה לבעלה ואולם האשה המתעצלת במעשיה היא מבישתה אותו והיא לו כמו הרקב בעצמותיו שיבלה אותם והנה רמז כזה אל האשה המשרתת השכל נשתכן לו מ המקומות מה שיסתר לו נחקירותיו ואם לא תהיה נשמעת לו אך תהרס אותו והיא מתאחרת ומששת הנה היא לו כרקב בעצמותיו כי היא תמנע ממנו השלמות׳

אשת חיל׳ רצה בו שאשת החיל הבעל הוא יר׳ ככבד ויתעטר בה והמבישה היא כרקב בעצמותיו שהוא חולי שאין לו רפואה׳ והמבשה נאמר על אשה כלתי נשמעת לקול בעלה אבל שהיא מסרבת בדבריו ורוצה בו שהיא מבישה אותו מסברו מטעמן ואל תבטח מסברי׳ וכבר הזכרנו למעלה בפסוק אשת חן תתמוך כבוד קנת המדות המיוחסות לנשי החיל והפך כאשר שאל המלך לאחד מחכמיו ספר לי את הראויות לגנה מן הנשים השיבו המורדת על בעלה המתפארת בפעלה המסתתרת בנכליה המתנשאת כאשר אין לה המתחזקת בסכלותה ומתרפה במצותה המוקרת נעוריה היוצאת לרוב מקר המשתדלת להרוס ומתרשלת לבנות האומרת הבא ונאכל ונשתה ע״כ׳ ובדרך נסתר כבר רמזנו שהחומר הנאות והמוכן הכנה טבעית לקבל הצורה על כל נאות ידמה לאשת חיל והפכו לאשה זונה וסוררת ואשת מדינים וכעס׳ ובדרך כלל נמשל לאשת איש אחד התאוה ותמיר בו בעלה הראשון ותפתהו בחלקת שפתיה ותמשכהו בכבלי רשתה ובחבל ענף אמרותיה׳ וכן החומר תמיד פושט צורה ולובש צורה כמו שנודע לחכמי הטבע׳ ולכן המשיל הקדם בזה הספר החומר הבלתי נאות לאשה זונה והנאות לאשת חיל׳ ע״כ

מאירי

מחשבות צדיקים הנגלה בפסוקים אלו דברים
פשוטים ואמר שהצדיק לא די שלא יעסוק מעשה רע
אלא שבענין מחשבתו לא יעיר שום דבר רע. אבל כל
מחשבותיו משפט וכדק [?] לא די שיעסק ר״ע
אלא שהוא מכין
כל מחשבותיו לרע
ומשתדל להזיקם
לפעול בתחבולות
ובערמות וכל
דבריהם לארוב דם
להזיק לגם אדם
בכל כח ועמן ש
שיוכל עליו" ופי
ישרים ר״ל דבר
ישרים דבר עליהם
יצילם מהם על
שהאל יהפך ר
רשעים ואינם
לשעתם ובית צדיקים יעמוד לעד לעולם"
ובדרך נסתר כבר נאמר עמן שם אלה
הפסוקים ר״ל מחשבות צדיקים
ודברי רשעים למעלה בפסוק באין תחבולות יפול
עם והענין בעצמו בפסוק השני באמר שהטענות
מופתיות הכוזבות אשר יעלו עליו בפנות המקובלות. אין
להם קיום והעמדה כמו שכבר התבאר ובית צדיקים
יעמוד ר״ל בנין התורה ויסודותיה בסודות הספורי
התוריות שבה נשאר קיים ועומד לעולם על דרכי מופתיהם וטענותיהם"
לפי שכלו כבר באמרו בפסוק
אם תבקשנה ככסף שהשלמיות אשר בעבר הראשון שלמיות הקטן והעשר' והשם שלמות בגבורתו
ובריאותו ויופיו ועושרו ושלמות התכונה לחבריו' והשני שלמיות המדות' והרביעי שלמות החכמה

מַחְשְׁבוֹת צַדִּיקִים
מִשְׁפָּט תַּחְבֻּלוֹת
רְשָׁעִים מִרְמָה: דִּבְרֵי
רְשָׁעִים אֱרָב דָּם וּפִי
יְשָׁרִים יַצִּילֵם: הָפוֹךְ
רְשָׁעִים וְאֵינָם וּבֵית
צַדִּיקִים יַעֲמֹד: לְפִי
שִׂכְלוֹ יְהֻלַּל אִישׁ
וְנַעֲוֵה לֵב יִהְיֶה לָבוּז:

מַחְשְׁבָתְהוֹן דְּצַדִּיקֵי
דִּינָא מַדְבְּרָנוּתְהוֹן
דְּרַשִּׁיעֵי רְמִיוּתָא: מִילֵי
דְרַשִּׁיעֵי כְּמָנִין לִדְמָא
וּפוּמְהוֹן דְּתְרִיצֵי מַפִּיצֵי
לְהוֹן: אִתְהַפְּכוּן רַשִּׁיעֵי
וְלָא מִשְׁתַּכְּחִין וּבֵיתְהוֹן
דְּצַדִּיקֵי יְקוּם: גַּבְרָא
מִשְׁתַּבַּח לְפוּמָא
דְּסוּכְלְתָנוּתָא וְחַסִּיר
רַעְיוֹנָא יְהֵוֵא לְשְׁטוּתָא:

רלב״ג ביאור הדברים

מחשבות צדיקים' אין כל מה שיחשבו בו
הצדיקים הוא דבר ראוי אבל גם
מחשבותיהם משפט וברשעים הוא הפך שגם
תחבולותיהם אשר
ינקמו מהשכל
נאופן מה הם
מרמה" **דברי**
רשעים"
מה שידברו ה
הרשעים הוא לרע
אשר בתחבולות כאלו
תאמר לארב דם
לשפוך דם נקי ו
ואולם דברי ישרים
הם נהפך זה כי הם
להציל הנקיים
מהשפכות דמים"
הפוך רשעים ואינם' הנה' יהפך רשעים ואינם
במעט זמן ואולם הצדיקים הם בהפך
זה כי ביתם יעמוד ויתקיים והוא זרעם
ואין צריך לומר שהם בעצמם יעמדו ויתקיימו כי
גם זרעם יעמוד ויתקיים כאמרו ולא ראיתי צדיק
נעזב וזרעו מבקש לחם"

מאירי

והשכל ורמזו על תכליות השנים הראשונים ומיעוט
ערכם" והאריכו שהשני עם היותו שלמיות כבר אין בו
תכלית המכוון והיה שהשכל הוא עצמו הוא הרביעי והוא
הראוי להלל על התהלל בו כמו שאמר הנביא אל יתהלל חכם
בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו ואל יתהלל עשיר
בעשרו" והכוונה
בזה שם מחכמה
שהיו אנשי הדור
ההוא מיוחסים
לעצמם בזמירם—
ותורת יי׳ אתנו כלומר מסודרי ההשגה באופן הישר
ואמר שהחכמה ההיא והגבורה והעושר אין בהם
להתהלל ולהשתבח ואין לי ית׳ חפץ בהם כי אם בזאת
יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי" ר״ל השכל בתכלית
מה שאפשר לשכל האנושי להשיג ממנו ולשיגו מן הנפרד
והוא השגת אמתתו ואף גם זאת לא כידיעת כל מציאותו
כי לא יוכל להשיג בשעור דק כאומר לך אחר השכלים
אשר למעלה ממנה המדרגה אי אפשר לשכל האנושי להשיג ממנה כלל רק ההשגה הראשונה אלא שמצאנוה במציאותו
ההשגה הראשונה ר״ל שהם מצויים אשר להשיג בדרך המופת בהקדמות נבדקות ואמתיות ועל זה אמר בזה
שתי מלות ר״ל השכל וידוע אותי' השכל מה שבכחו להשכיל וידוע אותי" ועל זה אמר הנה שהשכל אין מקום רק
לפי שכלו לא לאחר הקדמים ולכן נעוה לב ר״ל מעשה השכל יהיה לבוז באחריתו וזהו המכוון בכתוב והנגלה
ממנו דברים פשוטים והוא שבהיות האדם משכיל וכן יהולל מאחר מהם שבני אדם יקבלו תועלת ממנו בשכלו
בהבנתו ובעצתו מעורף לשיותם מכריזים מעלתו ותכונתו והנפך להפך" **טוב** נקלה' הערך הזה הפלגו
שלמות העושר ושלמות התכונה הגוף כדרך שהשתדל בהם ר״ל שהשתדל בקטן והתמדת בריאותו לא יעמוד
הגוף וזה ממה שידוע שהאדם לפי הזכות אמרו צריך השתדלות רב בהכנת מזונו ומלבושיו ודירתו והתמדת
בריאותו ושלמותו' ועבד בכאן פירושו מלשון עבודה ובהמה" ונקלה הוא הפך מתכבד" ר״ל לא נקלה בעצמו הלא
שהוא נקלה בעצמו וכבוד ומעמיד עצמו במדות נקלה בהתעמלו לעבוד עבודתו ממי שהוא מתכבד ומייקר עצמו
לבלתי השתדל בקטן והוא חסר לחם" או יפורש ועבד לו כמשמעו והוא הערך שלא יטען אדם מכל וכל על
מלאכת עבד ושפחה רק בעצמו ירלה ובלוטו ישימו לבם יבין ומשל הקמון ענין הבעל דומה על פני האדמה
ורוב על אחד דמייר בכפי משכנו לשתור ואמר טוב נקלה ועבד לו ר״ל שיקלה עצמו במלאכתו עם היות לו עבד
ושפחה שאפשר להשליך יהבו עליהם ממי המתכבד וחסר לחם" ויש לו לעצמו כלו טוב נקלה ועב' לעצמו ממתכבד וגו"

טוֹב נִקְלֶה וְעֶבֶד לוֹ
מִמְּתַכַּבֵּד וַחֲסַר
לָחֶם:

טַב גַּבְרָא דְּלִילָא וְעַבְדָּא
אִיתְלֵיהּ מִן דְּמִתְיַקַּר
וְחַסִּיר לַחְמָא:

רלב״ג ביאור הדברים

לפי שכלו' הוא שהמשכיל יהלל לפי שכלו כי החכמה
מפורסמת לבני אדם כלם וכלם כבחפים אותה כמו
שזכרנו במה שקדם' ואמנם מי שהוא מעוות
השכל ר״ל שהוא
טועה במחשבות
יהיה לבוז כי גם
יעמוד במעשיו
ובפעולתו מפעט
שבוש דעתו אבל יענם הא המתכבד עמו ויתענה
הנה לזאת הסבה: **טוב** נקלה' טוב כי מי שהוא נקלה
ועב' לעצמו לעשו' עבודותיו בביתו ובשדה
כדי שיספיק טרפו ממי שהוא מתכבד ורוצה
שיעבדוהו אחרים והוא חסר לחם כי הקלון אל
הראשון סופו לכבוד והכבוד אל השני סופו לקלון"

והדרך האחר שיוסף לומר לפי מה שאמר לפי שכלו יהלל איש כלומר שבח האדם אינו רק על אמונות האמונה
ואמר טוב נקלה ועבד לו כלומר על כל מחשבה מחשבתו אחר בריאתו אותו עם והלא יהיו לו כלומר וחסר לחם
ידע עשיר ולא מצא ייקבר כמו שיתבאר" ומדרך הלשון להקרא הדבר שלבד מחשבה בגוי אדם הנקרא
האלהים אלקים שלבד מחשבת שבליבנו" וקרא המעשה דינים שלבד מחשבת האמון כי אדם הוא הנפש
שאלקים אותו נפש עולי" וידוע שנבוכדנצר קרא המסכן ישוב המלך הזקן ונבל לו ואין אבנים בהמיתו
לב מרי כי הוא צריך לו לעשות מלאכתו לפי הצורך הקבר מעמידת נפשו אבל שישים לעבד לו ממנת חדית
ידו להשתמש בו למה שירצה ובלעדיו לא ירים איש את ידו ואת רגלו רק כפי מה שירצה הבורא עלו מזונו ולזה
הסבה קראו עבד מצורף אלקיות בו מדת העבד עבדו בהפקר מאחר לזה וזה שצריך לו פריצת שצריך לו
כמו שנקרא נבל לזה הסבה במשלו הקדם כבעם ואמר שזה שנבוכדנצר על המלך הזקן המשתית שנלו
נאמר הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המות על אשר השיב לעבד לו טוב וקרוב לו לשבוע יותר ממי
שהוא מתכבד ר"ל בעושר ונכסים ושאר ההצלחות המדומות וקראו מתכבד מפני שאין לשום על אלו כבוד
אחר לפי שאינם הצלחות אמתיות והכבוד המיוחס להצלחות האלו לא אמתיות" וחסר לחם" ר"ל חסר
החכמה והשכל המעמן לבו לחמו בלחמי"

מאירי

יודע צדיק נפש בהמתו ורחמי רשעים אכזרי:

ידיע צדיקא נפשא דבעיריה ורחמיהון דרשיעא נביותאי

ר"לבג ביאור הדברים

יודע צדיק הידיעה תאמר על פנים שונים תאמר על ההכרה בעמן ידיעת הדבר ולא ידע יענק וקם לא ידעו' ידעתיך כל תוכל" ופעם תאמר במקום השגחה והבחנה טרם ידע את ה'" ופעם תאמר במקום הברה הידעתם את לבן מודע לאישה ומזה אשה יודעת איש' וידע אדם מגד לשון נקיה לקח המכוון בו בלשון הברה 'לי' ומזה עץ הדעת טוב" ופעם תאמר על הגדלת האדם והאמירה ם ידעתיך בשם' כי ידעתיו' אם ידעתיך מבכר" ופעם על ההרגש התאותו שואה לא ידעו ופעם במקום השגחה מה אדם ותדעהו" ופעם במקום שכל לדעת את ה'" ופעם במקום מעשה טוב הלא היא הדעת אותי ופעם במקום שמירה והבחנה וידוע אלהיו וצדיקים הקרובים מעשה דרכו יודע ולפי הנגלה באורו הנה עטן השגחה" ובהמתו רמז לבהמה אדם ובהמה תושיע ה'" וכבר ידעת מה שאמר ז"ל כמו אדם ערומים לבהמה והבונה הערה על מדת הרחמנות כלומר שהצדיק מעיין ומשגיח בעניני העזר ומשהדל

יודע צדיק הנה' יודע נפש בהמתו ומשגיח בה שיהיה לה מזונה הצריכי לעמידת הגוף והרצון בנפש בהמתו הנפש הבהמית שהיא לאדם במה שהוא בהמה לא במה שהוא אדם' ורחמים מי שירחמהו' הם שונים על הגוף שלא למנוע התאוותיו הוא רחמי אכזר כי הם ישחיתו נבלו הבהמיות

רשעים אכזרי ר"ל רחמי אכזרי כלו' שאינם מרחמים עליהם כלום 'או כפרש בהמה ממש מדרך הפלגה יאמר שהצדיק משגיח אף בבהמתו והרשע אכזרי אף על הכמים שיש לו ר"ל על רחמים 'לא אמר הכתוב ולפי הראשון שאמר המחבר יש לפרש ורחמי רשעים אכזרי שאף ר' כשירחמו על הדלים יעשו זה להתגדל עליהם ולהבזותם ולא יעשו הצדקה בכוונה" ולפי הטעם ר"ל שאף כשירחמו על בהמתם מצד אחד יאכילוה הרבה ומצד אחר יטעינו אותה משא כבדה או יכריחוה ללכת מהלך רב כמוס א' ונמצאו הרחמים אכזריות" עכ"ל" והדרך הנאות הוא הנפש הקיימת בבהמתו ויודע מעמן ההנחה והתבונה כלומר שלא ימיתה לגמרי רק משגיח ומתבונן בטעמה להניחה כפי הצורך הקבר כמו שמעלת אומר האדם יקר על מעלת חומר שאר בה"מ להזדככו יותר כן מעלת חומר הצדיק יתרה על מעלת חומר הרשע ולזכות חמרו לזכותו יעזוב המותרות ויניח נפשו ותאותו כפי הראוי בחקה וזה חמלה ורחמים על הנפש אבל הרשע לגסות חמרו ולהשתקעו בהמשך אחר טבעו ומנהג בתאותו לא ישבע לעולם ומתמיד ברדיפת ההצלחות ומייחס זה לרחמיו על נפשו והנה רחמיו אכזריות" וי"מ יודע מעמן ברייתה וסברה כמו וידעו בם את אנשי סכות ונפש מלשון התאוה כמו אם יש את נפשכם כנפשך שבעך כלומר סבורתו ומשבר תאות הנפש הבהמית להספיקה במה שראוי לחקה בלבד והכל שלא לעטן א' "לא חמד הכתוב" ויל"פ המחבר כי אכזריות הרשע הוא מגדלי הא' שלנפוף הוא שכר שכרו ומחסר ממונו כרדפו אחרי התענוגי והב' כי בהכרח יגיע עדי אולתו והג' כי שבר על מעותו וכוונת הערה שאמר קדושים היו ר"ל פרושים וזה עד' ובטן רשעים תחסר עכ"ל" עובד אדמתו' הכוונה הערה ימדיע להיות האדם זריז ומזורז בהקנין עטה קטנו ויניח כי בהשתדלותו ובחריצותו בעזר הא-ל ימלאו פטו ארצו תבואה ומרדף רקים לעמוד עמהם בבית המשתאות ובבתי השחוק ושאר המקומות הדומים להם שבהדיפת ההצלחות ומהרס להקנין כספיו ויקטין חסר לב ובלשון מלת מרדף במקו' רודף כמו ומרדף בדקה יאחז ורדפה את מאהביה' והכונה בו שלא יתרשל ולא יתעצל בהמכנשו מן התלמוד בנקישי הכנעה והסרון מזון הסבה הטבעית ומזון מזונו אלא כי ברוב חריצות והשתדלות ישיג המכוון והוא אמרו עבד אדמתו ישבע לחם" והוא בעמו משל חכמי המוסר על זה ברוב העבודה יתקן האדם הארץ שוממה ומלחה ומולידה והצמיחה כמו שהכתוב למעלה והתבונן במה שאמר עבד אדמתו ולא אמר עובד אדמה

עבד אדמתו ישבע לחם ומרדף רקים חסר לב:

דפליח בארעא ישבע לחמא ודרדיף סריקותא חסיר רעיונא הוא:

ר"לבג ביאור הדברים

עובד אדמתו' מי שהוא מתעסק בעבודת שדהו עם היות שהוא נמשך אחר עסקות מלאכתו יהיה בו כחו הנאמר שהם הוא עובד אדמתו ישבע לחם אך מי שאינו מתעסק בעבודת שדהו אך הוא נמשך אחר סברות רקים ופחזים לא די שיחסר לו לחם אבל גם הוא עם זה חסר לב ודעת"

מאירי

חמד רשע מצוד רעים פי' הנה רשעים מלשון בית מצודות עמס מצודתם נגעים ובצורות או מצוקות או מצודות שנפלו בהן הנגעים ונקיות ביתם חוזק בעמקים לא ידמו בעצמם ההתפשטות הזמנים הרא נגעים על כל מחשבתם מעלו ואמר שהרשע חומד לדור במקום רשע ר"ל להתדבק עם רשעים ואין להבדיל עם פועלי און או שיבאו הם לביתו ושרש צדיקים יתן ההר כלומר יתן פריו

רלב"ג מאור הדברים

חמד הרשע מצוד הרעים אשר יתחזקו בו לעשות הקחמסים כדי שיתחזק לעשות מלאכת הרשע ואולם הצדיקים לא יצטרכו לדבר מאזן יתחזקו בו כי שרש הצדיקי יתן מה שיתחזקו בו לעשות מלאכתם במדות ובעיון וזה מבואר במעט עיון כי השרש שאמר מהם מאמר הראשון והמושכל הראשון

חָמַד רָשָׁע מְצוֹד
רָעִים וְשֹׁרֶשׁ
צַדִּיקִים יִתֵּן׃ בְּפֶשַׁע
שְׂפָתַיִם מוֹקֵשׁ רָע
וַיֵּצֵא מִצָּרָה צַדִּיק׃

רְאִיב רְשִׁיעָא מְצַדְתָּא
בִישָׁא וְעִקָּרְהוֹן דְּצַדִּיקֵי
נִתְקַיְּמִי׃ בְּחוֹבְתָא
דְשִׂפְוָותָא מִתְקִיל
בִישָׁא וּפָלֵיט צַדִּיקָא
מִן עַקְתָא׃

להתחבר עם הצדיקי לא על עד יתכונן בשיבה עכ"ל כל זה הערה להזהר מן חברת הרשעים כי חברתם תמיד עמו מי הוא וחכמי המוסר אמרו המופת על האיש חבירו לו ואם תרצה להכיר האדם שאל מי חבירו עכ"ל ועוד אמר לדוד כשאלו לדעת אנשים כמו ואת ערוכיהם התחבר ואת ויתטובן הלך כלומר הדע והתבונן מי ומי הם מתמידים להתערב עמהם להיות חבריהם אתם ובזה תדע הכונתם״ ובדרך נסתר הרא הנה מצד רעים שהוא מסכן הכחות הנפסדות כי הטבע נמשך אחר הדברים החמריים אבל ושרש צדיקים יתן פריו ופנה למעלה עמו ולבו להתהלך לפני ה' בארצות החיים ויש לפרש הפסוק על הרשע ויתן כמו יעזוב כמו כדי יתן ריחו כלומר שהרשע חומד מצוד רעים ושוב שרש צדיקים ולא עוד לפרש מצוד מעשים מלשון עד כלות הכפור נחזיים במצודה והכוונה שהרשע חומד לגזול ולחמוס אבל הצדיק לא די שלא יגזול אבל דרכו ושרש צדיקים דרכו לתת ולא לגזול והכוונה בן הערה שמר מלגזול החמסים והזדון במעשות לאבותם ולראוי בדרכי הצדיקות כו' וזה על כל רשע ולא ישלם והצדיק לא די שלא יקח ולא יגזול אלא חונן ונותן עכ"ל בפשע שפתים הכונה הערה להיות האדם שומר פיו ולשונו כי הלשון ידועה אחד הכשלון ובהכשלת הכבד רעה גדולה אל המדבר ואמרו חכמי המוסר ושומר פתחי פיך שמור הלשון כי מות וחיים ביד לשון הרבות אומר הרבות מכשול ופוקח והשתיקה ריוח והצלה מתיקה על זה ואמר שבפשע שפתים ימצא מוקש רע אל המדבר והצדיק נשמר בשפתיו מזה ונשמר מצרה ונו ולא בעמן שומר פיו ולשונו וגו' ובדרך נסתר הערה לשמור פיו ולשונו מהמכשול יחם הדברים על ה' והצדיק יצא מצרה וכל דבריו על ה' דרך שאינו לא דרך החיוב״

ואמר בפשע הדברים אשר יתנו בו כלשון הצדיקים בפשע שפתים מוקש רע׃ להיות הרע הוא בפשע אדם ששפתו שידבר דבריו שלא כהוגן וירשיעהו פיהו והצדיק הוא הפך זה כי הוא יצא מצרה מפני יושר דבריו ותקונם כמו שהוא מבואר״

מאירי

מפרי פי איש ישבע טוב הכונה הערה בגמול מעשיו ומפרי הוא הנמשך כלו מפרי פי האיש ר"ל מה שנמשך בדבריו ישבע טוב וגמול ידי אדם ישיב לו האלהים מעשיו אם טוב ואם רע על כפי היות מלת מפרי מוכרת כלומר פי האיש הנאה ישבע טוב מן הפרי כלומר שיגמל מעשיו בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא והנסתר בזה עם הכונה אחר כי פרי הצדיק הוא החיים והוא ישבע מהם לעד ולנצח״ דרך אויל הכונה הערה על קבלת התוכחות שישמע לעצת מוכיחיו כי דרך האויל ישר בעיניו להיות הטבע נמשך אחר הדברים החמריים והמורגלים אצלו כמו שבארנו וישנא התוכחות וישקע במעשיו הרעים ולא יוכל עוד למלט נפשו מרוע הכונתו' וחכמי המוסר אמרו אהוב מי שיודיעך מומיך כלו שבהודעה בדבר שהוא רע יתנו התוכחות ובעל העצה כשירצה את האויל

רלב"ג מאור הדברים

מפרי פי איש ישבע טוב מפרי דברי איש ישבע טוב כש"ע על המעשים יושב לאדם גמולו לפי מה שראוי וזה אמר להודיע כי על כל המעשה יש גמול וזה כי אם פרי פיו לא יקופח גמולו ע"כ שעשה אותו מהמעשים אם טוב ואם רע דרך אויל ישר בעיניו ולזה לא ישאל עצה ויתבלבל מפני זה עשמו אך החכם אשר שקיה ראוי ההיה לסמוך על דעתו הוא שומע לעצה״ אויל ביום יודע כעסו לכן כי ביום שיקצפו הוא האויל יפרסם כל האנשים דבריו יודעו להם כעסו ויתאונו על מה שהוא קצפו כי אוליתו תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו והאנשים הערום שהערה לו רע נבכה שם לעצמו הוא כוסה קלונו ומעלימו מהאנשים כדי שלא יהיה לבוז בעיניהם״

מִפְּרִי פִי אִישׁ יִשְׂבַּע
טוֹב וּגְמוּל יְדֵי אָדָם
יָשִׁיב לוֹ׃ דֶּרֶךְ אֱוִיל
יָשָׁר בְּעֵינָיו וְשֹׁמֵעַ
לְעֵצָה חָכָם׃ אֱוִיל
בַּיּוֹם יִוָּדַע כַּעְסוֹ
וְכֹסֶה קָלוֹן עָרוּם׃

מִפֵּירֵי פוּמֵיהּ דְּגַבְרָא
מִשְׂבְּעָא טַבְתָא וְלְכָל בַּר
נָשׁ הֵיךְ עוֹבָדוֹי אִיתוֹי
מִתְפָּרְעָן אָרְחֵיהּ
דְּסַכְלָא תְּרִיצָא בְּאַפּוֹי
וְדִשְׁמַע לְעֵצְתָא חַכִּימָא
הוּא שַׁטְיָא בְּיוֹמֵיהּ
מוֹדַע רוּגְזֵיהּ וַעֲרִימָא
מְכַסֵּי צַעֲרֵיהּ׃

שדרכו ישר בעיניו יודיעהו שהוא דרך רע ויוכיחהו ויסירהו לעשות מצוה כו' ואל דרך האויל ישר בעיניו כלו' ראה כמה הפרש יש בין האויל והחכם כי האויל אין לו דעת והיה לו לשמוע לעצת זולתו והיה לו לחשוד שכלו והוא בהפך' והחכם שהוא יכול לעמוד לאולתו ושוכל לבטוח בשכלו עכ"ז הוא שומע לעצה עכ"ל ובדרך נסתר הרא הנמשך אחר המתהבהי על כן נקרא התורה והמצריך אויל ושומע לעצה חכם ועל שהם רומז לעצת ה' והוא קיום דרכם התורה אויל מתן לאדם דעת שיכסה קלונו ולא יפרסם חרפתו אם חרפתו איש אשר אנשים כי מה יתן לו או מה יוסיף ומה יועיל לו כשיתפרסם קלונו ולכן אמר אויל ביום יודע כעסו ויתפרסם קלונו לכל על ידי כעסו והערום יכסה קלון ועברתו שמורה בלבו עד עת בא עתו״

ויין כמו שגלותו היום עצמו יודע כעסו בלא שום שמן ממהירותו ובלא שום מתון ... וקונה בוזק יודע
עצמו הקורא משם בבדיס קה׳ שאולתו יסמר ממנו התכף׳ והשם שלא יוכל בהיותו כעסו לעשות פעולתו ולקום
מיתו בשלמות אבל הערום יכסה עתה קלונו כדי שאולתו ידמה שלא ידאג לקלונו והוא ימתין עד עת בואו וירקה
עת׳ עכ״ ובדרך פשוטו הוא׳ לכאשר יתחדש לו אי זה מבוכה בדברים העמוקים יודיע לכל מבוכתו מיד
ויתפרסם קלונו ויביא עצמו לידי חשד הריסה או כפירה אבל הערום כשירא שיקרהו ספק ויתחדש לו מבוכה
יכסה קלונו ויתבונן בדבר מעט מעט עד יערה עליו רוח ממרום ויושיב אורחות חיים״

מאירי

יפיח אמונה יגיד צדק ועד שקרים מרמה׳

מן מסהיד הימנותא דמחוי צדקתא וסהדא דשקרא׳

רלבג ביאור הדברי׳

יפיח׳ הוא לשון דבור כמו ויפיח כזבים ומפח נפשו.

יפיח אמונה׳ מי שיגיד צדק בדבריו והוא מורגל בכך הנה כשישאל לעדות ידבר אמונה כלו ספק ולא ישען בכזבות׳ ואמנם איש מרמה שהוא מורגל לכזב כבר יהיה עד שקרים כשישאל לעדות מפני אהבתו השקר והעול׳

המלה עקר הנחתה על רוח נשימה הפיחי גם נשמי הרוח ופני והדבור הוא עם רוח וברוח שפתיו שפירושו בדבר שפתיו נקרא הדבור כן׳ והכונה הערה שלא נאמר הלשון לדבר שקר ורש׳ האחרים ואמונה הנה כמו אמת בדרך אמונה אומן שהוא לשון אמת וקיום ואמונה עניינו שפה נאמנת ויושר עמדו ואמר שהאחרים הממשהו להגיד צדק מאמת שיפיח אמונה כלו שתהמיד בדבור האמת ולא ימנע בו כזב פן יחשד גם על האמת כך עושו שלבריו׳ אפי׳ אומר אמת אין אומנין לו ועד שקרים דרכו להיות בל דבריו במרמה׳ או פי׳ מי שדרכו לדבר אמת הוא יגיד צדק וכל דבריו ראוי׳ להאמין בהם כיהם נאמרים באמת ויושר אבל הדובר שקרים אין ראוי להאמין בדבריו עם כל דבריו מרמה ואין הכונה בעד שקר בעדות הגה להמית או להזיק בממון נפש הדיינ׳ והשופטים אבל שדרכו לדבר שקרים כי כל דבר שהוא יגיד אפשר׳ ר״ל מאמר האפשר והוא מספר הענין על א׳ מב׳ חלקי האפש׳ יאמר בו לשון עדות׳ ובדרך נסתר אמונה הוא מלשון והאמין בה׳ והוא נאמר על כל דבר שהוא לברור במופת אבל אחרים נסמך בו על הקבלה ועל עדות התורה׳ וכבר נאמר נאמרה ונסתרה שזה היה א׳ מחלקי התורה הקבלה בעדות ה׳ נאמנה׳ שענה נאמר שהיא נאמנה והוא עדות אחד שלפי המחקר היה התורה חלקי האפשר והעד האחרים שאותו שיפיח וידבר אמונה ר״ל שמאמין כל דברי הקבלה ושלם בשוא שאין מופת לסתירתה נג״ שהם יפיח המתגבר אלא מופת ולא יוכל הוא להכזיב יתלה הענין באפשרון ידיע ולא יתקפתו בהם איש כזה הוא יגיד הצדק והסכון כש׳ ענה דוד וייחם ענה שהיא נאמנה ומי שיעיד עלה בשקר לעזור הקוי בהוא מרמה ושקר וכבר נאמרו נקצה התורה בענין׳ הדברות שהחרימשת האחרוניות בו מותר לה הראשונות ויש בענין דמיון והתיחסות ובא לא התנה כרעך עד שקר כנגד זכור את יום השבת וידעת שאמונתינו הוא קשה היא מעק האחון והזכר

עלה כרמין שלא יגיד בה שקר׳ או ספרש בנסתר שהיה נמשך למג״ וכמ״ש הנה ערום כלו שהוא מהאחרים מעט מעט לשנות האמת ולהסיר מבוכתו עד ישיג מבוקשו ואז יפיח אמונה ויגיד צדק וכל אלה הספוקים הבאים עד התועבה ה׳ שפתי שקר ועד בכלל כלם נמשכים לזה׳

קטנים הן בכלל הן בנסתר אין ערך נקם להזכרת דבר אף על מי שסבר לסוד דרכים ולמעולותם בבריות״

יש בוטה כמדקרות חרב ולשון חכמים מרפא׳ שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר׳

אית דאמרין ספסיא דגשמא ולישנא דחכימי סאני שפותא דקושטא תקון לעלמא וסהדא מסתרהב בלישנא דשקראי

רלבג ביאור הדברים׳ יש בוטה׳

יש מי שידבר שימשך בדבריו למאשים כמו שידקרם בחרב מפני הנאות׳ לשון הרע או שם רע׳ ואולם לשון חכמי׳ לא די שלא יזיק אבל הוא עם זה מרפא להסיר החלאים הגדולים

יש בוטה׳ טעה כמדקרות חרב ובהפך לשון חכמים הוא והוא מתרפא בדבר טוב אף על המרקקים מהם והוא מרפא מכל האחרים׳ ובנסתר נג״ יש בוטה על הפנות שהזכרנו כמדקרות חרב מיתעך מבוכתם והריסתם ולשון חכמים ירפא המרה בטוב שכלם וכן **שפת** אמת תכון לעד כי האמת אין לו סותרה שלמיית והם פעם יבא מתנגד ברוב פלפולו בענין החכמות או ברוב התקפו בהמונות לדמות כן שקרא לא קאי ועד ארגיעה לשון שקר׳ יש לפרשו בדרכה פמים ובכלם ועד כמו ולעד כי נמצ׳ לעד מוקפת עניה ואחרית כמו מעמן מקל אבך ויעזרך ואת שדי ויברכך שהוא כמו ומאת שדי כן הנה שפת אמת תכון לעד ולעד ארגיעה לשון שקר׳ וארגיעה הוא כמו למדבר בעדו כאלו יאמר שלמה לעולם אשקיט לשון שקר כלו׳

מריב לסותרה ממוניי המדות והדעות׳ **שפת** אמת דבר אמת יהיה נכון וערך תמיד לנצח יתכן קלופו בעת מן הקטנים׳ ואמנם לשון שקר אם היה שמקרה יצדק בעתמה לנצח יתקיים כי אם עד רגע שהוא זמן קצר מאד לא יתכן שיעמיד קצר ממנו לפי הנחת הלשון׳ והמשל שנאמר כי הרופא יבנה מבד שקרה לנצח אמן הרופא שהוא בונה אך אם נאמר הרופא ירפא הנה זה מאמר יצדק תמיד׳

ואמונה אם שלא אשמועה ר״ל שלא אקבל דבריה אם שאשמע בענה כדרך שהשומעים יחכו מונה והוא יחריש וישקוט׳ וארגיעה מלשון הלוך להרגיעו ישראל׳ או פירושו אשבר ואכרית מעמן ובכרגע שהוא יתי׳ כי רגע בלשון׳ רגע אחד והוא הפך תכון לעד׳ ופי׳ שפת אמת תכון לעד ולעולם אבל שפת שקר כרגע כלומר שאחריה לשעתו״ ובנסתר הוא כענין מה שלפנינו״

זה ארגיעה שם דבר בתוספת אלף כמו אזכור״ ויש מפרשים לפי ועד׳ כפשוטו כלומר שפת אמת תכון לעד ולשון שקר עד רגע׳ וכן ענין מרמה בלב חורשי רע ונו׳

מאיר׳ מרמה בלב חורשי רע׳ כלומ׳
שהרשעים המעשים
מחשבותם לרע בלב מטעים במרמה ויועצי השלום
שמחה להם ולא יקבלו הטעה׳ וזה כשלפנו אמר
להגלה בהמונות. והם נסתר בסודות ויועצי שלום
הם מגלים שהם
נסמך על הקבלה
שכל מחשבותיה׳
שלום במה שאין
יד השטן שולטת
ושמחה הוא כמו
ושמחת שלום על
ראשם ועליהם
לא יאנה כל
און׳ אם
לפי הקבלה במעט
נמול ושונא והם
בנסתר שלא יודמן להם מכשול בעונם כי ישמרו
עצמם מהדבור במה שלא יוסב ועל זה אמ׳ גם כן
תועבת ה׳ שפתי שקר ועושי
אמונה רצונו׳ לפי׳
וזה על דרך שאמר
האדם כמו שהדבור במה שלא יוסב הוא כן האמירה
נהפך בן חכמה ותועלת. עד׳ להגלה אמונה כמו אמת
ורוצה בו עושה פעלה אמת בזין סיב׳ עמלאון׳

רלב״ג ביאור הדברים׳ מרמה
בלב חורשי רע תמצא המרמה כי יתחכמו איך
יוכלו במרמה להשחית לזולתם׳ והנה המרמה שיחשבו
ליועצי שלום והם הצדיקים אשר עצתם והשתדלותם
תמיד לשלום

מִרְמָה בְּלֶב חֹרְשֵׁי רָע וּלְיֹעֲצֵי שָׁלוֹם שִׂמְחָה׃ לֹא יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק כָּל אָוֶן וּרְשָׁעִים מָלְאוּ רָע׃ תּוֹעֲבַת יְהוָה שִׂפְתֵי שָׁקֶר וְעֹשֵׂה אֱמוּנָה רְצוֹנוֹ׃

רמיותא אבל בהון דאלין דחשלין בשתא ורעין שלמא חדותא תהוי לא שפיר לצדיקא כל מדעם רעתא ורשיעי מליין בשתאי מרחקא דאלהא שפותא דשקרא ודעבדין הימנותא מתרעי

ולמותם תשוב שמחה להם כי לא יאונה ה הצדיקים במרמה אשר חשבו הרשעים עליהם אך על ראשם חמסם ירד כי השי׳ לא יעזוב ביד רשעים ולזה יקרה מזה שמחה לצדיקים ושמחה
לשלום כי זה יהיה סבה לאבדן הרשעים׳ או יהיה
הרצון בזה לחורשי רע הוא תמיד עם מרמה ברע
וליועצי שלום תמצא תמיד שמחה בלבם ולזה יהיה
בלב הרשעים הרע תמיד ובלב הצדיקים תמצא
השמחה תמיד וזו כמו ראיה על גדר מלאכת השיר
כי הרע דבק לרשעים והשמחה דבקה לצדיקים וזה
האמת לפי מה שהתבאר מדברינו במה שקדם׳
לא יאונה לא יקרה לצדיקי שום דבר און כי השי׳
ישמרם מהאון שיחשבו עליהם הרשעים
באופן שלא יוזקו בו וגם ישמרם מהאון במדות
ובדעת על׳ השמחה ואמנם הרשעים מלאו רע מכל אלו הפנים כי אין השי׳ משגיח בהם לשמרם מהם׳
תועבת ה׳ שפתי שקר כי הם יביאו לרעות גדולות והפלגות כמו שקדם באמרו אדם בליעל איש און וגו׳
שש הנה שנא ה׳ וגו׳ והעושים פעולות אמתיות ברצונו ולזה אמר שפתי אמת כי לא יספיק לאדם
שיהיו דבריו אמת אם לא יהיינה פעולותיו כן׳ אדם ערום כסה דעת וגו׳

ובנסתר אמונה מלשון אמונה אומן ועושי אמונה׳ פי׳
מתקנים האמונות האמתיות ומשימי דרכי האמת בנדרים
לבקשה לגדליך כמו שאמרה בהם׳ לא אמת הכות׳ ועד
ארגיעה מלשון רגע אחד וזה שדרך השקר ממש לגרות
עד זמן קרוב כאמור שיעשו עד׳ **אדם** ערום׳
ערום לגלויה
האדם כמוהו לבוש
מחשבתו לפעול
עד יתקנו ויחליף
המתון בהשגות
ויבא מחשבתו
למכרף השכל׳
ואמר האדם ערום
כוסה דעת כלו׳ אף המחשבה האמונות ברעת ושאינן
נכונות בעם ויחזיק ובקיאה ותאוה רק בהתחשבות על
עצמו אעפ״כ בעמן יאהב כלם עד שיבואנה למכרף
ולב כסילים יקרא אולת כ״ל שאף האדם נמהר המחשבה
יכריזנה בפיו ואף במחשבה כסילות ויחשוב להוציא
מיד לפועל׳ וכדרך יתר יפרש בו העמן בענמו
שפי׳ בפסוק אויל בו יודע כעסו וכוסה קלון ערום׳
יד חרוצים׳ החריצות מלה מורה על התועלת
והזריזות בהשתדלות עצמו וכן בחריצות שלא יתערב בו שום זיוף אבל במוסר ובמשפט כי חריצות
הוא כלל לשון החתוכה מלשון לא יחרץ כלב לשונו׳ ועמן נחרצ ומשפטו כן משפטיך אתה חרצת ובאמת ידי
משטה זאת התעשרנה והמושלנה ורמיה לרעתי הוא התר ויחזור על היד וכמוהו לשון רמיה ולשון רמיה
בפיהם ואמ׳ שהיד הרמיה תהיה למס ולא תתמוגג ולמס מלשון התכה כמו והם המס וכמוהו ובאוריו למס
יהיו וכן היתה למס׳ ורמיה הפך חריצות כשם השמים כי עם היות שקר הנותנ לעמן מרמה והחריצות
תאמר לפעמים על השבות הדבר הצריך זריזות בעצלה והאדם עשה מלאכת ה׳ רמיה׳ ומזה
אמר לא יחרוך רמיה צידו כמו שיתבאר בסמוך ומ״מ כל שעושה העמן בלא זריזות הרמוי לו יקרא רמיה הנה
ויאשר בזה קרוב לגנב וכבר ידעת כדך האריכו ומיעוט העצלה בלמוד והקרכרה במוסר הברכה והסברה׳

רלב״ג ביאור הדברים׳ אדם
ערום׳ האדם הערום כוסה הדעת שיודע בעצמו
עד שיתברר לו שהוא צדק כדי שלא יחשבוהו מוטעה
בשה׳ ולב הכסילים הוא בהפך כי הוא יקרא

אָדָם עָרוּם כֹּסֶה דָּעַת וְלֵב כְּסִילִים יִקְרָא אִוֶּלֶת׃ יַד חָרוּצִים תִּמְשׁוֹל וּרְמִיָּה תִּהְיֶה לָמַס׃

בר נש ערימותא מכסיא ידיעתא ולבהון דסכלא יקרי שטיותאי אידא דחתיפא תשלט ורמי להון יהון למראתאי

לאנשים עמו אולתו ולא יבוש בכסות שיסבנה ממנו׳ **יד** חרוצים׳ יד האנשים החרוצים תמשול כי החריצות יהיה הון יתחזקו בו למשול
על האנשים׳ ואמנם הרמיה תהיה למס עבד בהפך
הענין בחרוצים׳ והנה הרצון בזה באמרו׳ רמיה
אנשי רמיה והנה האנשים ההם שאינם לא יעשו
המלאכה כי יעשו שיביא להם מהרמיה או יהיה
הרצון בזה בחרוצים ישרים אשר כל מעשיהם
מחוכמים ונזורים לפי המשפט׳ ומזה הגד הם הפך
בעלי הרמיה׳

מאירי דאגה בלב איש. מלת בלב מושכת עצמה ואחרת עמה כמו יר

ירושים תמעו. ויר רמיה וכן דאגה ובדבר טוב ישמחנה הצרה שלא ידאג אדם למקרים ולא יעצב גם יותר מהלאי ויכיר כי זה העולם הבל או לצרות שימחה בהבלותיו ולא

דְאָגָה בְלֶב אִישׁ יַשְׁחֶנָּה וְדָבָר טוֹב יְשַׂמְּחֶנָּה׃ יָתֵר מֵרֵעֵהוּ צַדִּיק וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים תַּתְעֵם׃

מִלְּתָא דְּחִלְתָּא בְּלִבֵּיהּ דְּגַבְרָא מַרְחְלָא וְלִבָּא טַבְתָּא מַחְדְּיָא לֵיהּ׃ טַב מִחַבְרֵיהּ צַדִּיקָא וְאָרְחָתְהוֹן דְּרַשִּׁיעֵי מַתְעְיָא לְהוֹן׃

רלבג מאור הדברים דאגה בלב איש שיקרה שיהיה דאגה בלב איש צריך להשתדל להכמע ולהשפיל הדאגה כי אין בדאגה תועלת כלל וגו' [illegible]

[illegible]

[illegible]

לֹא יַחֲרֹךְ רְמִיָּה צֵידוֹ וְהוֹן אָדָם יָקָר חָרוּץ׃

לָא נִסְתַּקְבַּל צֵידָה לְגַבְרָא נְכִילָא וּמְזַלִּיחַ דְּבַרְנָשׁ דַּהֲבָא יַקִּירָא׃

רלבג מאור הדברים לא יחרוך רמיה. הנה איש רמיה לא יחרוך צידו ר"ל שלא יאכל ממנו [illegible]

[illegible]

[illegible]

מאירי

בארח מלק׳ הדבר׳

בְּאֹרַח צְדָקָה חַיִּים וְדֶרֶךְ נְתִיבָה אַל מָוֶת׃ בֵּן חָכָם מוּסַר אָב וְלֵץ לֹא שָׁמַע גְּעָרָה׃ מִפְּרִי פִי אִישׁ יֹאכַל טוֹב וְנֶפֶשׁ בֹּגְדִים חָמָס׃

בְּאוֹרְחָא דְּצִדְקָא חַיֵּי וְאוֹרְחָא דְּאַבְתָנָא לְמוֹתָאי׃ בְּרָא חַכִּימָא מְקַבֵּל מַרְדּוּתָא דְּאַבָּא וּבְרָא מְמִיקְנָא לָא מְקַבֵּל בְּעָתָאי׃ גַּבְרָא מִפֵּרֵי פּוּמֵיהּ נִשְׂבַּע טַבְתָּא וְנַפְשֵׁיהוֹן דְּבָזוֹזֵי תִּתְחַטַּף׃

רלבג

ביאור הדברי׳

בארח צדק׳

[illegible]

בן חכם [illegible]

מפרי פי איש [illegible]

[illegible]

מפרי פי׳ כבר [illegible]

נֹצֵר פִּיו שֹׁמֵר נַפְשׁוֹ פֹּשֵׂק שְׂפָתָיו מְחִתָּה לוֹ׃ מִתְאַוָּה וָאַיִן נַפְשׁוֹ עָצֵל וְנֶפֶשׁ חָרֻצִים תְּדֻשָּׁן׃

דְּנָטַר פּוּמֵיהּ מְזַהַר בְּנַפְשֵׁיהּ וְדִפְתַּח סִפְוָתֵיהּ שִׁינוּשְׁפָא אִית לֵיהּ׃ מִתְרַגְגִין נַפְשֵׁיהּ דְּעַצְלָא מִרְעַם וְלָא מַיְיתֵי לֵהּ וְנַפְשֵׁיהוֹן דְּתַקִּיפֵי תִּתְרַחֲדִי׃

רלבג ביאור הדברים

נוצר [illegible]

מתאוה [illegible]

נוצר פיו [illegible]

[illegible]

כסף לדעת כל טורח וכל ההקדמות ללימוד תורה על רגל אחת ולהתענג מזיו השכינה וכבוד האל ורוקה
נפשו ונפש הרודים הדומן כדרך שאמרו שמעו אלי ואכלו טוב ותתענג בדשן נפשכם הנה עבדי יאכלו ואתם
תרעבו" ולא עוד בפירושו הן לפי הסגלה הן לפי הנסתר שהוא מפלגה בתערה ומודיעו כמו מתמיה עליו על
הקדמותיו אחר שאף הוא מספר מעלת הקטן ועל זה אמר מתאוה ואין כלומר שאין עצל בעולם שלא יתאוה
לאסוף ולבוא עד שיתעשר אם יוכל להגיע להיות לו כן בלא עמל ובלא השתדלות אבל כשיודיעוהו שיצטרך
בהשתדלותו עמל גדול בהרבצת הדים והנבה המיד בהרות טורח המלאכה ובדוד השינה ומיעוט המאכל והמלבוש
ושאר ההנאות ועם כל זה יעמוד כמטרה לחצי הסבות והמקרים יהיה הספור בעמו לטורח ושאר ב
בפחזותו ונמנע שהוא מתאוה להתעשר בלא עמל כי לא כעלמה מעלת הקטן מעשמו ולרוב עצלותו נמנע מוסק
בלתי משיג וכן בענין החכמה אין בעולם רק ופתי שאם ישאלוהו התכסוף להיות שלם במקרא ובמשנה ג
ובתלמוד ובשבע חכמות כרס" במזל או כחט ולא שלא ישתוקק בזה השתוקקות רב ואעפ שאין חכמה ומוסר
אוילים בזו הנה כבר נאמר שם שבזיונם הוא מצד הכרתם שלא יוכלו להשיגה ולא יחשבו שיוכלו להשיגה
בלא עמל אבל אם יחשבו עליה או יאמרו להם שיוכלו להשיגה בלא עמל אין ספק שיתאוו הרבה לכך ולא יבוזו
אבל כשיודיעוהו שהוא במקרא ובדקדוק זמן כך וכך ובתלמוד זמן כך ובשאר החכמות זמן כך וכן
אורך ההקדמות וההכנות הלמידת השקידה ושאר ההתעמות וכלל הקי ועדין אולי ועזיבת ההנאות ועם
כל זה יצטרך אחר ההכנה לשקוד על דלתי התלמוד והחכמות יומם ולילה להמלט מפחד השכחה יתעצל ויברח
השוקתו ככה מיד וכבטר מיד יקוש והנה הוא מזהירו ואומר לו אחר שהוא מכיר נ"כ במעלתם ר"ל במעלת
הקטן לענלה ובמעלת החכמה לא יאהר שיתנכן הכבוד והתעלה המושבים מהם והמושך מהשגתם ויהיה כל
העמל קל בעיניו והימים כימים אחדים באהבתו אותם"

מאירי — דבר שקר ישנא צדיק ורשע יבאיש ויחפירי — מילתא דשקרא שנא צדיקא ורשיעא נבהת ונחפרי — רל"בג ביאור הדברי

דבר שקר' כבר נזכר ט
שהודעת הדבר שהוא רעה הוא התכחשות הודעה
הדבר שהוא טוב הוא חצי הצדק" ולכן שלמה המלך
ע"ה ברוב דבריו לא ימלו דבריו בשני מיני אלה הודעה
הודעה על הדבר הטוב שהוא טוב לעשיר הקדשים
לעשותו והודעה על הדבר הרע שהוא רע הצדק
להמנע מעשותו ואמר הנה שהצדיק שונא כל דבר שקר ושקר הוא לפעמים שם דבר שקר ענה באחיו ולפעמים
בנפשי שקר ולפעמים תאר שקר הפוס דבר שקר" ובשהוא שם דבר יונח על שני טעמים הא' השקרות הכזב

דבר שקר' הנה הצדיק ישנא דבר שקר' ט
אהבת השקר הוא סבה להמנע השלימות
כמו שקדם והרשע יחקב מאד דבר שקר עד שכבר
ינוס בו ויחפיר פעמים רבות ועם לא יעזבהו"

והשם כענין הוא ואם יאמר לשקר עשה עם שקר הופרי
לשקר שאמרתי שקר רדפוני עזרני" ויבאיש ויחפיר הנה
שעורים כמו הבאישו נמקו ולא הבאיש ורמה לא היתה
בו וכן יחפיר לבנון קמ"ל ס לא תחפרי וקע. שיהיו
נמאסים בעיני האדם כי רוב המאוס יכנה לבאוש
ונסריחו להתרחק
אותם מעמו כאשר
יתרחק מן הדבר
המאוס והסרוח
כאמרו שהבאישו

צדקה תצר תם דרך ורשעה תסלף חטאת׃

צדקתא תנטר לאילין דתמימין באורחתהון ורשיעא במטלטל בחטאתיו׃

בושב הארץ כלו' שמאסום עד שיתרחקו מעמם' ט
נבאשו בדוד וכן לרוב המפחיתות יעשו נמאסים ופחות
שערה במשה" ויש שמפרש יבאיש כמו יבאיש יביש
ממון רוכה אחר הבאשת את ריחינו' כן מביש ומחפיר
כלו' שהרשע יבאיש ויבעט הצדיק ויחפירהו על הכרו
כי שהוא שונא למעשיו ומדותיו" ואפשר שהכל אחד
הצדיק והרשע הוא פשל כלו' שהצדיק שונא כל דבר שקר ומבאיש ומבזה ומשפיל הרשע והשקרן אבל בני אדם
בהודיעו על מעשיו שהם מגונים ונשחתים ונפסדים" ולענין החכמה יאמר שהצדיק שונא כל דבר שקר הן
שהדבר שקרות בעצמו הן שיונח מפי השקרן והרשע המתהנג במופתים כוזבים והטעאות הן כל דברי ריק
ושוא ואין עמלו אלא בשלמות החכמה ובדרך הישר מה שצריך לקיימו בדרכי התורה והרשע המתהנג יחפר
אקין כמי שהעון ויאשב להבאישם ולהחפירם בעיני חכמיו בשוט ובמופתיו כוזבו" **צדקה** תצר' כבר נזכר
מעלת כפסוק מעוז לתם דרכי"" שבא שם מעלת תם ותחר על מעלת התם כמו לאם ואם המכלה סוד על
עו' טובתה ובפסוק זה בא בקיון יחסף בכתוכם אולם והוא תאר אבל המדקדקים וכן אולם חטאת כמו חס
חטאת" וכונת הפסוק אבלם כמו נמול שנם כדרכו ברוב מקוואת והדקה ורשעה במות כלומר לא לטוב זה
וזה לרע ויאמר שהצדקות ר"ל הצדקה תעזור את התם בדרכו והיסר במעשיו מכל רע ורשעה ר"ל הכונה
רעה תעשה ותקלקל איש חטאת ר"ל שהסבב לו עשם ונקמת האל" ובדרך נסתר אבל לפרש תם דרך שם כמו
כמו בתם לבבי ורשעה תסלף חטאת בלא חסרון מלת איש ומלת תם הנאמר על שלמות פנים על שלמות פרטי
אם ניודע אם בקבלה ישרה בלא התעקשות כמו בתם לבבי ובנקיון כפי' או אף בשלמות ובנוף כמו פרה
אדומה תמימה או אף בשלמות הנפש כמו תם וישר וירא אלקים' אם על זמן נשלם כמו כוס תמים כנבע
שבתות תמימות תהיינה ופעם יאמר על השלמות הגמור כמו תורתי" התמימה אשרי תמימי דרך לד'

רל"בג ביאור הדברי' צדקה

הנה התכונה הצדקה אשר לאיש נדיק תשמר
תמי מעותה דרך אשר יכוון בענין ענין כי הוא
מתישר בדרך ההוא מפני התכונה הצדקה אשר
הוא חזקה' והנה התכונה הרשעה אשר לו הוא נהפך הוא מעוות ומבלבלת החטאת אשר
הוא לורך אלו בזולת שיכבר מיני מה שיונם
לעשותם כי זה ראוי שימשך לו מפני רשעתו כשם
שהשי' מספר מאמנות הרשעים תמיד לבל האנשים
מידם כמו שזכרנו בביאור כי לספר איוב'

ובא רש״י אדונה הפנימה הפנימה בגד מימינו ע״כ וכן חטאת פנים יאמר על חטא ועון ומאחוריו טעם
חטא הגדול ופנים על העברה הקטנה והקטנה מפנים כמו שכתב ... וכן ... הפחות
יאכלנה כאמר מסיר החטא ... ועל זה כ״כ ... ופנים יאמר על הגשם ... יהיה
חטאת מגרים וחטאת כל רעים ... עשו ולפעמים ... ויגעד
קשה המכון וחוטאי ... ורבו ... והטעם
שלמות המדה ... שלמות הגדול ... יותר הקשה
ולכן יאמר הדקה ר״ל שהוא ... על ... הפריך ... מעשה ... יפרח
שהוא נאמר על ... כאמר שהוא ... ר״ל ... ותשובת מחרונו כדי
שיחף ... יהשפך כשף ... הגבונו יתרעם״

מאירי
יש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב׳

אית מתעתר נפשיה וליתליה מדעם ומסכן נפשיה ומולא סגיעאי

רלב״ג ביאו׳ הדברי׳

יש מתעשר גם זה אמר

הנה מפרסים תוכחות על ... וקמצנים
ומגיד ... על ... וגם ...
... ומגיד ... ואומר על זה יש
שהוא מתעשר ... ונתעשר ואחר ...
שאין לו כלום והוא המתעשר ... ומגיד
... ואין כל ... שלא יהיה לו כלום ...
... עם כל ... כן ילך ...
... וכן יש שהוא עשיר ונתעשר
ואחר כן נתרושש ... להתעשר והוא ...
שנתרושש לרוב ... ויעד לו ... וכאן

יש מתעשר
יש מן האנשים מי שהוא מראה עצמו עשיר
ואין לו שום ... ויש מהם שמראה עצמו עני ויש
בביתו הון רב וכן הטעם בחכמה כי יש שמראה
עצמו חכם ... ויש שמראה עצמו כלומר
חכם ... וזה ... כי
המתרושש והון רב ... כי ... הוא ...
עצמו ... על הטעם
וזה שהוא לא ... ממנו אדם״

רב כלו שהאל ... הערה ... ולכפום ולשמירתו
אחר ... כלו יש מתעשר לרוב ... היה לו כלום ... ויש מתרושש לרוב ... שהיה לו
... מתעשר שמחזיק עצמו כעשיר והוא עם ומתרושש וכאן רב שמחזיק עצמו כרש והוא עשיר״
ועל ... ר״ל שמסבב ... דבר ... לעצמו ואינו כמו
... שהוא ... וכן ... מתעשר ר״ל מסבב ...
... ואומר ... שהוא עשיר ואין לו כלום ומתרושש ר״ל מסבב ... לעצמו ... שהוא עם ויש לו
... ר״ל ... כי המתעשר יגרום לעצמו ... כלו

מאירי משלי

הגדיות ובלתי ... עד שלא יוכל
עד ... והמתרושש יגרום לעצמו ...
... מדות ... והכרעות ...
ובדרך ... כפירוש ... שאמר שמי
שהוא מחזיק ומכריז עצמו ... ואין כל ...
... מלמודו

רלב״ג מאור הדברים כופר

כפר נפש איש עשרו ורש לא שמע גערה׳

איתליה פורקנא לנפשיה דגברא עותרא ומסכנא לא מקבל כעתאי

כפר ... העשיר יש לו ... מפני ...
עשרו והוא ישים כופר נפשו ... ממון ...
... והטעם כן ... המתעשר ואין ...
... עד
עצמו ...
... ואין
... ממון ...
כופר נפשו וכן
... עשת

ומגדל ...
... כמשל
מן ...
ויש יודע ...
... ומגעלים

... והוא גם כן ... כמו
... כפסוק ... ורבותינו ז״ל
... כי רבים ... זה התלמיד שלא ...
... ומורה״ ... כל ... זה התלמיד ... ואינו מורה׳ ואמרו ז״ל ...
... לאכול ... יין ישן׳ ... לאכול ... כאן
... ר״ל ... יין ... מה שראוי ...
... כפר כפשׂ׳ ... ראש הפסוק עם סופו ...
... העשיר ... דבריו ... ולעניים׳
... ור״ל אמרו ... פרוטה ...
... כמו ... כופר נפש איש עשרו ...
... העשיר ... דבריו׳ ...
... על ...
... זה הפסוק ... כי ... לכריע
... ממנו ... רעות יותר ...
... ע״כ ובדרך ... העשיר ... לפעמים
... כופר נפשו
... עם עצמו או עם ... ממנו
... אכל
... ישמע ... כי ... הוא״

מאירי

אור צדיקים לפי מה שקדם יאמר על רוב ההצלחה לצדיקים היותה אורה על הדרך שמצלח הטוב מתמיד. ולפעמים על רוב ההרג במה שהם קושיכם ויאמר ישמח וקצת יחסר כי יאור יחסר בעריפה והאשון יתר על

אוֹר־צַדִּיקִים יִשְׂמָח וְנֵר רְשָׁעִים יִדְעָךְ: רַק־בְּזָדוֹן יִתֵּן מַצָּה וְאֶת־נוֹעָצִים חָכְמָה:

מה שיספיק לאדם עלנו שיחשבו השמחה לדבר שאדם שמח והשטן לומר שם עכבון לדבר שאדם עבר עלנו כמו יאמר רזון ושמחה שעל שם שאדם עבר בפקידותו ואחרונה תנוחם עלנו שם זשמיה ועל הפכו ״אמר טפח עושק ועז״ אמר ישמח כלו שיוסיף יום יום עד שיהיה עלנו שמח בהצלחת אלפיות כאמרו כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום והצלחת הרשע עקר אה כי להיותה למטה מן האור ואמר שאף הנר האור ידעך ר״ל יכבה מעט מעט

רלב״ג

אור צדיקים. אור הצדיקים ישמח תמיד במוסבו אשר נתעכם בם ושב שכל נקנה והכלית זאת השמחה תהיה הפרד מהחומר ואמנם נר הרשעים שהוא לקיחת בו הכחלות ועריונות לעשות מעש הרשע הנה הכר הקוצה

נְהוֹרָא דְצַדִּיקֵי נִבְוֵין וְשַׁרְגָּא דְרַשִׁיעֵי נִעְדֵּי: לְחוֹד בְּזֵדָנוּתָא אַתְיָא מַצוּתָא וְאִלֵּין דְּמִתְמַלְּכִין חַכִּימֵי אִינוּן:

כפל וכלעך׳ רק בזדון הקים הקוא מתחבר באנשי זדון הנה יקנה מהם התגונה להריה ריב עם האנשים ומי שימנה תמיד את האנשים הנועצים יקנה מהם החכמה או ירצה בזה מי שהכונה להריה ריב לא ימצא רק באנשי זדון כי זאת התכונה מצויה שהשיר הוא אל הזדון ומי שהוא איש חכמה ימצא את הנועצים כי דרך החכמה לקחת עצה בדברים מוזהרים כדי שישלם בהם העצה

על שיכבה וזה הענין באור הדרך הישרה והצליח בו ושעשה זה הדרך השיחד בו פרשנו במה הראשון כפסוק ואור צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום ובפסוק הנה אחריו ר״ל דרך רשעים כאפלה לא ידעו במה יכשלו״ לו״ ושהיה קעזה על מקשת הצלמות האחרון וייער עלנקים ר״ל על הצדיקים היים נבחיים כלו כמו שאור נוגה לא יכבה אורו בבקר עד נכון היום שאז יגיה אור השמש שהוא גדול כן כפשות הצדיקים לא תכבה אורם בעולם הזה עד שיזכו לאור גדול ממנו שהוא הפך לרשע המאירה כן אמר כאן אור צדיקי ישמח ועל הרשעים אמר שלא די שלא יזכו לאור הגדול הוא אף נרם ידעך״ על״ע אמר שלמה הכותב״ רק בזדון יתן מצה מחוק ההכונה המדיניות שצריך שיהיה לכל האדם רוב הפעמים במות ולא בכעס ובתרומיא אלא שצריך לפעמים לפי הנעמים שיהיה האדם מראה עצמו כעס ובער דברי ריבות לבסיל אמיה למעשהדים לתוכחתו או לפעמים צריך לפי הענינים לאותרכה ואחות קשה הבל כפי הצורך והענין כמו שאמרו רבותינו ז״ל על כעס בלתי נאות ר׳ פלוני היה בזעמנו למרמי היתה אמתני בתיה ולזה אמר מעולה רק כלומר מי שאינו מדבר רק בזדון ובתרומיא יתן מצה כלומר יזמין ויסמיך

ריב ומצה׳ ועם נועצים. ר״ל העשים מעשיהם בעצה ובהסכמה לא עם זדון ומקירות והמה עמהם תמצא חכמה ותושיה ודעת לשקול במאזנים כדק על אי זה דבר לכעוס ולדבר בכעס ובחימה ובתרומיא ועל אי זה דבר ראוי לדבר במענה רך ובדברים רכים ונחים וזדון הנה ר״ל

הוֹן מֵהֶבֶל יִמְעָט וְקֹבֵץ עַל־יָד יַרְבֶּה:

תרומיא ושטף מעטן המים הקודמים״ ובדרך נסתר קרא הנה

נם כן זדון הדבור בהכמה במקירות והקפדה ובתרומיא ובלתי התישבות הדעת והוא ענין יכבד הר״ב והמחלוקת והקפך בנועם והתישבות על הדעת במתון ובדרך מחשבה כי עמהם תמצא חכמה ותושיה״

רלב״ג

הון מהבל ימעט. הנה הון מתחבר מדבר שהוא הבל וימעט מאד כאלו תאמר שהוא כתבן יתחבר מעפר כשיתחבר מהם דבר מופלג ולזאת הנה מי שהוא קובץ אלא האכלי המעשיי על ידו אלא אחר אחר

מְמוֹלָא מִן עוּלָא דְמָרֵיהּ זְעֵיר וּדְמַכְנִישׁ וְיָהֵב לְמִסְכְּנָא יִסְגֵּי מָמוֹנֵיהּ:

ירבה לזמן ווא הענין טובה למי שיתגדל במלות הקטן מעט שלא יבוא האלק מהקטן מעט קטן אבל יקחהו ויאספנו אל הקודמים לו כי בזה האופן ישוב ממנו הרבוי״

הון מהבל ימעט. יקרא לפעמים בלשון העברי השקר והכזב מלות מורות על השקר והראיה״ הנה קנה שוא״ שוא ידברו איש אל רעהו׳ שקר עוב נחיו ולא ידברו כזב׳ ולפעמים יורו במקום הבל וריק כלומר דבר שאינו כלום או שאינו מועיל ולא מוריד שקר הוא׳ וכבר אמרו׳ כלו הבל הוא׳ לשקר עשה עט שקר סופרים כלומר בחנם נשא כרף ערף כלו בחנם נשף ערף הוא לרעים לא נתכן הבל בני אדם כזב בני איש כלומר הבל ושקר והענין שהשקרות גם כן הבל והו ודבר שאינו וכן מלת הבל מזה הצד תאמר הנה במקום שקר ופירושו מעריך על שהממון הקנוי בשקרות ובגזלות ואונאות ימעט ומי שיקבצנו על יד רובה לומר מעט מעט בכשר ובלא שום שיבוש ומרמה ירבה״ ויש מפרשים מהון חיל׳ קח נחית ואף רבותינו ז״ל פירשוהו בדברי תורה בענין זה רובה לומר חלוף חיל״ בכ״א והוא שפירשו בו שאם עשה נרסהו חבלות חבלות מתמעט ואף בענין הממון היה מפרשו כן כי הקונה חבלות חבלות ובפה עם פתאם הדבר מורה שהעושר אין זה מין של תחבולה בו והקפך בקבוצו מעט מעט ולא כרחה שאין קנות הפסוק הפסים אבל הם כפל ענין העושר שלא יתעכל ולא יתרשל מתוך עמו מלעשות עד שיעמוד כרדם אבל שיתגדל בעטמו בזריזות גדול ועם הבטחון בחלק לנבוה מחלה מחשוב והצלחות לאור גדול והוא בפתם מורה רבוי ממון ואמר כמה פעמים יתקדש הון מהבל ואחר ימעט רובה לומר מדבר מועט וכן כמה פעמים שהם מתקנים פרוטה על פרוטה עד שקבצם לממון גדול ואמרו הם ממון הרבה״ לא אמו הכותב׳ אבל והדרך הנסתר בענין החכמה התפרשנו על אחד מעט אלא האחרונים האחד בדברי רבותינו ז״ל והיא הערה לגמור החכמה על

[illegible]

מאירי

תוחלת

תוחלת ממשכה מחלה לב ועץ חיים תאוה באה בז לדבר יחבל לו וירא מצוה הוא ישלם

טבמן דמשגל למעבדו טבמן דתאלי בסברא ואילנא דחיי ריגתא מייתי דבזי מלתא נתחבל מניה ודדחיל מן פוקדנא משתלם טבתא

רלב"ג

תוחלת

[illegible]

[illegible]

תורת חכם מקור חיים לסור ממוקשי מות

נמוסא דחכימא מבועא דחיי למסטי מפחי דמותא

רלב"ג

תורת חכם

[illegible]

מאירי שכל טוב. הערה כוללת להיות האדם נשמע לדבריו

האדם ולא יסרב לעצתו ולהוכחתו ולהוראתו ולדבריו ואמר שכל טוב ר״ל שאמר שכל האדם יתן חן בעיני כל רואיו וכל שומעיו עד שיתחזקו להיות נשמעים לדבריו והרא המאמר הגדול ההנהגה מלה מוכחת על היות האדם משקר בבריות משכחה מחוייב כבודו אם לחכמתו אם לתורתו עלוו אם מצד בריה כרותה שמקום

שכל טוב יתן חן ודרך בוגדים איתן׃ כל ערום יעשה בדעת וכסיל יפרש אולת׃ מלאך רשע יפל ברע וציר אמונים מרפא׃

שכלא טבא יהיב חסדא ואורחא תקיפא דבזוזי תברי׃ עבידתיה מן דעתא וסכלא פריס ליה לשטיותא׃ שליחא רשיעא נפל בבשתא ואזגדא מהימנא אסיא הוא׃

רלב״ג שכל טוב. השכל הטוב יתן חן למשכילים

האנשים לדרוך בדרכו מצד ערבות הדרך ההוא ואולם דרך הבוגדים הוא איתן שיקשה ללכת בו כמו אבן סלע ומעמדה ולזה לא יאותו מושכו ושום נפש הקשה. **כל** ערום יעשה בדעת ולזה ישים המעשה ואולם הכסיל יפרוש אולתו על כל דרך אשר ילך בה באופן שלא ילך בשום חלק מהדרך לפי ההוראה ולזה ימשכו ממנו מעשיו הרעים. **מלאך** רשע יפל

שהוא שליח האיש הרשע יפול ברע ויאחר משפט זה הרשע אשר הוא בעלו ואולם ציר שהוא שליח איש אמונים לא די שלא יפול ברע אבל הוא מרפא לעולם לשומרו מהרע אשר על כן שלחהו שולחו׃

ואמר על זה ודרך בוגדים איתן כלו שדרכם קשה לפרוש ממנה ולכן הזהירו שלא ישתקע בהנהגתם שאם ישקע בהן לא יוכל להנתק עד מקום כמאמרו חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה ואמר הכתוב היהפוך כושי עורו ונמר חברבורותיו גם אתם תוכלו להטיב למודי הרע׳ לא אמר הכתוב׳ ר״ל היהפוך כושי עורו ונמר חברבורותיו כי הדבר הזה בכם הוא טבע ואחר שכבר ישראל השומעים היו מורגלים להרע הנה הקרוב שכבר טבע שלא יוכלו להטיב עכ״ל ובדרש אמרו לאדם שהיה שט על פני המים אומרים לו מעט בהלכה כדי שלא תגע בחורה וכן אמרו כל מי שהוא מוחלט בעבירות אינו יכול לחזור ואין לו מחילה עולמית וכמו שאמרו כבר בהלכותנו במאמר התשובה לא אם הכתוב וזה על ש״אחז כל מי שעבר עבירה ושנה בה נעשה לו כהתר והותרה לו הותרה לו פל׳ אלא אימא נעשה לו כהתר׳׳ **כל** ערום יפרש בו כענין בעצמו שפירשנו למעלה בפסוק אדם ערום כוסה דעת ולב כסילים יקרא אולתו בהכנה בן בנסתר׳ ויפרוש אולת פירושו יפרסמנה ויטעינה כי המפרסם הוא כפורש דבר והנה׳ ויש׳ יפרוש אולתו יפרוש רשת האולת שילכד בה׳׳ **מלאך** רשע יפול ברע מלאך המון האלף מפני שהוא מוכרת כלו המלאך שהוא רשע והוא הערה שלא למסור

הודותיו ועסקיו ושליחותיו למי שמודותיו ושם יש רשע׳ ומעניות והלהי ראוי לנשוא בו ויפול כמו יחוה מעמן על פני כל הקיו כפל כלו ישכון כל מחשבותיו לרע ולא די שלא יועיל להוציא לאור מה שאליו כעבדו אבל יזוק ויפול ברע והקפך בציר אמונים שהוא מרפא לנפש שולחו ר״ל

שיפוק האור׳ מסלחו׳ וכבכה נסתר איפשר שהרא התלמיד מולך כי הוא כשלא למלמדו וידוע כי האדם טבעו רוצה להשפיע מחכמתו כאמרו והקי

ריש וקלון פורע מוסר ושמר תוכחת יכבד׃ תאוה נהיה תערב לנפש ותועבת כסילים סור מרע׃

מסכנא ומן דאית ליה צערא מריש מרדותא ודמזדהר במסכנותא מתיקר רגיגתא דאית תבסים נפשיה ומרחקתא דסכלא פריקתא מן ידיעתא׃

רלב״ג ריש וקלון וגו׳ מי שהוא פורע מוסר יכבדוהו האנשים כשעבר מאם הסכלותו עם שזה יביאהו להשיג ולהמשיך השינגהבכבד כאמרו כבוד חכמים ינחלו׳ **תאוה** נהיה תאות האיש הנבחה ונשלמה שלא נמשך אחריה תערב לנפש המשכלת כשהיא נגררת על הנפש המתאוה וזה בעניין הוא דבר נהוג אבל הכסילים ר״ל המעגה כסילים סור מרע׳

ג

כלבו כאש יוכלו עבר בעצמותי כלכלה כלכל ולא אוכל וא״ז יותר משקענל רוצה ליניק פרה רוצה להניק עכ״ל וכשימצא התלמיד נאמן רוח לקבל השפע הוא הוא אבל מרפא ועליו אמ׳ הנה בציר אמונים מרפא ר״ל כאמרו על זה במקום אחר ונפש אדוניו ישיב ר״ל ימח והקפך במלאך רע והוא הקרבן והאולך והמקבל לא יקבל התועלה אבל יזוק ויפול ברע ויל בדרך נסתר שהמלאך המכוון ראשונה בבריאת האדם ר״ל הודכבות אמרו עם היותו מקבל ערק נקרא מלאך יי׳ ולפי רבקותו במאמר הוכרך להשתתף בו עם רעהו הגדול ממנו ונקרא מלך זקן ונקרא כסיל ואויב ושטן וכונה כאלו מן הגשמות והוא שיכוין להחטיא אדם רעהו להדיחו להולכו בדרך לא טוב ור״ל קראוהו מלאך רע כאמרם במס׳ שבת ב׳ מלאכי השרת מלוין לאדם בכל יום ויום א׳ טוב וא׳ רע וכו׳ ועם קראם אותו רע נתפוהו בכלל מלאכי השרת כי הוא כאמנו הקל האומר ויקרא אז כבר אמונים אבל כשיקשה לנו ויכסנע את אחינו הקיתנו אז יקרא מלאך רשע ורע ונסופו יפול ברע ר״ל יאבד ויפול ברע וכל הקודשים עמו והקפך אומר מלאך יי׳ וגו׳׳ **ריש** וקלון ריש שם דבר והפסוק הבר מלא כלו ריש וקלון ימצאו מי שפורע מוסר ר״ל תוכחות כלו שמפסיק לאחור ומשלכו לאחריו ימצאו ריש וקלון אם בממונות ריש וקלון ממש ואם בעשות מאי עם עם בדעה והקפך ושומר תוכחות שישמע לדבר מוכיחיו וישמר ויעשה המשך אחר עצתו יכובד׳׳ **תאוה** נהיה תאוה נקנה מבטן כפעל והיא הערה להמשיך אחר תוכחת האדם ומוסרו עכ״ל ולהזכיר מהמשך אחר התאות והתאוות הגשמיות בזולת הצריך ההכרחי והודיעו שהוא צריך בזה להשתלשלות רב מצד היות הטבע נמשך אחריהן מאד ובזה פירושו הוא מתחדשת באדם מעט מעט כאמרם ז״ל יצר רע גדול מיצר הטוב י״ג שנה כלו שיצר הרע תקוע בלבו של אדם

י״ג ד

מעשה ... ויגר הטוב אינו ככנס כלבו עד יג שנה ואמר שהתאוה הנכבד נאדם היא ערבה מאד לנפש ר״ל
קנפש המתאוה והדבר הקק לפרוש עד שיעשה הכסילים היא לסור ממנה כלו שכל דרך אחרית נמאסת
[illegible]

מאירי

הולך את חכמים יחכם ורעה כסילים ירוע׃

הולך את חכמים

[illegible]

רלב״ג

דמהלך עם חכימין נתחכם ודמחבר עם סכלי נבאש לאחי

הולך את חכמים

מי שהוא הולך את חכמים ורודף חברתם ...
[illegible]

מאירי

חטאים תרדף רעה [illegible]

[illegible]

חטאים תרדף רעה ואת צדיקים ישלם טוב׃ טוב ינחיל בני בנים וצפון לצדיק חיל חוטא׃

[illegible]

רלב״ג

חטאים תרדף רעה

לחטאי תרדף בישתא וצדיקי ישתלמון טבתא׃ גברא טבא ירית לבני בנוי ומתנטר לצדיקי עותרא דחטיי׃

[illegible]

טוב ינחיל

[illegible]

ובדרך נסתר רמז על השפעת חכמתו לזולתו עד שיולד כמה וכמה כדמותו כצלמו כמו שאמר רוחי אשר
עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך וגו' וקרא חיל אותו שעבור ה'
החולקים ומופתי ה': ובהם ואמר שהם כפנינים לצדיק להמיתם במאמרי פי' או כפרש אותו בה האם אשר נחרו
באחיהם הקטן: ואמר שהוא כפנן לצדיק ר"ל לנולד המסכן להכניס תחתיו על "ארז ולמקה לצדיקי' לעתיד לבא

מאירי	רב אכל ניר ראשים ויש נספה בלא משפט:	סגיאות עיבורא חקיל מסכנא ואית דמסייף בדלא בהלכתיה	רלב"ג

רב אוכל ניר פירוש

הרישה נרו לגם ניר וראשים פירושו ככבדים ובעלי עושר והיא הערה המוסרית ומדינית להשתדל בקיבוץ כי ברוב ההשתדלות ישיג חפצו ובענין חרישת בעלי העושר ר"ל השתדלותם בעבודת האדמה הוא סבת רב אוכל כענין ורב תבואות בכח שור' ואמרו ויש נספה בלא משפט ימ' ויש נספה כלו' לוקה בחסרון התבואה בלא משפט ר"ל מצד שאינו זריז במשפט המלאכות כמו שנוהגו בענין הזריעה גם כן ויקרו למשפט אבל אבל לפרש בו כענין מה שאמר הם שעושק רש וגזל משפט וצדק תראה במדינה אל תתמה על החפץ וגו' כלו' שאופני משפטיו יהי' כעולמים ממנו

רב אוכל ניר רב אוכל ימצא בעבור חרישת העניים כי הם יתעמלו בחרישה ולזה יהיה האוכל לבעלי השדות אשר לא עמלו בו וכמו כן יש מן האנשים שיהיה נספה ברע בזולת משפט כי הוא לא עשה הדבר אשר בעבורו הוא נספה וזה יקרה קרב' אוייבי' הרבה בזה השיעור רב אוכל הנה הוא ניר העניים וחרישתם כי מפני רבוי ימצא להם נספה בלקיטתם השבלים' ומה שידמה לזה ולזה ימצא להם טוב במשפט אך בחסד ובזה ימצא איש נספה בלא משפט כמו שקדם"

וכן הנה אמ' שלפעמים ברוחה משתדל בעבודת האדמה שלא יבוא לא יתהלל מזה כי יש לפעמים נספה בלא משפט טבע זולתו ברצון הש"י אשר אופני משפטיו כעולמים ממנו וכן י"ל שלא ייחס לזה ספק ומבוכה בהשגחה כי גבוה וגו' ואופני דרכיו כעולמים ממנו "לא אמר אלמנה הסותה הערה שישתדל האדם בקטן כי ברוב יבוא אעפ"י שלפעמים יש נספה בלא משפטו ויש ר"ל וקם יש ע"כ" ובדרך נסתר יש לפרש ראשים על השלמים והגעת שכלם לזולתם בקריאת ניר ואכל משל על החכמה שמעשה שמועתו ואכלו טוב: ואמר שהתמידם בהשפעת חכמתם לזולתם יולד רוב חכמה בזמן והיא הערה להמשך אחריהם לשקוד על דלתותיהם' ועם ויש נספה על הדרכים שאמרנו שהתמיד שלא יכלה ויזונות ולא בחכמה אם שימנע ממנו ברצונו לפעמים משתדלים בלמוד בלא הכונה אם שישתדל אבל לא במשפט מצד שאינו מובחן בהבנת הלמוד על הסדר הראוי לו על הדרך שאמרנו בכלל' ואיפשר לפי הכונה שהיא הערה שלא להתגדל ברשות ושלא להתודע ולהתחבר לרשות שאין מקרבין לאדם אלא

לצורך עצמן להנאתם וכן שלא יהיה לבו הומה לקנות ממון רב שרוב ממון שבני הראשים והמושלים נטולים עניים לומר ונראה אמרו רב אוכל ר"ל רוב ממון הוא ניר ראשים כלו' שיקחוהו לעניים כמו חרישת וזריעתם ויש נספה לעזוב למחרים אלו בהכרח ובאונס ובלא משפט ובספרי המוסר פירשו שהוא הערה על רוב המאכל שהוא סבת רוב החליים ונר ראשים פירושו ריוח הרופאים וקראם ראשים כאמרם ג"כ עניים שיש רופאיך ברא מזוכך יעמידו שעליך יושיטך על כבך שלא מן הספר לי הכתב וזה על שאמ' בן סירא אוקיר לרופאיך עד דלא

הצריך לך: וקבלתי כזה מזה אמ' שהוא נספה בלא משפט כאמר לשנה בלתי כלכל	חושך שבטו שונא בנו ואהבו שחרו מוסר:	דחשיך שבטיה סני בריה ודרחים ליה מקדים ליה מרדותא:	רלב"ג

דברים במשפט" ויאמ' מה שאמ' מה לדוד עבדי ואמר שרוב העושר ועשיית הצדקה גורם לו להיות מושל על הדלים והאביונים והעניים והאלוף יהדר כמו ראש שעשה כך רמזו' ויש נספה בלא משפט שלא יקראו השי"ת מן העשיר כלום ואעפ"י שהוא מכניע עצמו לעשיר ולהכבד כמשפטו' ויאמ' רב אוכל כלו' רוב התבואות הם לרשים ולעניים מה כלו' שיספיק להם רוב התבואות כאלו חרשו וזרעו ובהפך זה יש שחרשו וזרעו ולא תבא להם התבואה כראוי אבל תמעטו זריעתם ויכלה הזרים ואפי' שעשוה כמשפטו' לא אמר אלמנה הכותב רב אוכל וגו' ר"ל ברוב ענת רב אוכל הוא האמר שעשים הרשים שהם עבדים ושכירים לעשירים' ויש לפעמים שיגדל ויעשה עשרם על ידו שיש או ההנהגה האדון ומושל כדי אז נספה ממלאכה בלא דרך ומשפט השלם וזה על קוצו ולפי אמ' עליו מלת יש וזהו הערה שישתדל אדם בקטן ואפי' הוא רש ע"כ"

חושך שבטו ממנו שונא בנו המונע שבטו מהכות בנו לייסרו הוא שונאו כי מפני זה יהיה נבון מוסר ומי שהוא אוהבו שחרו מוסר בקטנותו לחנכו במוסר על פי דרכו"

חושך שבטו זה מוסר כולל לכל אדם שיתמיד בתוכחת בנו ויגדלהו על דרך ישר כענין חנוך לנער' ואמ' שהמונע שבטו מלייסר את בנו שונאהו כאמר שמונע אלמנותו' או פי' שסופו שישנאהו על רוע מעשיו ואוהבו ישחרהו בתוכחתו ושחרו רומז על התחלת גדולתו כמו שאמרנו במשכימי בבקר ומוסר רומז על אלמנות המדות "לא אמר אלמנה" ויחכמו המוסר משלו על המוסר בתחלת הגדול לנטוע לא שהוא כמו לישר ובשהוא קשה טרם יגבר שיתישר וכן זה על דרך אשר כמו כמטיעים מגדלים בנעוריהם' וכ"י אמ' על שאול בכר' פתגל דות יצחק חושך שבטו בופו שהבן ישנא האב והבן הוא רחוק מישמעאל ומחנשים ואדומה ע"כ" ובדרך נסתר יש שפירש הענין על היצר שהחושך שבטו ממנו וייסרו להתגדל על פי דרכו ולא ישתדל להכניע היצר הטוב שהוא השכל עליו הוא שונאו ואוהבו ישחרהו במוסרו ובתוכחתו ושחרו רומז על התחלת גדולתו כמו שאמרנו במשכימי בבקר' ומוסר רומז על אלמנות המדות"

מאירי צדיק אוכל וגו׳ חכמות
הקרית בפתח

הוא אמר לנשים החכמות בשיכות כל אחת ואחת
מהחכמות מהנשים בנתה ביתה כלומר העמידה ביתה בפני
בבטח כלו שהזהר בבריאתו והעמידה הדבר על
מכונו לפעמים
יומם עליו שם
הפעולה אז יבנה
שלמה ואמר ה׳
מעון שהיה בנו
למקות ולא מיהא
מעלה עליו הכתוב
כאלו בנאו בורא

צַדִּיק אֹכֵל לְשֹׂבַע נַפְשׁוֹ וּבֶטֶן רְשָׁעִים תֶּחְסָר׃ חַכְמוֹת נָשִׁים בָּנְתָה בֵיתָהּ וְאִוֶּלֶת בְּיָדֶיהָ תֶּהֶרְסֶנּוּ׃

שהעמידה הדבר הוא במחשבתו ואולת תאמר על האשה
כלו שהסכלות והאולת תהרסנו בידיה ר״ל בדרוע
הנמצאה כי המסכנות הדבר יקרא נ״כ פועל ואמר
בהעדרים אל תבריתו את שני הקהלה כלומר אל תהיו
סבה להכריתם וכן כלן יפסד בבריאתו וזה הענין
לחקור בנשואי האשה ולבחור מהן נשי חיל אשר
כבר הזכרנו מדותיהן או המעלות שביהן

רלב״ג צדיק אוכל הנה הודיע שהצדיק
אוכל לשובע נפשו ס

מעט לדקות הש״י עליו ימצא לו מזון עם שהוא
נ״כ דרך בהמעטת המזון הראוי בהסת הראויות
ואמנם בטן רשעים תחסר כי הם שומים על אכילתם
שיאכלו מהם
לחמם ולזה תחסר
נפש׳ חכמות
נשים׳
הנה כל אחת מהנשים
החכמות בנתה
ביתה בחכמתה ס

> צַדִּיקָא אָכֵיל וְשָׂבְעָא נַפְשֵׁיהּ וְכָרִיסָא דְרַשִׁיעֵי תֶּחְסַר חַכִּימְתָא נְשַׁיָא מְשַׁכְלְלָא בֵיתָהּ וְשָׁטֵיתָא בִּידָהּ תְּפַגְרִינֵיהּ׃

הוא מעמידת את הבית ושומרת הקטנים אשר בו
והאשה האולת תהרוס ביתה בדרך מכל הענין
השנותה מהבית וזה הענין גם כן לאשה חכמה
המשרתת השכל בחכמה כי האשה לבנות בית
בשומות כי הוא עוזרת מאד לבנין הבית ואולם
האשה האולת לא תשתדל לעזור אלא בזה אכל
הורסת בדרך הבית שהוא ראוי שיבנהו השכל׳

וכשנצטרפה ואמרו חכמי המוסר אל תקח אשה לעושר או ליופי כי הכל ילך וישאר הדופי׳ ואמר המשורר
ידות הנשים ישמרו אשה׳ אומות בנערות ישמרו הבית׳ צדק ומשפט ישמרו שער׳ ודבר אמת ישמור
בריך׳ ואמר אחר בחר בת מעשים על ידות מיוחסים כי האשה אבותיה בטוב מפעלותיה ואביה ואמה בטוב
טבעם ואל תקח אשה לרוב חילה פן תחשבה כעבד לה משכלת במעשים טובה מאולת במלכות ס המשכלת
הבונה ביתה מעבדיה והאולת תהרסנו בידיה׳ ובדרך נסתר נמשך לפסוק שלמעלה ממנו
שאמרו מוסר והצדיק אוכל לשובע נפשו שהמוסר כולל כל שלמות המדות ובלעדיו לא ירים ראשו שלמות ה
השכל כי הוא סבתו והבית יבנה בו שהוא המדור הפנימי וכבר ידעת שהחומר נמשל לאשה ובשיזדכך עד
היותו מוכן לקבל הצורה יקרא אשה חכמה ואשת חיל עטרת בעלה ובונה הבית בטוב המדות ואז יתקרב
לשכל לאמר למה תעמוד בחוץ ואכנס בפתח הבית והקפד בספר׳ הולך בישרו ירא ה׳

מאירי הולך בישרו נמשך לענין
שלפניו כלומר שירא ה׳

והוא המשים עצמו בדרכיו ובמדותיו ובלתי נמשך
אחר התאוות והתאוות הגשמיות הולך בושר בדרך
שלא יארך חיים לשעה למשכל ונכון דרך האל ר״ל
המשפטות מדרכו
לסור ולנטות מהן
ימין ושמאל׳ בוזהו
בעמן כי דבר ה׳
בזה ואת מצותו
הפר׳ או פירושו
בוזהו כלומר שהוא
שהשיקעבו רוע

הֹלֵךְ בְּיָשְׁרוֹ יְרֵא יְהוָה וּנְלוֹז דְּרָכָיו בּוֹזֵהוּ׃ בְּפִי אֱוִיל חֹטֶר גַּאֲוָה וְשִׂפְתֵי חֲכָמִים תִּשְׁמוּרֵם׃

ידותיו וברוע הנהגתו לא יוכל לשוב לשלמות מצד שרואה עצמו שלא אפשר לו שישוב כטען מה שאמרנו
בחכמה ומוסר אוילים בזו׳ בפי אויל חוטר עמכו בד קטן מתחיל בנמיקה ונמצא ממנו ויצא חוטר
מגזע ישי ויתשרש השורק מקום חוטר כמו יתפשטו הס׳ לא תעבורי מזה יתנם חלוקה׳ והאמר שבפי
הכסיל והאויל ובדבריו תמצא חוטר גאוה ויוסיף עליה יום יום בדבריו בגאות גאה וגאון על שאר בני אדם
עד שיצמחו ויסבבו אלו נזקים והפסדות ונדות רבות ורעות׳ ושפתי חכמים תשמורם כלומר תשמור כל
אחת מהם אותם מלדבר רע על שכניהם ולא יביאו עצמם לא לידי נסיון ולא לידי בזיון׳ ויש לפרש חוטר גאוה
מטה ושבט התרגום מטה חוטרא ופירוש ר״ל דבור והבית כמו כעבר כלומר בסבת דבור האויל בגאה בגאה
גאה וגאון יגרום לעצמו שיבא לעצמו חוטר גאוה להכותו כלומר שימצא נזקים ממנו שישלמו את גמולו והחכמים
ישמרו ממנו וכל זה הענין על ידות הגאוה להשמר ממנה׳ ואמנם החכם מי שהשפיל נפשו הנבזה ומי
שהגביה השפלה וכבר הרחבנו בדרכי הגאוה ומה שראוי להרחיקה מכל וכל ומה שראוי לקנות כמו אדם
להשתמש ממנה ומה שמנה על ענין שרה ויקרת רוח ושפלות ונקיות הדעת הרחבה מיוסרת בגדולתו בחבר
התשובה הנקרא משיב נפש שבר גאון׳ ובדרך הנסתר יקרא המתנגד אויל ואמר שבפיו חוטר גאוה ל
כשתשא עליכו בעון מצד שאין כי מאמין רק מה שיחייבנו המופת ויתמאסו הקדש ויועלדו השכל׳ ובזה ה
יתפשט לפרוש אשיות התורה ופנותיה בדברים שאין יד הטעון שולטת בהם׳ ושפתי חכמים תשמורם׳ ר״ל יודיעו
שאין מצד בריקים שהתורה מופתית לפי החמרות והשמורם אפשר על המתנגדים ר״ל תשמורם ר״ל יודיעו שאין
מדבריהם שהתורה שלא יוכלו לפרוש שום דבר מכל פנות הדת ויסודותיה כלומר שישמרו אותם ולא
יגעו שום מענה עליהם או על עצמם כמו שפירשנו׳ התעלה

רלב״ג הולך בישרו מי שהוא הולך
בושר הוא ירא את ה׳

כי השם ייסיר לזה בתורתו ובמצותיו ומי שהוא הוטה
מדרכי היושר הוא מבזה הש״י בפי אויל הנה
בפי אויל ימצא גאוה לפשיעתו והקפך
בדרכי החכמים
כי הם נשמרים מן
המחשבות והכעוס
לנשים שישמרו
מכל רע׳
הנה יקרה

> דִּמְהַלֵּךְ בְּתָרִיצוּתָא דָּחֵיל מִן אֱלָהָא וּדְעָשֵׁיק בְּאוֹרְחָתֵיהּ שָׁאֵט לֵיהּ בְּפוּמֵיהּ דְשַׁטְיָא זְקַתָּא וְצַעֲרָא וְשִׂפְוָתְהוֹן דְּצַדִּיקֵי נָטְרִינוּן׃

מאירי באין אלפים · יש מפרשים בר מלשון שבר בר ר"ל
התבואה המבריאת והמבריאה מן התבן ומן הקש ·
ומעלת באין מוסבת עצמה ואחרת תמיה כלומר באין
אלפים אין אבוס בר ואבוס הוא האוכל שמשימין שם
התבואה פתח
מתבואה ואלפים
פירושו שורים שנ'
אלפך והיה
הענין שהשכל
בעבודת האדמה
והוא העמל בכל
קטן ועמל אלא
שנקח אחד מהם

באין אלפים אבוס בר ורב תבואות בכח שור: עד אמונים לא יכזב ויפיח כזבים עד שקר:

דלית תורא רבין ארווחא וסוגעא דעללתא בחילותיה דתורא: סהדא מהימנא לא מכדב ומליל כדבותא סהדא ריגלא הואי

רלב"ג באין אלפים · הנה יקרה שמהמשיכות הבר בר ו
ומהתפקדו ימשך דבר אחד בעצמו וזה כשלא ימצאו
שורים ימצאו האוצרות התבואה שאוכלים השורים
מלאים בר והנה מפני המצאם ימצאו רב התבואות
בכח התבואה
בכח שור' ואמר
שירבה בזה והוא
יותר נכון כאשר
לא היו שורים של
פנים שמפתיחין
אותם נמצא בר
הנה לא יהיו רב
התבואות בכח שור

לדונמה והנה באין אלפים ר"ל אם לא יכינו שורים
לעבודת האדמה אין לו אוכר של התבואה והפך רב
התבואות בכח שור ר"ל ברבוי השורים כי כח יבוא
לפעמים במקום רבוי או פירושו התקף וכח ממש
ויאמר הפסוק כי אלו האבון ובר נקי מן עמך נקיון כפים
ונקיון שנים מלשון ובר לבב ובר הייתי בעמך
ובלשון התלמוד נקרא נקי מכבסיו או מלשון והאדמה
לא תפס שהרגנו לא תנור ואבוס הוא אבוס מימש
והוא המקום שאוכלות שם הבהמות ואמר אז"ל שם

והענין בזה כי הנפש האמרית כאשר לא השתמשו
בה בעבודת השכל היה האכל פרי התבואה ו
והשחיתו בה שהתמשו בהכנתו להוכחים ובגנות
התאוות החמר ואם ישתמשו בה לעבודת השכל
ימצאו בכחה רב התבואות בעצמם · הנעימים· **עד**
אמונים לא יכזב · מי שלא יכזב והוא מי שאומר
השקר הוא נהבר על אמונים כשישאל על עדות
ומי שידבר כזבים הוא עד שקר·

בעמלוכלו באין אלפים נאמר האבוס בר ונקי ורק ונאר וכלו זה אזהרה והערה לאדם מידת העצלה ולהשתדל
בקנינים · ובדרך נסתר קרא השלמים אלפים על אלופיו מיודעים ואמר שהם אבל ודיעה האדמה בחכמים
אבל החכמה והמיתה כשורים בעבודת האדמה אף כי יש בהם רבוי מבר המעלות במוד ושון מר"ל און
ואחלפך חכמה השורי מראש אמונה והוא נמשך למה שלפניו והעמן והכוונה כי בהעדר החכמים אבוס
התלמידים מבואל מן השלימות וכן המשיך כל העמן ורז"ל דרשוהו גם כן במקום שאין ת"ח מעיין אין תורה
· נמה כה להם · **עד** אמונים · אמונים שם דבר לא תאמר ורוצה לומר דברים אמתיים כמו אמת · אמונים
אומן · ויפיח פי' ידבר והכונה הם דברים פשוטי' אין בהם ערך באור · אמר שהעד שהוא אמתי לא יכזב בשום
דבר אחד ועד שקר ירבה בכזבים רבוי גדול והיה הערה להזהר מחברת כוזבי · כל האומרי בכך ושלא לדבר

בפסוקים לא יותר שקדר הפסוק הוא מוסיף לראשו
כלו מי שלא יכזב ר"ל שאינו רגיל לדבר כזבים הוא עד
אמונים וראוי לסמוך בעדותו ומי שיפיח כזבים
כלומר שרגיל בזה הוא עד שקר כי גם בעדותו יכזב·
אבל בדרך נסתר כל אמונים כמו אמונות רומזו על
הפנות התוריות
אשר אין לנוטה רק
קבלה וכל אמונה
ולכן שממקים
מפנים יתקרב
העדות והוא
כעשן שנקרע
בעדותיו נאמנה

בקש לץ חכמה ואין ודעת לנבון נקל: לך מנגד לאיש כסיל ובל ידעת שפתי דעת:

בעי ממקני חכמתא ולית וידיעתא למאן דמתבין ולילאי איזיל בארחא חריתא מן קדם סיכלא דלית בשפוותיה ידיעתאי

רלב"ג בקש לץ חכמה ואין · הנה הלץ
בקש חכמה ולא יוכל
ללמוד ואולם הטון בקל היותר עמוק שיהיה בעמע
החכמה והוא ידיעה קדושים ר"ל ידיעת מר"ל הם
השרית" **לך** מנגד לאיש כסיל להתחבר עמו
והנה לא הדע
שפתי דעת
כי התחברתו המנע
לאיש מזק"
התמית ערוש

ושיעדו עליהם שהם בעלי עדים ומכחישות זו את זו
על כל פנים האחת מהן אמת ובסכנת דק שקר והזהיר שלא לפקפק בזה ולהדבק אחר המעמד בקיום דרכי
האמונות כי המקיים דרכם האמונות ר"ל המעמד על האמונות לא יכזב והמעמד עליהן בשקרות יפיח כזבי אין
ראוי לסמוך בהם · **בקש** לץ · המה התבקשה לפעמים על מה שהקדים שאלו כמו מצותו לא נקנית דבר·
מידי התבקשו·
ופעם על חקירת הדבר אם הוא אם לא ויבקש הדבר וימצא ומיתן יתפשט על
החפוש אם תבקשנה ככסף וכחפשים ולא תמצא ויבקש ולא מצא את התרפים· ופעם בענין התאוה על הדבר
כלם ודעתם אותה אבקש ומזה אמר על הקש' בקש ה' איש כלבבו ר"ל המלך איש כלבבו וכרצונו ומזה אמר
הנה בקש לץ חכמה כלו שהתאוה בלבו לה אלא יכול להשיגה לשעתה אבל היות העמן ככר אן כלו מתכעבו מזה
ראשונות לאויל חכמות וחכמי המוסר אמרו האמת ככבד על כן יושיאו מעטים והכבון נופה ומביט לא חריית
ואין אותם לטורח ולעמל ומדריך עצמו בזה עד שהכל נקל אצלו· והכבר התבאר ענין זה הפסוק לגנות בפסוק
מתאוה ואין נפשו עצל ונפש חרוצים תדושן" **לך** מנגד · הערה כלליה להתרחק מן הכסיל בכל ענין של
מגע ומתן כן בהמותו כן בחכמתו כי כל דבר
עמל בעם וכנהג ולך מנגד ר"ל התרחק ממנו שאתה
בפנגע בו תוה על ימיניך או על שמאלך · ובל ידעת שפתי דעת · אמר שהפסוק הזהיר בהתחלתו על ההרחק
ממנו במשא ומתן הממון ובמוסף במשא ומתן של תורה ושל חכמה · ומנגד משמש במקום שמם מנגד לכסיל
ומנגד לכל שלא ידעת שפתיו שפתי דעת ולא עוד לפרש שהוא מוזהרו להזהיר ולהרבות עצמו לומר לא ידעתי כלו
ושפתי הדעת הוא שהאמר שלא ידעתי וזה יוצא אף בהמונות חמיה אמר לא אוכל ולא אמרי לא אמר
הכתוב·
לך מנגד לאיש כסיל אם לא ידעת שפתי דעת על דרך שאמר החכם כשתרצה לעשות דבר ולא
תדע עם מי שתיועץ בו סור מן הקרוב אל תאמר כי התאוה אויבת השכל" ע"כ

מאירי חכמת ערום וגו׳ מתחכמים השכל ומחוק כל גבון להסר ערמו בערך זולתו הן בהמונות להשתמל לפמ גדולתו וחכמיו כחק ובשורק הן במכמורת להתבונן בהם ועמקם כפי עמקו ללמוד וללמד לשמור ולעשות הן ג בהמונות במשלו ובמתכו עם ה הבריות וכבר באר נמלה ערמה שהיא ז מוכה על ה

חָכְמַת עָרוּם הָבִין דַּרְכּוֹ וְאִוֶּלֶת כְּסִילִים מִרְמָה׃ אֱוִלִים יָלִיץ אָשָׁם וּבֵין יְשָׁרִים רָצוֹן׃

חָכְמְתָא דַעֲרִימָא בְּיוּנָא דְאָרְחָא וְשַׁטְיוּתָא דְסִכְלֵי רְמִיוּתָא׃ סִכְלֵי מוֹתְלִין בְּחָטְאָה וּבֵינָן תְּרִיצֵי רֵיעוּתָא׃

רלב״ג חכמת ערום יחכמות הא״ש הערום הוא הבין דרכו שילך בה שיתחכם בדרכים ונסדרים שיוכלו אל חפצו ואולת הכסילים הוא הבין מרמה כי הם לא יתחכמו למצוא הדרכים הישרים אשר ינועו בהם אל חפצם ולזה השתדלו למצוא דבר און ומרמה יחשבו אולם שיגיעו בו אל מבוקשם ולזה לא ימצאו דרך ולא יגיעו אליו׳ **אוילים** יליץ׳ האשם הוא סבה שידברו האוילים כאשר ירצו שלא יגיעו אל מבוקשם שיהיה האשם סבה לזה או יתרעמו זה לזה ויתמהו במה שהיתה החטאת הזאת ויגלו או מה שהביאו מהסבות אשר הוא האשם לפי שיהגור במוס הסבות ההם׳ ואמנם בין ישרים ימצא הסבות הרצון כי הם יגיעו בדברים נכונותיהם ולזה ישיגו רצונם ממערף לזה שהם כעוזרים בו מה שהם יתברך״

הוא התכמות והתישב המחשבה על איזה ענין׳ ולזה אמר על חכמת ערום הבין דרכו ר״ל שיבין וערכו בערך זולתו׳ וכבר באר במלת חכמה שהיא מונחת אף בדברי׳ ההמונים אשר חכמת לב׳ ואולת שם דבר כנגד אולת הכסילים שהם בפרש הענין בהמונות הם מתנהגים ומתהדרי׳ בהותר מן הראוי להם׳ ואם כפרש אותו בחכמות שמחזיקים עצמם בהתר ממה שאינם בהם הוא מרמה ושקר ואינו מתקבל לבריות ט החכמה יעשה דרכו ומודיע עצמו לשעתו׳ ובתלמוד המערב אמרו ערבא מרבכן דאזיל למהר ומייקרין ליה בגין דרין מיכלו בעי למימר להון כמה מיכלא אנא חכים׳ ומיכלא פירושו מסכתא׳ ואמר שהתלמיד ההולך למקום ומכבדין אותו כבוד הראוי לעשות למי שבקי בשתי מסכתות או ביותר והוא אינו בקי אלא באחת צריך שיאמר להם איני בקי אלא באחת׳ וזו היא פירש הענין בשם החכמה והבין כמו הבין והוא יונה כלומר שהחכמה התבונו הדרך הראוי להחזיק בו ואולת הכסילים לא הערים ולא התלמד רק און ומרמה׳ **אוילים** יליץ אשם פירוש אוילים כל אחד ואחד מן האוילים׳ ויליץ הוא ענין ערבות ומליצות מלשון מה נמלצו לחכי אמרתך׳ ואם אינו מגדרו כלומר האויל בחטאו יחזיק מה שעשה בפעולתו ויעריב פעולתו אל ההמון ויראה פנים למה שעשה שלפי הראוי עשה׳ ובין ישרים לא יערב ולא ימתק רק הפועל הטוב והוא נקרא רצון מצד שהוא רצון הישרים׳ ובנגלה הערה שלא ישבח האדם בפעולותיהם להמון בהם אבל יכריע פעולותיהם לדונם

לכף חובה כפי הידוע מעשיהם כמו שבארנו במקומו בענין הוי דן את כל האדם לכף זכות שלא נאמר אלא במי שעניינו בלתי יודע אבל הנודע ברשע ובפשיעתו ראוי לדונו לכף חובה אף במה שאפשר לדון פעולתו לזכות גב׳ ואף כשיתבונן הוא עליה ויראה פנים לזכות לסבת עשותו אותה לטוב׳ ובנאהר ידו עם הימהבנ״ר ימשך דברין ויתלונם ויתאדם במחשבת הלשון במופתו׳ ור איות עד שקשו ומעויאם בדברי׳ מתוקי׳ ולכן נרי׳ לבוקר מקם ובין ישרי׳ ר״ל בסוד ישרי׳ לא יקובל רק רצון ר״ל הדבר המכוון והמרוצה והאמתי׳ ויש לנו כפשוטו ר״ל ידבר כענין שהאויל לא ידבר רק רע׳ ואם פירושו דבר אשם ובין ישרים לא ידובר רק רצון ור״ל

לֵב יוֹדֵעַ מָרַּת נַפְשׁוֹ וּבְשִׂמְחָתוֹ לֹא־יִתְעָרַב זָר׃

לִבָּא יָדַע מְרִירוּתָא דְנַפְשֵׁיהּ וּבְחֶדְוָתֵיהּ לָא מִתְעָרַב עֲבַרְאָהִי

רלב״ג לב יודע מרת נפשו לב האדם והוא השכל יודע מרירות נפשו והנה אמר ה׳ ובערה מצד היות הנפש אחרית אך לא יתערב עמו זר מאשר כאות הנפש בשמחתו במה שהשיג מהשגת ה׳ ענוותו׳

דברים מרומים והיא הערה להרחיק מחברת אף מנשמותם דבריהם וכן כענין החכמה בעצמה׳ או כפרש לדעתי אשם דברים בטלים מלשון האשם שומרון שהוא מענין שמשמה כלו דברים שוממים ובטלים והישרים דבריהם דברי תועלת ושלמות׳ ורצון פי׳ שלמות מלשון אז תרצה הארץ׳ ויש שהיא הערה להמנע מלשון הרע׳ ואמר שהאויל יחפש המומים ישב באחיו ידבר וברעיהם דופי ולא יזכור עליו רק האשם והחטא אשר ידע׳ ובין ישרים בהפך לא יזכור רק הטוב כמאמר חכמי׳ המוסר שהיה א׳ מן החכמים עובר עם תלמידיו וראו כלב אחד ואמרו כמה מוסרחת נבלה זו ואמר להם כמה לבנים שניו׳ ולדעתי יש סעד לפירוש זה ואמרו אוילים יליץ וגו׳ ובין ישרים כלומר שהאוילים לא די שלא יחריפו אלא שהם עצמם ידברו בוז והישרים לא סוף דבר שלא ידברו הם אשם רק אבל שלא יניחו לשום אדם שיספרו ובמעמדם לדבר רק טוב ניחא שלמה הכותב יל שהאוילים ישתמשו הדבר אף שלא ידובר לאשם ולרעהם יבלו ולרע ובין ישרים בהפך על שאין האדם הבעלים ימדו בגנות האדם כמו הזונים שלא יבאו רק במקומות הפחותים והמגונים עכ״ל **לב** יודע מרת נפשו הערה לנרדף בכרות הזמן שידע להבן להגלות לבחון ולאמין לשמע הנסים כרותו ולא יודיע צערו לרבים וכן בהפך ברוב טובו ומערכו ם יעשר וכו יקום קילו לא יתרחק יותר מראוי אבל יעשה עצמו באחיו ובמשמעת ושלא בשמחה יתרחק ועל הראשונה אמר לב יודע מרת נפשו ר״ל שיוחק בעל המוסר שלבו לבד יודע מרירות נפשו ומשתדל לשעשעו כל עוד שיוכל שלא יתגלגל בעיני ההמון ובקשה׳ ועל השניה אמר ובשמחתו לא יתערב זר כלו׳ לא ירבה בהיות עד שידעו הזרי׳ עמו ם ברוב דיעת הדבר ופרסומו סבה קבוק מגיות בו כאשר עלמנו יש יו׳ לאהר אות הברכ׳ בהסמיך למה נאמר בהסמיך אלא שאין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין ועוד אמרו לישאל אחד אייה עניותה ולא נישאל בר נש״ ובנסתר קרא המנוכות והספקות מרת נפשו ואמר שמחזקו שלבבו להתבונן בהם בעצמו עד שיוציאם לאור וכן בשמחתו והוא עת באשרו מנוחתו לאור לא יפרסם מה שעמד בבך יאלא יחד

להיותו נמשך על אמונתם בהיותו נבוך על טעמים ועל סבת המצוות׳ ולא עוד כן בדרך נסתר לפרש יודע עמך כריתה מלשון ויודע בהם את אנשי סוכות ומרת מטעמן מרד מלשון מורת רוח ואם אולי אוינו מפרשו והוא במלת ובשמחתו יתערב כוונתו בזה שהאנשי ויאהבו אהבתם את עצמו והטעם הלב המכוון בזה שנפשו מורדת בו והוא המושך אחרי התאוות הגשמיות ואחר החומר יותר מדאי והוא יבטח עד שישובה למה שראוי לו כבית וכחוק התחתיך השכל הוא יוצא לשמו אשר לא יתערב בו והוא שלמות השכל אשר הוא לבדו לו ואין לזרים אתו כמו שכתוב בפסוק אם תבקשנה ככסף׳ ואפשר לפרש לפי הקבלה שהוא נמשך לפסוק שלפניו ר״ל אוילי יליץ אשם ולמה שפירשנו התולה כלו שאוויל בפעולותיו הרע יזייף בהם בני אדם ויראה פנים שהם טובים ואמר על שפם אמרו כן לבני אדם הוא יודע מרת נפשו ר״ל בפנים לבו הרע והראוי מרת נפשו הוא כי מרה תהיה באחרונה והוא בעצמו עמך ובשמחתו לא יתערב זר אלא שהראה שמחה לפי מחשבתו שנעשית והכוונה שהם ירמה את הבריות לא ירמה הא-ל יתברך כי הוא יודע תעלומות לב׳

מאירי

בית רשעים ישמד׳ אמר זה דרך כלל במעט נמול ושנה ואהל הוא מוטן לבמן ערלי ובית לבמן קבע ואמר שהרשעים אף הבמן שהם הקבוע והחזק יהרם והישרים אף הבמן הקל של ערלי יפריח ר״ל ישגיח ויגדיל יום יום ובדרך נסתר הפסר שהבית והאהל רמז לעיר קטנה והרשעים לחיל המלך הזקן הסובב אותה והישרים רמז למסכן הקטנים הנמצא בה ועם אחוזת מרעו עם שרידי יקרב הקרא במן המלך הגדול הזקן בית ובמן הילד אהל ם רוב בטעמים על זה הצד׳

בית רשעים ישמד ואהל ישרים יפריח׃ יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות׃

ביתא דרשיעי ישתיצי ומשכנא דתריצי מפריחא׃ אית ארחא דסברין בני נשא דתריצא היא וסופה ארחא דמותא׃

רלב״ג

בית הרשעים אעפ״י שהם חזק מאד ישמד ויחרב כי אין מפני שנאמרו מהפכים והוא בעצמו יביא אל עצמו פגעים גדולים מפני רוע פעולותיו ואולם אהל הישרי׳ אעפ״י שהוא חלוש הבמן מאד יתקיים ויעמד ויעשה פרי׳ יש דרך שיחשב שיהיה ישר מפני העולם מעינו והאמת הוא כבר יראה בסוף כי אחריתה היא להביא אל דרכים מובילים אל מות׳ ואעפ״י שאין בדרך ההיא בעצמה חטא ואשם׳

יש דרך ישר לפני איש׳ זה הפסוק הקבלה והנסתר בו העבודה אחרת כי הטבע מר התעבות והחמדה וימלאם בשקידה ובעמל אלא שבר האדם להכניע טבעו ונשומו מרמם לשכלו כאמרו ראה נתתי לפניך היום וגו׳ ובחרת בחיים׳ ולכן אמר שיש דרכים ויש מבט אדם בוחרים הדרך הרע והוא הישר בעיניהם וסופה אחרית הדרך הוא דרכי מות ואמר דרכי מות בלשון רבים כי הדרך הרע הוא בכללו וסוג התעבות ובקשת המותר והחמדה והוא מתפשטת לכמה דרכים פרטיים שכל אחת מהם היא דרך מדרכי המות אם מיתת הגוף

מצד הטבע להיות כל מותר מזיק ומניעת כמה פעמים וכל חמדה ראשית לכל חטא אם שהמיתה רמז לשנה מצד שבקשת המותר והתעבות והחמדה סוללת העברה המונעת אם מיתה כנפית לנפש׳ ודרך ימוה בלשון זכר ובלשון נקבה ולזה אמר ישר שהוא לשון זכר ואחריתה שהוא לשון נקבה׳ גם

רלב״ג

גם בשחוק׳ הנה כי בפעולות השחוק והכסילות אשר יחשב שיהיה בעצמם ראוי תנה בהם יכאב לב כי הנה אלו שיכנה מהשכל שלמותו והנה אחריתה של אותה השמחה היא תוגה לזאת הסבה׳

גם בשחוק׳ יעלה גם במקלחות מתג׳ כ למה שבא כפשו שלפניו שבחירת הדרך הרע תביא האדם למות ואמר עכשיו שאף

גם בשחק יכאב לב ואחריתה שמחה תוגה׃ מדרכיו ישבע סוג לב ומעליו איש טוב׃

אוף בגחכא נכאב לבא וסופה חדותא חירותאי מאורחתיה נשבע מן דמריחליה וגברא טבא נשבע מדחלתיה׃

מדרכיו ישבע׳ רשעת מי שלבו נסוג מהדרך הישרה ומעליו יסור איש טוב כי שלם יתפה בכל קטלותיו׳

סוף דבר שמסבה העברות ורדיפת התאוות התעבות יקרה לאדם כן כי גם בשחוק יכאב לב כלומר שיש פעולות של הבל ושחוק שאינם מניעים התעבות והמותר אבל שהם מניעים שעשוע ושמחה וטיול׳ וצריך האדם להזהר מהם גם כן כי הם מוסיפים התאוות התעבות והמותרות ונמצא שאף בפעולות השחוק וההבל יכאב לב האדם ואחרית השמחה תוגה והוא מה שאמרו במסכת אבות שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה׳ ושחוק וקלות ראש הוא ישיבת הקרנות והרבות השיחה עם נשים ועמי הארץ׳ וכן אמרו שינה של שחרית ויין של צהרים ושיחת הילדים וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ מוציאין את האדם מן העולם׳ ואחריתה ההוא תוספת והטעם ואחרית שמחה תוגה׳ או בזה הקודש אחר הכתוב כמו והפתח והראתא את הילד׳ או אמר הכתוב על גם בשחוק׳ שהוא לאדם שמחה לשעתו ויחשב האדם שהוא דרך ישר לו מצד שהוא שמח תכף ועכשיו וגם שידויים ממון של חבירו בהתקר שמתפקידים לו חבירו והם אלו בהתר אם הוא שמח עכשיו מצד הוא ועצב לאחר זמן וזהו טעם ואחריתה שמחה תוגה׳ ר״ל ואחריתה של השמחה ההיא היא תוגה׳ עכ׳ וזה שאמר המאורר עלנו השלום מה שאני העשרתי ולא הם היו לי שחוק עשה לי עכ״ מדרכיו ישבע סוג לב׳ סוג פסול מן הקל׳ והשבר כלו סב שטעמו נסוג מן השכל כי לב לפעמים יבא בלשון שכל ובמקומו כמו שהתבאר׳ ואמר שהנסוג מן השכל ישבע וישבע מדרכו כעטן לפקוד לאיש כדרכו׳ ומעליו איש כמו מעללו כלומר והצדיק גב׳ ישבע ממעלליו כעטן וכמעלליו ישיב לו׳ ויש״ ומעליו מלשון ועליו לא יבול׳ ואמר שהרשע ישבע מדרכו ר״ל מתקוותיו הרעות שהם לדך ושבל לעברות החמורות וכן האיש הטוב מטוב תקוותיו ומדותיו הקדמות לעולם ישבע והקרן קיימת לשמים לעולם הבא כפשוט ובגמול הנכבדים׳ ויש״ ומעליו איש טוב כלומר איש טוב

יסור מעלנו ר״ל מעל אהל הרשע בענין סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים וכו׳ והכונה ונסתר בזה קרוב ואת
לא יתם שלימה הכונה באמר שסוג הלב ועוד שהעקש לא ימלא אין להעביר המוכיחים כש״ שלא יעיין למנהגו ודרכו
קטנים אבל ישבע מדרכיו וידמה שהם טובים וערבים ונאותים אבל איש טוב יאחר עצמו ולא ישבע
מדרכיו אבל יעיין וילמד מאחר למעלה ממנו בשלמות ועם זה יעלה למעלה למשכיל במורח חיים ולרמוז לזה
אמר המשורר במעלות אתה למעלה ממך הכיר במקורך והוסיף יתייך לך בכבשים עור למעלה ממך יערך
שיתרומך לפותן לחיך״

מאירי

פְּתִי יַאֲמִין לְכָל־דָּבָר וְעָרוּם יָבִין לַאֲשֻׁרוֹ׃ חָכָם יָרֵא וְסָר מֵרָע וּכְסִיל מִתְעַבֵּר וּבוֹטֵחַ׃

סַבְרָא מְהֵימַן לְכָל־מִלַּיָא וְעָרִימוּתָא מִתְבַּיַּן לְטַבְתֵיהּ׃ חַכִּימָא דָחֵיל וּמִסְטֵי מִן בִּשְׁתָּא וְסַכְלָא מִתְאַלַּט וּמְסַבַּר לֵיהּ׃

ר״לבג

פתי יאמין לכל דבר. האדם הפתי יאמין לכל דבר ולזה יתפתה לכל הדברים

פתי יאמין לכל דבר. אמר שהפתי יאמין לכל דבר שישמע והערום המתחכם יבין לאשורו כלומר למעמדו מה שיתחכם בעצמו על הדבר השמוע אם הוא אפשר אם נמנע אם קרוב הוא׳ ואחכמי המוסר אמרו אם האומר פתי יאמין השומע הכם ופקח ועם היות זה הערך המופת ראויה לכל משכיל לבחון בדעתו מה שראוי להאמין מהנמנעות להאמין עקר הענין בענין נסתר אם באמונות אם בחכמות׳ באמונות שיזכר להאמין הנמנעות באופן יה׳ ולא ישים בגדר האפשר מה שהמנעו מזולת התבונות אם הוא ראוי לעשות כן אם לא ומזולת התבונות בדרכים הראויים להביא התכלית ההוא׳ ואחלם האדם יבין לאשורו אם הוא ראוי אם לא ובאי זה דרך יגיעהו״ חכם ירא וסר מרע. הנה האדם הוא ירא מהדברים ומפחד ובורח זה ישמר עצמו מרע׳ ואולם הכסיל הוא כועס ומתקשר עם מי שראוי לפחד ממנו והוא בוטח שלא יקרהו נזק בזה ומפני זאת התכונה ינוש ע רעות גדולות״

טבעיים והערום יתבונן אי זה מין מהנמנע ראוי להאמין לפי שאפשרותו אינו קרוב בב״
בענין המופתים בשנוי הטבע׳ ובפנות המושכלות לפי שאין נמנעים טבעיים ולא בהכחשתם מופת אותך
וכש״ שהאמונות בסתירתם גדולות ובערות וקשות יותר כבמינים נחות לזה מזה ואי זה ראוי להרחיק מכל וכל
כהתהפך הראשים בענין שוב המטה נחש ושוב הנחש מקרה או המקרה עצם׳ או שהאל יתגשם או יתהוה או
יברא כמותו והדומה׳ לאלו מהנמנעות במוחלט בטבעיים ובחכמות מה שאין בר אמונה יתלה בו להתחייב
באמונתו מבל הענין במאמרות השם והעדרתו ובבטול האלק והמצאתו ובבטול מציאות הבריאות וקיומו
ואמונת ההעתק וקיומה וייחס האיות לצמיחה ומונח בהם בענין חלקי הנפש ובכלל מציאותה ושאר הדברים
הנכונים האלה הנה הקדומים דברים אמתיים״ ומי יתן האדם יאמינם ויאמן לפם לחכמים״ חכם ירא
וסר מרע וגו׳ אמר שהמשכיל מפחד תמיד בכל עניניו עד שיראתו ופחדו הביאהו לחשוב

מחשבות על פעולותיו בסדרים ובהכונתם ואם ירחק
נקם כזה ישמר מהם אף כשהפעולה נריכה לו הרנה
ובסיל מתעבר׳ כלומר שאף בפעולת שאינם נריכות
לו כלבך שרלות גברת לבטו הוא מרחק עצמו
כאלו כועס על מעשה ועשה אותה פתאם כאדם
השעה דבר מהר

ר״לבג

קצר אפים. מי שהוא קצר אפים ר״ל שלא יביט בעממם כי אם בקרה ובמהירות מזולת שיתיישב בהם הנה הוא יעשה אולת כי מגדר האולת הוא שלא תבאה בדברים בסבותיהם וכן מי שהוא איש מזמות שחושב מחשבות רבות וזמן ארוך אם ראוי לעשות הדברים אם לא הנה ישנא אם לא ישנא ממנו האנשי׳

קֹצֶר אַפַּיִם יַעֲשֶׂה אִוֶּלֶת וְאִישׁ מְזִמּוֹת יִשָּׂנֵא׃

מַן דְּזַעֲרָא רוּחֵיהּ מִתְחַשַּׁב סַטְיָא וְסַנְיָא לְגַבְרָא דְּאָרִיבָא תַּרְעִיתֵיהּ׃

הכעס שעשה פעולתו במהירו׳ ובוטח ר״ל שעשה אותה בלא שום
ירחק כבטוח עליה׳ ובענין האחר׳ ר״ל משכיל המתמיד ומוכן להיות חכם ירא בזריזה ובמהירות ומכוין לקיות לאמור על סדר ישר מעט מעט צו לצו קו לקו כי ירא לנפשו פן יכשל בשגגה והכסיל מתעבר כלומר מתחזק בעבור הגדר ומדלג ומקפץ ומכל בכל למודו ולא יוחש למכשול ובוטח בעצמו וכבסל לו״ ויל׳ שהחכם שלא היה לו לפחד עבו״ סר מרע והכסיל שהיה לו לחשוב שכלו עבו״ בוטח ועבר עבירה עכ״ים בזה הערה נב״ בענין העריי שהמשכיל עם היותו יודע טעם המצוה וסבת הדבר לא יקל ראשו לאמר אני ארבה ולא אסור

רק בקושי עמם מאד וזה כי ימנא שום מחשבה הקבל אמה שישאלו ממנו לא יתן שאלתם וזה נב״ סבה להתכלכל הרבה מעממו׳ כי מי שיחשב בכל הדברים אם ראוי שיעשה אותם אם לא בזה האופן לא יעשה דבר גם מהדברים ההכרחיים לו מאד ולזה צריך שיותר האדם בלא העממים ולא יעמיק בהם ולזה ראוי לאדם שלא ימהר בזאת האחירה יותר מהראוי ולא יאריך בה יותר מהראוי״

וכונתו בו והכסיל מתעבר ובוטח בעצמו וכבסל׳ המשל בזה אם המלך עוה שלא ילך שום אדם בנשף בלי נר בטלו והדבר מכר וידוע על כל שכב עניו הוא להרחיק הסבה הנזקים אין ראוי לא׳ החכם והחסיד לאמר אמ יש לי דעה להשמר מהזוק ואיני צריך לכך כי נמצא זה שבר מצות המלך שקיא כל״ות ושלפעמים לפי הסבות אפשר שיכשל במחשבתו׳ קצר אפים׳ כל שהוא קטן בעצמו שכוון בו כתבן שלבנו והעשה פעולתו בהפך נמקר הוא קורא אותו קצר אפים ר״ל ממהר להכעס והוא שעשה פעולתו במהירות מרחק כמי שעשה אותם מתוך הכעס ר״ל ועל כן ייחס פעולתו בפועל כסילות ואולת׳ ואיש מזמות׳ כל שהוא חסר נמר״ ר״ל ואיש מזמות ישנא כלומר שקצר אפים ישנא לאיש מזמות או גם כלא חסרון יאמר כי קצר אפים ישנא איש מזמות ר״ל שהחכם הקרוי איש מזמות להיותו עשה פעולתו במתון ובהתישבות מחשבות קצר אפים ישנאוהו ומתרחק ממנו ומהכונתו כי מעלת השכלה תאמר לפעמים על היותה הדעת וכו׳ ואיש מזמות מהשכל במחשבות רעות כי מזמות שם כולל אל מחשבות טובות ורעות כמו שיקרא גם לפעמים ערמה ולמעלת חכמה על הדרך שהתבאר והכונה כי המהכל דרכו לשנא בני אדם״

מאירי נחלו פתאים אולת: הוא דבק נג״ל במה שלפניו ם הכסיל

קמה עבר וקבר אתים קאו קורא אותם פתאים ורשע בסופם ינחלו אולת ר״ל יאכלו פריו ועדומי׳ וקם קוקם ירא וסר מרע וקמותן לאשורו ואיש מזמות ר״ל לרעת

[illegible]

רלב״ג נחלו פתאים׳ קנה קפתאים נחלו אולת. ם קם בלתי מעמידים

כדרכם אך ינחלו אולת אבל כמקירות ... ואמנם קחכמים יעתירו שימלאו קדעת ר״ל ... נקיף שעת גדולה כפלו כדי שיתבדר להם מה ... למעות ואיך קיתמרו

[illegible]

נָחֲלוּ פְתָאיִם אִוֶּלֶת וַעֲרוּמִים יַכְתִּרוּ דָעַת׃
שַׁחוּ רָעִים לִפְנֵי טוֹבִים וּרְשָׁעִים עַל שַׁעֲרֵי צַדִּיק׃
גַּם לְרֵעֵהוּ יִשָּׂנֵא רָשׁ וְאֹהֲבֵי עָשִׁיר רַבִּים׃
בָּז לְרֵעֵהוּ חוֹטֵא וּמְחוֹנֵן עֲנָיִים אַשְׁרָיו׃

יִרְתּוּן שַׁבְרֵי שְׁטְיוּתָא וּכְלִילְהוֹן דְּחַכִּימָא
יְרִיעָתָאִי נַפְלוּן בִּישֵׁי קֳדָם טָבֵי וְרַשִּׁיעֵי נָתְנִין עַל תַּרְעֵי דְצַדִּיקָאֵי
אַף לְחַבְרֵיהּ סָנֵי מִסְכְּנָא וְרָחֲמֵי עַתִּירָא סַגִּיאִין
שָׁאֵט לְחַבְרֵיהּ חַטָּיָא וּמַן דְּיָהֵב לְמִסְכְּנֵי טוּבוֹהִי

[illegible]

שחו רעים לפני

[illegible]

[illegible]

רלב״ג [illegible]

[illegible]

הֲלֹא יִתְעוּ חֹרְשֵׁי רָע וְחֶסֶד וֶאֱמֶת חֹרְשֵׁי טוֹב׃
בְּכָל עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתָר וּדְבַר שְׂפָתַיִם אַךְ לְמַחְסוֹר׃

גְּזוֹלֵי תָעַן וְחָשְׁלִין בִּישְׁתָא וְחִסְדָא וְקֻשְׁטָא
דְּחָשְׁלִין טָבֵי בְּכָל מַאן דְּאַפִּיצָה לָךְ יְהוָה יוֹתְרָנָא
וְשִׂפְוָתָא יַתִּירְתָא לְחֶסְרָנָאֵי

[illegible]

[illegible]

מאירי

עֲטֶרֶת חֲכָמִים עָשְׁרָם אִוֶּלֶת כְּסִילִים אִוֶּלֶת׃

רלב״ג

בְּלִילָא דְחַכִּימֵי עוּתְרֵיהוֹן וְשִׁבְהַרְהוֹן דְסַכְלֵי שְׁטְיוּתְהוֹן׃

עטרת חכמים

עטרת חכמים עשרם

[illegible]

[illegible]

וזה נהגת הספקה למורי התורה ולקנות ספרים ולגדל תלמידים ובכרים לעמים ובמחזיקים האמת והתורה
ולמוריה אבל הרבים הם בהפך שכל עד שיגדל עשרם הם מפרסמים אולתם וזה במחזיקים ידי האנשים
הרקים והכסילים אשר כמותם ובגבותם נתנים ובנטעם כרמים ובקנותם עבדים ובעשותם דומות וכדומה
לזה ומזה הכל נאמר ואולת כסילים הוא אולת בעשרם כי בזה יודע אולתם׳ וי״ל בעטרת חכמים עשרם
אז הם משתמשים בחכמים ויודע לכל שאולת כסילים הוא אולת והפך נהפך ע״כ׳ ובדרך נסתר הרצון שפע
הידיעה עשר והיא עטרת החכם כאמרו סיני ועוקר הרים סיני עדיף הכל צריכין למריה חטייא׳ והרצון
הכסילים המתחכמים אשר מצד פלפולם יחשבו להעלות ולהגבר וינהגם לזה חסרון ידיעתם והוא כאלו יאמר
שמיעטו חכמתם הוא ינהגם לאולת גמורה׳

מאירי

מציל נפשות כנגד יודע שהמעיד על דבר אמת הוא מציל נפשות במקום שהם

מציל נפשות עד אמת ויפח כזבים מרמה׳ ביראת יהוה מבטח עז ולבניו יהיה מחסה׳ יראת יהוה מקור חיים לסור ממקשי מות׳

מפצא נפשתא סהדא דקושטא ורמל ל כדבותא רמיא הואי׳ בדחלתיה דאלהא סברא דעושא ולבנוי תהוי תכלון׳ דחלתיה דאלהא מבועא היא דחיי למסטי מן פחתי דמותא׳

ר״לבג

מציל נפשות׳ הנה מי שיעיד אמת במה שיוכל עליו מציל נפשות מהמיתה ואולם אשר מדיח ידבר כזבים בעדותו כאשר יאכל עליו והנה זה סבה להמית נפשות בחנם׳

יוכה את המה בעדות המה ידעו ולכן יחייבהו המה יוכל את עשוקיו ואחר במי אדם מיתתו׳ והפך נמפיח כזבים׳ ונפשות תרוששו בעדות ובלעז פרישונאש׳

ובדרך נסתר רמז למה שהאדם למעלה בעמו עדות יי׳ נאמנה והוא שמן הנפשות ה׳ המקובלות שהם נפלאות האמת העדות ונגדרו כמו שהתבאר ואמר שהמעיד עליהם באמת הוא מציל נפשות ר״ל נפשות מנומיו והפך הפך לו׳ וזה על דרך שאמר ולוקח נפשות חכם׳ ביראת יי׳

ביראת יי׳ יש לבטוח בעוזו יתברך שיציל האיש הבוטח ירא יי׳ וגם לבניו אחריו יהיה מחסה׳ למען ולמחסה עליהם בזכות אבותם ולקחתם מהדרך ההכנות לבוא עליהם׳ יראת יי׳ היא מקור חיים כי מאמין התשובות הרוחנית׳ אשר בה ישיגו החיים הנצחיים והיא גם סבה לסור ממוקשי מות בעונשים הגשמיים ובעונשים הנפשיים׳

יראת יי׳ שהם דבקים׳ ובכנה הוא הבטחה מיוחדת בגמול ועי׳ שבירא יי׳ יהיה לאדם מבטח עוז כלו׳ מבטח של מעבר ועז ר״ל בטחון חזק עד שיאף לבניו יהיה אותו מעבר למחסה בעמו׳

להרבות אחריו לדורותם וכן שהיה לו מקור חיים לסור ממוקשי מות׳ וכבר פירשנו שהחיים מלשון מוסר אמונה על החיים הנצחיים ואחרי כן על החיים הגשמיים ואחרי כן על ריבוי ימים הפך עונשים והשמירות מן זולתם שאם חיים ומות על המיתה ואחריה על רבוי הבריות׳ ובדרך נסתר

ברב עם הדרת מלך ובאפס לאם מחתת רזון׳ ארך אפים רב תבונה וקצר רוח מרים אולת׳

בסגיאי דעמא הדרי דמלכא ובחוסר דבעמא מתחבר פרנסיהי׳ מן דנגיד רוחיה סגיא ביונה ומן דבריר רוחיה מסגי שטיותא׳

ר״לבג

ברוב עם הדר המלך הנה כשיהיה לו רבוי עם כי גם יתחזק כנגד הקמים עליו ואולם בהעדר העם ימנע שיש לו מחתה שיהיה לו רזון וכמו בקום עליו אדם להלחם בו׳ ארך אפים מי שהוא ארוך השמן והוא בו מתחזק ארוך הוא רב התבונה כי בזה ישינה האמת מימה שיחקר בו׳ ואולם מי שהוא קצר רוח מהם למהר הקורה אבר׳

יראת יי׳ רוממות על אלמות המדות ונשלמות הקורא מושח והמתלוה לשלמות האחרון שהוא המחסר והשגו והמגבר

ושיהיה מחסה לבניו גם על כי ידעהו למען אשר יעזה את במטות ביתו אחריו וגו׳ וכאמרו למעלה שונימיו לבניו בניהם וכן כפל העניין ואמר שהוא מקור חיים ר״ל המקור שיגיע ממנו החיים האמיתיים לסור ממוקשי מות ר״ל השאות ההנאות׳

יספוט הכף המה הוא ירים לו מחלקי הסותר מים שהוא אולת ר״ל מה שהוא הפך הקימה׳

ברוב עם עו׳ ארך אפים רב תבונה׳ בכנה הערה למלך ומשוך לבבעם להחבבו וכמו שאמר החכם לא המלך כיס השהל שיהיה מולך בלבות כמו אדם לא בנטיעות לבד׳ ובכרכנים אמר שפירושו ברוב מינים ר״ל בעמים מרובים והגבורות חיילותיו יש הדר וכבוד למלך וזה יהיה בהחזקתם אותו שכלם ימשכו עמהם לכל אשר יפנה הוא לפי ברב עם ומסיבותכלו בהסיבות הפס ר״ל בהחזקתם אותו בשמירת הדר וכבוד למלך ובאפס לאם מחתת רזון ורזון הוא לשון מלך מעמן רוזנים כי הם שהם גזרות רזון ורזון על מסקל גדול נעלמים והגון יוכל להשתמש במלת רוזנים כמו במלת רוזנים כלו׳ שבאפס לאם הוא מחתת האדון ושכרו ויש״מ רזון שם דבר מזה גב״כ ר״ל מחתת הארדית ועל זה אמר ארך אפים רב תבונה כלו׳ כשהמלך ארך אפים לעם ומתיישב בהנהגתם הוא רב התבונה וקצר רוח כלו׳ ממהר בדעתו לשעתו מרים אולת פירושו לדעתי שהוא סבה לכסילים להרים יד בו כלומ׳ למרוד במלך׳ ויש״מ מרים אולת מגביה ומאחר אולת כלו׳ שהוא אויל ויש״מ מרים שמגלה אותה ומפרסמה לכל אדם׳ וכן יש״מ בו לשון תרומה כלו׳ שמפריש ומבדיל לעצמו חלק האולת ובדרך נסתר כלומ׳ ברב עם כשהכחות התאוה לעבודת יתהדר המלך השכל והפך בהפך׳ וארך אפים הוא הבוטח אתינכרת מהזיות רודף אחרי התאוות רק אחר ההתישבות כפי יאריך ההכרחי׳ וקצר רוח ר״ל שהוא טפל להאוות תרדף לחזור אחריה למלאת תאוותו הוא מרים אולת׳

מאירי חיי בשרים מלת קנאה תאמר לפעמים על פנים שונים ברוב המקומות תאמר בענין כי היא קנאת איש מרעהו והקנאה רקב בעצמותיו ופעם בענין קנאת אשתו ופעם בענין כעס וחימה ונקימה יקנאוהו בזרים פירוש הקנאה אל קנא ונוקם אל קנוא ונושא ואמר הנה ורקב עצמות קנאה ומרפא הקנאה מקום הא' כמו שמענו מן ה' הקנאה כי על כן הוא מרפא את ידי אנשי המלחמה וכן לרעה קנה מפרשים כי מרפא ימיח חטאים גדולים והוא שם דבר כמו רפיון וכן הנה אמר שהלב במרפא ר"ל לב רך הוא חיי הבשר ר"ל חיי הבשרים כי רכותו יניחהו מלהשתדל ופחד להשיג מכל מה שיפחד עליו והכעס והוא הקימות בגבורת הלב יניחהו מדי רקב בעצמות שהוא חולי כבד מאד על מיני הקברות הגדולות ובדרך נסתר מרפא הוא היות הלב במרפא ידי כחותיו להתאפק אחר התאוות והקנאה הוא הפך זה

עושק דל **ברעתו** ידחה רשע שמים לדקים לשון חירוף מורה כפעלת הקלון ומכל שהעושק בכלל הוא רע אף עושק העשיר אמר שהעושק הדל ברע ולזה ייחס עליו שהוא חרף עושהו ויחונן הקונן הוא מכבדו וזה הערך הערייה מדימית להשיר מהקלות הדלים ולעשות אותם חסד ואמונה וחן ולזה אמר שהשבר על זה הוא רשע וידחה ברעתו לשעתו והצדיק יבטח לקיום זה אף במותו להיות מקוה לו השלם הכל **ובדרך נסתר** ר"ל הוא היה השכל ויודע שהעושק חרף עושהו בחיית והחונן אותו מכבד עושהו והשבר על זה ידחה ברעתו כאומר בגם רעתו והוא יום מותו ישכב בנזק הכלון והצדיק יחסה אף במותו בשוב רוחו אל האלהים אשר נתנה

רלב"ג חיי בשרים הנה הלב שהוא מרפא והוא רפיון ומרגוע לבשרו הוא חיי בשרים ולזאת לב קנאה ושנאה הוא מרקב גם העצמות לרוב הרע שיגיע מהם **עושק דל** מי שהוא עושק דל הוא כאלו חרף הש"י כי הש"י מי שישמרהו מידו לחלשתו ועל זה נשען כשעשקו ולא נתן אל לבו כי הש"י יוכל להצילו מידו ולזה יקים מי שחונן אביון מכבד הש"י כי הוא אין מקום בזולת השגחתו גמול כי הם מקבל הש"י בלב נבון

חַיֵּי בְשָׂרִים לֵב מַרְפֵּא וּרְקַב עֲצָמוֹת קִנְאָה׃ עֹשֵׁק דָּל חֵרֵף עֹשֵׂהוּ וּמְכַבְּדוֹ חֹנֵן אֶבְיוֹן׃ בְּרָעָתוֹ יִדָּחֶה רָשָׁע וְחֹסֶה בְמוֹתוֹ צַדִּיק׃

דְּמַפְלֵג חָכְמְתָא אַסְיָא הוּא דִבְשָׂרֵיהּ וְהֵיךְ מַלְטִיתָא בְּקֵיסָא הֵיכַן קְנָאתָא בְּגַרְמָאי׃ דְּמַעֲשֵׁיק לְמִסְכְּנָא חִיסוּרָא עָבֵיד לְנַפְשֵׁיהּ וּדְמְרַחֵם עַל עֲלִיבָא יְקָרֵיהּ׃ בְּבִישׁוּתֵיהּ מִסְתְּחִיף רַשִׁיעָא וְתַכִּיל דְּמָאִית צַדִּיקָא הוּא׃

מאירי בלב נבון תנוח חכמה אמר שהחכמה תנוח ותתישב בלב נבון על שמריו כיין על שמריו ושוקט על פניו הקיים בלי שום בלבול ובלי שום מהומה ובקרב כסילים תודע ר"ל תשבר ותתבלבל בספקות ומהומות וזה הענין הקיומות למשנה רוב החכמות הנה והקירה במופתים על הקדמות שאין יד הענין מגעת בהם והנסתר בהם ענין אחר כי הוא מדבר בענין החכמה בפרט ואמר בלב נבון תנוח חכמה בדבר המוכנע ר"ל שלא יפרסם עצמו כי הוא ואינו מדבר בה רק לצורך ובכלור לנות ובשמירת הכלי לשמור בסתרים הדבר והוא ענין מי ומה ואיך ומתי ולפני מי אבל כשהיא בקרב כסילים ר"ל פתאים ההמון תודע ר"ל שהוא מדבר בה לכל דרך התפארות וידבר בלא עתו ובלא סדר ובהשחתת כל הדברים הבריאים בדבור ועל זה ענין תודע כמו"ל אם תראה בלבנה קיש קיש קריא **צדקה** תרומם גוי ר"ל חטאת כמו שנא על יבא ז' מחטאים וחטאת כל העמים ולמינים שהוא לשון רבים יורה על האומות וגוי שהוא לשון יחיד יורה על העם המיוחד ר"ל ישראל והפסוק הזה מורה לזכר מין הגבורות והחטאים ואף כי יעשו מהם צדקות ומתנות אין זה מבורך אלא מנהג המעשה כבעברה נמורה היא ועל זה אמרה לישראל וכמוכת ענמדותיהם שהם עשים הוא התרוממות וכמו לעשיהם שעשים אותם מכשיקים ומינע כפיהם אבל החסד שעשו למינים והמשכ' אחר מדותיהם הוא חטאת ר"ל שיש מתם שדרכם לטרוף טרף לקיום ולגזול ולגזלים מזה ונותנים לזה ואמר צדקה וחסד כי צדקה מונח על הצדקה הנעשית בדרך השיווי ושלא בפזור וחסד מורה על הפלגה ולעפכ' כל חסד רבה נכון ירבה עשו והנה מקומות הרבה גם רבותינו ז"ל כוונו אחרת והוא שעם היות

רלב"ג בלב נבון תנוח חכמה הנה בלב נבון תנוח החכמה ולא יפול לה ספק כי אחר הנעתה כי הם יודעים אותה על אמתתה ואמנם בקרב הכסילים תצטרך להודע להם כי הם לחסרונם אינם מכירים בשקנוע האמת בדבר שכבר קנוע

קנה הרשע ידחה ברעתו כשתכנה לו מהאמין בשי' כי ירעב והתקנה באלקיו ופנה למעלה ואולם הצדיק לא ידחה מאמונתו אף בסכנה המות אבל במותו יחסה בשי' **צדקה** תרומם גוי הנה הצדקה שעשים ישראל לעשות הצדקים בכלן ובשור תרומם אותם ותהיה למעלה על כל גויי הארצות ואולם החסד שעשו' אחר האומות על מה שהוא רחוק לחקוקת הש"י כאלו התאמר מה שיעשו כפסים בעבודים כפלאים ומה שידמה לזה מהדברים הקשים שיעשו עליהם הוא חסרון לא תספר בעבודת הש"י ואף אם היתה כוונתם לשמים

בְּלֵב נָבוֹן תָּנוּחַ חָכְמָה וּבְקֶרֶב כְּסִילִים תִּוָּדֵעַ׃ צְדָקָה תְּרוֹמֵם גּוֹי וְחֶסֶד לְאֻמִּים חַטָּאת׃

בְּלִבָּא דְמִתְבַּיֵּין תִּשְׁרֵי חָכְמְתָא וּבְגַוֵּיהוֹן דְּסַכְלֵי שְׁטְיוּתָא תִּתְיַדַּע׃ צִדְקְתָא תִּתְרוֹמַם אוּמְתָא וְחִסוּרָא דְעַמֵּי חֶטְאָה׃

מדת הקנאה מדה רעה מכל מקום ראוי לקנא
בפעולות הטובות לחמוד עשייתם כמ"ש ז"ל קנאת
סופרים תרבה חכמה וכן אמר הכתוב אל יקנא לבך
בחטאים כי אם ביראת יי' כל היום ר"ל שלא
יתקנא בהם להיות כמותם כי אם ביראת יי' ר"ל
שביראת יי' ראוי לך שתקנא לעשות כמו הם
מלאכת יי' תמיד' וגוי ולאומים קהל יהוד לשאר
האומות שהצדקה שהם עושים תרוממם אותם ו
ותגבירם ותזכירם לטוב בשאר מדותיהם ונשוב
ההכנעותיהם וחסדם שבשביל ישראל כענין כי עברו
איי כתיים וראו וקדר שלחו והתבוננו מאד וראו הן
הייתה כזאת ההימיר גוי אלהים והמה לא אלהים
ועמי המיר כבודו בלא יועיל' תמונה כתיים שבכ'
למים וקדר לא שלחו ולא המירו עבודתם ועמי המירו
דתותיהם וגו' והכוונה לקנא בהם במה שבל' מהטוב
ולהבזותו לשום שמים לעבודת הקדש ולהתבייש
מטוב הקבלה כענין ע"ש והכלמו מדרכיהם
ומעשיותיהם בית ישראל' וכענין הלא תקחו מוסר
הוקם את דברי יונדב בן רכב בירמיה' שהדרך
הבעל הזה והחכמה להוציא הסכלים בטוב. הקבלת
השפלים מהם כמו שהתבאר' לו אמו שלמה הכותב
שלא מן הספר וראוי לפי הראשון שפי' המחבר
שייכות הפסוק הזה אל אחריו והוא רצון מלך
לעבד משכיל כלומר אעפ"י שישראל שהם גוי אחד
בארץ ושכינה למעלה שם מקום עושים יותר מהצדקה
והוא חסד וחטאת העבודות מונחים עד כל מעורה
שמש ועד מבואו וגו' ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי
ומנחה טהורה כי גדול שמי בגוים אמר יי' צבאות
מכל מקום רצון מלך מלכי המלכים הקב"ה לעבד
משכיל והם ישראל עכ"ל וזה על מדרגה הוא כנגד
והתרבות וכוונתו לעשות מעשה הדקות לעניים
ודלים והוא ענין לחונן דלים יקבצנו וכתב מסיר
אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה שהאל יתברך
הוא שונא גאל כשלא עכ"ל **ובדרך נסתר**
הצדקה מורה על עשיית
הדבר בדרך הממוצעת צדקה ומשפט צדק צדק
תרדוף' ואחד מורה על נטייה אל הקצה האחרון
והכל חוזר על הישרת הנפש והחפצים להשלים נפשם
וידוע בהנהגת המדות שהדרך הממוצעת היא ה
ראויה בכל דבר אך מי שהורגל במדות הרעות
ונטה בהם אחר הקצה הראשון צריך לו דרך רפואה
להרגיל עצמו בדרך נטייה אל הקצה האחרון עד
שישוב ממוצע בקצה ההוא וישוב אחר כן בדרך
הממוצע' וחכמי המוסר המשילו הענין לשבט כך
כפוף מצד אחד שאם תרצה להיישירו צריך ש
שתכופהו מן הצד האחר ואחר כך ישוב מישר
והקדרכהם ולהישירם במדותיהם אמר צדקה ר"ל
ההליכה בדרכים הממוצעים בכל מדות הקדש
תרומם גוי ותביאהו לשלמות האמתי' והחסד ר"ל
נטייתו אל הקצה האחרון הוא חטאת רוצה לומר
שהוא צריך לזה לדרך תורה ודרך רפואה אם כבר
הוטבע ברשע' וחטאת הוא גם על מי שכבר
חטא וצריך כפרה ותשובה מהמעשים ההם"

אמר הכותב שמה"ל וכתב הרמב"ם במורה
חלק שלישי שמלת צדקה נגזרת היא נתינת כל בעל
חק חקו ולך תהיה צדקה בהסתת
המשכן בהשלמת
הנפש והוקה שהיא כדיבותם עדכן'

מאירי רצון מלך וגו' מענה רך וגו' לשון חכמים

תטיב דעת' שלשה דברים לענין אחד הערה למלכים
שלא לבחור באנשי עצה המתעסקים בעבודתם רק
מי שימצאו בו שני דברים האחד היותו משכיל והשני
על שיהיה ראוי
למלך לסמוך על
עצתו ובהבנתו
ולכלכל דבריו
ועסקיו במשפט'
והשנית שיהא נוח
וערב בדבורו
ומתוק בלשונו עד
שיטעמו דבריו
לשומעו וכו' למלך
עצמו בדבריו ובהוכחותיו ובמו עצתו ובלא הקשה
דברים בואון לאדם להיותו משתמש גדולות ובואון
לגדולים בקבלתם בעבודתו ובמו עצתו עלפיו" ועל

רְצוֹן מֶלֶךְ לְעֶבֶד מַשְׂכִּיל וְעֶבְרָתוֹ תִּהְיֶה מֵבִישׁ׃ טו מַעֲנֶה-רַּךְ יָשִׁיב חֵמָה וּדְבַר-עֶצֶב יַעֲלֶה-אָף׃ לְשׁוֹן חֲכָמִים תֵּיטִיב דָּעַת וּפִי כְסִילִים יַבִּיעַ אִוֶּלֶת׃

רְעוּתֵיהּ דְמַלְכָּא בְּעַבְדָא סוּכְלְתָנָא וּבְסוּרְחָנֵיהּ יְבַהֲתוּן׃ מִלְּתָא רְכִיכָא מְהַפְּכָא חֵמְתָא וּמִלְּתָא רְעִיעְתָא מְעִירָא רוּגְזָא׃ לִישָּׁנָא דְחַכִּימֵי מְשַׁפַּר יְדִיעְתָא וּפוּמְהוֹן דְסַכְלֵי מַבַּע שְׁטְיוּתָא׃

רלב"ג

רצון מלך רצון המלך הוא
לעבד משכיל וזריז ועברת
המלך היא בעבד מאחר התשועה ובושש ללכת
באשר ישולח" **במענה רך** ישיב האדם הכעס
והחמה אשר יכעס עליו זולתו והם יעל
דבר עצב והכעס
יגבירו אף הכועס
עליו ויוסיף הכה
שיעשה לו רעה"
לשון חכמים
ודברם
תטיב דעת
השומעים דבריהם
כי בזה יתקנו
דעותיהם ויחכמו
ואולם מאמר
הכסילים הוא סבה לשים האולת נובעת ומתגבר
לשומעי דבריו"

זה אמר רצון מלך לעבד משכיל פי' רצוי ומוש וחקה לעבד משכיל ועברתו תהיה לעבד
מביש ר"ל שהוא פתי ועניו כבערה עד שיבוש ויכלם הכועס ממנה משברו ותכוז תוחלתו ואות המו"ל שבמלת
לעבד מושכת עצמה ואחרת עמה ר"ל רצוי למשכיל ועברתו למביש' ואמר על השמיה שמענה רך ישיב חמה
שברשות הכועס הנאמן המלך כועס ומתעבר עליו וזה דבר אין לו עם כל שכלו להוכיחו ברוגז כי אז יכפל
כעסו אבל ישיבהו לאחור במענה רך ובדבור מתוק ואפשר במלת ישיב שהוא כמו ימח ר"ל ישקיט מלשון בשובה
ונחת תושעון והוא אמרו ודבר עצב יעלה אף כלו' ואם יוכיחהו בעצב ובכעס אז יעלה עשן אפו יותר ויותר
ולזה אמר דרך כלל לשון חכמים תטיב דעת כלו' ואעפ"י שהדעת חשוב בעצמו מ"מ הלשון תטיבהו ותעריבהו
יותר לשומעים" ופי כסילים יביע אולת' מלשון נחל נובע ר"ל שהכסילות פורץ מעצמו הלשון תגבירהו כנהר
כור מימיה ר"ל שתעיפהו ותמידהו ותגשרהו יותר ויותר" ובדרך נסתר רמז במלת מלך על מלכו של עולם
ומשכיל על האדם" ומביש על מי שנשאר בוש מחברו ובכוזב תוחלתו ומענה רך מי שנשמר מן ההריסות לשון
על התשובות הדעות כפי הענין המקובלים והוא ענין לשון חכמים תטיב דעת ודבר עצב על רוב
ההתחכמות ורוב החקירה ורוב החקירה בנסתרות ועליה אמר ופי כסילים יביע אולת"

מאירי בכל מקום עיני יי' רואות על האמונות הקשות כענין ממה שקדמו
הענין על כל ושבו ואמר בכל מקום עכ"ל אם יסתר איש במסתרים או בקרקעים. **מרפא** לשון עץ חיים.
מרפא פירושו רפיון על הדרך אשר נזכר
למעלה בפסוק רכי דברים לב מרפא והכוונה רפיון
הלשון ורכותו הוא עץ חיים וסלף בה
כלומר כשימצא בה קלקול ושבר הוא
שבר ברוח ר"ל ברוחו כמו רוח נשברה ויש לפרש
שבר ברוח כלומר ימצא בה שבר
נפשו דבר הכמו קר רוח
כענין אמרם כל שיש בו גסות הרוח
הקמצה לאבירים סוברים כי מרוב הקולמים שיש לו גסות הרוח
ישמחו יותר ויתקנו על שרשי רגלו ובמעשו פשע
יסבב עלו הוא רב ופשע רב ובדרך נסתר יפורש
בו מה שפירשנו בפסוק מעשה רך ישיב חמה ומלת
ברוח ירמוז על הנפש המשכלת. **בית** צדיק בית
חסר הייתו חוסן לשון אוצר נכרתו מתעברות תרגומו
חסמיא וכן כתוב לא יאצר ולא יחסן והפסוק הערך
מעידת במולו שעשו כמשפטו ענינו ואמר בבית צדיק
ימצא אוצר רב באל התבואה והפך ברשע ר"ל שאין
לו אוצר ולא עוד אלא שאף מעט התבואתו ימצא בה התבואה נעכרת והפסדת והרקבות לא אם הכוונה בית צדיק
חוסן רב ואם יתחסר אלו עכ"ל יתן או שהשף התבואה רשעים נעכרת עכ"ל שהוא בזה וחבר זה עכ"ל

רלב"ג בכל מקום עיני יי' הם בכל
מקום עם כל הדברים
שומעים מידיעתו והשגחתו כמו שאמר בבקיאותו
ולזה הוא משגיח שהם צופות הרעים והטובים
מצד השגחה הכוללת ומצד הפרטית הדבק
השגחתו כטובו אך

הכוונה שכבר סודר ממנו מה שישוטם בן למים כמשקו אם טוב ואם רע. מרפא לשון מי שיתן רפיון לשון ורפות דברים ינהוג לעצמו הקיים כל מי שיקים עלו לחזיק לו יתפיים בדבריו ואולם מי שימצאים בלשונו סלף	בכל אתר עיני אלהא חמין בבישי ובטבי אסיותא דלישנא אילנא דחיי הוא ודאכיל מפירוי נשבע שטיא מסלי מרדותא דאבוי ודמנטר כמכסנותא ערימא הוא בביתא דצדיקי סגיא חילא ועללתיהון דרשיעי תתעברי	בכל מקום עיני יהוה צופות רעים וטובים מרפא לשון עץ חיים וסלף בה שבר ברוח אויל ינאץ מוסר אביו ושמר תוכחת יערים בית צדיק חסן רב ובתבואת רשע נעכרת	

ושאת ינהוג לעצמו סלף קשה ופתלתל כמו
שבר קצף ברוח תוקה כמו כוס יוסף כעס מי
שקס עלו. **אויל** ינאץ מוסר מי שימאן מוסר
אביו הוא אויל לא יתכן קטן היותו
אם לא יקדם לו המוסר ואולם מי שהוא שומר
תוכחות יתחכם כי לקיחת המוסר הישרה לקטן
החכמה. **בית** צדיק הוא חוסן מאד מצד נדרי
מצד עצמותו ומצד דבקות השגחת השם
בצדיק ההוא ועכו הנה כשיבא הרשע ר"ל בבית
הוא לו היה נעכרת ואסר החוסן והוכו ממנו

והדרך נסתר יפורש חוסן מלשון תוקף מלשון החוסן
הנשרית והכוונה להיות ירלות שמים קודמת לחכמתו
ואמר בבית צדיק חוסן רב ר"ל אמונה חזקה וקיימת
והוא שיראתו היא קודמת לחכמתו ובתבואת רשע
ר"ל אף בעסק החכמה ימצא עכירות או בלבול לא
יפורש חוסן לשון
חוקה מלשון הרנים
מחוק אחסנו ורב
כמו חשוב וכבד
ר"ל נחלה נכבדת
רומז על התפארת
המקנו בלוחי.
שפתי חכמים
יזרו
מלשון זר והכוונה

שפתי חכמים יזרו דעת ולב כסילים לא כן זבח רשעים תועבת יהוה ותפלת ישרים רצונו תועבת יהוה דרך רשע ומרדף צדקה יאהב	שפוותהון דחכימי מבעין ידיעתא ולבהון דסכלא לא כן דבחיהון דרשיעי מרחקתא דאלהא ובצלותהון דתריצי מתרעי מרחק אלהא ארחא דרשיעי ודרדף צדקתא מתרחם	כי אין הכוונה בזבח כי אם להבקות מהחטאים ולעבוד השי' ואלו מהחטאים זבחים מזולתה שיסורו מהרשע שהם בו ואולם תפלת ישרים היא רצוי יותר מזבח הרשעים כי יש	

הוא יפורש כענין מה שפרשנו למעלה באמרו וערומים
יכתירו דעת או מה שפרשנו באמרו לשון חכמים
תיטיב דעת ולב כסילים לא כן כלו' לא יזרו דעת אבל
בהפך ו"ל יזרו כמו יפזרו כלומר שיפזרו מחכמתם
וילמדום ויפיצו מעינותם חוצה ולב כסילים לא כן
ר"ל דברים בלתי כמם ובלתי אמתיים ר"ל דברים
כוזבים כי הרבה פעמים יזכר בלשונם ענין היות
בדרך שלילה לא טוב עשה בתוך עמו והולכו בדרך לא טוב לא טובה השמועה שאין הכוונה לשלול הטוב לבד
רק לחייב הרע ומלת כן שם מונח הפך אנשי שם ועל זה נקרא הרשע בלע והנבל והנסתר בזה יאמר ולא
על בסתור זה הפסוק כי החכם לא סוף דבר במחשבתו שהוא מדו כאמרו לפדם מערכי לב אבל אף בשפתיו
והכסיל אף במחשבתו לא יגיד רק דברים כוזבים. **זבח** רשעים אין אוהב רשעים עם היות בו הוצאה ועמל
הוא תועבת יי' אחר שאין הכוונה כשרה והודיע שאין הכוונה הראשונה מיוחדת בקרבן ויפי יתן ולא יתקיה
לא יצריך לקרבן כמו שאמר לא על זבחיך אוכיחך הנה שמוע מזבח טוב להקשיב כל כדרך רשע תועבת יי'
עכ"ל וקרוב לשמוע מתת הכסילים זבח עכ"ל **תועבת** יי' אבל מרדף צדקה ר"ל שאומר דרש הערך
נמשך הן במעשה הן במחשבה יאהב' ואמ'
דרך קלמו ושש
מוסר רע:

רלב"ג שפתי חכמים יזרו ויפזרו הדעת
כן החכמים שהוא דבר
מפסים לאמיתתו אבל יזיר האמת ואולם לב
כסילים יזיר מה שאינו כן ר"ל מה שאינו צדק.
זבח רשעים הנה זבח הרשעים הוא תועבת יי'
ואין הכוונה בזבח כי אם להבקות מהחטאים ולעבוד השי' ואלו
הרשעים כי יש
תפלה תועלת בעצמותה והתועלת בזבח היא
נסמך על דרך ההערה כמו שביארנו בספר
ויקרא. **תועבת** יי' הנה דרך רשע הוא תועבת
יי' כי אין הדרך בה אל הרשע במדות
ובדעות ואולם מי שהוא מרדף הצדק והיושר
במדות ובדעות יאהבנו השי'.

מאירי מוסר רע לעוזב ארח ר"ל ייסורין קשין לעוזב ארח ר"ל דרך [illegible] וכן שונא תוכחות ימות׳ שאול ואבדון נגד יי׳ כלו׳ שאין יוכל לברוח ממנו אף [illegible] לבבו ונפשו [illegible] כי כל דבר לא יכחד מן המלך

ואין לנפשו מנוס אף כי יסתיר בשאול ואבדון ר"ל במעמקי הארץ [illegible] ולא יוכל להסתיר [illegible] ולא יוכל [illegible]

מוסר רע לעזב ארח שונא תוכחת ימות׃ שאול ואבדון נגד יהוה אף כי לבות בני אדם׃ לא יאהב לץ הוכח לו אל חכמים לא ילך׃

[illegible] גלויים לפני הא"ל וכל זה [illegible] לא יאהב ולא יסבול שיוכיחוהו וכן אל חכמים לא ילך לשמוע דברי מוסר ותוכחות [illegible] מוסר רע [illegible] לעוזב ארח [illegible] ימות [illegible] רשעים [illegible] והתמיד [illegible] ר"ל [illegible] וכן [illegible] ולא יוכל [illegible] בעצמו [illegible] בעצמו [illegible] וכן כל לשון [illegible]

רלב"ג מוסר רע לעוזב ארח מי שעוזב דרך יי׳ צריך לייסרו במוסר רע והקשה כדי שיוסר ומי ששונא תוכחה ימות ברשעו כי לא ישוב [illegible] שעוזב הדרך [illegible] מוסר רע והמוסר [illegible] שונא תוכחות ימות [illegible] שאול ואבדון נגד יי׳ [illegible]

מרדותא בישא מטעייא ארחיה ומן דסני מכסנותא ימות׃ שיול ואובדנא קדם אלהא ואף לבא דבר נשא׃ לא רחים ממקנא למן דמכס ליה ולות חכימי לא אזלי׃

ואבדון הם יותר [illegible] יי׳ בבריאה [illegible] וכן [illegible] וזה לא [illegible] ולא יאהב [illegible] ולזה לא ילך אל חכמים ללמוד חכמתם׃

[illegible] וכן [illegible] רשעים [illegible] ר"ל [illegible] יי׳ [illegible]

לב שמח ייטב פנים ובעצבת לב רוח נכאה׃ לב נבון יבקש דעת ופי כסילים ירעה אולת׃

[illegible] עם [illegible] נכות [illegible] ואבדון [illegible] מן [illegible] ר"ל [illegible] לב [illegible] כעמן [illegible] לב [illegible] לב [illegible]

רלב"ג לב שמח [illegible] ההתמדה [illegible] ר"ל [illegible] כסילים [illegible]

לבא חדיא משפיר אפי ובכיבתא דלבא רוחא ממכבתא׃ לבא דסתכמין בעי ידיעתא ופומהון דסכלי ממלל שטיותא׃

[illegible] כסילים [illegible] אולת [illegible]

ואמר כבר לשון יחיד וכסילים לשון רבים למיעוט החכמים· וכן הוא אומר בבטן לב והכסילים לב נמהר על
שכל עשון ולא רצה לומר ניחם לשון זה לכסיל· ובדרך נסתר אמר כי הנבון לבו יבקש בדברי החכמים הדעת
והמבין בהם ולא יספיק לו ידיעת ההגדה לבד והשגת כוונתו והנה הוא ההגדה בפיו ואמר לבו ומחשבתו ובשיג
יתגודל בהשגת הטוב והמבין לרדיו בהבנים· ופי כסילים ירעה אולת ורנה באולת הסכלות והחכמה והעדרך
כמו שכתבנו למעלה בפסוק אולת כסילים אולת ר"ל יאבה בפיו הדברים בלא התבוננות אחר כוונת ההגדה לא
העלה בדו· לי אמר שלמה וזה הפי הוא אמרו וכבר לפי שהסכלות שני מינים הא' סכלות קדום בסכלות העדרי
ועל ההעדרי אמר איש בער לא ידע· ועל הקדום וכסיל לא יבין את· ואתנו ראיה לואמרם ירעה אולת ר"ל
מלשון ורעו אתכם דעה והשכל ע"כ·

מאירי

כָּל־יְמֵי עָנִי רָעִים וְטוֹב־לֵב מִשְׁתֶּה תָמִיד׃ טוֹב־מְעַט בְּיִרְאַת יְהוָה מֵאוֹצָר רָב וּמְהוּמָה בוֹ׃

כָּל־יוֹמֵי דְמִסְכְּנָא בִּישִׁין וּמַן דְטַב לְבֵיהּ מִשְׁקְיָא תְדִירָא׃ טָבָא קָלִיל בְּדַחַלְתָּא דַיְיָ מִסּוֹמָא דוּרְבְתָא וְעָאתָא בֵיהּ׃

רלבג

כל ימי עני רעים· לפי הנגלה דבק עם שלפניו ר"ל עם פני לב שמח ייטיב פנים· ואמר כל ימי עני והוא אותו שאינו שמח בחלקו רעים כי הוא נבהל להון ועינו לא תשבע עושר ויום יום יוסיף מכאוב נפשו לטובה· אבל טוב לב ר"ל השמח בחלקו משתה תמיד ר"ל מתהפך כאלו הוא במשתה תמיד· ובדרך נסתר נמשך למה שלפניו אמר עם בדעת· אמר שהכסיל הרועה אולת והוא העני המשולל מכל חכמה רעים הם כי לא השיג אמתו ולא ידע ולא יבין· וטוב לב ר"ל השלם משתה תמיד כלו שותה מנחל עדנו תמיד בלא הפסק· לו אמר שלמה בהגלה אחל כל ימי עני רעים ואמר שמחת ויש וזה מכד ההשגה יתרון ונם מכד הקולו לבל אותה בלתי תועלת ע"כ· טוב מעט ביראת יי׳ הנגלה שטוב לאדם מעט ממון עם יראת יי׳ ר"ל בהזהר מהתקבץ בגזל וחמס מאוצר רב ומהומה בו ר"ל נעשק ורש וגזל משפט וצדק לא כפר טוב מעט שלא יתגאל מכל מאומה לעולם אבל שיהיה לו מעט ולא יתגאל בשום מאומה הטוב שהוא יראת יי׳ מאוצר רב ומהומה בו ר"ל שכל זמן שיכלה בקבוץ ההון ובשום אוצר רב ולא יתעסק בתורה כי המשול ממנה הוא מהומה גדולה· ובדרך נסתר טוב מעט ידיעה בדרך המוסר ביראת יי׳ ר"ל עסק ראיות הדברים לדרך הקבלה מאוצר רב ר"ל הפלגת ידיעה גדולה בכל מחקר ובו מהומה ומבוכות מפני קריה וכפירה·

כל ימי עני רעים· כל ימי השמח עם בושת הם רעים אך ימי השמח טוב שהוא שמח בכל ימיו כאלו יעשה משתה בכל יום· ועם זה שתמיד הוא שותה מנחל עדנו כטעמו הקדושה· טוב מעט ביראת יי׳· טוב מעט מהממון שיקובץ ביראת יי׳ ומוסר מאוצר רב שיקובץ במהומה ובעשק ומעט רמות הם העשוקים כי סוף הקבוץ המעט אל ההצלחה וקיומו וסוף זה הקבוץ הרב אל ההשחתה והאבדן·

מאירי

טוב ארוחת ירק· ארוחה הוא שם פעולה המורגלת כמו וארוחתו ארוחת תמיד נתנה לו ויתן לו ארוחה ומשאת והוא לשון נקבה וטוב לשון זכר ויאמר פירושו טוב לאדם שיסתפק בארוחת ירק ואהבה שם משתהיה לו שור אבוס ושנאה בו ואבוס פעל מגזרת אבוס בעליו כלומר שור מפוטם ועל שם שמפטמין באבוס קרא המפוטם שם אבוס ואהבה ושנאה פירוש במקום אהבה ובמקום שנאה כלומר טוב לו ארוחת ירק עם אוהביו משור אבוס עם שונאיו ויש אהבה לבן או שנאה לבן כלומר טוב ארוחת ירק למי שאוהבו באהבת עמו ונשמח משור אבוס בלב רגז ועצב שזהו שנאת עמו ובכות שמו ורבו פירושו על מתן הטעם שטוב שיאכל לו ארוחת ירק באהבה ובשכר פנים יפות מפני שיאכלנו שור אבוס ויכלימהו בדבריו ובגערותיו והיה העדר הכבוד יכשלו בה רבים· ועל טוען בזה אמרו כהלמו המערב על כבוד אב ואם יש מאכיל את אביו פטומות ומורידו לגיהנם ויש מטחינו בריחים ומביאו לגן עדן· מאכילו פטומות ויורש גיהנם· חד בר נש הוה מאכיל לאבוהי פטומין· אמר ליה אבוי ברי מנא לך· אמר ליה סבא סבא אכול ודום כלבא דאכלין ומודשין· נמצא מאכיל את אביו פטומות וטורדו מן העולם· מטחינו בריחים ויורש גן עדן· חד בר נש הוה טחין בריחיא אתא זימנא למות לשתומה בעמיר שכבשוו מן המלך להתקבץ לעבודת למלחמה אמר ליה ברי אנא טחון את תחתי אי מטיית מבזיא ושכיח טב לי אנא ולא את אי מטיית מילקי טב לי אנא ולא את אי מטיית כפנא אנו משכב לבריא טב לי אנא ולא את· נמצא טוחנו בריחיים ויורש גן עדן· ואז"ל כל המזון פרוטה לעני מתברך בששה דברים והמפייסו בדברים מתברך באחת עשרה שנא׳ הלא פרוס לרעב לחמך וכו׳ ותפק לרעב נפשך וכו׳· ובדרך נסתר הוא כענין פסוק שלפניו כלו׳ שטוב ארוחת ירק ר"ל מיעוט למוד ואהבה שם ר"ל אהבת האל ויראת לו כנגד באמונה כל מה שראוי בחוקו משור אבוס· ר"ל ידיעה מרובה ושנאה בו ר"ל שנאת יי׳ בכפירת מה שראוי להאמין בו יתעלה וכבר ביארנו שור אבוס זר מלשון שון לי אמר שלמה הקהלת במדרש משלי נמצא מעשה שקרה לשלמה כשירד מגדולתו שלא מלך רק על מקלו שאדם אחד קראו לאכול ונתן לו ארוחת ירק ונחמו והשיאו שאלהיו נשבע לדוד שלדור ודור יכון כסאו ולא יכבה נרו תמיד ואדם אחר קרא לו לאכול ונתן לו בארוחת שור אבוס והרבה לו פטומות והזכיר לו כנגד המשל עמן מלכותו וגדולתו ושלג עמו דמעות מפני שהזכיר לו עניותו ועל׳ כמו לפני ריב ומיד כתב שלמה בספרו זה הפסוק והוא טוב ארוחת ירק ואהבה שם ונו׳

טוֹב אֲרֻחַת יָרָק וְאַהֲבָה־שָׁם מִשּׁוֹר אָבוּס וְשִׂנְאָה־בוֹ׃

טָבָא שֵׁירוּתָא דִירְקָא וְרַחֲמוּתָא תַמָּן מִן תוֹרֵי מְפַטְמֵי וְשִׂנְאֲתָא בְהוֹן׃

רלבג

טוב ארוחת ירק· טוב לאדם שיערב ארוחת ירק עם חברה שתהיה אהבה שם ביניהם יותר מאבוס שיאכל עם חברה שתהיה שנאה ביניהם כי השנאה תגרה מדון ביניהם ותביא סבה לרשת גדולה·

מאירי איש חמה יגרה מדון. אמר שבעל חמה יגרה מדון וארך אפים ישקיט ריב. יגרה מדון ר"ל יעורר המדון כי כמעט שבה יבער אפו לשפתו עד שיתגלע הריב ותבער החמה מכל צד. ויגרה יאמר לפעמים על הקטטה עמה ויותר כשהוא הקורא אות הבית אל התגר כמ' ולפעמים יאמר על ההשתררות הקטטה והריב. בענין והכבכתי מגרים במגרים והרגנו. ואגרי מגרי במגרי והשלחתי בכם את חית השדה ואגרי בכון וגו' או פי' הסתה והבערה כמו מגרה את הדוב. וארך אפים ישקיט ריב כשיאריך אפו ולא יעבה לשפתו יהיה סבה שישקוט הענין מאליו וכל זה הערה להאריך אף ולכבוש את הכעס. ובדרך נסתר הרא איש חמה המתנגד הקושב לקרוס אשות התורה במופתיו הכוזבים והרס המחשב ברעתו וכלתי מקר לשיב מה רוגזו וישקיט ריב ויודיעהו כי אין בכל מופתיו מופת אמתי יוכל לדחות בו אחת מכל המצות התוריות כמו שקדם באמר. **דרך** עצל כמשוכת חדק. הערה להיות אדם זריז במעשיו ובעסקיו ובעמלו ושלא להיות עצל בהם. ואמר דרך עצל כלו' כשיצטרך ללכת אל אשר יעשה הדרך ההוא בעצמו כאלו הוא נדור בכל סביבותיו כגדר של קוצים שאינו יכול לצאת ממנה. אבל ארח ישרים סלולה בעצמם ר"ל מופתיהן החכמים שבה מענין הסלולות במו הענין ללכת. וכבר נסה המתעצל בחכמה נשאר כבוך ונפחח ולא יוכל להוציא התעלמותיו לאור וארח ישרים סלולה לפניו אין בהם כפתל ועקש. ור"ל בדרשותו על אומות העולם דרכו של עשו כקוץ המסובך בנמר כשאתה מטלטלו מכאן הוא מתערה ומתגרה בכאן כך אין אדם יכול לצאת מתחת ידי עלילותיהם בלא מימון.

אִישׁ חֵמָה יְגָרֶה מָּדוֹן וְאֶרֶךְ אַפַּיִם יַשְׁקִיט רִיב׃ דֶּרֶךְ עָצֵל כִּמְשֻׂכַת חָדֶק וְאֹרַח יְשָׁרִים סְלֻלָה׃

גַּבְרָא חֶמְתָּנָא מְגָרֵי תִּגְרָא וְנַגִּיר רוּחָא מְרַעֵךְ חַרְתָּא אָרְחָתְהוֹן דְּעַטִּילָא קַרְצוּבֵי וְכוּבֵי וְאָרְחָא דִּתְרִיצֵי שְׁפַיָּאִי

רלב"ג איש חמה יגרה מדון. הרצה בו הכועס יגרה מדון במקום שיש שלום. ואמנם מי שהוא מאחר הכעס ישקיט הריב והמדון ויהיה סבת השלום. **דרך** עצל. הנה דרך העצל היה אצלו כמו גדר הקוצים שהקוצים עלו בקוצי ויוזק המהלך בו בכל המקומות שהדרך בה רגלו. ואמנם ארח האנשים הישרי' בפעולותיה שהיא עצלים היא סלולה ודרוכה ילכו בה בקלות ואפשר שירצה בזה והוא הנכון דרך העצל במחקרות העיוניות מחקור בהם מחקר ראוי היה הדרך כמו הדרכה במשוכת הקוצים וזה כי תמיד ימצא מי שזה עניינו בדרך חקירתו ספקות וערבובים לא יתכן לו הימלט מהם כי לא הקדים כל אותם המחשבות לעיין בהם ולברור האמת מהבלתי אמת. ואמנם דרך הישרים שדורכו' בחקירותיהם בישר ולזה יקדימו תחלה כל המחשבות הנופלות בדרוש ההוא ויבררו האמת מהבלתי אמת היא סלולה ודרוכה לא יתקלו רגליהם בה ולא יכשלו בהליכתם.

מאירי בן חכם. הערה כללית לבן שיתהלל בחכמה ובשלמות ובכל מיני השלמה ויודיעהו כי עם היות תכלית התועלת והכבוד בשלמותו לעצמו יש לאביו ולאמו חלק גדול בשמחתו ובהצלחתו וכל זה להפליג בזירוז לבנים. וכבר ה' שהפסוק פתיחת דברים או נמשך למה שפרש בענין העלות בן חכם הוא הפסוק ואמר שהבן החכם ישמח האב. ר"ל יסבב לו שמחה למעלתו וכסיל אדם מראה שהוא הפך כמו האדם הכסיל בוזה אמו ר"ל מראה לה שתתבזה. **אולת** שמחה. כמה פעמים ביארנו שכל זמן שיודיע על אחת המדות שהוא מדות הכסיל או שהוא מתכבדים החכם והמבינה הוא הערה למאוס ברע ולבחור בטוב ואין צריך לשוב מה שכבר נאמר תמיד ואמר הנה ש שהחסר לב ר"ל חסר השכל והשכל שמחתו היא לשוט הנה ולשייל עם כל מלא לשתות ולאכל ולשחוק ולהתעסק במלא התענוגים הפחותים והמגונים וזהו שמחתו והכל כוונתו כי השמחה מונחת על השגת מה שיכוין האדם בו' והנבון יתבונן בעצמו אי זה הוא דרך ישרה והתפארת לעשה ומהו התכלית המכוון ומתקן מעגליו ומיישר אורחותיו להשיג כוונתו. וזאת הערה כוללת במדות ובשכלות והעריות כי הוא משתדל להשיג כוונתו בכל מה שיוכל. ובענין החכמה יפורש ענין יישר לכת על סדר הלמוד בהקדמות בלמוד החכמות על סדר והמאמר מן הראשון. **הפר** מחשבות. סוד יאמר לפעמים על העלמת הדבר והסתרו. סוד ה' ליראיו. אם אם גלה סודו. וסוד יאמר אל הבל ופעם על קהל אנשים המתועד במקום על אחר זה ענין

בֵּן חָכָם יְשַׂמַּח אָב וּכְסִיל אָדָם בּוֹזֶה אִמּוֹ׃ אִוֶּלֶת שִׂמְחָה לַחֲסַר לֵב וְאִישׁ תְּבוּנָה יְיַשֶּׁר לָכֶת׃ הָפֵר מַחֲשָׁבוֹת בְּאֵין סוֹד וּבְרֹב יוֹעֲצִים תָּקוּם׃

בְּרָא חַכִּימָא מַחְדֵי לַאֲבוּי וּבְרָא סַכְלָא אֱנָשָׁא מְשַׁיֵּט לְאִמֵּיהּ שְׁטֵיוּתָא חֶדְוָתָא הִיא לַחֲסִיר לִבָּא וְגַבְרָא דְּמִתְבַּיַּן תְּרִיצָא הוּא מְהַלֵּיךְ בְּטוּלָא דְּמַחְשַׁבְתָּא הֵיךְ דְּלֵית רָזָא וּבְסוּגְעָא דְּאִילֵּין דְּמִתְמַלְּכִין עֵצְתָּא תְּקוּם׃

רלב"ג בן חכם. הבן שהוא חכם ישמח האב שיעשה בענין שלמות חכמתו יותר מהם והאדם הגדול שהוא כסיל הוא בוזה אמו כי אולת יואח יותר רוע מוסרו מפני שהיא תמיד אצלה בקטנותו או ירצה שהוא בוזה גם אמו והוא הכוון. **אולת** שמחה. מי שהוא חסר השכל ישמח באולת והיא ה ההשתדלות בדבר בזולת הסותר הראויות. ואמנם איש תבונה יישר ההליכה אל המבוקש כי הוא ילך על בשמיות הראויות. **הפר** מחשבות הנה בשלא היה סוד ועצה בדבר יופרו המחשבות ר"ל שלא ימצא לפועל ובהמצא רוב יועצים בדבר להגיע אל המבוקש תקום המחשבה שחשבו בעשיית הדבר ההוא.

שמחה לאיש וגו'

טו ד

הן לטובה הן לרע על מה שיעריכו סוד· כסוד ישרי׳ ועדה על סוד נכוני׳ יחדיו· וזהו הוא אמרו בענין עצה והוא העצה על עשיית הטעמים כמתון וכעצת גדוליו וחכמיו וזקניו· ואמר האדם לבו יחשב והתמהמה במחשבות ואל הבהלה להוציא מחשבתו לפועל כי טוב שתנוח על התמהמה מחשבותיו על הכונה שהוא דבר שלא יוכל להשיגו ועל זה אמר הפר מחשבות באין סוד כלומר כל מה שיחשוב האדם להשיג הוא מופר בעבור השגתו בלא עצה וברוב יועצים תקום ר״ל התקיים המחשבה וכרוב פירושו ובהרבה או בחשיבות עצה ועל זה אמר שמחה וגו׳

שִׂמְחָה לָאִישׁ בְּמַעֲנֵה פִיו וְדָבָר בְּעִתּוֹ מַה טּוֹב׃

חֶדְוָא לְגַבְרָא בְּמִלְּתָא דְפוּמֵיהּ וּמִלְּתָא בְּעִדָּנֵיהּ סַגִּיא טוּבָאי

מאירי

שמחה לאיש במענה

פי׳ כלומר שמחה לאוזן כשהשיב במענה פיו ר״ל למה שאל בתשו׳ כי מענה הוא דבר כמו ועניתם ואמרת ויען איוב ויאמר או פי׳ בעדות פיו מן לא תענה ברעך ר״ל במה שהיה פיו מעיד לו על הדבר שישיבו

רלב״ג

שמחה לאיש במענה

פי׳ הנה ישמח האיש בדבר פיו כשיהיה לו לדבר אל המלך או אל הגדול ואמנם היה ראוי שתהיה שיהיה לדברו בעתו הראוי שיקדים לו מה שראוי לקדום כי דבר בעתו מה טוב׳

והתשובה ההיא תהיה מושבת כרוב עצה ודבר בעתו מה טוב הורה על ערך העצה כי לפעמי׳ יזדמן שיצליח האדם בזה העניין ויחשוב שהיה עושה עצה גב״ שיצליח בו ויחשוב בזה לפעמים כי הענינים אינם שוים ויצליח האדם בעת מן העתים בעניין שיפסיד בו בזמן אחר וכמה דברים ראוי לו לאדם להשתדל בהם בזמן א׳ שראוי להניחם בזמן אחר כמו זמן הבחרות וזמן הזקנה וכיוצא בהם מן הפרטים· ולפי התחדשות הזמנים והסבות יתחדשו העצות ועל כן צריך האדם להתיעץ תמיד עם הזקנים אשר עברו עליהם נסיונות הימים כי בישישים חכמה וכו׳ הפר מחשבות באין סוד ר״ל כי מצד הדבר והפסד בעניין כי לקיים המחשבה צריך סוד מפני שר״ל יכשלו מחשבתו המתנגדים וצריך הודעה לרוב יועצים להקימה גב״ יאסור מענין הראשון וכלו זה על׳ באין אומ׳ אנוש כר על׳ גב״ במה שאמ׳ ודבר בעתו מה טוב עד״מ בעל מלאכת הזרות מאחר יותר טוב יפעל בזמן החורף והקרח מימות הקיץ ובעל מלאכת הלבנת הבגדים יותר יפעל בימות הקיץ וזה לפי הכונה· המקבל והמתחבר מעל מכל הפועל עב״ ובכלל נכת׳ יפר סוד על העניין הראשון והזכיר האדם שלא יהרוס המכוון בסבה על התחלות הענין למי שאינו ראוי לכך כי זה הריסה והפר המכוון אך כשיגלו היועצים ר״ל בחשיבות החכמי׳ והנמודים עמם העל׳ על מושב כנס הראוי לכם יתקיים המכוון והשער שיש סודות שאין ראוי לגלותם לשום אדם בעולם [illegible] הנכון שבכבושים אלא שהאדם לפי מה שיגיע בהנהגת [illegible] יתבונן בהם מדעתו עד שישיגם [illegible] אחרים ומבין מדעתו בתחלה ראשון אין דורשין בעריות בשלשה ולא במעשה מרכבה בשנים ובמעשה בראשית אחד ב״ד אלא אם כן חכם ומבין מדעתו על כל זה ועל׳ אמר שמחה לאיש במענה פיו כלומר במה שיתחדש לו מהשכל שהוא התכלית הכוונה ומה שאין ראוי לו לגלות לו מהשפעה זולתו והודיע שישיגם [illegible]

ישמור עשיית הדברים בעתם ובהזכיר מן הדרישה ומן המשך בה כאמ׳ כמו מכוון מן הכוון וכן אמרו כמה חכמה יתן ואמרו מעשה מרכבה ואמר [illegible] לא קשה [illegible] דברים שהיו נכבדים מאחד [illegible] ויש בכלל העצות אחרות ואמר שמענה פי האדם כשהוא מענה

אֹרַח חַיִּים לְמַעְלָה לְמַשְׂכִּיל לְמַעַן סוּר מִשְּׁאוֹל מָטָּה׃

אָרְחָא דְחַיֵּי מְעַלְּיָא לְסוּכְלְתָנָא דְנִסְטֵי מִן שְׁיוֹל תַּחְתָּיאֵי

רך ולטור ערב ומתוק לבריות ישיגו שמחה והנה הבריות ועכו

רלב״ג

ארח חיים הנה הדרך חיים הוא למעלה אל חיים המשכיל כי כל מה שיהיה הדבר המושכל יותר נכבד תהיה ההשגה בו יותר נכבדת ויותר ערבה ולזה יעלה תמיד בהשגתו וחקירותו אל הדברים היותר עצומים והיותר נכבדים והנה הם נעלמים שהם יותר נכבדים מהשמים יותר נכבדים מהיסודות והעליון מהיסודות הוא יותר נכבד מהשפל ממנו ולזה היה ארח חיים למעלה אל האיש המשכיל כאלו היה זה להרחיק מהמקום היותר שפל שהוא שאול׳

אמר דבר בעתו מה טוב כי לפעמים צריך שיכריח האדם עצמו אף׳ בזמן שמסבב לשיתו בהכנעת הדבר פעם דרך כעס ופעם דרך פתוי פעם דרך שמחה פעם דרך שחוק פעם דרך הנאי כמו שאמרו על עמן הכעס למירמה אימתה על אנשי ביתיה הוא דעבד ודרך פתוי ושפתי חלקות מותר לשנות מפני השלום ובדברי הנאי כי הוו אוסי רבנ׳ מנרסייהו הוא אמרי מלי דבדיחות ויש לפרשו על התלמוד ר״ל על הרב ועל התלמיד׳ ואמר במענה פיו לשון שפע על׳ והארץ תענה את הדגן והכסף יענה את הכל׳ וכן לדעת הנה והאלהים יעננו בקול׳ בקול שהיה עוזרו ומשפיע בקולו שאלמלא כן לא היה קולו נשמע׳ לו׳ ואמר שהשמחה לתלמיד ולמלמדים ממנו כשלשונו מושפע לדבר דבריו כנכון ב״ר אח כלומר ודבר בעתו מה טוב כי זה מערך טבעים הדבור בלמוד ובדרשה שיהיה עניין דברו נאות לפי העת והזמן כעניין אמרם ז״ל שואלין בעניין ומשיבין כהלכה ובעניין בספרים מדוייקים נאות בית כלומר בעניין המיוחד לשואל זמן הלכות פסח בפסח הלכות החג בחג וכו׳ והזכיר הטבעים היותר גדולים שבטבעים הדבור כי מענה פיו כולל סדר הדברים ומקומם ואיכותם וערבות לדבר המספר והמצוה ודבר בעתו כולל הזמן והעת והמקום׳ ויש לפרש לפי הדרך המחבר לכלול בדבר בעתו עניין העתים אשר בספר קהלת אלא שיאריכו הדברים׳ לי את שלמה׳ ויש לומר ראיה לדברי המחבר שאמ׳ פעם דרך שמחה פעם דרך כעס פעם דרך שחוק וכו׳ מה שנאמר בקהלת לב חכמים בבית אבל רוצה לומר כשהאדם יושב בבית האבל יש לו לנהוג בעצמו כלב חכמים׳ וכשהאדם יושב בבית המשתה יש לו לנהוג בעצמו כמי שיש לו לב כסילים וזהו מה שנאמר בזה הפסוק ודבר בעתו מה טוב׳

ארח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה׳ זה מיוחד לעניין החכמה

ולמה שדרך הקיים הכנעיי הוא שיעלה המשכיל לדרך מעלה מדרגה אחר מדרגה על סדר מעלות הקנינים הקודמות והקדמות והכשרת הכונות להביאו לשלמות הנפש כי בזה ישיגהו ויעלה נפשו מדרגת מעלה בשחר״ ולהבדיל נפשו לא יקרא שאול מטה התחתונה העפרי כלומר ארץ הקיים שיתעסק במעלות החכמה ויסור מהתענוגים העפריים כי עפר הם ואל עפר ישובו בית גאים לפי

רלב״ג בית גאים. בית האנשים הגאים והתקיפים יעקר הש״י ויעמיד גבול האלמנה ואם הוא חלש והאלמנה ג״כ היא החלשה. תועבת ה׳ מחשבות רע הם תועב׳ ה׳ כי הם הרחקה לחטאי׳ ברשע ונמדו׳ ולמנם אמרי נועם הם טהורים ונבחרים אל הש״י או ירצה בזה כי תועבת ה׳ היא מחשבות האיש הרע כי הם ברע תמיד ולא כן מחשבות האנשים הטהורים הם אמרים שיכוונו לש״י ויתערבו״

בֵּית גֵּאִים יִסַּח יְהוָה וְיַצֵּב גְּבוּל אַלְמָנָה׃ תּוֹעֲבַת יְהוָה מַחְשְׁבוֹת רָע וּטְהֹרִים אִמְרֵי נֹעַם׃

בֵּיתָא דְגֵיוְתָנָא נְסַתַּר אֱלָהָא וְיַעְתַּד תְּחוּמֵיהּ דְאַרְמַלְתָּא מְרַחַקְתֵּיהּ דֶאֱלָהָא מַחְשַׁבְתָּא בִישָׁא וְרַבְיָן מִילֵי דְבוּסְמָאֵי

השנאה הערה התורה מעלת גמול ענוה ומדיה״ בבאותה מוזכרת בפרט על הגאוה שהיא שנאת מהנהגי׳ ושונאים עמהם ולכן להתרחק על הענוה תמיד להתרחק ענוים על אשר ישפילו בענוה ויכמעטו עד עפר ורליה לזה מה שסמוך לו אחרי׳ חיים שהוא הפכו׳ שמעלה הנפש ולאלמנה והיא השעלה עד״ ושפלי הרוח יעלו מעט מעט מעלה עד יתקבצו אשיות בהנהגם מפחד ולא שבו המקרי׳ ענוים ויצליחו בהכלית ההבלה ולמה על זה בית גאים יסח ה׳ לם מצד הקשה לפה שימשך ממנה כי תועבת ה׳ מחשבות רע אם למקרי׳ הנזכרי׳ לשבות בית אדם עליו ויצב גבול אלמנה ר״ל השפלו׳ והוא אלמנה לפי שהיא השפלה שנמנין וכן נבול כלו׳ אחר מה שאינן בית אלא אורבין הוא יתנה ויסבב בתנה ויצב מורה על שלמות בתנה כי היסוד הקהלה הבמין והכנעה הלותית השלם הבמין כאמרו בכבורו ויסדנה וגו׳ אם דרך נמול לטהרת אמרי כענוה וזכותם אם דרך יתקרה נמשך מטוב הכוונה והוא שסמך לזה אחריו תועבת ה׳ מחשבות רע וגו׳ ובדרך נסתר התכלית החכמה יקרא בית כי הוא המדור הכנהי לנפש ונבול הוא כמו גדר והוא הנדס בזמן לבית ואפשר שהוא רמז לשלמות המדו׳ או לידיעת הטבעיות שהם קודמות בזמן לאלקיות כמו שנבאר בפסוק הכן בחוץ מלאכתך וגו׳ אחר ובנית ביתך ולמה שהמתגבדים והם הנקראים גאים לקיותם מגן ומים ומתפארים להיות כל עטמה בהקש ונמופת אף הכונת שלהם ר״ל התכלית חכמתם יסח ה׳ והאלמנה כנדר מלשון אלם והוא ענין הפלות ולמה שהשפלים הכלמים עם יבנם ובמלחמתם עם הכופרים הקם האל יציב גבולם וישלימו עד התכלית הכנהיות והכוונת טעם לזה אמר וטהורים אמרי נועם תועבת ה׳ מחשבות רע״ ויל בית גאים על גוף הרשע ומשלת כחותיו וגבול אלמנה על נפש הצדיק וכחותיה וקראה אלמנה לפי שהיא כשהיא עזובה לישעה ערבה בעניי העולם״ לי׳ אמר אלמה הכוונה ורליה לזה הפי׳ הפסוק שלמעלה ממנו והוא ארח חיים למעלה למשכיל וגו׳ עכ״ל

מאירי עוכר ביתו וגו׳ לב צדיק וגו׳ רחוק ה׳ מרשעים

אלה הפסוקים הערה לשופטי׳ ולדיינים שיהדלו בכל כחם שלא לנטות מיתכות ידם דין כלל מעוקן ובבעלמא לפעמים על הגזלות והאמתי׳ כלו נוגע בבצע ונוגע בכך מן ה׳ ולפעמים על תועלת והנאה מה בנעם נכרון את אחיו׳ ופעם על רדיפה קשוחד ואמרת הנוגע שוחר מן הכריך אמת שיחשו שכלם מוכנים על עמן אי׳ וזהו עמן שונאי בצע כלו׳ שהרגמו אונקלוס דסנן לקבלא ממון עכל״ ופירשו ז״ל בו שונאים את ממונם בדין כלו׳ שונאי׳ ומרחיקי׳ הען הממון רק לפי מה שצריך להם ואם הם עשירים יתפקו במה שהכנים התורה ואין קירות לגם אומה לקבץ ממון עד״ וראוי עניים שהם ראויים למכותם דיינים כמו שאמרו מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה אם דומה הדיין למלך שאינו צריך לכלום ר״ל שיודע שאין בחלקו ומסתפק בשלו יעמיד ארץ ואם דומה לכהן שמחזר בבית הגרנות יהרסנה לי אמר שלמה ולפי זה י״ל ששונאים את ממונם בדין ר״ל אפי׳ הממון שהוא שלהם מן הדין שונאים אותו וכן פי׳ הרב ז״ל לפי יהרו עכ״ל ואמר שלמה עתה שהדיין שדרכו להשתבח כגזלות אן לשיותו חומר ממון הוא עוכר ביתו ר״ל מצד העונש ושונא מתנות ר״ל השוחדים יחיה ואחר הזהיר הדיין לשיותו מעיין בדין על מה שבארנו במה אנות בעמן מאתמ׳ הוו מעיינין בדין ואמר לב צדיק יהגה לענות וניולת הנה ומנין כשהיא מצטרפת עם לב היא נאמרת על מחשבה גם במלת דבור ואמר כן לך אמר לבי אמרתי אני בלבי׳ דברתי אני עם לבי שהכל ענין מחשבה וכן והגיון לבי לפניך יהגה לבי תבונות ולענות פירשו בו קצת מדקדקים מלשון ענין ועל אמרו ראיתי את הענין אשר נתן אלהי׳ לבני האדם לענות בו אלא שהוא מקור ר״ל להתעסק בו ולענות כאמר״ שבן אות השמוש וזה האומר כלן שם כמו לענות ימינו כן הוא שפירשו לממון ימינו וכן פעות הדיש ולאות כאמר״ במקום בעבור כלו׳ לב צדיק כשיבא הדין לפניו יהגה לענות ר״ל יחשוב

רלב״ג עוכר ביתו וגו׳ מי שהוא לוקח שוחד לדין דין הוא עוכר ביתו ומשחית בהפך מה שהוא חושב ולמנם מי שהוא שונא גם המתנה ולא ירצה לקחת מהאנשי׳ יחיה ויתקיים לפי שהוא בוטח בש״י ואינו נשען על מתנות האנשים׳ לב הצדיקים יהגה ויתעסק תמיד לענות ולהועיל ולמנם פי רשעים ודבריהם יביעו רעות הכעסות והשחתות כי דבריהם יישירו אל כל רע ומחשבות הצדיק תיישיר אל הטוב רחוק ה׳ מרשעים הש״י רחוק ומעונה לרשעים ומשגיח לקולם׳ ולמנם הוא ישמע תפלות הצדיקים לעשות בקשתם וזה לזכות כי התפלה היא השמעה״

עֹכֵר בֵּיתוֹ בּוֹצֵעַ בָּצַע וְשׂוֹנֵא מַתָּנֹת יִחְיֶה׃ לֵב צַדִּיק יֶהְגֶּה לַעֲנוֹת וּפִי רְשָׁעִים יַבִּיעַ רָעוֹת׃ רָחוֹק יְהוָה מֵרְשָׁעִים וּתְפִלַּת צַדִּיקִים יִשְׁמָע׃

מוֹבַר בֵּיתֵיהּ מַכְנֵשׁ מָמוֹן דְשִׁקְרָא וְדְסָנֵי מוֹהַבְתָא דְמָנַן יֵיחֵי לִבָּא דְצַדִּיקָא דְאָמֵן בְּהֵימָנוּתָא וּפוּמְהוֹן דְרַשִּׁיעֵי נָבַע בִּישְׁתָּא רְחִיקָא הוּא אֱלָהָא מִן רַשִּׁיעֵי וּצְלוֹתְהוֹן דְצַדִּיקֵי יִשְׁמַע

מחשבות בעבור שהמון השוחד על שיטה הדין ויוציא
הדין למעוות קודם שיתהפכו׳ ופי רשעי׳ יביע רעות
כלו׳ שישא את הדין בשוחד וכן שקופץ לחתוך את
הדין בלא מתון ואם יקשו בו אינו מקשיב ולכן רחוק
ה׳ מרשעים ר״ל שאינו נפרס עמהם הפך אמרו
אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט׳ לא חש
השוחד׳ יל׳ יביע רעות מהם שהדיין מטה את הדין
בשוחד והוא רשע יביע רעות ר״ל יכריע את הכתות
לדבר רשות או ר״ל והיה מקור מדברות ם ימכור
מה שאינו שלו והוא רע מהנהגה שימכור מה שהוא
שלו עכ׳ ותפלת צדיקים ישמע׳ אפי׳ לפרשו שיקבל
דינם ומשפטם מעמהן פלילה מלשון ויתן בפלילים
ויעמוד פנחס ויפלל׳ או פירושו התפלה ממש כי כן
דרך השופט להתפלל למען שלא יבא מתחת ידו דין
מעוות כמאמר ונתת לעבדך לב שומע לשפוט
את עמך ישראל׳ ונדולי המדקדקים פירשו לב
צדיק יהגה לענות עמן כפם ענינו ולענות ענין
לענה וראש ואמר שמוכרת היה ראוי לבאר
השבח יתות המאמר כמו מכערה כעדות אולי בא
כאן דרך זרות והענין כענין אמרו לב חכמים
בבית אבל ולב בליל לב צדיק יחשוב בצרות הזמן ו
ונסבות תלאותיו ויתבונן כי הקשה הכל וראוי ויתן
אחריתו ובזה יכנע לבבו לפניו יתעלה וירגיש
בהפלות ובהתאוצות ובהסרון המעשים ויעזר לו
הוא ית׳ וישוב הטוב בהצלחות הראשונות׳ ופי
רשעים יביע רשות ר״ל ידבר דברים שישובו
מהם רשות רבות וצרות׳ וי״ל לענות מלשו ועינוך
הרבה שהוא נחסף פתח״ יתות הנון ובאולם יתות
הטון והוא כמו שאמר במקום אחר ועינוך הרבה
שהוא בפתח יתות השון והקמץ יתות האל״ף׳ וימ״

לענות כמו לדבר כי הענוה שם הויה רוב עמשם
כהשגת מעגה יתאמר לפעמים על התחלת הדבור
ועמת ואמרת מה ענה ה׳ ושמואל ראה את שאול
וה׳ ענהו׳ כלם יענו ויאמרו אליך׳ לא חסר השוב כמו
שאול על אמרו ברא שית ברא אלהים שלא אמר
אלהים ברא בראשית להנהלה מוסר ענוה שלא כמלך
בן שקודם מוסר שמו ואחר פעולתו עכ״ וה׳ עמן
על מה שאמרו למעלה והקורים אמרי נועם יאמר
שהצדיק והנבון אינו ממהר לדבר אבל קודם שידבר
יחשוב בעצמו אם יוכל לדבר כראוי וכמו אם
יש בדו כל הדברים שהם צריכים לדבר בפה ה
הגדולים כענין מה שפרשו בהלכה אמרו הגדול
על אמרם כמה שהוא ראוי לדבר התבונן כאמר אף
כמה שהוא ראוי לדבר התבונן בעצמך א
אם אתה ראוי לכך אם לאו לפי השעה והזמן והמקום
כמו שהתבאר שם לי׳ ונס בהלכה זה הספר על הפסוק
לקחת מוסר השכל שפירושו מוסר השכל עכ׳
ובדרך נסתר קרא הנה כתו הנוף המושל במקום
אחר לנער הנה ורמז הנה על אמרו במקום אחר
אל תהי צדיק הרבה טוב אשר תאחוז בזה וגם מזה
אל תנח ידך׳ ואמר שהאשכר כתו מכלוכל ער ה
שימותהו לנמרי הוא טבע בטבע ר״ל שהוא אומם
מפיו ונפשו כי הנוף הוא כלי לנפש והשכל רוכב
בקיומו ובלבד שיתהפך בערך ההכרחי ולא שיקח
מותרות בדרכים מהון ועל זה אמר ושונא מתנות יחיה
ועל זה אמר נ״כ לב צדיק יהגה לענות ר״ל יתבונן
בעמן ויחשוב בעצמו להת לכל אחד חוקו ופי רשע׳
המתרחק תמיד למאכלים ולתענוגים היתרים יביע
רשות ר״ל יביעם ממקור לבו הרע ולכן רחוק ה׳
מהם ותפלת צדיקים ישמע על הדרך שבארנו
למעלה בענין ותפלת ישרים רצונו׳

מאירי מאור עינים ונו׳ אזן שומעת ונו׳ פורע מוסר ונו׳ יראת ה׳ ונו׳ אלו הפסוקים הם

רבים׳ והסדר והענין כמו אחד׳ וידוע
שמאור העינים מעלה הרבה למאות יפתו והקנאה
אל מאות יפתו
היא הסמחה ם
כל מה שיראה
למה שאין תשוקתו
וכוונתו הוא״ה
שמחתו״ והרא
הנה מאור עינים
אלא המנהיג
השכלות הראויות
סדר והפשט כן
כמ״ אדם השער
הנהם ונקהם
והמבע הוה הנהם
מהנהם וסדר

מְאוֹר עֵינַיִם יְשַׂמַּח לֵב שְׁמוּעָה טוֹבָה תְּדַשֶּׁן עָצֶם׃ אֹזֶן שֹׁמַעַת תּוֹכַחַת חַיִּים בְּקֶרֶב חֲכָמִים תָּלִין׃ פּוֹרֵעַ מוּסָר מוֹאֵס נַפְשׁוֹ וְשׁוֹמֵעַ תּוֹכַחַת קוֹנֶה לֵּב׃ יִרְאַת יְהוָה מוּסַר חָכְמָה וְלִפְנֵי כָבוֹד עֲנָוָה׃

נְהוֹרָא דְעַיְנֵי מַחְדֵי לִבָּא שְׁמוּעֲתָא טָבָא מְרַהְנָא גַרְמַאי אֻדְנָא דְשָׁמְעָא מַכְסָנוּתָא דְחַיֵּי בֵּינַת חַכִּימֵי תְּבִית מְרוּשׁ מַרְדוּתָא מַצְלֵי נַפְשֵׁיהּ וּדְשָׁמַע מַכְסָנוּתָא דְחַיֵּי קָנֵי חָכְמְתָא דַחַלְתֵּיהּ דַאלָהָא מַרְדוּתָא וְחָכְמְתָא וּמַן דְמִתְיַקִּיר לֶהֱוֵי עִנְוְתָנִי׃

ההכנה בשני המדות והקומר מהפכן׳ והרא״ה
שאמר עליהן מעות ה׳ ברא מאירות שמם מצד
שזה האור מביא לחלקים הסבוכים אשר הם תכלית
הכוונה והשכחם היא השמחה השלמה ולזה אמ׳ הנה
עליהן ישמח לב ואמר ושמועה טובה תדשן עצם
כלומר שאמר זה על המעלה השמעית שהן שאמרו
עליהן שהיבר והשמן מהמרבן עליהם ואומר ה
השלם מאיבן עליהם׳ ומלת שיישבה היא במקום
הכנה מלשון שומע ויוסף כי המלין בינותם כאמר
כי שהתבאר והתבונן עד שבגלו לו כל התעלומות שבהן יגלו לו מיני דברים רבים מוסכלים העבר

ר״לבג מאור עינים ישמח לב מאור

עינים הלב ישמח השכל ם
שמחתו בהשגת השמעית ושמועה טובה יתעצם
האדם בה עד שהכבר השיון הענים והמעלה מאוד
ובכלל הנה המנהג שהשמחה השיון האדם״ אזן
שומעת הנה
האוזן השומעת
תוכחות חיים ר״ל
שהשכל מוסר
בהשגת החכמה
שהיא החיים הנה
היא תלין בקרב
חכמים ר״ל שבכר
ישיגהו זה הר
שיתחכם ויעמוד
בין החכמים לא
ירצה בזה שבכר
תלין בקרב חכמים
למוד החכמות״ פורע מוסר מואס נפשו הנה
מי שהוא פורע מוסר במדות הוא מואס
נפשו כי לא יתכן שיגיע לנפש שלמות בזולת זה׳
ואמנם מי שהוא שומע תוכחות הוא קונה שכל כי
המוסר הוא התחלה להשגת החכמה״ יראת ה׳
מוסר חכמה׳ יראת ה׳ היא המישיר אל להיות
המוסר בחכמה והענוה והשפלות המישיר להשגת
הכבוד״

לאדם מערכי לב

מאירי

נחלק בלאומות ידועות כמו עניינותיו והוא מגדל על רוב התבונה, ואפשר שאמר ענין על לשון חוזק ותוקף ועניינות הדבר ויסודו ועיקרו ורמזו על הנפש וכפל הענין ואמר אוזן שומעת תוכחת חיים ותוכחת מוסר ר"ל התוכחות של חיים כלומר המביאות לידי חיים והוא שלמות המדות

יראת ה' מוסר חכמה [illegible] הענין [illegible] אמר הענוה [illegible] הענוים השפלים

רלב"ג

אמר שלב האדם ימצא כמה שיסדר מהדברים בלבו לא ישיגהו עד זה עזר אלהי שיסדר הדברים בפיו כמה דברים [illegible] שיכלכל הדברים בפיו [illegible] בלב באופן אחר

לְאָדָם מַעַרְכֵי לֵב וּמֵיְהוָה מַעֲנֵה לָשׁוֹן

מִן בַּר נָשׁ תַּרְעִיתָא דְּלִבָּא וּמִן אֱלָהָא מְמַלַּל לִישָׁנָא

כל דרכי איש וגו'

הנה דבר הכרחיים לאדם להשיג השלמות ורמזו בעניינים לראיית הדברים ולראיית הספרים או ראיית ענין הצנף וענין השכל ע"כ והוא בעצמו ענין פורע מוסר ר"ל מי שלבו לשחור ולמפרע אחרי נגו מואס נפשו: ושומע תוכחת הוא קונה לב ר"ל שכל שלמות וכן ענין יראת ה' ר"ל שלמות המדות הוא מוסר החכמה לפי שהיא ולפני כבוד ענוה ר"ל קודם השגת הכבוד שהוא השלמות הגדול ענוה ומעלת ענוה כאומרו המה על כל המדות הטובות בשלמות [illegible] ואמר על החזון [illegible] בעת השיגם נזכרת בכלל [illegible] על כל [illegible] ענין ודבקות [illegible] עד [illegible] הדרך מ מחשבות אח"כ לאדם מערכי לב הערה להיות האדם שומר פתחי פיו ומערכי לב הם הדברים שיסדר האדם בעצמו ובמחשבותיו ויחשוב בהם להיותם מוצאים בפה בשקול על הדרך שיסדרם בלבו ולא כן שיבא פעמים יסדר בעצמו להוציא בלשונו ולא ידמה לו לדבר מה שסדר בלבו ולכן לא יסמוך כלל הענין על מה שסדר בלבו ועל מערכי לבו עד שיוציאם בפה כמה פעמים עד שיהיו שגורים בפיו ושיבחן בזה [illegible] ומערכי לבו ובעריבות מענה לשונו והדרך השני [illegible] מערכי לב [illegible] ומענה לשון ענין עדות [illegible] ואמר [illegible] ושומע תוכחת קונה לב [illegible] כל גבר [illegible] הדברים [illegible] מאת ה' מענה לשון כל [illegible] הדברים [illegible] הצדקות [illegible] מאת ה' [illegible]

מאירי כל דרכי איש וגו' על אלהי מעשיך הערה להיות כל אדם שוקל מעשיותיו בפלס היושר והמשפט ולא ישים פנים לעצמו בהתפתות אחר רצונו כל דרכי איש ר"ל כלומר ואף מדרכיו הוא זך בעיניו ותוכן רוחות ה' ר"ל מעשים [illegible]

קטן ולמברך מעשן ותוכן לבם [illegible] ואפשר שהזכירו שיגעלם מעשיו ר"ל שיכוין כל מעשיו לעבודתו ואז יכונו מחשבותיו בעמן וכל מעשיך יהיו לשם שמים

רלב"ג כל דרכי איש זך בעיניו הנה כל א' מדרכי איש הוא זך בעיניו והמשל בזה הכח המתעורר הנה יחזיק הדרך הטוב זך בעיניו והכח המתעורר הדמיוני יחזיק הדרך הרע זך בעיניו יגבר היותו ערב לא ימצא על [illegible] מחשבותיו [illegible]

בָּל דַּרְכֵי אִישׁ זַךְ בְּעֵינָיו וְתֹכֵן רוּחוֹת יְהוָה׃ גֹּל אֶל יְהוָה מַעֲשֶׂיךָ וְיִכֹּנוּ מַחְשְׁבֹתֶיךָ׃ כֹּל פָּעַל יְהוָה לַמַּעֲנֵהוּ וְגַם רָשָׁע לְיוֹם רָעָה׃

כָּל אָרְחָתֵיהוֹן דְגַבְרָא דַּכְיָין בְּעַיְנוֹהִי וֶאֱלָהָא מְתַקֵּין אָרְחָתֵיהּ׃ גְּלִי לֶאֱלָהָא טוּב עוֹבָדָיךְ וּמִתְקַנְּין מַחְשְׁבָתָיךְ׃ כֻּלְּהוֹן עוֹבָדֵי אֱלָהָא דְּאִלֵּין דְּמִשְׁתַּמְעִין לֵיהּ וְרַשִׁיעָא נְטִיר לְיוֹמָא בִּישָׁא׃

להכן הרוחות אל שישאר הרוח והכינן בדרך הטוב הוא הש"י הוא לתכלית ולתועלת כי עם ההשגה יחזיק הדרך הטוב מהתבונן בפעולות הרשע גול אל ה' מעשיך הנה

כל מעשיך לעבודת הש"י ואז יכונו מחשבותיך כי הש"י יעזרך להשלימם כל פעל ה' למענהו הנה כל אשר פעל הש"י הוא לתכלית ולתועלת וגם מה שתראה שיזוק הרשע ליום רעה הוא לתועלת כי בזה תועלת לקיים המוסר

והדרך השני נקשר עם הפסוק שלפניו כלומר שידע מקיירותו שכל א' מן הפועלים זך וערב בעיניו אחר שאין המשפט מכריע בין אחד מהם והנה אחר לא תהיה עלילות הכן כי פעולותיו יוצרים להכריע בעדות על אחד מן הפועלים ומשפט חלקי הספר ואחרת המענה [illegible] יימין ושמאל והוא בעצמו ענין גול אל ה' מעשיך כלו סבבו גלגל מעשיך אלו רק

שתסמוך על דבריו במה שאין דרך ושאין יד השטן שולטת בו ומשובת לבבו ואז יכונו מחשבותיך כלם מטוב ובלבו כל פעל ה' למענהו ימ"ש למענהו כמו לעניינו והוא הערה לשלמות הש"י פועל הטובה והכלתי התכלית וכ' ידעת שהפעולות לפי בחינת תכליתן יחלקו לד' מינים הא' פעולה שלא יכוין בה שום תכלית ב' פעולה שיכוין תכלית רעה ג' פעולה שיכוין בה תכלית טוב אבל שלא ישיגה המכוון ד' פעולה טובה שיכוין בה תכלית טוב וישיגה ובזה הנה הערה לשלמות הש"י כל הנז' חלקים ולקח לו המין הד' ואמר שכל דבר ודבר שפעל ובראו הוא לעניין לא נברא דבר לבטלה וזה דבר שום שרע למשפט נירך בו הערה הגדולה ושכליית ואמר וגם רשע ליום רעה כלו שתכלית בריאתו להיותו מיוחד ליום רעה ואמר עליו שהש"י פעל עם שבבריאתו נתן רשות ובחירה [illegible] האדם לבחור בטוב ולא יאום ברע או לבחור ברע ולמאום בטוב כאמרו ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע [illegible] בבחירתו [illegible] הוא [illegible] נתן

המזיק שכרו למלאים ברע ונמור בטוב לטעם שהוא
יתעלה עשהו לגמור בחיים הוא לא זה הטעם להיות
מעותד ליום רעה׳ והודיע זה להורות מלב׳ ה
הטוב אלהים למה ברא האל את האדם כן ואלו ברא
בדרך לא יוטבע בו רצון לגמור רק בטוב והשאלה
כאלו ישאל למה לא בראו מלאך ולמה לא ברא הצומח
דומם והדומם צומח או הצומח בעל חיים או הבה״מ
מדבר והתשובה בכלם אחת כי האל יתעלה ב
ברצונו גזר להמציא הברואים על מינים רבים וברא
המין האנושי סגולת כל הנבראים שבעולם התחתון
והרכיב בו רוח עליון לדעת טוב ורע ולגמור באי זה
שירצה וכשיגמור ברע רעה תבואהו׳ ויש מפרשים
שהוא הפוך כלומר וגם יום רעה לרשע ורבותינו
ז״ל דרשוהו במדרש תהלים על שני פנים הא׳ פירשו
למענהו מלשון ענו ליי׳ בתודה׳ והענין הם מודים׳
שפירושו שבחו או הללו כלומר כל פעל יי׳ להללו
ולשבחו כענין כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו
יצרתיו אף עשיתיו כלו׳ בראתיו מאין ליש ויצרתיו
בתקון אבריו ורוחו ונשמתו אף עשיתיו בספוק
צרכו ובתקון עממו ובפרנסו השנמתי בו ועו״א
הנה והרשע גם הוא מפאותו לכבודי בהתעבדו
ליום רעה׳ או פי׳ רשע מענין כל אשר יפנה ירשיע
ובלעו ברכים׳ טו והוא נאמר על המתעסק בעטמ
העולם הזה ואינו שמשיאותו לצורך העולם כענין
להתלבות לחם האלקים וכענין אמרם ז״ל כל העולם
כלו לא נברא אלא בשביל חנינא בני וכן אמרו כל
העולם לא נברא אלא לצוות לזה וכן אמרו אין לו
להקב״ה בעולמו אלא ד׳ אמות של הלכה בלבד׳ והמחבר
שאם לו ובא ליום רעה על׳ אשר השגחתי לעתיד לבא
קרבו ומלחמה שלא מן הספר לא אמר הכתוב״ ז״ל

וגם רשע ליום רעה על׳ כליך מנב׳ כאלו ויבא רשע
הקודם או על שבוים רעה הרשע יקרא מוסר
אנשי העולם על׳ ויאמ״ו וגם שע׳ הרשע קשי כפרע
מן הרעים כאמרו הוי אשור שבט אפי׳ וכן פירשו
שם מענין עבדות כלומ׳ שפעולותיו יה׳ מעבדות על
גבורותיו ורמז בזה שהאל יתעלה מושב ומכר על
יד ומכר פעולותיו כמו שרמז השלם באמרו לריח
שמנך טובים כלו׳ שהשכל האנושי אין בו כח להשיג
אמיתתו ומציאותו אבל מרגיש מעשיו הנבראים השיג
החכמים אמתת מציאותו יתעלה ושהוא מנהיג
העולם והמנהיג כל הנמצאים ושהוא הכל ונבור
ורוצה וזהו כענין ריח שמכל הריח נכרית מעלת
הדבר המורח בלא משוש ובלא ראייה והוא הענין
לכל יתברך להשיג מכבודו ית׳ בזולת זה ואמר שם
שמן תורק שמך כלומ׳ מכל הריח נכר לנו ששמן
תורק שמך כלומר שאמתת מציאותך מנוקה
ומשופה מכל המקרים המשיגים את הגוף׳ ואמ׳
על כן עלמות אהבוך כלומר נפשות הצדיקים
הם שקים ואמר הנה וגם רשע ליום רעה כלומר
שהרשע הקודם בשוכנו ממנוס להשיג. מ״ה שאין
בו השכל האנושי להשיגו כשל ומעותד ליום רעה
או כפרש למענהו לשון עבדות ג״כ וכן ענין לריח
שמנך טובים פירשו בו קצת חכמים שהריח רמז
לידיעת האדם האל ודרכו דרך הכלל מכל הדרך
ומכל ההכלל כענין לשמע אזן שמעתיך והוא״ה
עמן והריחו ביראת יי׳ והוא הענין הרמוז בריח
יי׳ כמו שהתבאר ואמ׳ הנה כל דמו כהכלית כמו
שפירשנו אנחנו נאמר התשובה בפסוק כי זה כל
האדם כלו׳ זהו כל האדם ותכליתו׳ וידוע הואיל
שהדבר המונה יאמן על אחד מיתרנים דברים

וכם האורג והמפרש והמוהק והמתכל והמורג
והמפרש האמין בו כל אחד והמוהק האמין ט
המשוף והחרש ובכל זה לא השלים נדר האמונה על
שאין המתכל וזהו אמונת כל בעל דת והוא תכלית
יסוד האמונה׳ ועל זה אמ׳ שתכלית תעלתו ובריאתו הוא
לעבודתו זה כענין
אמונת אחדות השלם׳
וידוע הוא שאחר׳ ה
האמונה כוללת א
אמונת שני הטבעים
וההשגחה ונאמר
ושאר וזהו אמרו וגם
רשע ליום רעה׳ וענין
הפסוק הערות הבהם שכלות והבהם ציריות׳ וכבר
הבנת מהעך ד׳ בריאה הכללה בענין והנסתר׳ ויש מי
שהוסיף בענין נסתר שבא כל פעל יי׳ למענהו לבטל

תּוֹעֲבַת יְהוָה כָּל גְּבַהּ לֵב יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה׃ בְּחֶסֶד וֶאֱמֶת יְכֻפַּר עָוֹן וּבְיִרְאַת יְהוָה סוּר מֵרָע׃

מְרַחְקְתֵיהּ דַּאלָהָא כָּל דְּסָרִיב לִבֵּיהּ מִן בִּישְׁתָּא לָא נִדְכֵּה׃ בְּטֵיבוּתָא וְקוּשְׁטָא מִתְכַּפַּר סוּרְחָנָא וְדַחַלְתֵּיהּ דַּאלָהָא מַסְטְיָא מִן בִּישְׁתָּא׃

ר״ל כי **תועבת** יי׳ הנה הגאוה היא
מדה מגונה מאד
ומתועבת לשי׳ כי היא סבה לרשעת גדולות בעטם
המדיומים והיא נ״ב מהגדולות שהסבת למיעט
השלמות הנפשיי ולזה יהיה כרעה היוש ה
המתגבר כוחו
המדה הפחותה
ולא ינקה מהרעות
המתחיו מיות שלא
יוזק נקם״
בחסד ואמת
הנה מי
שהתגבר בוער
ובאמת כבמעלות
הסדים יכופר לו הקשה שהיה ראוי לבא עליו״

דעת הכופרים הקדמונים שאמרו באומר היסודות וכו׳ ורכב וקם שהוא מעשה השטן אחר שיש בו הפסד ובא
שהודיע שהכל טוב וההכוונה דרך כלל להתמיד המציאות כפי הטבע הדנך הקעדר באומר הכל נדר ה
נפסד פרק אחרית ועל העדר הוא רמז באמרו וגם רשע ליום רעה״ **תועבת** יי׳ הערה הריית
ומדיומת להרחיק מדת הגאוה ומיעד לבעליה העונש עליה לשעבה׳ ויד ליד פירושו כמו שאמר או
מיד כלו׳ התכף לפשעה גאותו ישיבנו עמו שיובן בו שלא ינקה בעל המדה הזאת מעונש רבותינו ז״ל נמרות
המעשה עוברים ויש לפרש יד ליד מעט מעט מלשון התלמוד על יד ויונקה לשון בריכה כלו׳ לא יבא שאינו מעט
מעט אבל בפתע פתאום ובשטף גדול״ או על דרך ויתנו עליך פתאום שואה לא תדע עכ״
ובדרך שתי קרא הקודם והמתקל ראש לדרוש במופלא ולחקור במכוסה נבה לבו זה יורה על גאוה וגאון
ודרך רע ושגי מגיע״ **בחסד** ואמת הערה הריית בענין התשובה אמ׳ שבמעשה החסד והאמת יכופר
עון הנה מתיק ביראת יי׳ ר״ל בשלמות המדות המכוע עשיית החטאים מעקרם וזהו
סור מרע ולכן הזהיר על שלמות המדות כדי שלא יחטא׳ והערה אחרת שלום חטא יזהר
על התשובה ויבטח שהתשובה מכפרת׳ ויש לפרש בחסד ואמת יכופר עון׳ כלומר שייעד כפרת החטא
שכנת התשובה וחסד גדול אלא שמבלי אחר הוא אמת שמאחר שהנה הבחירה ביד האדם לגמור בטוב
ולמלאום ברע והוזהר ממנו

את בהרהורו ופה לבחור בטוב ולמאוס ברע והוא בחר ברע ומנע קבלת התשובה אחר שנאמר אז אלא שאמר אחר הוא אומר ר״ל רבר צדק בפי המשפט והוא סבה מרותם נשועה כ״ל כס מלך הבריאה כמ״ז אל מלא אלא אלה פסוקים קבלו נהמוטרטו רבותים של עונשי ישראל יחד ואחר הרשעה ואילך כמו שאמר אשר בד קיומר כן אתם ברי בית ישראל ואילך והסירותי את לבהמן מבשרכם ירבה בן שכל אלו הפסוקים יורו שהוא מר אשר אדם הכוהנים הטבעו עלו הוא סבה למרי ולשון אלא שינכר היות בחירת מעשיו נתונה בידו מלכך הבריאה נכ׳ הרעתו לסטיב היה מחוקו הראוי לו להתנבר על תאוותו ולמשול ברוחו מאחר שהנהגו לו הדרך נרפאתו מזה כאמרם ברא יצר הרע ברא לו תורה תבלין ונמנע קבלת התשובה אחר מנבד ואמרו מנבד׳ לא אם הכו וזה על טוב וישר ה׳ על כן יורה חטאים בדרך ר״ל טוב ה׳ מנבד שנה לאדם לבחור בחיים ובטוב והוא בחר במות וברע ועכ״ז יורה חטאים בדרך וידרך ענוים במשפט וישר ה׳ מנבד כי הוא ידע וברא יצרו וזכר כי עפר אנחנו עכ׳ ועל שפי׳ הרי׳ בשערי התשובה כי יש עבירות שיצטרך חסד ונדקה ויש שיצטרך תלמוד תורה לכפרתם עכ׳ והדרך שהוא קרוב עמו הוא מנהג הפסוק מעריות המקובלות חסד והמונכלות אמת וכזה יתכפר דבר במאמנה והוא עמו יכופר עון כלו׳ יעבור כל אחרון כי לשון כפרה הוא לשון העברה והכפרה פטו ושם הוא נאמר לפעמים על דבר אחר כמו שפירשנו בגלות חטאת וכמו שאמר חטאים ובלבד שראוי ה׳ שהוא רמז על שלמות המדות שלא מן הספר לי׳ כפי׳ הר׳ יונה יש לומר שנה עד ל׳ חנקי כפרה שהאחרון נאמר עלו בזכות ובמנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בדברי תורה״

רלבג

מאירי

ברצות יהוה דרכי איש גם אויביו ישלם אתו׃

בר אתרעי אלהא בארחתיה דגברא ואוף לבעלי דבבוי משלים עמיה׃

ברצות ה׳ דרכי איש׳

הערה מרימה לרדוף השלום ולהרחיק הקטטות כמ״ז גדול השלום שאפי׳ עבד ע״ז מתכפר לו שנאמר חבור עצבים אפרים הנח לו ושיכוי המחלוקה שנא׳ חלק לבם עתה יאשמו וזה שכל שהשלום במקום מתחברים זה לזה ומשימים זה עם זה ומשיבים זה את זה מדרך רעה ובמקום הקטטות בהפך ולא מקום הולך בשרירות לבו והוא במה לנפשו ועל זה אמר הנה שמאורחת דעת השם בדרך איש להצליח דרכו עד סוף דבר שישלים אויבו עמו על מנב הצלחה והכרית כי גם אויבו ישלם אתו ר״ל ינחם אתו במסורת הברית

ברצות ה׳ דרכי איש׳ אשר ירצה השם דרכו ה׳ אקים מפני תגם דרכו הנה השם ישר מפני הרשעת הכוונות לא עלו ולזה ישלם אתו כל אויביו וכו׳ שישמרהו משישרצו לו מהם אנשים לא היו אויביו מקדם ואפשר שרמז בזה עוד אל הקצור האנשי שיעה לו ברעת ואמר כי ברצות השם וישמרהו מהקטטות בעטן עם שם אויביו האמת בעטן ההוא ישלם עם הדרוש וקם הספקות הנופלות בו מצד המחשבות המקבלות הנמנעות לו והנה ההשלמה היא הסרת הספק הקוא שיתבאר שהמחשבה הקוא יתאמת בעצם אחר זולת

והשלום והברית אתם׃ והדרך שהוא נרצה נפרש כרשית מעטן שלמות על הדרך שביארנו בעטן והכל אתכן ירצה ואין שרומז למתחכם המתלמד והקורא אויבו המלך הזקן וכבר אמרו והוא הערה להכמה הוא היצר והשכונו שאמר שכשישקה המעטנו לבער מאחרי לבו תאוותו דבר

אלהנו לקיימו מכל כל דרך למכלע מקהלה ומקהלה ב׳ על האלך המסכן ולהת לכל אח יוכיח הראוי לו כעמן ידה אלקים׃ טוב

טוב מעט בצדקה מרב תבואות בלא משפט׃ לב אדם יחשב דרכו ויהוה יכין צעדו׃

טב קליל בצדקתא מן סוגאא דעללתא בלא דינא׃ ליבא דברנשא מחשב אורחתיה ואלהא מתקן הילכתיה׃

זה ולאומם המחשבה שהוא פליטת בעשמה יצטרך גם השלמה אבל שיפסר למאמרי טוב מעט מהממון שיקובן בצדק ומעשר מרב שיקובץ רב התבואות בלא משפט ר״ל בגזל וגניבה והבררים כלת ישרים וכן השר בזה בעממים השמים ואמר כי טוב שישיב האדם מעט מהדברים השמיים השלם כאם האחרים בצדק ומעשר מאשר ישיג מהם יותר מאד

מעט ימו׳ שהיא הערה לזוהר מן הגזלות והחמסים והכוונה טוב מעט ממון שיקובץ בצדקה ר״ל במעשר מרוב התבואות שיקובצות בלא משפט ר״ל בעשק וחמס׃ ואפשר שהיא הערה המזמנת להשיג להיות האדם מסדר הנהגותיו ומהלכו בדבריו במשפט׃ ומעלת הצדקה מונחת לפעמים על ההנהגה בקו היושר כמו משפטו ואמר טוב מעט ממון בהיות בעשו שם יושרתו במעשה בהנהגותיו ממה שיש לו רוב התבואות והוציא

האדם ישרה כי זה מנהג שיתאחר לחשוב שהשיג האמת מזולת שיהיה כן ונם יום הספק האמת הנה לא השיגנו בדרכו ולא יכסה זה כגב׳ האדם׃ לב אדם הנה לב האדם יתבונן איך ראוי שיתנהג בדרכו במה שירצה לעשות מעשיו בשלמה לפעל יצטרך עזר האלהי שיסכן בעדו ויישירהו אל מה שראוי לו בדרך ההוא כי לא לאדם דרכו׃

ממנו ומוציא ממונו כלא משפט ר״ל בגזלות מעשר המרכסים רק בסוור ודרך רמייה ושקר׃ ואולם טוב מעט בצדקה׃ כלו׳ כנתינת ממונו בצדקה לעניים כראוי כדרך מצוה ממון אחר׃ ואמרו לך יחסר מרוב התבואות בלא משפט ר״ל בלא נתינה כראוי יתן מהם כעמן כדכתיב לא עבד׳ לי׳ ואמר ולי זהב למסכן ולי זהב לעגל מגל עשה בכל לבית עמים אורחים והכלים בכל אכלו לעניים והכליס׳ אין זה דרך צדקה ועשיית הראוי בחוקו עכ׳ והדרך שהוא הרא שלמות המדות בדקה ומשפט ואמר שטוב מעט למוד עם שלמות המדות מן הרבות בזולתם כי כל למוד בלא שלמות המדות יתבלבל סדרו ויבא מתוכו לידי הריסה ובטולה כי אין פירושו טוב להתלמד מעט מעט בצדקה ר״ל בסדר הראוי מהרבה בלא סדר הראוי כי התלמוד בבלתי סדר ישחית השכל ויבלבל תפעלה תלמוד׃ לב אדם הערה להיות לבוש בשיאה בכל ולא שיבשו בהשתדלותו לבד אבל שידע ויכיר כי לא לאדם דרכו ויתפלל למל תמיד להדריך פעולותיו לתועלתו ולכבוד ולזה הוא מזקירו עד כן כדרך

ואדעה כי כמה פעמים יחשוב האדם דרכו ותפר מחשבתו ולכן ישא לבו לדעת כי יאות לאשר יבטח בה' להיות לו כענין וידעת כי ה' יכין צעדיו לא בלבד שהוא המכוון לך כי לעשות חיל לא אפשר שעם כל זה הוא מעשרו הערה מרימת שלא יתרשל בעסקיו אבל שכלו ודעתו יחשב דרכו ויתבונן בעניניו תמיד והוא יחשב דרכו ויבטח בה' שהוא יכין צעדו ר"ל ידריך פעולותיו להביאם אל המכוון" או הוא הערה שתהיה מחשבתו זכה והיה ויבטח בה' שאז יסייע מחשבותיו זכות והיות הוא ית' יוכיחם למעשה כענין בא לטהר מסייעין אותו ע"י אם הכוונה שמה ולפי זה הפירוש יתפרש מלת יחשב מענין חשבות ושמות" וי"ל לב אדם יחשוב דרכו כלומר כשר האדם הוא לחשוב מחשבות על דרכו אבל כשר השם ית' להכין צעדו והביאו אל התכלית השלם וזה על שמע עצה וקבל מוסר וגו' ר"ל לפי שיש אנשי' שאומרים אם הייתי שומע עצת פלו' ומוסרו בדבר פלוני הייתי מרויח בדבר פלוני או לא הייתי מפסיד ע"כ אמר עשה כל מה שתוכל לשמוע עצה ולקבל מוסר היועצים והמייסרים כי לבסוף התכלית שבאחרית הם רבות מחשבות בלב איש אבל עצת ה' היא תקום ועוד אמר במקום אחר משכיל על דבר ימצא טוב וזה כהמשל שיבטח בה' ע"כ אמר ובוטח בה' אשריו ע"כ" ובדרך נסתר הערה שיותר שכל האדם יוקר ומתבונן בשיב החכמות כדרך הפלוסופים ועכ"ז ישים האל ית' לנגדו פניו להכין צעדו והישרתו באמונות כמה שאין יד הפילוסופיא מגעת"

מאירי

קְסֶם עַל שִׂפְתֵי מֶלֶךְ בְּמִשְׁפָּט לֹא יִמְעַל פִּיו

קסמא על שפוותיה דמלכא ובדינא לא מרגל פומיה

רלב"ג

קסם על שפתי מלך הערה דתיירה והכוונה להזהיר מלעבור על מצות המלך ומהכר מעשה הכופר ממזיקו העושו עליו אם יגיע לאזן המלך ואל יבטח בכפירה הענין כי קסם מעיד על שפתי מלך ר"ל כקסם וכנבואה להכיר הדברים ולבחון אמיתתם" ובמשפט לא ימעל פיו' הוא ענין כל דבר לא יכחד מן המלך" ויש שפירש הערה אל המלך לדין במשפט ושלא נשוא פנים כי הפיוס והקסם הוא נאמר על גזרת הכוכבים ואמ'

קסם על שפתי מלך יאמ' על שפתי מלך דבר ידמה לקסם להגיד האמת בדברים כי כל דבר לא יכחד מן המלך לסבות רבות יתקבצו בזה אם כי עמו במלכותו מסודרים— מקשי' באמרו פלגי מים לב מלך ביד ה' ובגשמת כי נסבת רצון האנשים למצוא חן בעיניו ימצאו בכל דבר מי שיגלה אוזנו להגיד האמת ולזאת הסבה כשבא לא ימעל פי המלך במשפטו כי יגיד האמת ויכין משפטו לפי המשפט הנאות בכל מה שיש יע'"

כי כמו שהקוסם או החוזה מגיד משפטי הכוכבים כן אמר הוא כן ראוי למלך לחקור עד שידע אמתת הענין על בוריו ואחר יחתך את הדין כדי שלא יהא פיו מועל במשפטו" ובדרך נסתר הוא נקשר עם הפסוק אשר— למעלה כענין אמרו וה' יכין צעדו" וקרא האדם השלם מלך כי הוא מלך על יצרו ורומם ישתקן כרם וקורא לכל דבריו יען כמה שאין יד הקוסם משגת בלא קסם על שפתיו ושידע שלא ימעל פיו במשפטו ולמדו"

מאירי

פלס: מלה מורה על יושר המשקל והמאזן. פלס

פַּלֶס וּמֹאזְנֵי מִשְׁפָּט לַיהוָה מַעֲשֵׂהוּ כָּל אַבְנֵי כִיס

משקל רגלך יפלס כתיב כלומר וכל מעגלותיך יפלסו' ומזה נקרא המשקל היושר פלס והוא משל הכדול שמוקלן בו והגדול שותת וסימנן ע"כ לנטרא עד כאן שהוא על כאן לעשרים ע"כ לחם ככר ע"כ לככר' וקורין לו בלשון הלעז רומנה' וימ"ה ממלשון מגבית הערכך' ר"ל אבנים מזה לנטרא וזה לחצי נטרא' ולפי הכונה היא הערה התרית מייעדת גמול ועונש לומר שהאל יעמיקו כפי דרכו כענין כי פועל אדם ישלם לו ואמר שכל פעולותיו יתעלו בצדק ובמוסר ובמשפטו שאין תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול'

ובדרך נסתר אמר שהאל ממציא לכל נברא כפי הראוי לו לפי חוקו וטבעו הן בעולם הנפרדים הן בעולם הגלגלים הן בעולם ההויה וההפסד ובפרטיהם וזה הערה לאדם אחר היותו מורכב מגוף ונפש שיפלס ארחותיו לתת לכל אחד חוקו ולשעת שהנפש עיקר מהות האדם ועצמותו ומה שהוא מכוון במציאותו עם כל זה יודע שצריך לפי טבעו לשכון בגוף וצריך לו שיתמול על הגוף מכל תמיהה ולהביאה להעמידה על מתכונת השלמה עד יתן פריה בעתה לא יום הכותב' וכתב הר' יונה ז"ל כי הפסוקים— אשר זה ושלפניו זה מורים כי יש לאדם לקחת מוסר השכל שמלכותו דוד עם כענין מלכותו דרקיעא שאם כל דבר לא יכחד מן המלך בו"ד קו"ח שלא יכחד מלפני מלך מלכי המלכים הקב"ה ושאם כמה המלכים יכוננו בצדקה כמה האל ית' שהוא חי וקיים לעד' כש"כ שבצדק ומשפט מכון כסאו ע"כ שרעננו ואור פניו הוא טוב ע"כ"

רלב"ג

פלס' הוא המשקל בדברים השווים ומאזנים צדק ומשפטו לשקול כמו היושר והמשקל הוא לה' כי ינשרך עזר אותי לשקול זה בצדק ובמוסר לרוב השגחה שאפשר שיפלגו ולזה נ"כ יהיה מעשה השם כל המשקלים שבכיס

דגיאי וּמְסָאתָא דְהֵימָנוּתָא מִן קֳדָם אֱלָהָא וְעוֹבָדוֹי כֻּלְהוֹן מַתְקְלֵי דְקוּשְׁטָא

אשר ישקלו בהם דבר דבר מהדברים השווים כי לא כמו הדברים יתאשרו בהם להשיר הדרך' המשקלים מהם ולא הדברים מהם לאחד פיה בהתחלף סוג השיעור והנה הענין בזה נ"כ אל דבר המשקלים והמאזנים כי ידיעת היותם בצדק הוא לה' ולזה ראוי שיראה האדם מזה' והנה הבאור הראשון הוא היותר נכון וידמה לפי הבאור הראשון שיהיה שב אומרו קסם על שפתי מלך אל האלה המשל באדם והוא השכל והנה קראו מלך כי בזה האופן יתיישר לו הענין כשימשך על אחר כוונת הנגף והנפ' ויסדרהו כלם' וידוע כי החוטא לא יקרה כהשגתו המיוחסת לו ולזה לא יקרה טעות בציור מה שהוא מהשכל לבד אך יקרה טעות בעניין מפני היות ההשגה בו מורכבת מהשכל והחוש כמו שהתבאר בספר הנפש' ולזאת הסבה לא ימעל פיו במשפט במה שישפטהו ממה שהוא מיוחס לו ולזה הבאור ימשך יפה מה שבא אחריו ר"ל אומר פלס ומאזני משפט וגו' וזה הבאור הוא הנכון לפי דרך בזה המקום

מאירי תועבת מלכים וגו'. כלומר הערה האומות להשיג
מן החכמים ומהם הנזקים עד שלא תקרבו אמר כי המלך לרוע הנהגתו וסכלותו והגיעו לקלקלו ורעו מכל יושרו וחכמתו ואף על זה תועבת מלכים עשות רשע ר"ל שעשיית הרשע מתועב בעונם מפני כי שומר ובצדק יכון כסא מלכותם ולזה ברשעם הכסא ויתפרק ולכן רצון מלכים שפתי צדק וכל אחד וא' מהם יאהב כל מי שהוא דובר ישרים ר"ל אמרים ישרים כמו דברי מליקים ולהפך שישנא כל דובר שקרים והמבער מן ארצו ועל זה אמר חמת מלך מלאכי מות ר"ל אחרוב כעסו יגיע במיתתו. באפחעכל איש חכם יכפרנה ר"ל יעבירנה ויסוך כעסו בפתוי דבריו ואם היה יועץ למתקן עמו אם בעל דרכי בפועם התכלית ובהפך אמרו חמת מלך מלאכי מות אמר באור פני מלך חיים וגו'

רלב"ג תועבת מלכים. רוצה למלכים והם השכלים הנבדלים הנאצלים
מתועב מאד ושנאוי עשיית הרשע כדרך לא נמרות וזה כי עשיית הרשע במדות יהיה סבה שלא יכון כסא המלך אבל יסודו הכבוד הספנות מלכותו וימשכו מפני זה ממנו השלמות אשר הוא כחוי עלו ועשיית הרשע בכשרה שתהיה סבה להיות המשכות והעדרה הדמיונות לו על כמון הוא סבה שלא יגיע מהסדר השירות הראוי

תועבת מלכים עשות
רשע כי בצדקה יכון
כסא: רצון מלכים
שפתי צדק ודבר
ישרים יאהב: חמת
מלך מלאכי מות
ואיש חכם יכפרנה:

מרחקא דאלהא מלכי
דעבדין רשעא מטול
דבצדקותא תקין כרסיי
רעותא דמלכא שפותא
דצדקותא ומלתא
דתריצין רחים: חמתיה
דמלכא מלאכי דמותא
וגברא חכימא נרעיניה:

כי בצדק וביושר יכון הכסא והאחדות שיש לו עליו אך בזולתו זה אין לו העלה. רצון מלכים שפתי צדק. הנה רצון מלכים הוא שפתי צדק במה שיגידו בעדות. ובפתוי הקודמים כמו שיצטרך זה בחכמות אשר להם יסלם התלמידים על מה שיצטרך לעמוד עליו מן החוש נהם כי אם בזמן ארוך כשלא יעבר הקוי' האפנשיי כמו העיון בחכמות הכוכבים והנראה מהדברים הטבעיים. ומי שהוא דובר ישרים יאהבם כי היושר בדברים יישירוהו למצוא האמת במה שיחקר בו. חמת מלך הכעס שיכעס המלך הזה על מה שהפליג לחקור בו לפי העדות ושפטו מפני זה בדבר מה למצא אחר זה במות בלתי צדק מפני הכזב שיהיה בעדות הנה הוא כמו מלאכי מות לאשר יאחז מדרך חיים אל דרך המות כי ידמה לו שהסורח בחכמה הוא לנפשו. ואמנם איש חכם יסיר זאת הטעות בשיפליג התבונן בדבר העדות כי התבונן אם היו מסכימים לקצתם ואם ימצאו בלתי מסכימים הנה יעמוד על מה שהיה מהם צודק מהדברים ומה מהם שיתבונן בכי זה מאלו הדברים כי אשר ככפל העדות יותר ידמה היותו צודק

מאירי באור פני מלך חיים. כלומר כשיאור פני המלך פניו אלינו נקשרת פניו באדמות חיים וברצונו. ר"ל בפייסו כשהמלך הוא מראה עמו מפייס ממנו הוא כעב מלקוש ר"ל כעב המטר מטר אחר המטר מלקוש ויאמר על המטר המאוחר וכמו שהעב הוא מביא לנות רשן ומגדל שעקר הקבוץ והרנן הוא מגדל החכמה כאמרו וקנות חכמה קדם תאיר פניו אמר ג"כ קנה חכמה מה טוב מחרוץ ר"ל מוצאת וקנות בינה נבחר מכסף והוא כפל ענין ובדרך נסתר קרא שלמות המדות בדקה ושפתי צדק ודברים ישרים ומהפיכתן קרא אותו עשות רשע וקרא נ"כ חמת מלך הקהר רחק ממנו כי קרירות הוא הקהה הגדול. ואור פני מלך הוא ההתקרב אלינו כענין יאר ה' פניו אליך. ומלכים לשון רבים על החכמים השלמים המשפיעים לזולתם והמולידים בדמותם בצלמם והכל יאמר על מעלת השלמות והתפשטותו וידוע שבשלמות המדות יכון הכסא מהשלמות האחרון והדברים מוסבים על זה הסדר ויש לדרך בזה שהפסוקים הזכירו עד כי המלכים הזהירו על היושר ועל המשפט והודו מהכעס שלא נמהרו ולמיוחד לבו בעת אלנו נקשרת פניו וכזה ירום הודו והפאר מלכותו וימצא אורך טובה וחכמתו מחרוץ ומפז ומזהב ומכסף ותועבת

רלב"ג למיתה ומהם שיתבונן מגדר המעידים ר"ל שאשר יעמוד בו איש יותר שלם ויותר חכם הוא יותר שיהיה צדק ומהם שיתבונן בו מגדר הטעות שאפשר שיקרה בהרגש בו מהטעות יותר הוא יותר ראוי שיונח בלתי צדק והנה נ"כ אפשר שיסיר החכם זה הכעס והקמה כגד אחד ואחד שאחר שהיו נמוש וקפך מה שיתיחו מהעדות יסוד להסיר מהעדות מה שהיו ממנו זה הכסיל ויחקר

באור פני מלך חיים
ורצונו כעב מלקוש:
קנה חכמה מה טוב
מחרוץ וקנות בינה
נבחר מכסף:

בנהורא דפרצופא
דמלכא חיי וצבויניה
היך ענגא בבריתא:
דקני חכמתא טב ליה
מן דהבא סגיא ודקני
ביונא טב מן סאמא
גביאי:

עם האחר ונפש מה שהשיג במוש כי בזה יאופן יתישר למצוא האמת. והנה יסיר החכם זה הכעס בכל אחד יותר שלם ויאמר כי מדרכו שלא ימצא בדבר אם לא היה צדק ונקי מהטעות ואם היה אפשר שיהיה בהרגש טעות ינצל זה הענין בעדותו. באור פני מלך חיים. הנה באור פני המלך הזה בהשגת המושכלות יושג החיים הנצחיים ובדצונו שיהיה ממנו לאחר הביאות הנשרית אותו הוא במדרגת העב שיהיה ממנו המלקוש אשר יביא פרי התבואות והכליות. וזה כי בזה האופן יתישר למרם ההשגה הכלליה שהוא הפרי המכוון בו. קנה חכמה הנה קנין החכמה מה טוב מאד מקנין הזהב וקנין הבינה נבחר מקנין הכסף. ורמז בזה כי אין ראוי להקדים ייחס וערך לקנין החכמה והבינה והנה המשיל החכמה בזהב יותר יקר מהבינה כי השגת החכמה היא יותר שלמה מהשגת הבינה כמו שהתבאר מדבריו ואמנם שכבר יקרה בבינה שתהיה נמצאת יותר מכבד ועד כי הבינה תהיה ג"כ בדברי המסדר והיא הפילוסופיא המדינית ויאמר אל זאת הבינה כוון בזה הפסוק.

מלבוש פירוש שהדבר מתועב שלהם הוא עשות רשע במאמר הקודם שאמר שיושר מדה מתועבת לכל אדם ובמלבוש יותר כשמן מלך במשפטו יעמיד ארץ וכן רצון מלכים ר״ל פיוס קצף מאמין הוא בהיות שפתי צדק ושאמר דובר ישרים והזכירו מן הכעס הבלתי נלוזות והודיע כי הוא גורם סבת מזיקות מאחד עד שהוא דומה למלאכי מות והעירו על שהם הגבורה הראויה שבעל הכעס להיות כח לכעס יהיה כח לרצות וכל שכן בפני ...ם ועננו ושימשוך לב העם במור פניו״

מאירי

מסלת ישרים סור מרע שמר נפשו נצר דרכו׃ לפני שבר גאון ולפני כשלון גבה רוח׃ טוב שפל רוח את עניים מחלק שלל את גאים׃

שבילא דתריצי מן בישתא ודמזהר בנפשיה נטיר בארחתיה׃ קדם תברא גיותנותא וקדם תקלותא ארמות רוחא׃ טב הוא שפל רוחא ועניותא מן הוי דמפלג עדיתא עם גיותני׃

רלב״ג

מסלת ישרים סור מרע. הכונה והנסתר בזה קרוב לומר שמסלות ודרכים שהתנועה המעלה הקטנה ... הוא שישמרו מחטאות הגדולות ומי שיבחר לשמור נפשו שומר דרכו ולא יחוש מהם שלא נכנס כי הם סבה לחטאות ובהנחת הסבה יבטל המסובב ר״ל מן המסתפר לו ולא ... בכפס שמירה ובדרך הזה ... ר״ל שמירה מקטנות והשמירה ר״ל לנטירה בדקדוק גדול ובפרט על ... יאבד בתריה שאר... שהיתה נלקט בפעם אחת ... אחר פירות ... הדקדוק ... וכן האדם צריך לנטור ארחותיו ודרכיו בדקדוק על ... עכ״ל לפני שבר גאון הענין להזהיר ממדת הגאוה ושהיא סבה גדולה לנפילה האדם כי האדם יוכל להגביה עצמו ולאלף כבודו להשפילו כשירצהו ... כאשר ... וזה ואמר לפני שבר גאון כלו׳ שהגאון הוא סבתו וכן כשהאדם כשלונו זה לכל גבהות רוחו היה קודם לפני כשלונו והיה סבתו ולכן טוב להיות אדם שפל רוח ושפל עם אחד הענוים הכבושים ושיתחבר עמהם להיות יותר מזה עם הגאים והוא גב״כ עמו ...

מסלת ישרים סור מרע. דרך ישרים הוא סור מרע כי הם יתנהגו בדרכים ויבקשו כמו כן שישמרו מקרה רע בדברים האמיתיים או בדברים הקטנים ומי שירצה לשמור נפשו מקרה רע ראוי שישמור דרכו בזה האופן הנזכר״ לפני שבר גאון היה הגאוה והגאון ונבה הרוח הוא סבה אל השבר ואל הכשלון וזה מבואר מאד מענין המדה הזאת״ טוב שפל רוח הנה יותר טוב לאדם הוא שיהיה שפל רוח ויתחבר עם הענוים והשפלים משיהיה מתחבר עם גאים ויחלק שלל עמהם במה שהכוון במלחמה אשר היתה בגאותם סבה לה וזה כי לא יקרה מזאת התכונה טוב בקנית הענוים הנה יקרה ממנה רע בעניינים רבים והנה חלקם השלל הוא ג״כ לנקמה מהם כי זה שירבו שבזאת התכונה השפלות ויהיה זה סבה שיחולו עליהם רעות גדולות״

אדם השפילו והעד הנה פרעה אמר מי ה׳ אשר אשמע בקולו והכריבו אמר מי בכל אלהי הארצות אשר יצילו את ארצם מידי ורבה והתבונן מה אחריתם״ לא ונפש טובה לא יחסר לה דבר היה בכל רעה דבמדה בתקיף יקשו ונורד מאדם ונגרש מביתו על שהולך ורומה הקל עכ״ו וההפכים

רלב״ג

משכיל על דבר ימצא טוב ובוטח ביהוה אשריו׃ לחכם לב יקרא נבון ומתק שפתים יסיף לקח׃

דמשתכל במלתא ישכח טבתא ודמסתבר באלהא טוביה׃ לחכים לבא יתקרי סוכלתנא ודחלין שפוותיה יוסיף יולפנא׃

משכיל על דבר ימצא טוב הנה מי שהוא מעיין ומשתכל איך ראוי שיתנהג בדבר דבר ולא יעשהו מעשיו בזריזות ובבהלה הוא ימצא טוב בדבריו כי זה ימנע שיתייאשר בו להגיע אל התכלית הנרצה וכמו שמפני מנכסיו עם זה בוטח בה׳ הנה הוא אשריו מהסבות אחריו כי השם ימציאם לו הפכיו ויאחז שגב בסבה הנגה״ לחכם לב יקרא נבון הנה לחכם לב יקרא נבון ר״ל כי השלמת החכמה תשיגהו השלמת התבונה גם בדברים האמיתיים להתבונן בהויות ההתנהגות להשיגו בשלום עם ה׳ אם מהאנשים והטוב שבכר התבונן בזה בלבו נאופן ראוי הנה מתק שפתיו רבריו יוסיף לקח טוב על מה שהשכל בלבו כי ערבות הדברים ומתיקותם ימשך הנפשות ויקחם״

נפש כבד ענוה כמו שהראה בדרכים אחרים עד אמר השם עפר ואפר משה ואהרן ונחנו מה דוד ואנכי תולעת ולא איש הנה אלפי הגדולים אשר בן ימינו אשר ימשך מזה אשר לא הלך אל פרעה ירמיה הנה לא ידעתי דבר עמוס לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי כי בוקר אנכי ובולס שקמים ורבה מה אחריתם״ ובדרך נסתר הגאוה והקשה יותר מהלהי להעלות כל אמונתם עד הקשה והענין בהקירה מופתית הוא הורה נאון ונבה רוח והוא סבה להקריסה והכשלון והשבר ולכן טוב שפל רוח הכותן ידו לחקור במה שראוי לו ועל אשר הדברים הוא נסמך על הקבלה האלהית והענוים והשפלים הם המישרים והמישרים רשעתם על כן היושר והבלת התורה האמתית״ משכיל על דבר ימצא טוב ר״ל כלו ... כאמרו לכ האדם יחשוב דרכו וה׳ יכין צעדו כלו׳ מי שמשכיל ומתבונן על הדבר איך יעשהו ולא יעשהו בפתע פתאום ימצא טוב ועם זה לא ישים כל בטחונו בהשתכלותו לכל כחו ועוצם ידו אבל שישים בטחונו בה׳ בכל עסקיו וכן בדרך נסתר רומז למה שבא בפסוק הנזכר כלומר שהמשכיל והמתבונן למצוא כל מה שאפשר בענין השגתו ימצא טוב ובוטח בה׳ בענין על אחריו שבשמים ועל עדותו הנאמנה במה שאין יד השכל והעיון משגת אחריו״ לחכם לב יקרא נבון כל זה הערה לשום להשפיע מחכמתו לזולתו שאם היה תכלית השלמות בחכמה ועוד לחכם לב יקרא נבון ויקרא הנה חכם לבו אשר חכמתו בלבו לבד ויכלה שישפיע ממנה לזולתו כלו׳ שלא ייחס לעצמו שם חכם שלם עד שירצה מושפע לזולתו״ ומתק שפתים כלומר כשישפיע לזולתו לא יוסף דבר שישלים גדר חכמתו

כהשפעה אבל אנס הוא בעצמו יוסיף לקח כי על כל פנים הוצאתו כפה ללמוד לזולתו יועיל הרבה לזכרונו ולחדד שכלו להשיב לשואלים׳ ויש לפרש יקרא נבון בעצמו אחר כי מלת הקריאה תאמר על פנים רבים מהם קריאת הדבר בשם אחד וזה שמו אשר יקראו ולחשך קרא לילה לראות מה יקרא לו׳ ופעמים יאמר לשון קריאה לאחר שיבא אליו או נאמר לו אי זה דבר מי אתה קריאת אל המלך קרא נא היש עונך׳ ויקרא אל משה׳ ופעמים על התפלה כמו קורא למענה ויענהו׳ יקראני ואענהו׳ ופעם על קריאת ראשי העם קריאי מועד׳ אנשים וקרואים קריאי העדה לו׳ ופעם על קריאה לשון חבה ויקרא אל משה׳ ויקרא אברהם אברהם׳ ויקרא זה אל זה ע״כ׳ ופעם על קריאה בספר קרא נא זה׳ ופעם על המון בני אדם שם יאכלו הקרואים ויקרא לך ואכלת מזונו׳ ופעם על הכרזת הדבר ויקרא עליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך רב אדם יקרא איש חסדו׳ ופעם על ההזדמנות כי יקרא קן צפור לפניך בדרך ׳ותקראנה אותי כאלה׳ ומזה נאמר יאמר שהנבון הנה להתלמיד יזדמן לפני החכם ויבא לפניו ללמוד ממנו והוא במתק שפתיו יועיל לו ולעצמו כי זה יוסיף לקח אז וימהר שכלו אז

מאירי מקור חיים שכל בעליו ומוסר אולים אולת׃ **רלב״ג** ממונא דחיי סוכלא דמריה ומרדותא דשאטי שטיותא׃

מקור חיים׳ כמקור שינבע ממנו המים החיים כן יהיה וידוע חכמתו בשכל למודו ולהשגת התלמיד שאין יהיה איש מעשה אל לפניו אמר ומוסר אוילים אולת׳ כלומר מה שהאויל שב בעצמו שמדרך המוסר ראוי להיותו שלם לפניו אמר ומוסר אוילים אולת כלומר וכמו שאמרו לא הבישן למד ואמר על זה

מקור חיים׳ ההשתכלות וההתבוננות הוא בעלו של מקור חיים והמתנהג אותו וזה כי ממנו מגיע המעלת החיים הקנותיים והחיים הקנויים׳ אם החיים הקנותיים מפני ההשתכלות בדברים הקודמים אשר בו יושלך הסרת הרע ממנו מהאולתיים ושיגיע לו הטוב והעונג מהם׳ ואם החיים הקניים כי זאת התכונה כלה להשלים ההוראה בדברים הקנותיים׳ לפי מה שראוי אשר היא סבה למניעת האמונת בהם׳ ואולם האוילים לא יקנו מוסר כי אם מהאולת ר״ל והמוסר שאשר הרא לאויל רע מה מפני שלא השגיח בסבות המשיגות אותו להשגת מעלתו אז יקנו מוסר מפני האולת היה להשגיח בפועל הקנין כשיקרה לו שמה נסבה אשר לא השגיח בה קודם וזה שהיתה סבה אל שהדבר ממנו אשר יגיס לעשות וקנה התועלת שיקח בזה הוא מעט מאד׳ וזה כי אולתו תסבב שלא יקח בזה מהתועלת רק כמו הדבר ההוא ונסבה הקיא לבדה וכבר יקרו שם סבות אחרות יפקד המוסר בה׳ בהנפקדים והוא לא ישגיח בהם אם לא נשיפקהו שמה בעת שירא בנסיון וזה רחוק מאד שיגיע בשלמות בזה האופן גם בפעל אחד מיוחד ואולם עם המשכיל מקור חיים ומגיעה בכל הדברים וזה ההבדל׳ הגמול יש בזה בין המשכל והאויל׳

מאירי לב חכם ישכיל פיהו׳ וישכיל פועל יוצא כמו ואשכלך ואורך׳ וכן בכהנ״י על הסכל לבו שדבר קצ׳ ישכיל לבו וידריכהו בהכמת רב רים בעולמים ועל שפתיו כלומר נשכיל דבור שפתיו יוסיף לקח ועל זה אמר צוף דבש אמרי נועם׳ כלו׳ שאמרי הנועם הם ערבים לשומעיהם כנופת דבש ויהיו עם שהדבש יזיק במקצת ויועיל במקצת וזה לפי המקבל שיועיל לבעלי הליחה לבנה ויזיק לבעלי המרה אדומה׳ ואמרי נועם יועילו לכל שהם מתוק לנפש ומרפא לעצם ע״כ׳ והדבש הרבות לא טוב וזה כל מה שיוסיף בו יוסיף דעת והדבש מתוק לנפש וזה מתוק לנפש ולגוף והנה מלת עצם במקום גוף׳ ומרפא רמז שהחכמה תרפא מכל מדה מגונה׳ דרשו ז״ל והסירותי מחלה מקרבך׳ זה יצר הרע׳ לא והסיר י״י ממך כל חולי זה יצר הרע ע״כ׳ והוא ביאור המאמר אותו והפסוק הבא אחריו ״יש דרך ישר לפני איש׳ כבר התבאר למעלה ואפשר שהשיבו הנה להקשרו עם שלפניו שהחכמה מרפא לעצם והכסילות עם היותו ישר וערב לבעליו אחריתו לרע כמו שאמר ערב לאיש לחם שקר ואחר ימלא פיהו חצץ

לב חכם ישכיל פיהו ועל שפתיו יסיף לקח׃ צוף דבש אמרי נעם מתוק לנפש ומרפא לעצם׃ יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות׃

רלב״ג לב חכם ישכיל פיהו׳ הנה מה שהוא מצייר בלב החכם יודיעהו פיו לאנשים כי דבריו יסכימו אל מה שהוא מצייר בנפשו אם בדברים הקודמים לפי שר״ל יסכל בלבו ולבו אם בדברים העצומים כי הוא מבר

לבא דחכימא מסתכל בפומיה ועל שפוותיה מוסיף יולפנא׃ סבריתא דדובשא מאמרא דבוסמא חליותא דנפשיה ואסות גרמיהי׃ אית ארחא דמתחזיא בעיני בנינשא דתריצא וסופה ארחתא דמותא׃

חכמתו יודע לדבר באופן ישכל מה שיאמר למה שהוא מצייר בנפשו והנה הוא ידבר באופן שעל שפתיו יוסיף הקהל טוב על מה שהיה כלם וזה כי כלב לא יתכן שיהיה למאמר כי אם כוונה אחת׳ והוא יאמר אותו בדרך יכלול על סיבות מתחלפות כלם מועילות וכבר יהיה זה נ״כ ומבר אחר והוא בדברים הקודמים רב התועלת והוא שיוסיף על שפתיו מתוק הדברים וערבותם מה שיוסיף לקחת הנפשות ולמשכם כל מה שידבר והדברים העצומים נ״כ מבר מה שיעורר המאמין כן הדברים המפתים את המאמין ומקשטים אותו״ צוף דבש׳ הנה אמרי נועם שיכילו מאמרי החכם הם כמו צוף דבש שהוא מתוק לנפש המרגשת כשיזון האדם ממנו והוא גם מרפא לאיברים הרגשים בשיושם עליהם ולזולתו׳ זה מתחלואים וכן אמרי נועם החכמים יערבו לנפש המשכלת והם גם הישרה לתקון מצוף ולברר ולהוציא ממנו חליי המדות הפחותות׳ יש דרך׳ הנה ימצא דרך שהוא ישר לפני האיש ולא ירגיש ברע שבמסך ממנו כי אחריתה היא דרכי מות והנה האיש החכם ישמר להרחיק מהדרך ההוא׳

מאירי

נפש עמל. אכף. הקדימו כ"ל המפרשים עליו שהוא כמו כפף מלשון יי' זוקף כפופים ויהיה אכף וכפף שני שרשים בענין אחד כמו אמר ומלל. ופירוש פיהו כמו תאותו וכי במקום כאשר כמו כי תאמר בלבבך. כי יקרא קן צפור. והכוונה נפש עמל עמלה לעצמו ולתועלתו להשתמש בעמלו כאשר תאותו כופפת עליו נשוא. ממנו מלאי תאותה. ולדעתי לפירוש זה יהיה אכף לשון הכרח מלשון רבותינו ז"ל כופין אותו שיוציא' כלומר בשתאותו תכריחהו להפיק רצונה. או פירושו ענין משא מלשון אוכף שעליו. כלומר כשתאותו תשליך יהבה עליו להפיק רצונה. לא אמר הכותב. ויותר טוב בעיני לפרש לפי זה הפירוש נפש עמל עמלה לעצמו כאשר תאותו היא מושכת ומוכרחת ומוכנעת לשכל ולא תפיק כל רצונה. או יוכל לפרש שהפסוק נקשר עם הפסוק שלפניו והוא יש דרך ישר לפני איש. כלומר יש דרך שהוא ישר לפני איש וידמה שהוא תועלת וטוב לו ואינו כן שאחריתה דרכי מות. ואף אם היא התשובה כאשר האדם עמל לנפשו וכל מחשבות נפשו הם להכלית התענוגים הגופניים ופיהו ותאותו הם מכריחים וכופין אותו להמשך אחריהם ואין שכלו כופה לגברו הרע ולפיהו אלא פיהו כופה עליו ע"כ" **ובדרך נסתר** פי' לעמל העבירה הנפש להשפיע מחכמתה לזולתו ופיהו כמו דברו וכי כמו טעם כמו ועתה הלוך הלכת כי נכסוף נכספתה לבית אביך' ואכף כמו נרס וסבב על הדרך שפירשו קצת מפרשים באמרו ואכפי עליך לא יכבד' כלומר שנהגו ואמר כי כשקנה האדם השלמות האמיתי ויגיע עד להשפיע לזולתו אז נמצא עמלו לעצמו ולתועלתו והוא לא לבד ומנצח למר כי זה תכלית עמלו ומכרף ידיעתו כי דברו נרס לו זה"

רלב"ג

נפש עמל. הנה נפש האיש העמל עמלה לו ולתועלתו כאשר כפף פיהו והכניעו על העמל והוא ר"ל כאשר כפה תאות פיהו ל מאוויות ולמשקים הערבים בדרך שלא ימשכו רדיפת התאוות והתועלת יגיע בהגיעה אליו הנה העמל הקנה יהיה לו לגבו מה שאינו כן בעמל אסיפת הקנינים כי יתן קודם ואחר יאכל. ומי שעמל בו לא יקנה ממנו ולא יהיה לו יתרון אם ראות עינו. או ירצה בזה נפש האיש העמל תמיד להשגת טרפו עמלה נוכחה בעצמו כי פיו הכמעו וכפפו לזה העמל. וכאילו יעיר בזה שאם היה האיש ההוא מוכנע ממנו יתרון הממון ולא יהיה ממנו כי אם המצטרך לבד ויעמוד בהוכחתו לפי מה שאפשר אז יהיה הקונן על יד מעט מעט עד שישיג מחייתו בזולת עמל"

נַפְשׁ עָמֵל עָמְלָה לּוֹ
כִּי אָכַף עָלָיו פִּיהוּ׃

נַפְשָׁא דְלָעֵינָא לְיַעוּתָא
תְּסוּבַר דְמִן פּוּמֵיהּ
אַיְיתֵי לֵיהּ כִּיפָאֵי

איש בליעל וגו'

מאירי

איש בליעל. איש תהפוכות. איש חמס. עוצה עיניו. אלו הז' פסוקים הם הערה להרחיק המדות הרעות והמגונות' וכאשר הזכיר בפסוקי' שלפניו הנהגה המשכל והחכם הזכיר הנה הנהגות הרשע והכסיל' ואמר איש בליעל בורה רעה ר"ל חורש רעה כי המתון לאחרי עשיי הרע לחברו נקרא חורש רעה כאשר מרקרעה" ועל שפתיו כאש צרבת" ר"ל מלאו מערת משפט דברו סבות מחלוקות ריבות' אמר על מאכל שלשות הוא עמן ושרפה כמו וכברכן כ"ל פתאום אכל בראת המכות הוא שם על מאכל ישרף ואיש תהפוכות כאשר הנה מהפך דברים מזה לזה והוא ישלח מדון ר"ל מגרה ומעביר מדון וריב ונרגן מן עמן והרגנו בהואלכם דברי נרגן עמהם האיש שכל מחשבתו ודבריו להרע עבריו והלשנה והכשך והלשנו שקר. ולעצו כמו רכילו אמר שהוא מפריד אלוף ר"ל שרשותו מפריד הגדול מרעהו והוא מלשון אלופי ומיודעי' או מפריד בעל מחשבתו מר"ל שון אלוף משריך' וכן אמר שאיש בעל חמס יפתה רעהו ללכת בדרכו והוליכו בדרך לא טוב" ועשה כמו ושנים על דרך אמונה אמנים רובה ואמר שוחס שש כדי להפלגה במחשבתו כי כן דרך המחשב לעצם עינים שלא יטנה אתם ויאם ואמר

רלב"ג

איש בליעל. הנה האיש הבליעל יורש הרעה בלבו ומה שיבא ממנו אל שפתיו יוכר בו רושם הרע שהוא בלבו ויהיה משחית כמו האש השורפת. וכאלו אמר שיותר רע יבא ממנו ממה שהוא בלבו כי ישתדל להפליג בדבריו כדרך שימשך מהם רע גדול"

איש תהפוכות ישלח מדון' האיש ההפכי הנה ימהר לשלח ריב ומדון בין האנשי' ולא יספיק לו בם עד שיעורר דברי התלונה להפריד הקשר והחבור שימצאו ר"ל שיבואו לידו ס" איש חמס. הנה האיש שהוא איש חמס יפתה רעהו להמשך למה שהוא נוטה והוליכו גם כן נרות לו להוליך אותו בדרך לא טוב" עוצה עיניו. מי שהוא עוצם עיניו וסותם אותם או מקום כדי שהשלם לו יותר מחשבת ההפכות והכזבים ואמר קורץ מה שבמחשבתו אל הפעל כשיחרך שפתיו ופתח אותם לדבר הדברים כמו הנה דברו השלם הרעה כי נפקה שחשבו לא היה מגיע בזה לאנשים אם לא יוציאהו בפיו"

אִישׁ בְּלִיַּעַל כֹּרֶה רָעָה וְעַל שְׂפָתָיו כְּאֵשׁ צָרָבֶת׃
אִישׁ תַּהְפֻּכוֹת יְשַׁלַּח מָדוֹן וְנִרְגָּן מַפְרִיד אַלּוּף׃
אִישׁ חָמָס יְפַתֶּה רֵעֵהוּ וְהוֹלִיכוֹ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹב׃
עֹצֶה עֵינָיו לַחְשֹׁב תַּהְפֻּכוֹת קֹרֵץ שְׂפָתָיו כִּלָּה רָעָה׃

גַּבְרָא טְלוּמָא חָפַר בִּישְׁתָּא וּבְסִפְוָתֵיהּ נוּרָא יְהִיבָא דְלֵיקֵי
גַּבְרָא מְהַפְּכָא יְגָרֵי תִּגְרֵי וְרִתְנָא מְפָרֵק רַחֲמוֹהִי
גַּבְרָא חָטוֹפָא מְשַׁדֵּל חַבְרֵיהּ מוֹבֵל לֵיהּ בְּאוּרְחָא דְלָא שַׁפִּירָא
רָמִיז בְּעֵינוֹי יַחְשֵׁב הַפְּכָתָא גָּזֵים בְּסִפְוָתֵיהּ וְגָמִיר בִּישְׁתָּא

מאירי

נפש עמל. אכף. הפסוקים כל המפרשים עליו שהוא כמו כפף מלשון אל״י ... זוקף כפופים

ויהיה אכף וכפף שני שרשים בענין אחד כמו ... ופירוש פיהו כמו תאותו ... כי תאמר ...

נֶפֶשׁ עָמֵל עָמְלָה לּוֹ כִּי אָכַף עָלָיו פִּיהוּ׃

[illegible]

רלב״ג

נפש עמל. ... העמל עמלה לו ולתועלתו ... פיהו ...

על העמל הוא ... כלומר כנפש תאות פיהו ...

נַפְשָׁא דְלָעֲיָא לָעוּתָא תְּסוֹבַר דְמִן פּוּמֵיהּ אִיתְאָ לֵיהּ כַּפָּאֵי

[illegible]

איש בליעל וגו׳

[illegible]

ובדרך נסתר

[illegible]

מאירי

איש בליעל. איש תהפוכות. איש חמס. עוצה עיניו.

[illegible]

אִישׁ בְּלִיַּעַל כֹּרֶה רָעָה וְעַל שְׂפָתָיו כְּאֵשׁ צָרָבֶת׃ אִישׁ תַּהְפֻּכוֹת יְשַׁלַּח מָדוֹן וְנִרְגָּן מַפְרִיד אַלּוּף׃ אִישׁ חָמָס יְפַתֶּה רֵעֵהוּ וְהוֹלִיכוֹ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹב׃ עֹצֶה עֵינָיו לַחְשֹׁב תַּהְפֻּכוֹת קֹרֵץ שְׂפָתָיו כִּלָּה רָעָה׃

[illegible]

רלב״ג

איש בליעל. ...

[illegible]

גַּבְרָא טְלוּמָא חָסַר כְּשִׁתָּא וּבְשִׂפְוָתֵיהּ נוּרָא יָהִיב דְּלִיקָא׃ גַּבְרָא מְהַפְּכָא יָגְרֵי תִּגְרֵי וְרַתְנָא מְפָרֵק רַחֲמֵיהּ׃ גַּבְרָא חֲטוֹפָא מְשַׁדֵּל חַבְרֵיהּ מוֹבִיל לֵיהּ בְּאָרְחָא דְּלָא שַׁפִּירָא׃ רָמִיז בְּעֵינוֹי וְחָשֵׁב הַפְּכָתָא גָּזֵים בְּשִׂפְוָתֵיהּ וְגָמַר בִּישְׁתָּא׃

[illegible]

שאין הזקן לב לחשוב התחבולות והדוגמות וכן הזקן שפתיו לפזור לאמרי בשאי כלם רעה. ר"ל שהאנשים הרשעת ס זה הוא נמר כל הרשעות והכלית לפי אם הכותב. ומנהג יותר למלות שנים שהוא שנים יועצים עלך עמי שר"ל האנשים עכ' ובדרך נסתר יותר מפרש כל זה על המלך הגדול הזקן שהיה בכל לנפשות רשעא תמיד בכל התבונותיו עד אשר כלם לפי מחשבתו להמית גם אחיו אתו"

מאירי

עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת שֵׂיבָה בְּדֶרֶךְ צְדָקָה תִּמָּצֵא׃ טוֹב אֶרֶךְ אַפַּיִם מִגִּבּוֹר וּמֹשֵׁל בְּרוּחוֹ מִלֹּכֵד עִיר׃

כְּלִילָא דְשִׁבְהוֹרָא סִיבוּתָא בְּאוֹרְחָא דְצִדְקְתָא מִשְׁתַּכְּחָא׃ טָב נְגַר רוּחָא מִן גַּבְרָא וְדִמְכַבֵּשׁ נַפְשֵׁיהּ טָב מִן דְּהָוֵי אָחִיד מְדִינָתָא׃

רלבג

עטרת תפארת שיבה הנה השיבה היא עטרה של תפארת מ האנשים כשי יכבדו אותה שיבם וינשאו האנשים לזה בדרך צדק ויושר ומדות אז כדעת ם כוונת זה יתכן שימות האדם בלא עתו' או יהיה הדעת כוח ם השיבה אשר בדרך צדקה תמצא היא עטרת תפארת ם מצד היושר בדעת ובמדות ומצד הישישות אשר יתגבר עמהם בגדל מדרגת האיש ומעלתו ומכמר בהפלסופיא המדימת ם בשישים חכמה וארך ימים תבונה מצד רוב מה שלמדו עלו מקום ומצד דרך הזמן אשר שקדו בבקשת החכמה ומצד השקטת רתיחת הטבעים בעת השיבה' טוב ארך הנה מי שימשול בכעסו שיוכל להאריך אפו הוא יותר טוב מגבור המכבש זולתו במלחמה ומי שימשול ברוחו ותאותו לשמרם אל אשר יתכן הוא יותר משובח ממי שלכד עיר ם אין ימשול באלה מי שלא יוכל למשול ברוחו' ים דברים יחשב שיהיה הדוש קרי והזדמן ובהם נחזי הגבלה וסדור מהשי"

עטרת תפארת עם קוהירת כלל כמ אדם לצדיקים מן המדות המעלות הזהיר על זה את הזקן בפרט ובמאמר הקדם שאמ' זה כמה מעלה הקדימות לזקן וכן אמרו ם זקן אחד כנ"ל איש חסיד להתקן לו שיסתכלו וענבו הקהיר ונהיה מוסחבקדקך ולא הבין ושאל ימינו נבזר לדבריו ואמר לא הלבן הגדול השער השחור רק להזהיר ולהוסר ם השיבות שלנחי המות ודע ם יתמה אחד לנער חשוב התמה אחד ויתמה אחד לזקן חשוב והטעם ם בעל השיבה כל זמן שמעשיו הם מתוקנים הוא כבוד גדול שיתמהו לו בני אדם לזקנתו עם טוב מעשיו ונז"ה הנה עטרת התפארת שיבה כלו' שהשיבה והשער הלבן הוא עטרת התפארת והנה נחלת כבוד מבני אדם ובלבד כשימצא בדרך צדקה ר"ל במוסר ובמשפט ובצדקה ובמדות הנאות ובהזהר מהפכן ובאחור הפסוק שהשיבה עטרת התפארת כשימצא בדרך צדקה' וטעם הקדמה כוון להזהיר שלא ימשוך האדם על למוד הילדים הממשלבים אחרת לגמול עכבם הקאות ושותה יין מעבנו ושיזדרו ללמוד לנפש הזקנים ואחר עם הזמן מפני כי נפס תמנה החכמה המוסרת ושאל מעל הטבעים המשכלות האותיות תריס כעסם שהוא היין הראשון והטוב' טוב ארך' זה הטעם להזהיר ממדת הכעס שהיא ראש לכל המדות

המגונות וזהו ארך אפים' ר"ל שימתגבר בכעסו להאריך כעסו וכן מושל ברוחו והוא כפל עמן ר"ל שיעצר חמתו ואמר על זה שהוא טוב מגבור כי הגבור פעלת גבורתו רעמות ובלין הכרח טבעו ובכשת הלב הוא כנגד הטבע וכן הוא גדול מלוכד עיר כי זה נמסר לו לגבור ולכבש העיר כעור ולהנו"ל יום סגולה הכות' טוב ארך אפים כי כמו

בְּחֵיק יוּטַל אֶת־הַגּוֹרָל וּמֵיְהוָה כָּל־מִשְׁפָּטוֹ׃

בְּעוּבָא אַרְעִינְתָא נַפְלָא פִּיצְתָא וּמִן אֱלָהָא נָפֵיק דִּינֵיהּ׃

שיש הפרש לארך אפים למושל ברוחו כך יש הפרש מהגבור ללוכד העיר כי ארך אפים ר"ל שעתה בעת הכעס הוא מאריך אפו אבל מצד שכלו וערמתו הוא ממיתן עת. סבון לנקום נקמתו ומפני שתי סבות היא חכמה וערמה מעמו הוא' שבעת הכעס לא יעשה דבר ראוי ואולי יבזיק מחברו' והשני שחברו ישמר ממנו ולא יוכל להרע לו אבל מושל ברוחו ר"ל שמכפר ומבטל ואין רוצה להנקם נעולם הוא יתרון גדול כמו שלוכד השער בבר הבנע יתרון הגבורה ולמנה התכלית מהגבורה עכ"

רלבג

בחיק' וזה כי הגורל יוטל בחיק ויחשב שיהיה משפטו בדרך הקרי' והנה התמנה כי מיי' כל משפטו' וזה מפורסם מעמן הגורל בספורי דברי הכתוב וכבר העמוד על זה מקום ם למגלחים ינאה על הרוב להם בגורל היותר טוב והרע הפך לאנשים הקשי יום והנה אמר לפי מה שהחשבנום הגבורה במלחמה ובמדות השער הוא מיי' ולזה לא ין להתפאר בהם. ואולם התכונות המדות אשר לאדם עם כחו הם מפאת בחירתו ולזה יקיים להתפאר בהם יותר ועוד כי הטוב שיגיע מארך האף הוא יותר עצום ויותר מעט סכנה מהטוב שיגיע מהגבור וכן הטעם במושל ברוחו עם לוכד עיר עם שבזה יגיע לאדם הטוב והקמלם מזולת שירע לזולתו"

ובדרך נסתר כלל בזה הערה על שלמות המדות וידוע שכל נפות מדה ופניעית פועל ורדיפה התאוות הוא דרך כלל כעס ויחרון והכובש יצרו מהם נקרא ארך אפים וכל שכן מושל ברוחו שהוא נאמר דרך כלל על הכובש את יצרו מן התאוות והמותרות וידעת מה שכתבו חכמי המוסר שהמלכות שלשה מינים מלך במדינה ומלך בביתו ומלך בנפשו כלומר שכל אחד ואחד מאלו צריכין למנהיגים מה שמסור יתום המנהיגים הנהגה ישרה המלך במדינתו להסיר הרשעים ובעלי הפשעים הרשעות והמגונות ולהשמיט תמיד להשמר מכל רע ולאחוז במעשה טוב ולהרחיק המשחרים מזה ולחזק ידי הטובים הקרובים בהם בביתו להדריך כמו בדרך ישרה ולהלמדם יושבת ויתרה ולהוכיחם תמיד להשמר מכל רע ולאחוז בכל מעשה יושר אנשים בראוי להם ונשים בראוי להן"

וכן כל אדם בנפשו להכניע בחותו המפתים אותו לרע ולחזק ידי השכל והיצר הטוב להוציא מחשבתו לפועל. בן אמ' החכם שהמלך בנפשו צריך הוא החזק שבמלכות כי מלחמת הטבעים שהיא בתוך נפשו חזקה ממלחמת הנלחם מחוץ וידוע שהשמר מן התאוות נקלה יותר מן ההשמר בבחותיו מכחות דיו הטבעים" ולזה אמ' הנה טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר מעורף לביורה ממשלתו סבה שלמותו"

בחיק יוטל את הגורל זה הערה שלא לגמוח בהשגחתו

ר"ל שיש השתדלות בכתי כמו ישים נשואין בקונו ואינו שואף הדברים המתחלקים בגורל שדרך לשים הגורלות בחיק ולקחת כל אחד ואחד מהם עם כל זה מה' יצא דבר המשפט לברור החלק היפה לאשר ירצה ואחז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים · ויתכן לשון הגורל כאן מלשון ויטילו את הכלים אשר בתוכה אל הים ·

יז

מאירי

טוֹבָה פַּת חֲרֵבָה וְשַׁלְוָה בָהּ מִבַּיִת מָלֵא זִבְחֵי רִיב׃ עֶבֶד מַשְׂכִּיל יִמְשֹׁל בְּבֵן מֵבִישׁ וּבְתוֹךְ אַחִים יַחֲלֹק נַחֲלָה׃

טָבָא הִיא לַחְמָא יַבִּשְׁתָּא וְשַׁלְיוּתָא בָּהּ מִבֵּיתָא דְמַלֵּי דִבְחָא וְדִינָא׃ עַבְדָּא סוּכְלְתָנָא יִשְׁתַּלַּט בְּבְרָא מַבְהַתְנָא וּבֵינֵי אַחִין יַפְלִיג יַרְתּוּתָא׃

ר"לבג

טוב פת חרבה יפורש בו הן לגנות הן לשבח אם שפרשו כפסוק טוב ארוחת ירק ואהבה שם · ונו' וזולתי פירש בדרך נסתר כי פת חרבה רמז לחכמות העולם הטבעיות שהיא בדברים פשוטים ר"ל בלתי מורכבים אבל החכמה בעולם התחתון היא במורכב מהרבים ובבית ריב מהרכבה היא סבה הקפסד והעולם גם ענין הקיימים לעולם כענין עשק עולם נמר מזו " **עבר** משכיל · הנער המושכל שלא לגבוה ישיב · מיחם זולתו כי כל יחם זולתו נמין יחם עצמו הוא דבר בטל ואחז"ל אמרו לה' פרידה

טוב פת חרבה והנה שכבו שער הכלים ונבה הקטט ואין טוב ולמדם שיאכל פת יבשה כלא פרפרת עם השלוה משיאכל הזבחים ובשר לשובע עם הריב והקטטה · **עבד** משכיל · הנה יקרה בעבד המדם כשהיה זריז ומשכיל שיהיה מושל בבן אדוניו כשהיה עצל ושכל כי אדוניו ימשילהו עליו להוליכו בהנהגה ראויה וכבר יקרה שיחלק זה העבד נחלה בתוך האחים שהם בני אדוניו כי אדוניו יצוהו לחלקה ויהיה כן ולא מהם על מה בכי מה בכבוד

ר' פנ' דהוא בר בריה דר' אבטולס ולר' אלעזר בן עזריה ודהוא עשירי לעזרא הוי אבבה אמר להו אמאי כולי האי אי בר אוריאן ולא בר אבהן ייתי ואי בר אבהן ולא בר אוריאן ואם בר אבהן ולא בר אוריאן אשא תכלה וכן בשלא יבטח בעשר אבותו ואשר מוריש לו העשר בלי שכל ומוסר דבר אוכל · נשענו אמרו חכמי המוסר אל תהלל בעשר יכלה וייאשר התהלל בשכל ידוע ומוסר ואמרו היושר הכתר העשר ועל זה אמר כי עבד משכיל ימשול בבן מביש ר"ל הבן המבוא אשר יוביש ידיו ויביאים ואף בין הכתים המעמס כשהוא משכיל עד שיחלק עמהם בהלה כלו כי ירוויח ויגלה עמהם עד שבסוף יהיה כה מהם בחלק המימון ובדרך נסתר ידוע כי הבן הוא עקר הבית והעבד לא אחר כן וכן העשר במלך הזקן שהוא הבן הבכור אלא מהשפוחה ומוניו עמו והיצר הטוב לא הגיע עד י"ג שנה ונכרו התולדות העבד רוצה לפני אדוניו וכאשר הוא משכיל יתגבר מעט מעט עד אשר יתגבר עליו ויכפעהו ולא ימיתהו מכל כל אבל שיחלק עם כח יראת שמים אחיו כח אמו להשתתף בנחלתם כפי הערך הקכרוי ·

מאירי

מצרף לכסף · אמר כמו שיש כלי לצרף לברוף בו הכסף והזהב על שיבחן עמם ענין המצרף והכור כן האל בוחן לבות בני האדם הטובה להתקדרים בעניני האדם ובקרבנו יגרום על הדרך שדימו רבותינו ז"ל שמן זה לאחיד שפרים פרטותיו ושלחנו ואומר רבו שימו טהור וכן קרבנו מן הרמאים ממחין התפלין ברדאשיהן ונמית בכנפיהן

מַצְרֵף לַכֶּסֶף וְכוּר לַזָּהָב וּבֹחֵן לִבּוֹת יְהוָה׃ מֵרַע מַקְשִׁיב עַל שְׂפַת אָוֶן שֶׁקֶר מֵזִין עַל לְשׁוֹן הַוֹּת׃

צַרְפָא בָּקֵי לְסַמָּא וְכוּרָא לְדַהֲבָא וֵאלָהָא בָּרִיק לִבַּיָּא׃ גַּבְרָא בִּישָׁא צָיֵית עַל שִׂפְוָתֵיהּ רַעְוָתָא וְשִׁקְרָא וְרִגְלוּתָא עַל לִישָׁנָא בִּישָׁא׃

ר"לבג

מצרף לכסף · הנה הכסף יש לו מצרף יוכל להוציא לבררו מן הסיגים וגם יוכל לבחון כמה יש בו מן הסיגים כשיהיה מעורב משקל מה ויעמוד על השיעור שיהיה מעורב וכזה יש גם כן כור לזהב לברר אותו מסיגיו ואולם הלבבות אין שם מי שיבחנם זולתי השם ית' · **מרע** מקשיב · הנה האיש המרע הוא מקשיב על דבר און כי כן הוא חפץ וזה גם כן הוא מתהפך והוא כי האיש השקרן מאזין ומקשיב על דברי הרשע והשגות מהשקר ימשכו כי רשות ומהרשעות ימשך השקר ·

ויהיו כל פעלו און ועל זה דרשו ז"ל לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא שלא יהא מניח התפלין והולך ונוטל ולא ירא ועושה עבירות בבגדו והולך ומרמה את הבריות · ובתלמוד המערב אמרו יוד כר נש אפקיד גבי חד בר נש סבר הוא דמין ירבה ולרבין ערובנא דסבנא בתפלי סבה אחז"ל קמי תבע מדילה וכפר ביה א"ל לא לך היימנת אלא לאילין דברישך היימנית ועל כוז כזה אמרו בתלמוד המערב שבסוף מסכת בכורים טענת שהוא מתכסה בה יהי בעיניך כמורדעת של יאמר ועז' כאמר ויראת מאלהיך אני ה' · וזה כמו ובוחן לבות ה' לי · ובדרך נסתר הכסף והזהב משל לתורה והמצרף והכור משל לעיון ולהקשים המופתים ובחינה · הלבבות לא כל העבירה להאמין הכה אמונות נביאי היקש מופתי כמו שהתבאר · **מרע** מקשיב · כראה במלת מרע שהיא כמו רשע מלשון חנף ומרע ומזין כמו מאזין אמר שהרשע המקשיב על שפת און ר"ל מטה אזן לדבר לשון הוות כאומר לדברי שפה הדוברת און וכפל הענין ואמר שקר מזין על לשון הוות כלומר שמטה אזנו לדבר אחרי עמהם והיא העבירה למספר המספר מזה ובדרך נסתר אמר זה כנגד היצר הרע ואמר מרע כמו חבר מלשון ויתנה למרעהו אף כי מרעהו רחוק ממנו כלומר שהחבר המטה אזן לשפת און לקבל רכילות על חברו אל תבטח בו כי הוא מאזין לכל שקר לעשות הוות ר"ל להזיק בכל אשר יוכל · ואמרו חכמי המוסר אל תבטח בדובר שלום והוא יצפון רע קרוב ממנו כי כלו חנף ומרע · ואמרו עוד השמר מדובר שלום בשפתיו ואתה רחוק מכלותיו ומאומר בפיו אשר אין בלבו · ונקרא ישים ארבו · וכן הזהיר יאמר על חברתו ועל השמחון בו בבורישו מרמה שפתיו ושקר דרכו וקשקשותיו · לא שלם מן הספר ·

מאירי לועג לרש חרף עושהו׳ זו הערה תורייתם הלועג ומלעיג לרש יורה שמחשבתו עליו ט
לסכלותו ופתיותו ועצלותו הביאוהו לכך וכן יורה שתולה הצלחת עצמו בשכלו ודעת
ויביאהו זה להתגאות ולשכוח האל אחרי כן והוא ענין חרף עושהו׳ והוא המאמר בתורה ואמרת כחי ועצם ידי
עשה לי את החיל הזה וגו׳ עד וידעת עם לבבך כי י״י אלהיך הוא הנותן לך כח לעשות חיל׳ וכן השמח לאיד
יורה שאינו מתעורר על עצמו שיבא לו אסון כזה שירעהו ויתאמצו עליו ולכן לא ינקה לגוף׳ ובדרך נסתר יתפרש
שהקרא הלל המסכן רש ולועג רוצה בו על שאינו נשמע לו אבל כוונתו עליו לאין

לעג לרש חרף עשהו שמח לאיד לא ינקה׃

דמצער למסכנא מרגיז לברייה ודחדי לתברא דחבריה לא מודכי׃

ומנהיגים לאל מלתו והוא ענין והשמח לאיד ר״ל מתענג
בהאבדותו שהם לו איד ושבר׳ ולא עוד בו לפרש רש
הבלתי מאמין מצד הענין והחקירה רק בדרך הקבלה
ואמר על הלועג עליו שהוא חרף עושהו כי יורה שאין
להאמין דבר אם לא יורה עליו המופת ונמצא מכחיש
הרבה מן הפנות התוריות וחרף עושהו בכפירתו

רלב״ג לועג לרש חרף עושהו׳ יגש
כי שהוא מלעיג על העני מפני עניו כבר חרף
הש״י שיסודר מאמין זה הענין באופן מה כמו
שמנהג המלכה הוא מחרף בזה הפועל אותה
ומי שהוא שמח לאיד שיבוא על איש אחר לא ינקה
שיפול בכמו הרע ההוא׳

ועוד שאין לאיד במשנו לכלן המאמינים בקבלה מצד החקירה ואמרו רבותינו ז״ל בדרש ארור אשר לא יקים
את דברי התורה הזאת אלו נאמר אשר לא ילמד לא היה לעולם תקומה׳ עץ חיים היא למחזיקים בה אלו נאמר
לעמלים בה לא היה לעולם תקומה ר״ל שאין הכל יכולין להשיג דרכי האמונה מצד העיון והחקירה ואמרו
חכמי העדה האמת ככה על כן מסתיר מנעטים ואין להם לדעות המאמינים מצד הקבלה ולהשיג עצמו
מאמותם וכבר ידעת מה שדרשו ז״ל בהלבנה שריחה רע וכלה בסימני הקטרת להורות שכל המאמינים
באמונתו יתעלה כראוי לעת״ל שאינם חכמים חולקים עם בני אדם לעולם הבא כחלק היורד למ׳ר אמר ז
והחלק היושב על הכלים יחדיו יחלוקו׳ וכן ידעת ארבעה מינין שבלולב שהלולב יש לו טעם ר״ל
בפרי ואין לו ריח והוא משל על מי שבידו חכמה ולא מדות כי המדות נמשלו לריח כמו שהריח יורה על
מעלת הדבר כן המדות יעידו על הבטחת החכמה׳ וכן ההדס יש לו ריח ולא טעם והוא משל על המוכתרים
במדותיהם בלא חכמה׳ והערבה אין לה לא ריח ולא טעם משל על אותם שאין בידם לא
חכמה ולא מדות׳ והאתרוג בעל ריח וטעם משל לאיש השלם שיש בו חכמה ומדות והנה נאו כל
החסרים באגודה אחת להורות שכלם מתקרבים לאל בהשוותם לעת״ל שאין לשם להתערב עמהם׳ ואמרו
רבותינו ז״ל מאי טעמא מברכינן אלולב הואיל וגביה גבוה מכלם רבה אמרו ובמינו ולא אמר גבוה מכלם כי

האתרוג גבוה מכלם במעלה אבל אמר במינו ר״ל באותם שהוא באגד והקשר עמהם ר״ל באותם שהם החסרים
ויש עמהם יתרון כי החכמה למעלה מהשאר אבל כל החסרים נעשו אגודה אחת וברכנו על האגודה לשיותם
הרבים ועל הלולב שהוא להיותו גבוה במעלה על השאר שבמינו׳ עטרת זקנים׳ הערה לשם להשתכל ולהשתדל
בגדולת בנו ובן בנו לדרך טובה ועם היות הקיום לכל הקרוב הקרוב קודם׳ ועל זה
אמר כי עטרת זקנים ר״ל החכמים כענין אין זקן אלא מי שקנה חכמה שכל זרעם המושכים מהם בחייהם יהיו
חכמים טובים בנים ובני מעלה ועל הרוב אפשר לא להשיג כמו כמה נשמות וכן

עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם׃

כלילא דסבי בני בנייא ושבהורהון לבנייא אבהתיהון׃

הזהיר הבנים ללכת בעקבותיהם מאבותיהם השלמים
עד שידעו הזוכרים להתפאר בפרסום דבריהם
וחכמותיהם׳ ובדרך זה נמצא האב כבוד לבן והבן
כבוד לאב ודרשו רז״ל משל לאדם שהיה מהלך
במדבר עיף וצמא ויגע ורעב ומצא אילן א׳ במדבר
שצלו נאה ופירותיו מתוקין ואמת המים עוברת

רלב״ג עטרת זקנים׳
ס ק
האבנה הדמיונית תמשך אלינו אך אין הענין
כן כי בטבע אין האבנה ע״ה כל כך לאב האב
אבל התפארת בבנים היו אבותם׳

לא נמצא

תחתיו וישב בצלו ואכל מפירותיו ושתה מימיו וכשנתפטר ממנו אמר לו אילן אילן במה אברכך אם אומר
לך יהא צלך נאה הרי צלך נאה׳ יהיו פירותיך מתוקין הרי פירותיך מתוקין׳ הרי אמת
המים עוברת תחתיך הרי אמת המים עוברת תחתיך׳ אלא יהי רצון שכל נטיעות שאדם נוטע ממך
יהיו כמותך׳ כך אף אתה במה אברכך אם אומר לך תזכה לתורה הרי זכית לתורה׳ תזכה
לגדולה הרי זכית לגדולה׳ תזכה לעושר הרי זכית לעושר׳ לבנים הרי לך בנים׳ אלא יהי רצון
שכל צאצאי מעיך יהיו כמותך׳ לא אמר הכותב׳ וזה המשל נאמר על רבינו הקדוש הוא ר׳ יהודה ה׳ מסדר
המשנה והיה בימי אנטונינוס עכ״ל׳ הנה באה להודיע שהאבנה הדמיונית מהאבות לבנים היה יותר
קיימת מהבנים לאבות על דרך משל הדיוט אב אחד למאה בנים ומאה בנים לא לאב אחד׳ כי מזקנים
יעשו עטרה להם מהבנים׳ ואין צריך לומר מהבנים׳ והבנים אין צריך לומר שלא יעשו עטרה מזקניהם
כי אף מאבותיהם לא יעשו אלא תפארת׳ עכ״ל א״מ שלמה הכותב שלא מן הספר׳ ובדרך נסתר
קרא המשפיעים זקנים ר״ל החכמים שהם אבות וזקנים׳ והמושפעים מהם
בנים ובני בנים ואפשר לפרש עליו משל האילן והאדם הוא האילן והיה כעץ
שתול על פלגי מים והכל משל על המצות ועל המדות והפרי משל לחכמה׳ ואמת המים להשקות כר
כמוהו משל להשפעה לזולתו׳

מאירי לא נאוה לנבל שפת יתר. ר"ל שפה נאוה וסדורה. והנבל הוא הכסיל הפך הנדיב. ואמר שלא נאה לו לדבר נאה וקדיב. נ"ל מוטב לו שיהא לו במיתת שקר. כן שלא כדין והוא שכתוב. ואומר ומפרש שכתוב ומענה מדותיו לדרך הטובה. ובזוס והוא הענין. נבל א' משמש לשמור מאלו המדות הזכרונות כן שלא יתן והוא הנבל אף שהיה נדיב בפעמים אחרות. וכל שכן שהוא מענה לנדיב שפת שקר. והוא שלא יתן ואומר שכתוב. וכבר נאמר ששפת יתר עמו שפת חכמה כי יתר לשון מעלה כמו יתר שאת ויתר עז. וכבר ידוע שכן יתר מדעו נדיב

וכן יתר שאת ויתר עז. וכבל הפך הנדיב כאמרו לא יאמר עוד לנבל נדיב. והקרא האומנע בר כבל ואמר שאין החכמה ראויה לו אחר

לֹא נָאוָה לְנָבָל שְׂפַת יֶתֶר אַף כִּי לְנָדִיב שְׂפַת שָׁקֶר׃ אֶבֶן חֵן הַשֹּׁחַד בְּעֵינֵי בְעָלָיו אֶל כָּל אֲשֶׁר יִפְנֶה יַשְׂכִּיל׃

לָא יָאֵי לְטַפְשָׁא שִׂפְתָא יַתִּירְתָּא אַף לָא לְשַׁלִּיטָא שִׂפְתָא דְשִׁקְרָא׃ כֵּיפָא דְשׁוּחְדָא חֲסוּרָא הִיא בְּאַפֵּי מַן דְשָׁקֵיל לֵיהּ לְכָל אֲתַר דְמִתְפְּנֵי סִיכוּלָא׃

רל"בג

לא נאוה. הנה לא יאות לנבל לדבר דברי מעלה ויתרון כי הדברים ההם יאהבו בזה האופן וכש"כ שאין ראוי לנדיב לדבר שקר והנה

אבן חן השוחד. הנה השוחד הוא אבן חן בעיני בעליו בעבור האנשים אשר יתן להם השוחד כאלו היו מרגליות שיתנו חן לבעליהם אל כל אשר יפנה מאלה הדברים ישכיל׃

שמוסכמה מן הדברים ואיים לו וכן לנדיב המשפיע מחכמתו אין ראוי לו שפת שקר. ר"ל ללמד דרך הטובה או בזולת סדר והמכובה והנכה ראויה או בוזה זה כל אחר שימשכו בסבתו תועלת הלמוד. ויש"ו שפת שקר. ההתעסק בעניני העולם. וידוע שזה ימשכו תועלת החכמה. ונמודה אי שייתלו אם ספרא אי ספרא לא סייתא וחכמי המוסר אמרו קשה מאד לחשוב שתי בנפשות מרותה אחת כלו. שבהשגת האחד עמל בעם קל. ואמר ויתה בהשתדל להשיג שתיהם כאחד ביחד. וכל אחת הכונת שזה המשל הדיוט שאומר שכמן אחד לא יכוין תרונה קשת שני נפריים׃ אבן חן. הענין למלך ולשופט ולכל מי שבא לו להתפתות בלקיחת השחד כי הוא סבה לעור עיני חכמים ומסלף דברי צדיקים. ר"ל דברים המצודקים ואמר בעליו. אל הלוקחו כדרך אל המתעטות מבעליו ואומר שהשחד בעיני הלוקחו כאבן יקרה שהיא מושלת חן בעיני כל רואיה. ואל כל אשר יפנה ישכיל. ר"ל בבל דבר שיחזור הוצאת הדין למימתו יתבונן בעצמו להפך אותו לתועלת המשחידו ואינו רואה לו חובה. ויש לפרש בעליו על המתנה וישכיל. ר"ל יצליח כדרך בכל דרכיו משכיל. ולמען תשכיל בכל אשר תעשה. ובכל אשר תלך. ואמר אבן חן שיש לה סגולה השחד בעיני בעליו ובכל אשר יפנה ישכיל ויצליח כי השחד יסלף דברי צדיקים. וספרו חכמי ספרד ובאומה נקבה חבריקים כי איש א' היה לו דין עם א' מעשירי העיר ואזדמנה

ורואה הסכרי את הדיין רוצה לדון את הדין למימתו והעשיר הרג בעשו והשחידו יותר ממנו ונטה את הדין וזכה את העשיר ונוס הסבה היו כלם בבית הכנסת והחזן היה קורא כי המשפט לאלהים הוא וקם זה הסכרי הפסוק ברונו לפני כל הקהל ויצעק צעקה גדולה ומרה ויאמר הכזב החזן הכוזב כי המשפט לעשירים הוא עד שבקשו ראשי הקהל את הדבר ויגלה ויעטרו את הדיין ויחזירו את הדין למימתו עכ"ל. ונס נמצא בקבלת חכמים כזה מעשה אחד מהחמור והמכורה שאיש אחד השחיד את הדיין ונתן לו מכורה נחשת קלל וחברו נתן לו ג"כ שור אחד תמור אחד ונוס פסוק הדין כמו שמקם לפני הדיין ואמר בעל המכורה לדיין נביר לך מר מכוריה המכורה ועמה חברו בעל החמור אמרה חמורה וכחתיה עכ"ל. וכדרך נסתר כל

מְכַסֶּה פֶּשַׁע מְבַקֵּשׁ אַהֲבָה וְשֹׁנֶה בְדָבָר מַפְרִיד אַלּוּף׃

דִמְכַסֵּא חוֹבְתָא בָּעֵי רַחֲמְתָא וְרָסֵי מִלְּתָא מַפְרֵק רַחְמָאי׃

רל"בג

מכסה פשע. יר' שהוא מכסה פשע שפשע בו ולא ירצה לזכרו הוא מבקש האהבה כי בזה האופן ישובו. ומי שהוא שונה בדבר מפריד אלוף כי זכר הפשעים יביא לרעות גדולות עד שלא ישארו האהובים׳ יפרידו הקשר והגדול מעמהם׃

פתוי והסיתו יקרא שחד כמאמרם ז"ל אפילו שחד דברים ויסכל. כמו שיבוא ויביא מלשון ר"ל משחת כל ואומר שפתוי שחד המשיא כאבן חן לאדם על שיתלה המשיא למקום שפתוח אל כל אשר יקיה שמה קרוב ללכת וקרבן שם יביטו ושם יתן שעשו ללכת שמה ואומר זה לדרך הענין שאמר מזה כי עלה רוב שמירתו נקל הדבר לקלכדו בפתוי פתויו׃ מכסה פשע. אמר שמתכסים האוהב הנאמן לכסות על פשע חבריו ואם כזדמנה לו שנאה כנגדו שעבר לו כמאמר החכם שאומר כשילך אוהבך עמך במדה ואמונה מאוד לנעשו אך אם האוהב שונה בכך ראוי לך שתתרחק ממנו ועל זה אמר מכסה פשע מבקש אהבה אך אם האוהב שונה בפשעו הוא סבה שמפריד הכבד מאוהבו׳ ואמרו על כל פשעים תכסה אהבה פירוש פשעים שאינם כנגד האוהב אבל אם יתמיד לעשות כנגד האוהב יש לו להרחיקו ולהמנע מחברתו והוא שאמרו חכמי המוסר אל תחניף חבר קדמון בחבר חדש כל עוד שתחבר שאהבתו עמך׳ לו גם כל עוד שלבו ישר עמך׳ וכל עוד אמו הכותב שפי׳ על כל פשעים תכסה אהבה על כל מיני פשעים עשויים פעם אחת ופשע א׳ אך אם הם שנויים ומשולשים לא תכסה עליהם אהבה וכזה הפירוש לא יקשה זה הפסוק לשונה בדבר מפריד אלוף עכ"ל. וכדרך נסתר כאשר הוא נכשל לפעמים בפתוי הוא הגדול ממנו אין לפרד ממנו ולהכמעש יותר מדאי אבל שיאמר ממנו אחרי כן ומכל מקום אם ישתדל בפתויו עד שיבוין להקישו לתאותו יפרד מהתחבר עמו אבל ימשול עליו בבלבו עד שיכמעטו והכבר שאמרו במקומו לא יבואו כי ידברו את אויבים בשער כלומר שלא ימנעוס לכנס בתוך הבית כי אם המאוס לכנס בתוך הבית לא יוכל בעל הבית לסלקם׃

מאירי תחת גערה במבין יותר היא ספרי' שקריאתו נכס מלעיל ר"ל שקטעם בהניו' ואף רבינו שלמה כהנ"כ כפירושו על שפירשו שזה שם דבר כמו יחת. כלומ' הכנעת הגערה במבין יותר גדולה מהכנעת הכסיל בהכות אותו מאה" אבל ברוב הספרים מלעיל קטעם בחירק וכן כל הדקדוקים כהבן אותו אית מתפעל קל מהם שכתבו בשרש יחתה כמו יחתה בפלס

תֵּחַת גְּעָרָה בְמֵבִין
מֵהַכּוֹת כְּסִיל מֵאָה׃
אַךְ מְרִי יְבַקֶּשׁ רָע
וּמַלְאָךְ אַכְזָרִי
יְשֻׁלַּח בּוֹ׃ פָּגוֹשׁ דֹּב
שַׁכּוּל בְּאִישׁ וְאַל
כְּסִיל בְּאִוַּלְתּוֹ׃

ותהיה שהוא כמו יתהטה ומעמו לאותיות אש מיקור שהוא לשון להיחה כלומ' יחקח הגערה במבין מה שלא יחקח הכאות מאה לכסיל" ואין כריחה לי כן שאם כן היה לו לומר יחות בפתחות היתו" כמו הנעש הנעל כי והתהטהוא כן מפני שעין הפועל גרונית אבל אין בשרש זה פה" הפועל גרונית ותפוך ה"ל כמו שכתבו קצת המדקדקים שפרשו נחת והוא כמו הנחת בחרק היתו" נמו ותנחת עלי ידך שהוא נב" בחירק היתו" מפועל קל כן מתאחוזו בתפרון הכון מי יחת עליו ועלי היותהו לנושים כמו ינם הנג" ועניינו שהגערה תרד ותחול על המבין יותר מהכאת מאה בכסיל" ואין לפרש יחת מבמן כפעל והענין כ שפרשו יחתה שאין הגערה נשברת אלא שוברת" ואמר אחר" **אך** מרי יבקש רע והוא חסר כלו' איש מרי ר"ל כפרש מרי יאמר כעמן אל תהי מרי כבית המרי שהראשון יאמר בפלס פתי ואמר שהוא נשמט" יחות המס' אפשר שהוא בפלס כסיל כלו' אף המרי והלא יקבל הגערה מבקש רע והוא להוכח במעט הייסורין ובשתלח בו מלאך אכזרי ולכך הזכיר מאכזרית ואמר שאפי' בפגעו בו ראוי להתרחק ממנו" **פגוש** כדוב שכול טובה מפגיעתו כי יוכל להנצל יותר מן דוב ממרעיה הכסיל דוב שכול נאמר על הנקבה כי הזכר אין

רלב"ג תחת גערה במבין הנה הגערה תחת במבין לסר אותו ויקבל גם מוסר יותר ממה שיקבל הכסיל מהמוסר אשר יכוהו מאה הכאות" **אך** מרי הנה לא די שלא יקבל מוסר בהכאות אבל תמצא עם זה בקנתו שיבקש רע והוא איש מרי ט

עאלא בעתא במן
דמתביין טב מלמחי
לסכלא מאה חומרין׃
גברא מרידא בעי
בישתא ומלאכא אכזריא
ישתדר עלוי׃ פגע
ברובא ובתיתא
בגברא חכימא ולא
מתזיע סכלא בשטיותיה׃

הוא מרבה שיוכח מכל מריו או יאותו עליו רשע' ועכו" יחזיק בו ולזה אינו זר אם ישיג מרה שיבקש הנה ישיגהו היותר רע שאפשר ר"ל שהכבר ישולח להכותו מכת אכזרי ולא יחמול עליו אשר על כן מרה בש"י או יהיה הרצון בזה הנה לא די שלא יקבל מוסר אבל הוא תמיד יבקש מרי ולזאת שישלח בו מלאך אכזרי להכותו מכות נפלאות הנה עם כל זה יוסיף על חטאתיו פשע" **פגוש** דוב שכול יותר פגיעת הכסיל באולתו היא פגיעת הקשה מפגיעת דוב שכול באיש כי אולת הכסיל תשחיתהו בקלות"

הנקבות לא יקרא אבל נאמר על הנקבה והוא כזכר בלשון זכר כעמן נגמול נגמוד וכן שכול ושכולה ה"ו ואם בן פרא אמור מדבר באות כפשוטו ע"כ" וכל זה הפרק מתין להיות טרח בגערה ומקבל מוסר מוכיחיו ולא יצטרך להכאה ולזולתה מיני התוכחות הקשות

ודרך

מֵשִׁיב רָעָה תַּחַת
טוֹבָה לֹא תָמוּשׁ
רָעָה מִבֵּיתוֹ׃

ההכבה

לא לבעל הית למד שאם יכיר שטבעו הם קשים שישתדל שיתנהג בעניים ולא שיפתה לו התמדת התלמוד והשקידה כשיעור שיפתה למי שטבעו קלים וחדים וינכור מה שלמד ויזכור מה שיאמר הפילוסוף שאמר יפתה לאחר זמן מועט ויבלה בו מה שלא יפתה לאחר כמה מן הזמנים ולכן על הית למד לראות אם טבעו הם מוכנים ולרעה דרך טבעו ויתנהג ויתעמל כפי מה שהוא צריך לפי ואף בעל המרי שיתייאש לקושי טבעו ולא יסריד עצמו ללמוד בכך יבקש רע ויגלך

רלב"ג משיב רעה הנה מי שהוא משיב רעה תחת טובה אשר במעלתו ראוי שלא תמוש רעה מביתו וזה לשיתו סבות מאחד מפני שהאנשים לא יחדלו להטיב לו לפי שהם רואים שהוא משיב רעה תחת טובה ולזה כאשר יהיה הרעה בביתו לא תמוש מבית כי לא יחדל איש בעזרתו והסבה השנית היא כי זה הטבע ראוי שיהיה עליו מבקשו על והרע התכונה הרעה כי היא המכת הקדם מכל הטובות והשלמויות והאבי הקדם כבכע לשו' מפסם רעי הטובות אשר הוא נמול אותו תמיד ומי שלא יכיר לאנשים הטובות שהם עשים לו לא יכיר לשם ית' הטובות שהוא חונן אותו ויהיה זה סבה אל הכפירה בשם יתברך"

פוסר מיס"

אכזרי ה'שוע כתבו ישולח בו והוא מעמן הדרך בעמן משלחת מלאכי רעים" ובלשון התלמוד משלחת ואחבים כלומר ישולח בו להכותו רשעו והנה זה היה לו לפגוש דוב שכול כי מאשתו בטובו אחר שיתייאש ואחר השיתוף בכם הוא יאמר כמו שאמרו בעמן ומשל ברוחו מלוכד עיר" **משיב** רעה תחת טובה" קעד' לשם נמול למי שגמלו יחד כי שבן שלא להשיבו רעה שלא תמוש רעה מביתו כי יתן שלמה הכתוב משיב רעה תחת **טובה** אזל ככר משיב רעה תחת טובה אין צריך לומר אלא משיב רעה תחת רעה לא תמוש רעה מביתו ר"ל על דרך הבוקם נקימות מתירב בית' ועד יאמרו שם משיב טובה קטנה תחת טובה גדולה לא תמוש רעה מביתו' ואין צריך לומר משיב רעה תחת רעה ע"כ' ובדרך הפשט ידוע שהספר בכפות הטובות והעבירות מאחר יכלה את ומשיב רעה תחת טובה אשר ברא והזמין לו לצורף לחם ואתו וברא בדרך שיחפו לו להשלים עצמו לשלא ידו לקיות מעץ החיים ואכל וחי לעו' ולכן לא תמוש רעה מביתו ר"ל ממנו ומנפשו כי יתעלתו לא תמות ואשו לא תכבה נע"

מאירי פוטר מים' מצדיק רשע' למה זה מחיר

פי' כשיתחיל הריב לפי מה שיאמר מתקוטטות' כי ומתחילת הריב הם כמעט מים נגררות כמה כוחים ונגרים להכות האמת ולהמית השקר ושקיאו נגרמת להתגבר בעצמו ולהפר במעלת זולתו על כן הכסיל יעריך עצמו עם החכם כאלו הוא נקי מחדרי תורה כמותו ועם נגרים לו להוסיף עליו' ואמר על זה פוטר מים'

ופוטר הוא לשון פתיחה והתחלה ואמר שראשית המדון ר"ל התחלת המריבה והקטטה הוא כמו מי שפותח ומתיר הסכרה שהיתה מעכבת המים שכמו שבפתיחה והתרה המים באים בחוזק ואין יכולת באדם להשיבם ואלו לא פתחם או שתכף שפתחה יסכרה לשעתה לא התגבר מעט ואילך ולא תזיק ועל זה אמר ולפני התגלע הריב נטוש כלומר

פוטר מים ראשית
מדון ולפני התגלע
הריב נטוש: מצדיק
רשע ומרשיע צדיק
תועבת יהוה גם
שניהם: למה זה
מחיר ביד כסיל
לקנות חכמה ולב אין:

אשרי דמיא היך מיא
מגרי תגרי וקדם קריא
מטעי דיניה׃ דמזכי
לרשיעא ומחייב לצדיקא
מרחקתיה דאלהא אף
תרויהון׃ למנא חולא
ליה תגרותא לסכלא
דלית ליה לבא
וחכמתא׃

רלב"ג פוטר מים' הנה ראשית המדון
הוא כמו הפותח פתחי מים'

יצאו מימיו המים כי הם תמיד ירוצו ויתפשטו ההוא מהר שוטף שבר בו ובהיות הענין הזה ראוי לעזוב הדבר אשר הוא סבת המדון קודם שיתגבר הריב ויתחזקו כי אחר זה יתחזק תמיד ויריב ולא ישקוט ההרס לפעמים
מצדיק רשע הנה מי שהוא מצדיק מי שהוא רשע בדין או מחייב מי שהוא צדיק בדין הנה כל אחד משניהם הוא מתועב מאוד אצל הש"י וזה כי הוא ראוי להרחיק הרשעים ולבזות מעשיהם כי בזה תועלת להרחיק האנשים מעשות כמעשיהם ההם ובזה ראוי לקרב הצדיקים ולשבח מעשיהם לזאת הסבה בעינה"

למה זה ישתדל הכסיל לקנות החכמה והנה הוא חסר המקבל אותה כי אין לו לב'

קודם שתתערב הריב תטושהו ותניחהו כי אלו תמשך אחריו לא תוכל אחר כך לעזבהו כי יתחזק המדון והתרון במשך המריבה ותוסיף בדבור או במעשה או בהוספות יותר ממה שלא כוונת בו בתחלת הריב והנה מזה להזהיר על האמת ולחלוק עם האדם ואם יתן איש את כל הון ביתו בוז יבוזו לו כשיעריך עצמו עם האנשים ההם לזה הזהיר בטבע והתחזק במריבם' ובדרך נסתר הוא מזהיר כל בעל דת מהדיפת התוכחות בדרכי ההקש והגורם ההתחכמות שלא יבא להפיל כל מעגלותיה ואחריתה מן האמונה בדרכי ההקש עד שאם יבוזיבהו בעל' ההקש ישבר פטיש וכטוך או אולי הורס וכופר כאמרו פן יוסיף בך ונכזבת אבל ראוי לו שישוב הריב בזה ויתלה האמונה בהם מצד הקבלה הכוונית האמתית או כלם אם אינם מקשימים כי ההקש לפעמים יבוא לפסוק הכוונת ולהמית השקר וכו' אשר הזהיר מזה המתחכם והמתפלסף ר"ל המאריך עצמו כחכם וכפילוסוף

הפיכה ההתחכמות ולבחון הכסיל כראוי שזה יורה היותו כסיל כי יתחיל לדעת ויתפאר ושזה הבל רמז לזה בא"ל הבחינה בהשגת הכסיל טוב וגו' ר"ל שהחוזה הכסיל יותר מכל מעת שיודע רעה ימות הוא טוב לו' עד שימשך מעז שיבו לעד מרבה או אולי לעד כפירה הוא משיב רעה תחת טובה

בכל עת אהב הרע
ואח לצרה יולד:

פלוני יתבע תחת היות ראוי לשמר טובה על מדוע הייתי לתבעות מכתם ויעבר כלוה כי שיקה' ואחר שכלת הפוסקים ר"ל מהפסוק משיב עד ולבחון הם נקשרי' זה בזה ור"ל מי שיש לו קנה משכיל ועשר ומזון ונזמן והוא כסיל ורשע הוא משיב רעה תחת טובה והוא מריב והוא מצדיק רשע ומרשיע צדיק והוא אוהב להרע והוא אח לצרה על מה שפי' הרי"א ז"ל"

רלב"ג בכל עת יתחבר האוהב לאוהבו
בימי הטובה ובימי הרעה

וזה מדרך האוהבה כמה שהוא אוהב ר"ל שלא יעזוב האוהב לעתות בצרה ואולם האוהב שיתחבר ויולד לו בעת צרתו הוא אח לא אוהב או ירצה בזה כי האוהב יתחבר

בכל עדן חברא
רחים הוא ואחא
לעקתא מתיליד׃

לאוהבו בכל עת כי שיהיו נטובתו ויעזרהו לצרה רעתו אמנם האח לא יחוש להתחבר עם אחיו בעת טובתו אך בצרתו יתעורר לעזרו כי הכבוד יצריכהו על זה מפני היותו עצמו ובשרו"

בכל עת האוהב לאדם להשתדל להיות לו אוהב נאמן רוח וחבר טוב כי החבר ערך גדול בהשגת המדיעות משקטת לב האדם במכאובותיו ומצוקותיו ובהודעת סודותיו' ואמרו חכמי המוסר אדם מבלי חבר כאיש מבלי ימין ואמ' אחר כשיגיע שמועת אחד מאוהביך כפל עתה מנהגיך ומתכסים האוהב הנאמן להוגב את האוהב כנפשו' ואמ' הקדם החבר הנאמן יזיק לעצמו כדי להועיל ובעת שיאן ממשוך יתרים בהצלתך כהצלת נפשו' ואמרו שאדם אחד הוכרך לאוהבו על אי זה דבר והודיעו הענין ואמ' לו אתה נזון להועלך יותר מידך וירא להזיקך יותר מלבך' וכן מתכסים האוהב הנאמן להיות אהבתו קיימת חזקה לא תחלוף ולא תשתנה לסבה ישהוא בעת העושר יותר מבעת העוני ובעת הצרה יותר מבעת הריוח ולזה אמר הנה בכל עת אוהב הרע כלומ' האוהב הטוב אוהב בכל עת לא תחליף אהבתו תמורה או שינוי ומגרעת לסבה מן הסבות והוא לצרה המעד מגעת אח נמור לעזור ולהציל ויולד שב אל הצרה מלשון הודמנות אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה היה כי לא תדע מה ילד יום והיה לו לומר תולד אלא שלפעמים יפול לשון זכר על הנקבה כמו וכן עלך הפרה בא עד מקום שנתפה כך בעקה גדולה במצרים אשר כמוהו לא נהיתה" ואשוב יולד על אח כלומר שהאוהב הוא לצרת אוהבו אח הנולד לו כלומר כאלו הוא אחיו מדרך לדה והבנה" ובדרך נסתר יפורש מה שפירשו במקומו במשתו עשה לך רב וקנה לך חבר והוא שתועלת התלמוד הוא כלמדו מזולתו כי הדיעה המקובלת עם בחינת שכל התלמיד ופלפולו הוא הסבה השלמות ואמרו אל תרוץ אל תפקידים כל תורה שאין לה אב אינה תורה והודיע שהקבלה כשהיא על גבי שכל בריכה דברים האחד שילמוד הענין מפי הרב והשמיע כשיעור מלפם הרב שישיבהו עדו לבן עצמו ויקדר"

[illegible]

מאירי

אָדָם חֲסַר לֵב תּוֹקֵעַ כָּף עֹרֵב עֲרֻבָּה לִפְנֵי רֵעֵהוּ׃ אֹהֵב פֶּשַׁע אֹהֵב מַצָּה מַגְבִּיהַּ פִּתְחוֹ מְבַקֶּשׁ שָׁבֶר׃ עִקֶּשׁ לֵב לֹא יִמְצָא טוֹב וְנֶהְפָּךְ בִּלְשׁוֹנוֹ יִפּוֹל בְּרָעָה׃

בר נשא חסיר לבא משלים ידיה ועריב עריבותא על חבריה׃ דרחים חובה מרחם מצותא ומורים תרעיה בעי תברא׃ מן דעקים לבא לא משכח טבתא ודמתהפך בלישניה נפיל בבישתא׃

אדם חסר לב [illegible] **אהב פשע** [illegible] **עקש לב** [illegible]

רלב״ג

אדם חסר לב [illegible]

[illegible]

מאירי

יולד כסיל [illegible] **לב שמח** [illegible]

יֹלֵד כְּסִיל לְתוּגָה לוֹ וְלֹא יִשְׂמַח אֲבִי נָבָל׃ לֵב שָׂמֵחַ יֵיטִב גֵּהָה וְרוּחַ נְכֵאָה תְּיַבֶּשׁ גָּרֶם׃ שֹׁחַד מֵחֵיק רָשָׁע יִקָּח לְהַטּוֹת אָרְחוֹת מִשְׁפָּט׃

דמוליד סכלא חמוצה דיליה ולא חדי אבוי דטפשא׃ לבא חדיא משפר גויה ורוחא דכביתא מיבש גרמאי׃ שוחדא מן עובא דרשיעא יהב למצלי ארחתיה דדינאי׃

[illegible]

רלב״ג

יולד כסיל [illegible] **לב שמח** [illegible] **שחד** [illegible]

[illegible]

מאירי את פני מבין חכמה׳ כעס לאביו׳ אומר כלו ענין והוא שם דבר על משקל מרכב ושמש מן מדירות הערה למבין שלא יהיו החכמות רחוקות בעיניו כמו שנ׳ העבר בחכמתו ועל כן הוא ספר גדול שמעיין בסופו כמה הוא ארוך ומתגלגל בעיניו ההרגשות והנבר רוח במריבותיו ועל זה אמר את פני מבין חכמה כלומר המבין אומר מה שבנפשו ולא שהוא מסגל לתריבות החכמה כי אין הפרק האחד מעכב את חברו ואין לו לגור אלא הוא כבר השכל לעצמו בידיעת הדף ההוא ויאסף

אֶת־פְּנֵי מֵבִין חָכְמָה וְעֵינֵי כְסִיל בִּקְצֵה־אָרֶץ׃ כַּעַס לְאָבִיו בֵּן כְּסִיל וּמֶמֶר לְיוֹלַדְתּוֹ׃

לְאַפּוֹי דְּסוּכְלְתָנָא חֲדַיִין חָכְמְתָא וְעֵינוֹי דְּסַכְלָא בְּעוּמְקֵי דְאַרְעָא׃ בְּרָא דְּסִכְלָא מַכְבִּיד אֲבוּי וּמַכְבִּיד לְאִמֵּיהּ׃

רלב״ג את פני מבין חכמה׳ הנה מבין ימצא את פני החכמה כי כל מה שירצה אותו מהדברים הנמצאים ימצא חכמה כפי מה שיחקר למה שהוא על מה שהוא עליו ואולם הכסיל כשיבקש החכמה הנה עיניו בקצה הארץ לקצוע כי שם נכר המנגע ולזולתו הקנה יתענג בנקשותיו׳ כעס לאביו הנה הבן שהוא כסיל מכעיס לאביו תמיד והוא ממר ליולדתו כי לא יקבל מוסרו ולא די לו בזה אבל יהיה כבר הרע כל כך למי שהוא לא טוב

ממנו להיות לידיעת מה שבפנה מעט מעט עד שישיגהו׳ ועיני כסיל בקצה הארץ׳ ר״ל שהוא עיניו בסוף העמק ויחשב לדעת אותו משל הוא בעיניו ויתרה מן הלמוד לגמרי ולכן הוא כעס לאביו וממר ליולדתו׳ ורבו דרשו על זה שהכסיל אומר הילך אשנה נזיקין שלשים פרקים כלים ל׳ פרקים שבת כ״ד פרקים אבל החכם אומר בעצמו אשנה אני היום פרק ולמחר ב׳ פרקים׳ עד אני כמו שלמד אותם שלפני לי ואחשב לפי שהמבין יחפוץ בלמוד החכמה עד שדומה לו כאלו היא לפניו כלו שידעהו ומחשבתו אליה לגמרי בהקל והכסיל דומה לו כאלו היא בקצה הארץ לא שמה׳ המבין לא יחשוב בדבר אחר כשהוא עומד אלא בענין ההוא על עניינו אבל הכסיל יחשוב בעסקים אחרים ולבו ומחשבותיו אנקס ואחר השעשים הם מעניינים בקצה הארץ ולא לספר׳ וגם לפני הראשון סופו אמר בבואת ר׳ טרפון שאינו לא עליך המלאכה לגמור וגו׳ ויש דרך פשט שהמבין בעצר מונע הוא כמו ואינו מטריח עצמו לבחור מעוקותיו ומעבר שעתו בחכמים ההבלים לא בעברו ולמד מהם והכסיל אוסף אותם בכסילים כמו הוא ומשוטט בקצה הארץ והאחרית ואחר כסילותו ואז הוא כעס לאביו ו וממר לאמו׳ ובדרך רמז פריה לפרש שהמבין מאמין על פי הקבלה הנאמנית׳ ובשישו לדעת המקובל אבל בדרך מחקר במה שיוכל טוב לו ומונע נזק כלא התחכמות יתר׳ רק בדרך ישר לא ישתלבש אבל הכסיל הוא מתחכם ומבקש בכל אמונותיו שעות מריבות ורוב התחכמות ישיגהו לידי מבוכה או אולי לידי כפירה ואז הוא כעס ומנאר לאביו ולאמו הקדושים׳

מאירי גם ענוש לצדיק׳ זה הפסוק הוא אומר למעלה כקשר עם פסוק שאחר מזיק רשעיקו ומכלו כמוהו לדעתו כמו שהבנו בפסוק והם לרמוס יארבנו׳ והטעם שהשחר לבוא משפטו רע והוא מטרכים הרשע כי הוא סבב המית נדיק והצדיק רשע והרוג נקי ויוסף כשלא יקבל״ם בטעם המות רק בטעם הממון או הקלקלה גם זה רע והוא אמרו גם ענוש לצדיק לא טוב שיהיה הצדיק

גַּם עֲנוֹשׁ לַצַּדִּיק לֹא־טוֹב לְהַכּוֹת נְדִיבִים עַל־יֹשֶׁר׃ חוֹשֵׂךְ אֲמָרָיו יוֹדֵעַ דָּעַת וְקַר־רוּחַ אִישׁ תְּבוּנָה׃ גַּם אֱוִיל מַחֲרִישׁ חָכָם יֵחָשֵׁב אֹטֵם שְׂפָתָיו נָבוֹן׃

לְמִיתַּךְ לְצַדִּיקָא לָא שַׁפִּיר אַף לְמִמְחֵי צַדִּיקֵי דְּאָמְרִין תְּרִיצָאֵי דְּחָשֵׂיךְ מִלּוֹי יָדַע יְדִיעְתָּא וְדִמְנַכָּא רוּחָא גַּבְרָא דְּמִתְבַּיֵּין׃ וְאַף שַׁטְיָא דְּשָׁתֵיק חַכִּימָא יִתְחֲשֵׁב וּדְבָאלֵי שִׂפְווֹתֵיהּ מִתְבַּיֵּין׃

רלב״ג גם ענוש עד שכבר יענוש הצדיק על צדקו׳ ויכה הנדיבים על יושר כי כל עושה טוב הוא רע בעיניו׳ חושך אמריו׳ הנה האיש היודע דעת מונע אמריו שאינו מדבר דבריו בלתי צריך ומי שהוא איש התבונה הוא נעצמו יקר רוח ולא יהיה מכעס ומתהפך מאד עם כל המעלה ולא יהיה מרבה דברים אך דברו יהיה יקר כ״א שיעשה זה לדרך נאות כי זה יהיה מגונה׳ גם אויל מחריש והנה יעשה טוב ממנעת הדבור שכבר יעלה מהאדם אולתו וכן יחשב נבון מי שהוא סותם שפתיו ולא ידבר׳

נ״ם אויל מחריש״

כענש נכוס והכדיב נג״ רל הכבד במשפטו מורה עם כל ישרו׳ ובדרך נסתר רמז גם ענוש לצדיק פי׳ שיהיה הוא מענש כלומר יענש שהזהרתיו שלא להתפתות בפתוי אחיו הגדול גם הוא ראוי שלא יענש את אחיו יותר מדאי ושיכהו ויכמעהו יותר שהיא מנקס ממנו רק בוסר ובדרך מומוכעה״ **חושך** אמריו יודע דעה״ גם אויל מחריש הנה יחשב ידוע שרוב הדבור מרבה הלשון לדבר״ טעות או דבר התפל או דבר שימנלאו בו נזק כאמרו ברוב דברים לא יחדל פשע על זה אמר המשכיל חושך שפתיו שהיודע דעה ר״ל ומונע מלדבר רק כפי ההכרח וכן איש התבונה הוא יקר רוח כלומר יקר הדבור כי הדבור לפעמים יקרא בשם רוח׳ וברוח שפתיו ימית רשע׳ ואף רבותינו בשלא אתה בערה בא אחר ולכה המלכה הייב ואמרו שם מאן דיהיב לנה לא מפתחה דכתיב בלבה אי מתער הסנה ומאן דיהיב טבה לא מפתחה דכתי׳ ערך טב שפתים והלכה הוא על ידי הרוח והרוח טבה שפה שהוא הדבור רוח״

שפתיו כנון ועם היות זה הערה למענה הדבר בכל ענין אפשר שרמז בפרט על למוד החכמה · כלומר
שבהיותו לורש החכמה לא יקח נכפן הכסיל אבל מאזין יהיה שיטה אזנו לשמוע ולבו לקבל · ואמר החכם אלף
האדם מאזין לנפשו ואלף מלשונו לזולתו ואמר תחלת החכמה השתיקה והשנית הקבלה · והשלישית הזכירה
והרביעית הפעולה · ר"ל ההתנהגות כפי המעשה מעונה והחמישית למודה · ר"ל השפעתו לזולתו · ועל זה
אמר אחד מן החכמים כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה · והוא כענין בין תבין את
אשר לפניך כמו שיתבאר לפי · והנה הרבה ממול מאמר זה בלשון הדבר הראשון אלקים · אחד מעוקי · שני
בזהר · שלשי מפתח · רביעי נוהב · חמישי מותר · ע"כ

י"ח

מאירי

לתאוה יבקש נפרד בכל תושיה יתגלע׃ לא יחפץ כסיל בתבונה כי אם בהתגלות לבו׃ בבוא רשע בא גם בוז ועם קלון חרפה׃

לרעותא בעי פתיא ובכל מלכתא מצתדי׃ לא צבי סכלא בכוונא אילין בשטיותא פחי לביה׃ כד אתי רשיעא בשטיותא ובצערא ובחיסוראי׃

רלב"ג

לתאוה יבקש וגו׳ פסוק להורות יבקש נפרד ל נפשו ותאוה הוא לשון חמדה והענין שהנפרד מהתעסקות אשר נגדל עליהם ויבקש לבדו ההמדה שהוא החכמה בלתי ישלה בה ויגע למצוא ב במחשבתו והוא אמרו בכל תושיה יתגלע ר"ל שיתערב בכל חכמה או יהיה אשר בה בכל אנשי תושיה · כלו׳ שכל מקלגו וחברתו תהיה עם החכמים וזה מהרבים המעון החפץ לשקוד על דלתות החכמה · **לא יחפץ** אבל הכסיל אינו חפץ בכך רק בהתגלות לבו ר"ל לפרסם תאוותו בבקשת התענוג ואמר על זה שהוא רשע **בבוא רשע** בזו לעשות גם בוז עם קלון וחרפה · כלו׳ שבנדוש אחריו רעה אחר רעה עד השמדו ועל החפץ אמר שדברי פיו

לתאוה יבקש מי שיבקש לבדר ההקירה הדבר הנפרד והפשוט אשר אליו התעלם תאוותו הנה הוא יתערב בהבנת כל מיני מושכל אשר בכל דבר ודבר כי זה דרך החקירה השלימה ר"ל להעלות הדבר אל יסודותיו והסבות הפשוטות אשר מהם היה · או ירצה בזה מי שיבקש בעבור תאותו הנפשית הנה אם יתקרב במושכלות יתגלגל בכל מושכל ומושכל ואחז · באשר היה מהם הל ההכנה ויתערבו הענין בזולתו · מפני מיעוט חקירתו בדברים המושכלים ורבקדו על התאוו הגופניות · **לא יחפץ** · הנה הכסיל אינו חפץ בתבונה רק בעת שיתגלה לבו וחסרון דעת כי אז לבד יחשוב שיהיה רב תבונה אך אחר זה לא ידרוש למידת החכמה · **בבוא רשע** הנה כבא רשע בא עמו גם בוז כי ידרכו לבזות האנשים ועם הקלון · והנה שם עמו מפני פעולותיו המגונות יחרף זולתו בדברים ההם בעבור כי כמוהו פועל האנשים בקלון בעצמו·

מאירי

מים עמוקים · אשר לא יכוננו מימיו ונחל נובע שלא יפסק · ר"ל להורות לגמרי כלומר שהנפרד מלמוד החכמה לבקשת תאוותו מגדתו לריב ולהתקוטט עם אנשי תושיה כאלו גדולה שנאה שהואנים עמי הארץ לת"ח ויתגלע כמו יתערב כלומר יתערב בריב ומדון ויש׳ אותו בדרך נסת לגמרי על הנמר כלא הדר כלומר המבקש החכמה כשהוא נפרד מהדבור לגמרי ומתערב בכל תושיה ר"ל הקפן לשמוע קודם שישלים הראשונה אין לו מחכמתו רק ההתגלות הערומה ואין חפצו בהבנה רק בהתגלות לבו כלומר בהראות ובהראות שהוא יודע בכל חכמה · **שאת** פני רשע הוא בעצמו ענין שיחד מחזיק רשעים להטות אחרים משפט יבאר בו מה שהתבאר שם · **שפתי** כסיל וגו׳ ומהלומות הוא ענין מכה ושבר כלמו עקבי סוס פרוש נשברו ונכרתו ולפי הנראה הערה להשמר מהתערב במשא ומתן עם הכסיל כי לא יבואו שפתיו רק בדברי ריב ומדון וכל קריאתו היא למהלומות ר"ל לשבוה ושבר וגזרס בדבריו רעה לעצמו ומוקש לנפשו·

מים עמוקים דברי פי איש נחל נובע מקור חכמה׃ שאת פני רשע לא טוב להטות צדיק במשפט׃ שפתי כסיל יבאו בריב ופיו למהלמות יקרא׃ פי כסיל מחתה לו ושפתיו מוקש נפשו׃

מיא עמיקי פומיה דגברא נחלא דנביע מבועא דחכמתא׃ למסב באפי לרשיעא לא שפיר אף לא למצלי דינא לצדקאי׃ בפומיה דסכלא שצייא ליה ושפוותיה פחא אנון לנפשיה׃ שפוותא דסכלא מיתין ליה לדינא ופומיה מטטא ליה לתרתא׃

רלב"ג

מים עמוקים · הנה דברי פי איש חכם הם מים עמוקים שיקשה להגיע אל תכליתם וכן יקשה לעמוד על סוד דברי פי איש חכם כי הם כמו נחל שהוא נובע ותמשך החכמה ממנו תמיד כן ימשכו מקור החכמה נובע נחלו הדברים וכל אשר ימשכו בהם הנה עדיין יש בהם כח למשוך בהם יותר או יהיה רומז בזה אל הלב שהוא מנבע הדברים כי כל מה שיביע מהם ישאר בו כח להביע מהם יותר· **שאת** פני רשע הנה לא טוב לשאת פני רשע במשפטו להטות משפט הצדיק כי יקרה אם יכבד האיש השופט לרשע במשפטו שהוא יסתיר טענות הצדיק ואז עמו לחשבו כי דעת השופט קרובה אל שכנגדו· **שפתי** כסיל יבאו בריב ובמחלוקת כי איננו מדבר כי אם דברי קטטה וריב ופיו יקרא למהלומות והכאות חזקות שוברות את האדם· **פי** כסיל דברי הכסיל הם מחתה ושבר והם מוקש נפשו כי בהם נגרם רעה לעצמו מדברי׳ רבים כי בהם יתגרה ריב עם האנשים ויהיה זה סבה לו לרעות גדולות · ומהם כי מגדל כבלותו יחשוב הרבה פעמים לומר מה שהוא טוב לו בהסתפקו את רעהו ויהיה הענין בהפך · ומהם כי הוא יגלה הדבר שיהיה ראוי שיסתתר ויהיה זה סבה לבלבל ריב בעצמו ובמנוקשיו·

מאירי דברי נרגן. הוא הדך כלל כל אדם שמתרכל לחבירו
ויבין האנשים אם ברכלות אם בבדיים אחרים
ובכאן הוא נאמר בפרט על הרכלות. מתלהמים אין
לו חבר ויש לפרש שהוא הפוך כמו כמתהלמים
מענין מהלומות
והוא כמו פעל
שהוא התחבר מן
בנין התפעל.
כלומר שדבריו
נאמרים בענוה
ונשפלות כ
כדברי ייסורי
מכותיהם ומשוברים והם חזקות יותר. יורדות
חדרי בטן לעולם. מקן הזק רב. וי"מ כמו חלקי מלשון
התמוד נקם להלמו והולמיהו וכשהדברים ערבים
מכל עניינים וכלם תעך יקרחו הולמי. וכשהם בדמיון
ערבות ויש בהם תעך ומרמה נקרחו מתלהמים.
והוא על זה הדרך בעצמו חלקו מחמאות פיו
וקרב לבו וגו'. וי"מ כן דברים מעותרים ומכוסים.
ר"ל נאמרים בסתר ובחשאי ומוציאין אותו מלשון
הערב אבל הכוונה בכלן א' ואמר גם מתרפה.
כלו' כבר מסה לבו להרע. וכוונתו להזיק שאף
מי שמלאכתו הוא מתבטל לבוא לידי זה. כשמתחברים
עמו מוזה לזה ומסבב לבוא לידי דבר טמקס ומגלה
כשינע נפשו הוא לו' מקם שהוא הנערים והמסבב.
והוא אח לבעל משחית שם דבר וכמהו והוי נפשך

דִּבְרֵי נִרְגָּן כְּמִתְלַהֲמִים
וְהֵם יָרְדוּ חַדְרֵי בָטֶן׃
גַּם מִתְרַפֶּה
בִמְלַאכְתּוֹ אָח הוּא
לְבַעַל מַשְׁחִית׃

מִלּוֹי דְּחַכִּימָא מְרַכְּכָן
לֵיהּ וּמַחְתָּן לֵיהּ לְעוֹמֶק
דְּשִׁיזוֹלֵי אִינָשָׁא
דְּמִתְרַפֶּה בַּעֲבִידְתֵּיהּ
חַבְרָא הוּא לְגַבְרָא
מְחַבְּלֵי

רלב"ג דברי נרגן. דברי האיש הנרגן על לא דבר מעשר
הלעות הן כדמיון האנשים שכרצים עצמם מוכים
ונשברים כדי שיחמלו עליהם אחר האנשים והנה אלו
הדברים הטים מאד אל שהכנדו עד שהם יורדים אל
חדרי בטן ויתפעל
לבו מהם התפעלות
רבה יהשה מאד
למרם שיאמרו לו
שאומר לא עשר
דברים מענות הוא
יודע שאין הדבר
אמת. גם מתרפה
גם מי שהוא מתעצל במלאכתו כאלו זו מלאכה שיתעסק
בה הנה הוא אחר לבעל הפה שיהיה משחית. לנגוד
האנשים וזה יהיה מהדדים כי בעל זאת המלאכה
יסמוך על שיעשה מלאכתו באמונה ולא ירגיש במה
שיתחדש לו מעצלות הפועל הרוח כמו שלא ירגיש
בפה מי שהלכד בו עד הלכדו. והשם כי אם עשה
המלאכה לעצמו הנה עצלותו בה יסבב שלא ימצא לו
טרפו ויצטרך להיות בעל משחית בעבור הסרת
המזון והשלישי כי אם תהיה זאת המלאכה אשר
לאדם במה שהוא אדם והוא הקנות המושכלות הנה
עצלותו בה תסבב שילכד הסכל בפחי הנפש
ובמשחיתותיו והוא כאור מה שיראה לו ועתה בזאת
הפרשה שהנה כלו מאורך והנה התועלות המגיעות
ממנה רבים בדברי הטעמים הכל כסנה וזה מבואר
מאד במאמר מאמר ממנה ואולם על דרך כלל

הנה הקיף זה המלך על הריקות הכסילות והרשע והעצלה והאולה והשקרות והמרמה והגאוה והקפדנות
וריבוי הדברים שלא יערך והתועלת הקשער והיות בו לדבר ובלתי שומע עצה.

שלא למשחית חרשי משחית התגרע למשחית לא הוא
כמו לבוש משחית. ואפשר שפסוק זה ענין בפני
עצמו הערה להיות האדם זריז ובלתי מתרשל. ואמר
כי האיש המתרפה במלאכתו ונמנע מהיותו מתקן
ברם שמתו כי הוא כמו מי שמשחית מלאכתו בידים
וכמו שכתב:
שמא גם
מתרפה
במלאכתו שכבר אח
שהוא שוחק רע
אחרים גם הוא אח לבעל משחית משחת פעמים הוא
שסומך בעל המלאכה עליו שיעשה מלאכתו ולא עשה
אעד ואינו כן ונמצא תוחלתו נכזבה והשם שמאחר
ומפנו ואינו מרויח דבר ע"כ. **ובדרך החכמה**
קרא הנפש המשחית כרכן
ברוב פתויו והשחתותיה

מִגְדַּל עֹז שֵׁם יְהוָה
בּוֹ יָרוּץ צַדִּיק וְנִשְׂגָּב׃

מִגְדְּלָא רְעוּשְׁנָא שְׁמָא
דְּאֱלָהָא וּבֵיהּ נָרְהַט
צַדִּיקָא וּגְנִיזִים בֵּיהּ

רלב"ג **מגדל** עוז שם ה'.
הנה שם ה'
הוא מגדל עוז כי בעשו לגדים
ויתוקף עד שלא יכנחהו שום דבר רע ולא יחזק מכל
מזיק מחוץ כי השם אשר דבק בו יצילנו ממה דבקות
הסגלית כי ו
ודבקות האדם
כי הוא מכד הסגלתו
לפי מה שאפשר
מהמוס התענוגות
המושכלות אל השם אשר שפע ממנו מציאותו
בבריאתו הקשה וכן הוא עומד התמיד כי הוא שיש
על הכל שבארנו בספר מלחמות יי'.

הון עשיר

מתרפה מהשיהדל בהסכמתו הוא כמוהו משחית נפשו ויספה גם הוא בעונו.
מגדל עוז שם
ה'. הערה על הבטחון באל יתעלה ודמה הבטחון בו למגדל עוז והוא
מכל אויב לשומרים בתוכו כאמרו פן יבא אל אחת מערי המבצר והכל
בשמוש
ואולם מכד שערי המבצר על הרובבים מקשן לנכרים ולרוכבים ולפרשים אמר הנה בן ירוץ צדיק ונשגב כלו'
חלקו להיותו יותר מבצר ומבטח לרשעו ולחוטא. אבל לצדיק ונשגב ר"ל גבוה במעלה ובחכמות ולא דמהו למגדל
רק לדמיון העמידה שם בבטחון מכל צד וכן הבוטח בו מן הצדיקים עומדים שם לבטוח גם בעת צרתם
הבטחון בו ולא בזולתו כאמרו אשרי הגבר אשר שם יי' מבטחו ולא פנה אל רהבים ושטי כזב. והוא
הדמיון בענין יי' סלעי ומצודתי אלהי צורי אחסה בו והדומים להם. שלא מן הספר לא אמר הכתוב
אמר שם יי' על היודע נקבלם שמות השמות הקדושים כאמרו אשגבהו כי ידע שמי. ואמר מגדל
עוז שם יי' מכד שיש יתרון לשם יי' למגדל הבנוי מאבנים מצד פנים האחד הוא שהמגדל לפעמים לא יוכל
לרוץ האדם להשגב בו או מצד ריחוקו ממנו במקום או מצד חולשת הרץ. השם שרוב המגדלים הרחוקים הם
בריס לא יוכל האדם לרוץ בהם ר"ל בהרים ומה הכל יש בטר לעמוד שם אבל שם יי' הוא רוחב ונחת
לבטוח בו שיוכל לעמוד במות על דרך עמם מרכבות יה ע"כ. ואמרו אחר כך הון עשיר

מאירי הון עשיר הוא כפל ענין כלומר ששם יה' רל הבטחון ע
הוא השער האמיתי וקרית עזו וכן הוא כחומה נשגבה בכסוי ובמשכיתו מלשון כסוי מן ענין וסכותי כפי ומפני שהקראו תשלום הבטחון נקרא כל הבטחון על שמו והפך זה כמו שאמרו בוטח בו אבל בוטח בעשרו ונשאר כמטע והממון יבואו לגבהות הלב ונחזק ויקיה זה סבת שברו ואבדונו **לפני שבר יגבה לב איש** כלומר שהגבהות קודם לכן הוא סבה כאמרו לפני שבר גאון ולפני כשלון גובה רוח והפך זה ולפני כבוד ענוה כלו' שהענוה היא סבת הכבוד כמו ולכל הבורח מן השררה השררה רודפת אחריו וכל מי שרודף אחרי השררה השררה בורח ממנו ואמרו המושך העולם אנ' אנשים כאן לפני המלך והתבונן המלך על סדר ישיבתם שלא היתה כסדר תולדותם ואמ' לראשון מי הושיבך על ראש חבריך אמ' ייחוסי הגדול ואמ' לב' ואמר מי הושיבך על החבר שלמטה ממך אמר חכמתי היתה היתרה ואמ' לג' מי הושיבך למטה מחבריך אמ' ענותי הושיבתני תחת כלם ושבח המלך סדר מקומם והעלהו על כלם ויו"ה הון עשיר

ממונא דעתרא קרתא דעושניה ובשורא תקיפא סגריתיה קדם תברא גאותא אף דרם יקרא ענותנותא

הון עשיר קרית עזו ובחומה נשגבה במשכיתו׃ לפני שבר יגבה לב איש ולפני כבוד ענוה׃

והנה הצדיק ירוץ בדברים אשר יבקש מהם המשען אשר לו בשם ית' וימצא כעוזר בשי' על שכבר ימצא מתחזק מאד במה שבקש אותו יותר ממה שהיה מתחזק בו אם טרח הרבה לבקש הסבות הנאותות לבונע הדבר ההוא מצד הבטחון בשי' והנה היה זה המאמר מורה שהאמת העד מהמאמר אמר שהצדיק עם היותו רך בו הוא נשגב מתחזק וזהו האמת כמו שאמרנו **הון עשיר** הנה ההון הוא לעשיר כמו קרית עזו כי בו יבטח שיהיה לו עוז לפי מחשבתו ולפי ראותו הנה ההון הוא לו כחומה נשגבה כי בהון ירצה הבלים להחזיק לו והנה ההבדל בין זה העוז והעוז הקודם הוא מבואר כי העוז הקודם הוא עוז במה שהוא וזה העוז איננו עוז כי אם בדברים מה וגם בהם הוא סבת הרע כמו שזכר במה שקדם שהרבה לא שמע נערה ולזה לא יהיה ההון עוז כי אם למחשבת בעל ההון לא לפי הענין בעצמו **לפני שבר** יגבה נגבה הלב והגאוה הוא סבה אל השבר והשפלות והענוה הוא סבה אל הכבוד וזה מבואר במעט עיון מטעמי אל התכמות

אלא יעלם שכלם יתשלם הגבול ולמעלה יקרא גם כן מגדל וראו בשמים אבל לא אמר שיראו את יי' כבב עשו והעשר והקריה היא שער הקטנה וחשיבותה מצד המגדל אשר בעיבה כאשר הוא מגדל עוז כל העשר פעולות נסבה המגדל והעשר מכונה לפעמים על אמונות המדות אי

וזה עשיר האמת מחלקו ואמר הקלה שהצדיק והנשגב ירוץ כלומר שכל השתדלותו הוא לעלות אם הקרה ימלט פן יספה בשאן העשר וזה יקיה התלה בהון העשיר שהוא אמונות המדות והעשר יבואהו להיות קריתו קרית עוז ומשכיתו רל ענין מלשון ויסכך ואסתכלו תרגו' ישכה שסוכה כרוח הקדש ואמר שבעשין תקיה ... העשר כחומה נשגבה ובמחיצות המדות יקר ... אבל לפי שבר אבל העמוה שהוא כלל השלמות סבת הכבוד הגאל"
משיב דבר השמיעה מלה משותפת פעם על שמיעת האזן וישמע יעקב את דברי בני לבן לאמר ופעם על קבלת הדברים ששמעם ... שמע אלהים ופעם על הבנה הדבור כמו אשר לא תשמע לשונו ולזה הנה שהמשיב דבר לשואלו בטרם יבין מה ששאלו היא אולת וכלמה כי על כל פנים הבא תשובתו בשני' ובחסרון והוא אולת לכל אדם והכון אולתו וכלמה כי המשיב הקדים יגדל בשיו בשני' התו הדבר וזה דבר כולל לכל העממים והדברים כן בעמט החכמה ... משא ומתן ויל גב' בעמט החכמה משיב דבר על המחזיק עצמו בחכם ומפרסם עצמו שכמו שהבין ומשיב מחכמתו לזולתו הוא עושה הראוי כן מי שמשיב דבר ומפרסם עצמו בטרם ישמע ויבין רל ... שהוא בחכמה היא אולת וסופו להגיע בזה בשת וכלמה ורז"ל אמרו כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה כמו שאמ' במס' סוטה **רוח איש** זה רומז מה שאמרו לב שמח ייטיב גהה ורוח נכאה תיבש גרם והיא הערה על הכוחות שלא יוכל לחשוב ואמ' על זה רוח איש רל שכלו יכלכל ויסבל מחלת הגוף ויקימהו בדעתו כמו שהריך ... הרפואות והתשועות אבל כשרוחו נכאה והולכת לקמט התשם מי ישאנה ואין דבר שאין ערפואה

משיב דבר בטרם ישמע אולת היא לו וכלמה׃ רוח איש יכלכל מחלהו ורוח נכאה מי ישאנה׃

מחזר פתגמא עד לא נשמע שטיותא היא ליה ובהתתא׃ רוחיה דגברא תסובר מרעיתיה ורוח מכבתא מן נטעיניה׃

רלבג משיב דבר מי שהוא משיב דבר בטרם ישמע ויבין הדבר אשר הוא משיב עליו הנה זה הענין הוא לו אולת וכלמה כי כבר ישיבנו בשת ממנו שלא ישיב כראוי ולזה ראוי שיבין תחלה בדברים קודם שישיב עליהם **רוח איש** הנה רוח האיש לא די שיסבל הנזק הבריא ויעדרהו ויסולהו ממנו פשעותיו אבל גם בהיות חולה יכלכל חוליו ויחזקהו כשיהיה חולה הנה בעצמו שתהיה נכאה ונשברת מי ישאנה הנה אין גם מי שישאנה כי הקומר הוא מוכנה מימנה לא ממקום ולזה יחלה הגוף בהפעלותיה

מאירי לב נבון יקנה דעת׳ הכונה
להודיע בלמודו בשתי ידיעות
הענין לשני מינים האחת שהוא קל הקבלה
ומתפעל ומבין מדעתו ושכלו והוא הנקרא נבון
נבון והשני שהוא אינו מתפעל ומבין מדעתו אבל
מקבל מזולתו
כשיהיה לו ובכח
קבל ממפתח
וזוכר ושונה
הוא הנקרא
חכם כי
המתחכם בשכלו
ובשומע ויתבונן
כפי הראוי לו והנה בנבון שכלו יקנה כמו יודע
ודעתו הוא הקנין המעשי בלי זה עמו שיהיה אבל שלא יתפרסם
אותו הנה בענין החכמה כי הכונה בו ונגלה בזה הפסוק הרוב וכבר בארנו שהכונה הנעלם והנסתר והנפתן
יקרא לפעמים דעת ועל זה אמר הנה לב נבון ר״ל שכלו יקנה דעת ר״ל יחדש בשכלו ויוסיף על מה שלמד
המגיד ויתגלו לו בפנימיות ובפנים טעמים הדש ואזן חכמים תבקש מהם ומעולם כל אחד ואחד כפי הכנתו
ומזג כחותיו מתחזק בבקשת החכמה כפי מה שירצה מתועלתו׳ **מתן** אדם
ירחיב לו׳ כאשר דבר במעלת החכמה רצה לבאר הערה המוסרית
הערות במעלת העושר שלא יהיה העשיר המתן במימון׳ ואמר מתן אדם ירחיב לו כלומר ירחיב גבולו וירבה
במימונו וזה אם הערה המוסרית בשלא מצות אל הנכבדים ומתנות מכבדות לשרים ושופטי הארץ עד שזה
סבה לקנותו לפניהם והיות יתאלק אותם בכבודם או הערה העריית בכלקות ומתנות לחכמים יתרוממם
בהם לאחריתו מעלה מעלה והיה לו מקלטם בין העומדים׳ **ובדרך נסתר** רמז בזה להספקתו
לזולתו שהוא האחרונה שמדרגות והיה המשלימות לעמוד בין העומדים והם
הנקראים גדולים׳ ואמר לפרש יתחנו על המתן כלומר למודו לאחרים ירחיב לו ובלבד שיתחנו לפני גדולים
ר״ל התלמידים המוכנים לקבל שפע ואמר הרחם אל תמסר החכמה למי שאינו ראוי לה פן תחמסוה
ואל תמנעוה מאנשיה פן תחמסו אותם׳ לא יאמר אלמה הכונה המשכ׳ ורמז במאמרו גדולים למה שהרב
המחבר להלמידים הגדולים כמו שהקדמנו הקל ברבעם שלא ילמדו החכמה אלא עד היותם כבן שנה ע״ב׳

רלב״ג לב נבון יקנה דעת׳ שכל האיש
הנבון יקנה דעת הקודמים׳
מעצמו כי ירגיש כשהוא יוציא דבר מתוך דבר׳
והחכמים יבקשו לשמוע הדעת וללמוד אותו
מהיודעים לשיעורים כי דעתם קצרה להבין ולדעת
מעצמם׳ **מתן** אדם יקנה האדם
שיצטרך לו בעסקיו
ללכת לפני גדולים
הנה הוא יתן להם
מתנות ירחיב לו
הדרך וינחנו זה
המתן לפני גדולים
לעשות חפצו׳

לב נבון יקנה דעת ואזן חכמים תבקש דעת׃ מתן אדם ירחיב לו ולפני גדלים ינחנו׃

לבא דמתביין נקנה ידיעא ואודנא דחכימא תבעי מנדעא׃ מוהבתיה דבר נש מרווחא ליה וקדם רברבי מקימא ליה׃

מאירי צדיק הראשון׳ הכונה להעיר
לדיין שלא ישקיע מחשבתו
על מה שיספר לו הראשון והוא הטבע את חברו
בדין עד שישמע דברי חברו כי לפעמים עשה
כשישמע דברי הראשון יחשוב עליו שהוא זכאי בדינו
עד שלא רעהו
וחקרו ר״ל שיבא
ויחקרנו בעמו ויאמר
אתה אומר כן
והיה היה דבר זה
והלא כך וכך היה
עד שיתברר
הדבר ומזה אמרו
לא תכירו פנים במשפט אזהרה לדיין שלא ישמע דברי
בעל דין אחד עד שישמע דברי חברו שלא מדבר
שקר תרחק הכל כדי שלא תשקע מחשבתו על דברי
הראשון בהטעמת דבריו ובדרך נסתר אפשר לפ׳
שהמתנגד יבא בריבו טענות עד שכל השומע
יחשוב לדבריו באמת אותך ויבא מזה לידי כפירה
נגלית ההפרות עד שבא רעהו בעל הדת ויחקרו
מופתיו ויתבטל בהם וימצאם שאינם מופתים
אמתיים ובעניני שיצטרך להסתפק באמונה מן האמונות
מהנדס וזה הענין שידע אותו לא יבהל לדברי ריבותיהם כלל אבל מה שיוכל להבין בדרך מחקר טוב
והשאר ישען על הקבלה ההגיונית כי היא היא שלא תמוט ואפשר שהראוי היה קרוב
ראשון להיותו נולד עמו ואחרי כן יבא אחיו וידו אוחזת בעקבו ויכחשהו מעט מעט ויפרוק עלו מעל צוארו
ויחזקר בכחו לקיים מינהו להמשיך מה שצריך לו לפי הערך הזכרתי׳ **מרינים** ישבית הערה להתרחק מן
המחלוקת ואף בענין שהמחלוקת מגיע כבין האחים והשותפין הנכסים
להלוק ראוי להם להשתדל
בהרחקתה וממעטה והוא שיחלקו בגורל כמצות התורה אשר כל נחלותיה שלא שיראו לך בגורל יחלק את
הארץ ולזה׳ מדינים ישבית הגורל כלו׳ שהגורל ישבית קטטות ומריבות ובין עצומים יפריד ועצומים הוא
יותר מענין התקף כלומר בין המתחזקים במריבות ומתערבים בהגבר יפריד ויסיר קנאת איש מרעהו עד
שיפרדו זה מזה ויתגדל כל אחד בשלו ואפשר היה

רלב״ג צדיק הראשון׳ ולזה ראוי לשופט
בזה האופן בעת ההכרח
ובזה עד תועלת לו שהכניסו להקדים קודם הכנס
בעל ריבו כי יודרך האנשים להאמין בספורי
המתנגד להם ראשונה ולזה יהיה אבל השופט האיש
הראשון שיבא לפניו
צדיק בדברי ריבו
כי יאמין לדבריו
וכאשר יבא רעהו
הנגד לו יהפך
הדברים ההם
ויאמינו כי הם
אחר החקירה
השלימה׳ והנה לזאת ההכנה תמנע התורה שלא ישמע
דברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חברו כי זה יהיה
סבה אל שתהיה דעתו יותר קרובה למי שישמע
דבריו בראשונה וכאלו העיר על זה נ״כ החכם בזה
הפסוק׳ **מדינים** ישבית הגורל׳ הנה הגורל
ישבית מדינים ומחלוקת מהאנשים
בדברים שיש לחלק זה עם זה והוא יפריד בין
העצומים והחזקים וישמרם מהזיק זה לזה׳

צדיק הראשון בריבו יבא רעהו וחקרו׃ מדינים ישבית הגורל ובין עצומים יפריד׃

זכאי הוא קדמאה בדיניה ומאתא חבריה ובעת ליה׃ תגרי מבטלין פיינתא ובינת תקיפי פרשא׃

מאירי אח נפשע. האח אשר לו השותף נפשע ר"ל נפשע ומחזיק במחלוקת [illegible]

ר"לבג אח נפשע. האח שנפשע בו אחיו [illegible]

אח נפשע מקרית עז ומדונים כבריח ארמון׃ מפרי פי איש תשבע בטנו תבואת שפתיו ישבע׃

אחא דמתעדר מן אחוהי היך קריתא עשינתא ואתראהיך סברא דרחוסנא׃ מפרי פומיה דגברא תשבע כריסיה ומן עללתא דשפוותיה נשבע׃

מפרי פי [illegible]

[illegible]

מאירי מות וחיים [illegible]

ר"לבג מות וחיים [illegible] **מצא** אשה [illegible]

מות וחיים ביד לשון ואהביה יאכל פריה׃ מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מיהוה׃ תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות׃

מותא וחיי בידא דלשנא ודרחים ליה נכול מן פירוי׃ דמשכח אתתא טבא אתא משכח טבתא ומקבל רעותיה מן אלהא׃ תחנוני ממלל מסכנא ועתרא ממלל עשינתא׃

תחנונים ידבר רש [illegible]

[illegible]

קדש דרכו לדבר תחנונים ורכות. והעשיר לרוב עשרו יענה עזות. ולכן כשיצטרך אליו לא ישא לא יתן עמו ידבר ברכות. ובדרך נסתר לפעמים יקרא חסר השכל רש ובהפך זה קרא החכם בעל הקנינות עשיר לרוב מותריו ועל זה אמר התחנונים ידבר רש ר"ל שיבקש מכונו מעט מעט בפחד ובירא' כשימצא העשיר כנגדו והעשיר שכנו עזות להתגברו עליו והיא הערה לפקוח עין עליו שלא למגבירו לגמרי כשישאר שלא יוכל עוד לקום מהחותו. ואפשר לפרש שהוא צריך בזה להחכמים ולהשתדלות מעט מעט בהחכמות ובהחכמים ושיבקש מכונו מעט מעט בפחד ובירא' או רמז בעמית. עזות להריסה ולהתנהג הדבר כמה שלא יושב. ולא בו עוד פי' שהחסר הלמוד קרא רש ואחר קראה ללמוד קורהו עשיר והכוונה שהחכם שהיה שלם אינו יכול לעמוד עם זולתו במשא ומתן ואם יזדמן לו כן צריך שידבר ברפיון ובחולי ובשיאו ושיבקש שיתבונן בזה אבל העשיר יענה עזות ר"ל בחוזק ובעז ובבריא והיא הערה להרבות בשקידה עד שיהיו דברי תורה שמורים בפיו ורז"ל אמרו ושננתם שיהיו דברי תורה מחודדים בפיך שאם ישאלך אדם דבר תורה אל תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד:

מאירי

אִישׁ רֵעִים לְהִתְרֹעֵעַ וְיֵשׁ אֹהֵב דָּבֵק מֵאָח:

אִית חַבְרֵי דְּמִתְחַבְּרִין וְאִית רַחֲמָא דְּבָקַת מִן אַחָא:

רלב"ג

איש רעים להתרועע. ימ' איש רעים הרבה ר"ל מהקנות חברים ואמ' עליו שכוונתו תמיד להתרועע ר"ל להתחבר עם חברים ולקנות רעים ולהודיע שהיא מדה טובה ראוי לכל משכיל לקנותה ואמ' עליה ויש אוהב דבק מאח כלומ' שימצאהו לעת צר יותר דבק ויותר קרוב מן האח ואמ' החכם האח שאחר יצטרף והחבר שאחר הכפש ר"ל שהאח אין אהבתו מצד

איש רעים להתרועע. ובכל ימצאנו אוהב יותר דבק לאדם בעת הצרך מהאח ולזה ראוי לאדם לקנות לו אוהבים רבים ולא ירבה ברעים כי בכל ימצא באוהבים מי שיאהב התכלית האהבה לתועלת שאינו רע והקרבות ברעים יהיה סבה אל שישיגוהו הרעות והחבורה לקנות מפעל קנינ':

האהבה רק מצד הקורבה ונשמת טבעית אבל האהבה הנבחרה מצד הבחירה היא שכלית ולזה נקראת הורנת הכפש' ואמ' רעים לשון רבים כמאמ' החכם שאמ' לבן אל ירבו בעשך אלף האוהבים ואל ימעטו בפניך שונא אחד ועכ"ז הזהירו לבחון מהם האוהבים שהם נאמנים ושידע במי מהם ראוי להתחבר ושיתחבר עם מי שימצאהו נאמן רוח הולך בתומו ושירחיק האחרים והוא שאמ' החכם יש אוהב שיעזרך בכפשו ובממונו ובנפשו והוא נאמן רוח באהבתו ויש שיאהב מפני כרכו ויזיקך בצרה מזומנת וזה אל תחשבהו נאמן והרחק מעליו לדרכך ואל תהנה בתבונתו ואמר אחר אל תבטח בדובר שלום והוא יכפון רעה בקרבו מימינו כלו הכסף ומרע' וכן אמר אחר נפש רעך קרבה פעמים בקורות הימים והרחק ממנו עד אשר תמצאנו אחד מהם תמיד בלבבו ותמים ועל זה הזהיר הנה ואמר. טוב רש הולך בתומו:

מאירי טוב רש הולך בתומו' טוב להתחבר עם רש הולך בתומו כלב נקי ובבר בהתהלך מאחרית עקש שפתים והוא כסיל לכ' לעקש שהוא עשיר כי הכוזב ועקש השפה אין ראוי לחב' להתחבר עמהם וכן גם בלא דעת הארש הנמהר והוא הולך בלא דעת נפש ר"ל בלא שכל כי השכל הוא דעת נפש האינושית לא טוב ר"ל לא טובה הכרתו ואין ברגלים בלכתו חוטא כלומ' חסר השלמות כי

יט

טוֹב רָשׁ הוֹלֵךְ בְּתֻמּוֹ מֵעִקֵּשׁ שְׂפָתָיו וְהוּא כְסִיל: גַּם בְּלֹא דַעַת נֶפֶשׁ לֹא טוֹב וְאָץ בְּרַגְלַיִם חוֹטֵא:

טַב מִסְכְּנָא דִּמְהַלֵּיךְ בִּתְמִימוּתָא מִן דְּהָווּ מְעַקְּמָן אָרְחָתֵיהּ וְהוּא סַכְלָא: מִן דְּלָא יָדַע נַפְשֵׁיהּ לָא שַׁפִּיר לֵיהּ וּדְקַלִּיל רַגְלוֹי לְבִשְׁתָּא חַטְיָא הֲוָאי:

רלב"ג טוב איש הולך בתומו. טוב האיש העני שהוא הולך בתום ובישר ממי שהם כסיל בעשרו ולזה הוא מעקש דרכו כי הוא בוטח בעשרו שיספק על מומיו ובזה נמר כזה כל אחד אחר כן העשיר סנה הרשע לקנות העשירים או ירבה בזה טוב הענו הולך בתומו בשגן מן העשיר שהוא עקש דרכו במושכלות או הוא כסיל ורמז בזה אל ב' מיני השכלות שהא' מהם הוא הקנין הדעות הכספדו' והב' הוא העדר והנה נמר בזה כי טוב הענו עם החכמה מהעושר עם הסכלות כמו שהתבאר בספר קהלת. גם בלא דעת נפש נפשר העדר הדעת יהיה רצון האדם ותאותו אל מה שהוא לא טוב ומי שהוא מהיר ללכת אל התאוות הנה הוא חוטא:

הוא מהרה הוליך נמהר ובלתי מיושב בדעתו. ואפשר שענין טוב רש הולך בתומו הוא ענין בפני עצמו כלו' טוב להיות משגו ומתנו של אדם בתמימותו ובעסקיו עם הולך בתומו בתמימות מלהיות עם מי שהוא עקש שפתים והוא כסיל בלא דעת נפש ואין ברגלים חוטא כלומ' נמהר בדעתו ובתנועותיו. ובדרך נסתר הרע שמניע בנקודות איש בנקודה יש כמו אם איש להימין ולהשמאיל שפי' אם יש להימין וכן האיש הוא רשע ספי' הוא בית רשע ובעל המדרה חסר עמקם—

זה איש רעים לעמ' שהוא כתו' כבוד והשני הזוכרים בלא יוד ולדעה זה נ"ל להתרועע מעמן שבר והכוונה יש רעים שהחבירם מזקת ויש שהאהבה טובה מאהבת אח ואף הכנלגה לכן על הדרך שפירשנו בבחינ' האוהבים. ובדר' נסתר כמקרה רעים יש להתרועע כמו הימ' והמרגיש ובכל חמשת החושים ויש אוהב דבק מאח והוא השפעת השכל שהוא הדבק בין השם ובין השלמים. וטוב רש הולך בתומו קרא השכל השומר רש על הדרך שאמרו בהחכמים ידבר רש כלומ' שהוא הולך דרך ישר ותמים הוא לכן לא יטה ימין ושמאל אבל לעקח הדברים בסדר. ולפי' הוא מעשה המבוקש והוא טוב מעקש שפתים הנמהר להתחכם במה שאין ראוי לו במה שאין ראוי לאדם והוא כסיל אשר לא ידע ללכת אל העיר וכל אשר יחשוב היותו בפתח העיר ימצא שם נקבות ונפילות ימהמהו מבוא העיר. והוא אמרו עמן דומה דודי לצבי או לעפר האיילים כי כשהאדם רודף אחריו הוא בורח בהמית שלו עד שהאדם קרוב לו וכאשר יחשוב הרודף לשלוח ידו עליו

כי אין ירונה חכמה והתרחק יותר מהאוילי ומהמה שהוא רחוק בתכלית רדיפתו אחריו ולהודיע שלא טוב בזה לאמר להיות הנפש בלא דעת גם בלא דעת נפש לא טוב ולא טוב ואץ ברגלים חוטא כאומר לא טוב לנפש להיות בלא דעת ר"ל בלא שכל אבל שהוא מרחיק ההריסה והוא עמו ואץ ברגלים חוטא כלו' שממהר והאורח יחטא כשגגה"

מאירי אולת אדם תסלף דרכו ועל יהוה יזעף לבו׃ הון יוסיף רעים רבים ודל מרעהו יפרד׃

שטיותא דבר נשא מטלטלא ארחיה ועל אלהא מתרעים לביה׃ ממונא מוסיף חבריה סגיעי ומסכנא פריש מן חבריה׃

רלב"ג

אולת אדם' הטעה הקושית להיות האדם מתגבר בכל דבר בלעת ובשכל כפת כנו ובין מעשיו ובשאר הנהגותיו וכן בהנהגותיו ובכל עסקו כי הטעה אל הקנה האחרון בכלם רע וישחית דרכו וירחיקנו מהשיג יעפו והתקצף בעל לבו ובלבבו כמה שאולתו סבבה לו כן ובדרך נסתר בא לאמרות דעת גדול וכתבד חשבונו קנה אומות מהקדם קיים והוא שאל ינזור נגרע מחשבת על האדם היותו צדיק או רשע עשיר או עני כדרך או כוני חכם או סכל לפי תולדתו במערכ' הככבים ומן המחשבת אלה עשות האדם הקו' ה

אולת אדם' הנה אולת האדם תסלף פעם לעשות דרכו כמפשו ימפה שלא בו ככה נפסת האולות ואחר זה כשלא יבא מחשבותיו יכעס לבו על הש"י שבענש אותו לפי מחשבתו אך' שיבכר ממנו מה שיזם לעשותו ולא יבין כי מבד ה אולתו הייתה זאת לו' הון יוסיף' הנה הון העשיר יוסיף לו רעים רבים כי הוא מקנה אותם תמיד בהונו ואולם הדל לא יקנה לו רעים אבל דלותו יהיה סבה אל שיפרד מרעהו כי אין לו במה שיקנהו ם להמשיך הרעות במתנם"

הפך התולדת או הפך הגזרה וכם חושבים להיות יקר ונדולה לכל כאמרם כל אשר חפץ יי' עשה והוא דבור סרה על המעות ועל הייעודים להיות זה הדעת מבטל טבע האפשר ויסיר כל הפעולות הבחיריות אם בהמכע אם בהתחייב כמו שביארנו והארכנו בעמן זה בתולדותיו בחבור התשובה בחלק הראשון ר"ל בהלכות התשובה שבו כתבנו שתי ועוד' הנה אולת אדם תסלף דרכו ועל כלו' שיחשוב אלו שכך היה נגזר מלמעלה ואין בידו לשנות מעשיו טוב ברע או רע בטוב ולא אמר אותם או הוא נקשר לפה שביארנו ואץ ברגלים רוצה שממהר להפוך כמה שאין ראוי לו אולתו תסלף דרכו ויחשב שאמונתו ועל יי' יזעף לבו' ו"ל אולת אדם הקדושים ה מכד טבעו והרגלו תסלף דרכו במעשה אחריך ועל יי' יזעף לבו כאומר כי בידו היה להכשילו ולהנהיג ה ייעוד בו וקראה אולת כדרך אמרו וכן בשנין אולתי כאומר שבבריאתו נשקה הנפש לידי כך' הון יוסיף' ספר מעלת העשר כשבעליו מתנהג בו כראוי ואמר שהוא יוסיף רעים רבים ודל יפרד מרעהו

כלומר שרשו

יפרדו ממנו בעצמו' ו"ל שקרא דל בעל המעמון שהוא פחות וימתנהג בעשרו כדרך שכל בני אדם מואסים אותו ומרחיקים חברתו והוא הטעה לבעל הככסים לעשות מהם המוטל עליו לעשות' ובדרך נסתר כבר ביארנו כי לפעמים יקרא השכל רש והחומר עשיר ובעל הון ולפעמים בהפך מכן כמוה"ר קימו בי' להסתר והענוים וכו' מסכת ראוי לו שיתנגן בהם כתו מקומות ואמר הנה שבעל ההון ר"ל החומר המנקש המותרות יוסיף רעים רבים והוא גדול מכחות הנפש והקרב מור ה אבל הדל מרעהו יפרד מהם ולא ישתמש בהם ר"ק

עד שקרים לא ינקה ויפיח כזבים לא ימלט׃ רבים יחלו פני נדיב וכל הרע לאיש מתן׃

סהדא דשקרא לא מזדכי ודמוע כדבותא לא נתפלט׃ סגיעין דמשמשין קדם רבא ולרחמין יהבי מהבתא׃

רלב"ג עד שקרים' מי שיעיד שקרים וכומס ויספיד בזה שהצדיק רשע והרשיע צדיק לא ינקה מהעונש כי הש"י יעמיסהו שנים כפלים על זה וכן מי שידבר כזבים לא ימלט כי זה סבה לרעות גדולות כמו שקדם' **רבים** יחלו פני נדיב' הנה הנדיבות הוא חוק שיובע רבים והנכבדים יחלו פני נדיב להשיג נדבת לבו וכל האנשים הם רעים וחברים לאיש שהוא מתנות ומזה הנה יהיה כבוד העושר על הדלות"

כפי הערך הקרבתו ורבותינו קראו יצר הרע רע כאמרם אל תתחייב ברע זה יצר הרע וכן כל' כמותו נקראים רעים' ויש מפרשים על האדם על השלם שנקיותו גדול בחכמה ירחיב גבולו הנה מודיים שיעורו נפשו אחר' אותם שלא הורגלו בכך ולרוב חשיבותם קראם רעים וחברים והדל מרעהו יפרד ר"ל מחבריו ואחד מן החכמים שהיו רגילים אצלו' **עד** שקרים לא ינקה הנגלה הם דברים פשוטים כי כל דבר לא יכבד לזמן מן הזמנים יתברר שקרותו ולא ינקה וכן בכל לכל דובר שקרים לא ימלט מן הכרות' ובנסתר כבר רמזנו קרבה פעמים הפתות הסכלות בעלות הזה למעיד שקר עונש יערך על המתכבדים ותקף גם הוא על שונאיו וכלם בו ולכן לא ימלט ולא ינקה מדינה של גיהנם' **רבים** יחלו פני נדיב' זה הפסוק עמו כפסוק הון יוסיף רעים רבים ספור במעלת העשר כשיתנהג בו **בעליו** כראוי והוא שהקרא נדיב שהנדיבות היא מדה ממוצעת בין הכילות והפזור יאמר שרבים יחלו פניו' וכל הרע לאיש מתן כאומר הכל מתחברים לאיש המתן ובריתם במעלת הרע שהוא שם דבר כלומר כל ההתחברות' **ובדרך נסתר** בריאה שבא על האדם שאין מוחו ממוצע בד ורבים כדרשים אלו' והקרא האדם נדיב כי הוא ראוי לשמור בחכמה שמירת הכדירים ושאול שאלת השוטים כמו שהתבאר ועל זה אמר וכל הרע לאיש מתן כאומר שאינו מוכנע בד אבל ממונם עצמו להשפיע לזולתו כראוי לו ולכם"

כל אחיר"ש

מאירי כל אחי רש׳ כאשר ספר במעלת העושר ספר בגנות העוני

וכאשר אמר בעושר שיוסיף רעים רבים ורבים יחלו פניו אמר בעוני שהוא בהפך כל אחי רש שנאוהו ויפרדו ממנו וכל קרוב נמנע ריחוק ולא בחסד וכמו כל עמיתי ה׳

המרעים אף כי מרעהו כלומר שאוהבו מאחז הקרוב ריחק מ ממנו ואמר מרעהו לשון יחיד וריחקו לשון רבים כלכך כי הקרובים מאחיו כלומר כל רעו ורעי כל

כל אחי רש שנאהו
אף כי מרעהו רחקו
ממנו מרדף אמרים
לא המה קנה לב
אהב נפשו שומר
תבונה למצא טוב
עד שקרים לא ינקה
ויפיח כזבים יאבד

כלהון אחוי דמסכנא
סניין ליה ואף חבריה
רחקין מניה איכא דטרקין
במלויא שרידי קני
לבא טבא רחים נפשיה
נטר מונא משכח
טיבותא סהדא
דשקרא לא מזדכי
ודממלל כדבותא יאבד

מלאכה או מלאכה וכמוהו נפות בעלי׳ ועמן מרדף אמרים לא המה ר״ל שהדל מתמיד מרדף אחריו ומחזר בדברים רבים ורכים ובכל אלה לא יאין והבטחות בוא ו״ל כי שהוא בראותו הרחקתם מ מאחריו ומנגדים באמרים לו המה כלומר הולך בפחי נפש עם דבריו ואחריו כי לא יועלו ו״ל על העשיר הפתות והכל במאמרו כמו שבארנו ודל מרעהו יפרד ועמן מרדף אמרים כלו׳ שכל כוונתו בדברי אחרים כלם ר״ל שרוצים לעשות ואינן עושה ומתהלל במתת שקר׳ ובדרך נסתר קרא השכל רש כשהוא המיועד לו ילד מסכן וחכם ואמר שכל אחיו שנאוהו ורחקו ממנו ורעהו הגדול ממנו לנוים מרדפו באמרים אחרים כלם וקם פתאים מפתיו ואחרו לחלק … קנה לב רוצה בזה שהמשתדל לקנות שכל ולשומרו נפשו אוהב נפשו כי בו יזכה לשלמות הנפש והוא שומר התבונה לבוונת ההצלחה והוא למצא טוב ר״ל הטוב הצפון לצדיקים … בזה אחד ואמרו אחריו עד שקרים וגו׳ כבר … ואמ׳ קונה לב בקיום … ושומר התבונה … עד שקרים לא ינקה על הדרך שהתבאר

רלב״ג כל אחי רש׳ וזה כי גם אחי העני שנאוהו כראותם שלא יקבלו בו תועלת ואם הם עצמו ובשרו ואכ״ש שאנשי שאין מרעהו קרובים זה עתה ריחקו ממנו הנה דלתו הוא סבה שירדפו אחיו ומרעהו אמרים לא המה ר״ל שיעלימו שאין אין עסק כבגדם מה שאינם כן קונה לב מי שהוא קונה שכל הוא אוהב נפשו ס כי הוא קונה הצלחת הנפש והוא שומר כלבו התבונה למצא הטוב ה האמתי והתכליתי

והוא לדעת הקדושים עד שקרים מי שיעיד שקר׳ בעוטה התכונה … אשר הוכרחו התחלותיהם אל התלות לא ינקה כי הוא סבה להכשיל האנשים המאמינים עדותו בדברים הטבעיים ומי שידבר שקרים בענינים הטבעיים ובפרט בשרשים ובהתחלות הנה הוא יאבד כי זה סבה להרחיק משלמותו התכלית האחרון

מאירי לא נאוה לכסיל התענוג התענוג הוא מלה כוללת כל התעדונות

הלל׳ בו שמחתו. כאשר בו התעדנו בהנאות הגשמיות בו ברואמנות ואמר שהכסיל אין הקבלה הגדולה בראויה שהתענוג בו ראויה לו ונאוה לו כי יתגבר ענינו ולא ידע

להזהר בו ולכלכל הנאותיו במשפט וכ״ש שלא נאוה לעבד למשול בשרים הנכבדים כי המעלה כי כשימלך הראוי למלוך יתהלל

לא נאוה לכסיל
תענוג אף כי לעבד
משל בשרים שכל
אדם האריך אפו
ותפארתו עבר
על פשע

לא יאי לסכלא פינוקא
אף לא לעבדא
דנשלוט ברברבני
שיכולא דגבר נגשא
נגדות ארחא
ושובחוריה דנעבר
חובהי

להעמיד הדברים הישרים אשר גבלו אבותיו הישרים והנכבדים והעבד כשימלך הוא בהפך שכל כוונתו להרוס אשיות הישרים המעורבה להשפיל הגדולים ולהרים השפלים כמו זו השפלה הגבה והגבה השפל׳ ובדרך נסתר לא נאוה לכסיל התענוג כי יהרוס בו ולא ידע ללכת אל משר אף כי לעבד הרדוף אחרי התאוות משל בשרים אבל בהפך׳ וכבר בארנו כי פעמים יורה השמות על הדברים במעלות הפכיות פעם בזו ופעם בזו כמו שבארנו ברש ובעשיר׳ וכן בענין הזכר פעם קראו מלך לרוב הגבורה ופעם קראו עבד לרוב הזיקות בהענינים המגונים … פרינא שביחה … ולזה יקרא הנסתר בהרבה מקומות מלך ועבד וזקן ורש ועשיר וכסיל ופתי ונער והרבה כיוצא בהן … על הפסד לפעמים כמו שבארנו׳ שכל אדם האריך אפו … על מי שמאריך … והוא מעתיקן עד ראותו איך יפול דבר ועל זה … שכל … השכל הוא מתבונן … וטוב להתבונן על הדבר אם יעשה ואיך יעשה ואמר גם על … עונו אבל עבור על פשע הוא … ויחם לשון התפארת … יש מדקדקים אותה מקור … על השמיך אותם כלו׳ שכל אדם הוא הארכת אפו ויש מדקדקים אותה כפשוטה עבר … השכל הארכתו

רלב״ג לא נאוה הנה לא יתכן שימצא לכסיל התענוג כי בעבור סכלותו ראוי שימצא לו בער בכל הדברים וכ״ש שלא יאות לעבד שיהיה מושל בשרים וכלל אמר זה לבאר שאין ראוי שישים האדם מושל הכח הנפשיי שהוא ראוי שיהיה עבד ומשרת לשאר הכחות הנפשיות המונעות האדם אל השלמות כי זה ממנו שיבלבל הפעולות האנושיות וישיג פעולתו בהמיות ור״ל האנושיות שכל

האדם יסבב שיהיה מאריך אפו ולא יכעס בקלות על הדברים המכעיסים כשיפגע אותם והתפארת האדם הוא שיהיה עובר על פשע ולא יקפיד במחילתו כי בזה ישוה האדם לשם ז״ל

ובדרך שאמר אחר כך האף ממרית דרך כלל על בעלי הסתה הידר מכל המדה כמו לחי זאת נגמר הבונה אחר כך ידוו ככתוב כאשר ידך אחים מגבור ועובר על פשע כמשמעו והכוונה בכלל על שלמות המדות ופי' כמו מאותם הכונות יותר וידוע שסבל האדם הקשן לפעמים עמו הוא שיסתכל בהם בשלמות המדות כמו שנתבאר"

מאירי

נֹהַם כַּכְּפִיר זַעַף מֶלֶךְ וּכְטַל עַל עֵשֶׂב רְצוֹנוֹ׃ הַוֹּת לְאָבִיו בֵּן כְּסִיל וְדֶלֶף טֹרֵד מִדְיְנֵי אִשָּׁה׃

נְהִים הֵיךְ אַרְיָא זַעְפֵּיהּ דְמַלְכָּא וְהֵיךְ טַלָּא עַל עִסְבָא רְעוּתֵיהּ׃ סַבְלָא קַשְׁיָא הוּא לַאֲבוּי בְּרָא סַכְלָא וְהֵיךְ קַרְסְיָא דְרָלֵיף תִּגְרֵי דְאִתְּתָא׃

רלב״ג

נהם ככפיר אמר שכעס המלך והקצפו הוא שקר מגבלה ומפחדת כשאגת הכפיר שהיא החזקה שבשאגות ורצונו רל פיוסו אבל הפרכה אבל הוא כטל על עשב שתעלהו ותגדלהו בלי הפסק והוא הערה מעשיית פעולה המכעיס המלך והסר והשתדל בהתמדת פעולות ירבה אותם ויתרבה ויתקיים מהם ובדרך נסתר יאמר העמן במלבו של עולם הן בקיום דרך התערה והנבואה הן במוד החכמה להתקרב אליה ואלו כפי היכולת בה הקהרחק ממנה ומיהן ומדר׳ כמו הוא הקדף הגדול הוות לאביו בן כסיל הוות פי׳ עמן שבר ואמר שהבן הכסיל שבר ויגון לאביו בהכחיבה הנחלתו ואמר הוות לשון רבים כי

נהם ככפיר קוה כעס המלך יהיה רב הכעס לו כי המכעיס מהרע לאשר יכעס עליו ולזה ידמה כעס המלך לנהם הכפיר שישאג לטרף ורצוני המר׳ ידמה לטל על עשב שיגדל אותו ויזונהו ולזאת הסבה ראוי שיזהר המלך מהכעס יותר מזולתו כי כעסו יותר קשה והוא יותר מזיק" הוות לאביו בן כסיל הבן הכסיל הוא לאביו הוות ושברים מרוב כעסו ויגון על רוע עמו וישטר האדם כשהוא אחיו משררת לו מדה כמו שישטר בדלף הטורד שילך בבית בהתמדה וזה הנה שהבר לו הטמי׳ בבית וכן הטמן בחזות מדמם בשוק כמו שיאמר אחר זה"

יכלה כחו ונפשו שהיה מייחל ממנו הכלות הכחו והקטמם והכויב כל תוחלתו והאשה הרעה בעלת מריבות ומדינים היא כדלף טורד רל מטריח בעל הבית בהתמדה והוא מר׳ לשון התלמוד שקורין למורח כמו זה ענין בלא הפסק טריד" ויש׳ טורד מגרש כלו׳ שהדלף מגרש האדם מביתו וכן מדיני האשה וטורד לשון הרגש מבט אחשה לך טרדין ויבואו הרועים ויגרשום וטרדינון ולפי׳ הראשון לענין אותו כמו מטריד אינו אחו ולפי׳ הב׳ כמו מגרש וכל זה הערה לבשיר ממנה כהשמר מן האשפה ובדרך שאמר הרא האמר הרודף אחרי התאוות יותר מדאי בן כסיל ורדיפתו התאוות דימה למשרה ולמדינה שהם סבות הריסת הבית וכן שהוא רמוז בלשון אשה כמו שהתבאר ודמה אותה לדלף טורד שהאמר האדם מייחלו להעלה וכשיאח כן שב אלא לנזק וכן ענין האשה הרעה"

מאירי

בית והון הכוונה שהפשיר אפשר להנחיל את בנו ממונו שיש לו בית והון ושאר דברים אך אשה משכלת אין כדו לתתה אלא מה׳ כפיה פעמים יתחבר באשה שהיא משכלת ויתהלך כדון לבה לטורחת ומשכלתה והוא הערה לשי״ת

נכעס מרה סוכל׳ אם ירחם ידמן ואם אין שישמר ממונה או יעזבנו אז שיחדל להשגית אם יוכל לשיגה

בֵּית וָהוֹן נַחֲלַת אָבוֹת וּמֵיְהוָה אִשָּׁה מַשְׂכָּלֶת׃ עַצְלָה תַּפִּיל תַּרְדֵּמָה וְנֶפֶשׁ רְמִיָּה תִרְעָב׃

בֵּיתָא וּמוּלָא אַחְסַנְתָּא הִיא דַאֲבוּי וּמִן אֱלָהָא מִתְמַבְרָא אִתְּתָא לְגַבְרָא׃ עַטְלוּתָא יָהֲבָה שִׁינְתָא וְנַפְשָׁא רְמִיתָא תִּכְפַּן׃

רלב״ג

בית והון אמר שהבית והון שירש האדם מאבותיו בית שייחס לבן בו והון ושאר ואמנם שתהיה לו אשה משכלת הנה זה ממה שלא יתכן להיות כי אם מאת ה׳ כי אין זה תלוי בבחירת מכל מכל אבל צריך שיגיע לו עזר אלהי"

עצלה תפיל תרדמה מדרך העצלה שתפיל תרדמה וזה מבואר מן האדם כי העצלה תרדים האדם והשימם נרדם"

לקבמו ולרצונו ולתאותו" ובדרך נסתר קרא אשה משכלת האמר החמות להקבל התורה כי הוא באמונה מתנת האלהים אין לתבות רשות בהם או אפשר שקרא החכמה הזה אשה משכלת כי כן יתואר המחבר תמיד בעניים הנזכרים והוא על דרך החכמות נשים בנתה ביתה ואמר שאין בחר האדם להנחיל לבנו החכמה אף כשהוא חכם כמו ההעשר שיכול להנחיל כל מה שיש לו והכוונה הערה שישתדל האדם בעצמו תכלית השתדלות על הדרך הצריך לפי הכרחה בעסקו מקושי מבוא קנינו כמו שיתבאר"

וכמו זה תמצא שהנפש הנטמית שהיא די טרפה ברמיה והתעצל מפני זה מהשגת המושכלות במלאכות לבקשת הטרף תרעב כי לא ימצא לה כזה האופן מזונה או ירבה בזה כמו שהעצלה תפיל תרדמה והמכעסם מהכפש המרגשת פעולתה התחתונה לתת הטבע ומרגע לכחותיה בן כפש איש רמיה תרעב והמכעס מהנמנה פעולתה בהשגה המושכלות התחתונה כי בזה האופן ישיב בקלות די טרפה ויהיה יותר פנוי להשלים נפשו והיה זה כנוי מדרך הרמיה שהמכעס האדם מהשגת השלמות"

עצלה תפיל תרדמה ימ׳ שהעצלה תפיל התרדמה וזה דבר מבעי כי כשהאדם מפיל מהתנועע מפני אשר ימצא מהמפוזר ויונח דרך הקנין הנצנף והשיקוט וישב לא יתפזר אבל בעמל יתפזר ושלא אל האמת כשהוא מבונה ומאמלו והוא סבת השינה החזקה אבל אלו לפרש בהפך שהתרדמה מביאה העצלה והכל הערה לזריזות הן במושכלות לפי הכבלה הן בעבירות לפי הפשט׳ והנה אחר׳ ונפש רמיה תרעב ורמיה באמ׳ הנה במקום עצלה כי עשיית הדבר בהתרשלו ובטמן בלתי כהשקט הוא רמיה כטעם ארור עושה מלאכת י״י רמיה ואמ׳ שהיא תרעב אם בהמוניות מצד יחסרון נפשו ואם בהעריות ובשמועות אם בהמוניות מצד יחסרונו ורעו הקנין מצד עצלתו אם בהכמות לא רעב ללחם"

וימ׳ ונפש רמיה

הרעה ר"ל המתר אלה במלשינות וטשיחות לאיות בגנבות ובגזלות ובשאר מיני אונאות הרעה כי הם דברים שענין רבים שולטת בהם ובבעליהן ולמו כל שעה ושעה מהרהרים נפש' אחר וקיו חייך תלוים לך מנגד אם הרומך על אלה אחרים ובכלל זה שאמרנו ר"ל שמקייה תלויה באחרים בכל כך ועל אי זה כך

מאירי

שמר מצוה שמר נפשו בוזה דרכיו יומת: מלוה יהוה חונן דל וגמלו ישלם לו: יסר בנך כי יש תקוה ואל המיתו אל תשא נפשך:

דנטיר פוקדנא נטיר נפשיה ודמושיט ארחתיה ימות: מן דבעי דמוזיף לאלהא מרחים על מסכנא ופורענותא טבתא משתלם: רדי ברך מטול דאית סברא ולמיתתיה לא תרמי נפשך:

ר"לבג

"שמר מצו' "מלוה יי' חונן דל' שמים הכנה ה והמתר נפש אחד והם הערך על אלמות המדות וידועם אלמות המדות מותנה סדר והנוגה בין בני אדם אם בין איש לאיש אם לאדם בעצמו ולזה אמר שומר מצוה ומשלים עצמו במדות החשובות הוא שומר נפשו כלומר שזה הסבה השלמות נפשו ושמירתה מן הכשלון הבוזה ובוזה דרכיו ר"ל שהוא בז לדבר ואינו חושש לנפשו אחריותו ומעגלותיו בהתבונתו ימות כלו המות הנפשי ורמז בפרט על הצדקה ומדת הנדיבות ואמר שהחונן את הדל הוא מלוה לשם כלו שהשלמות זה יביאהו לשלמות האחרון וזהו וגמולו ישלם לו כלו' שהגמול יבא לו מאתו לצור בצרור החיים או הוא הערך הדריית מייעד ה' בגמול ישוב כמשפטו התמיד "יסר בנך" יית' ואל המיתו והמיתה והוא מעטן מיתה מקור מכמן הפעל עם לאל בכלם מהשרשים והכוונה הערך לאל נבר את בנו בקטנותו עד שלא יתקע במעשיו ה הרעים ובמדות המגונות ואמר יסר בנך כי יעש' שהוא מוכן עדיין לקבל מוסר כה"א ברוב מוסרך ו

"שמר מצו' הנה מי שהוא שומר מצות השי' בהנהגתו ה התמימה הוא שומר נפשו כי הוא מיישרה להיות לתקון הגוף ו ולתקון הנפש' ואולם מי שהוא בוזה הסם יה' ימות מפני פתיות מדותיו וחסרון שכלו אשר הם סבה אל שימות האדם בלא עתו עם שיענשו השי' מהעונש על עברו על מצותיו כמו שהתבאר בעבודת מי מדברי הכתובים "מלוה יי'" הנה מי שהוא חונן דל כאלו מלוה לשי' מה שיתן לעני על השי' להשגיח לכל חי רצון ולזה ישלם לו השי' גמולו ויברכהו בגלל הדבר הזה ולכן צוה השי' לעשיר הברכה בכל משלח ידו למען ישמחו העניים בטובו כמו שזכר בתורה "יסר בנך" בקטנותו כי בזה יש תקוה להגיעו אל השלמות ואמנם שימעט וירצה בהכותך אותו לא תשא נפשך אל המיתה ובעבור שתתפעל ממנו זה ולא תחמול עליו מפני זה ולהמיתו מאשר כי טוב לו שיקבל המות עם התמימה והכוונה מאשר ימות עם הערך קבול המוסר"

והנשאר יש תקוה לאחריתו אך יסרהו במשפט ובדרך נחת אחת רכה ואחת קשה ולהמיתו לא לשבותו מהם

רבה אל תשא נפשך כלו' לא תרים נפשך לעשות כן או פירושו שתאבתו בסכלותו המיתהו איהה יקר שהנאה אותו בסכלותו ואמר אחר "גרל" חימה וכבר נזכרת שמלת כעס ואף וחרון נפעמים שלבוב המעשים כי הם חמימות והנה העונש ולכן אמר שאם לא תפרקו יהיה גדל חימה וגדל אכזרי כמו מגדל כלומר יקח גדולו בחימה ר"ל במדות מגונה

גרל חמה נשא ענש כי אם תציל ועוד תוסף: שמע עצה וקבל מוסר למען תחכם באחריתך:

גברא חמתנא מקבל טובא וכמא דמעלי על טועיה מוסיף: שמע עצתא וקבל מרדותא מטול דתתחכם בסופך:

ויהיה בזה עונש שעם אם בני אדם אם בני שמים ואל תבוש במכשך אותו בפרט כשיעשה הדבר כי אחר שהוא שקוע במדות המגונות אם תצילו פעם אחת עוד תצטרך להוסיף ולהצילו הרבה פעמים ואחר שהזהיר אותו על זה הזהיר את הבן לקבל המוסר אביו ואמר "שמע" עצה וקבל מוסר למען תחכם באחריתך ועצה ומוסר הם רמז לשלמות המדות המביאות לשלמות החכמה באחריתך ובדרך נסתר רמז ליסר הבן בדרך העיוני למדריגה ולפי מה שיבא במדרך טבעו ולא להמיתו מהשכל כי צריך הוא ערך גדול לקיום הגוף והוא גב' גבר' לקיום הנפש ויית' ואל המיתו מעמן המיה כלומר אל תחוש במקוה והמיתו ולא על משקל בשכלו' ובדרך נסתר שלא

ר"לבג

"גרל" חימה' מי שהוא גדול החימה לא ימלט שלא ישא עונש על זאת המדה הפחותה כי בזה יעורר מדינים עם האנשים ואם יקרה שכעשה מה תצלהו מהמדה מהקהם עלוו כי יירא מפני כראותו אותך המית הנה עוד תוסיף זאת התכונה להתנהג ככה עם אחרי' עם ישקיט הנם מי שיקום עליו ויפלהו ברע כי הוא יבקש רע בזאת התכונה הפחותה' "שמע עצה וקבל מוסר' שמע עצה בכל דבר ודבר כדי שתתישר להתנהג במנהגיו המשובחים והדרך נמה שתרצה להשיג בדרכים הראויים וקבל מוסר מהגדולים ממך ומהתורה כי זה יהיה סבה שתחכם באחריתך' והירצה בזה שמע עצתי וקבל מוסר כי זה יישירך לקנות חכמה באחריתך כי לקיחת המוסר צריך שיקדים הקנין החכמה כמו שקדם ראוי שתדע כי לא יוכל האדם טוב להתנהג בדברים שלא יפול ברע אם קנה לשי' בכל מין הכללים באופן שיהיה ראוי לעשה או שלא יעשה מה שגזר השי' מהטוב לשכבנו וזה כי רבות מחשבות בלב איש ונו'"

תתפתה נפשך לתאוותיו ולחקות אחריו' שמע לי אתה שלמה שמע עצה וקבל מוסר' וסמך לזה רבות מחשבות היא הערה התריית לפי שיש אנשים שאומרים אלו שמעתי לעצה פלו' לא הייתי בזה או היה לי תועלת כך וכך לכן אמר שלמה שמע עצה ממי שתרצה וקבל מוסר ממי שתחפוץ למען שתחכם ותדע באחריתך כי רבות מחשבות בלב איש ועצת השם היא תקום ולא עצת אדם ולא עשתך ע"כ

מאירי רבות מחשבות בלב איש הענ' להיות האדם מעשים בטוחו בה' בכל מעשיו ולא בהשתדלותו ועצתו ... כל על שיאמר כחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה אבל שישתדל בו ויעשה בטוחו בהקב"ה כי המחשבות רבות בלב איש ואותן שיעשה [illegible] עצה היא תתקיים ולא שימנע מ[illegible] כי בכל הדברים [illegible]

רלב"ג רבות מחשבות בלב איש והשי' יסבב לפעמים שיפול האחד במחשבה מאלה המחשבות אשר יעלה אל מורה שנגזר השי' עליו לטובתו או לרע [illegible] לפי מה שאפשר כי לא תועיל לו [illegible]

רבות מחשבות בלב איש ועצת יהוה היא תקום: תאות אדם חסדו וטוב רש מאיש כזב:

סגיען מחשבתא בלביה דגברא ועצתא דאלהא היא תקום: ריגתיה דבר נש חסדיה וטב מסכנא מן גברא כדבאי:

[illegible] **תאות** אדם חסדו [illegible]

וקענ' [illegible] בטוחו בה' ... כי יי' אלהיך הוא הנותן לך כח לעשות חיל וכענין לב אדם יחשוב דרכו ויי' יכין צעדו [illegible] טוב ובוטח ביי' אשריו [illegible]

[illegible]

תאות אדם חסדו הענין לעשיר להיות [illegible] אשר נתן לו ועשר הענין [illegible]

[illegible] יותר מן העשיר [illegible] ולהם טוב על אמרו טוב רש וזה כי פעמים יבטיח האדם במתנותיו על שקר ויתכבד ברבים להתהלל ולהתפאר ולהראות שהוא עשיר ולכן אמר

רלב"ג יראת יי' הנה יראת יי' תישר האדם אל הקיום ההצלחיי והנה בעל יראת יי' ילין שבע כי לא ירעב ולא יכסף התאוות הנפשיות כי לא יזכר אלא לדבר רע שיקרה [illegible] יראתו השי' [illegible] הדברי' [illegible] טמן עצל

יראת יהוה לחיים ושבע ילין בל יפקד רע: טמן עצל ידו בצלחת גם אל פיהו לא ישיבנה:

דחלתיה דאלהא לחיי ומן דשמע מנה נבות ולא נפקוד בישתא: עטלא דמטמע ידיה בשחתיה מולא לפומיה לא מקריב לה:

[illegible] יראת [illegible] לפרש כי פעמים לא יתן האדם [illegible] ולכן אמר טוב להיות רש [illegible] והכתוב [illegible]

ידיו [illegible] ולא יעשה שום מלאכה [illegible] שיחסר לו מזון ויצטרך לו מפני זה [illegible] פיהו לא ישיבנה:

[illegible] **יראת** יי' זה הענין על [illegible]

[illegible] **טמן** עצל [illegible]

[illegible]

עמן העצל שכשטמן ידו בציקו אל שפת הציק לא ישיבנה לא סוף דבר שלא יוציאנה מציקו להשתדל במלאכות
או במזון להשתדל בו אבל גם אל שפת הציק לא ישיבנה מרוב עצלותו והוא פירוש נאה לפי המזון במקרא
אלא שלא מצאנו עמן בלשון בעטן מיתי כי התרגום כמן יורה או קערה בדודים ובכלאות והוא בבבלי
ופי׳ הכלי וברשון הלמ״ד וכן כאשר ימחה הצלחת פי׳ קדרה או קערה וכן צלוחית והוא הכוונה אלא שאפשר
לפי זה כצלחת בעת הקדרה הנורא והורא העת ההיא כן לבקיעת הידים המגיע בו כמו וצלחו הירדן פירוש
ובקעו הרגנים ויבקעו לא ופי׳ בצלחת עת הקור הרזון טמן עצל ידו בציקו וגם אל פיו ר״ל אל שפת הציק לא
ישיבנה״ ויש מפרש הקערה שאוכל בה ואמר דרך גוזמא לספר גודל שפלות בדברים שהם קרובה
והכונה הוא עצל לעשות ואמר כשטמן העצל ידו בקערה לקחת המאכל לא ישיבנה לפיו ורוצה לומר כדי
יותר ואפשר שכוונת העמן לומר שאף כשהתחיל במלאכה הוא עצל מלהשלימה ומלטרוח בה עד שתגיעהו
התועלת ממנו ואמר דרך גוזמא שאף כשהתחיל במלאכה והניח ידו בקערה להוציא האוכל ממנה לא ישיבנה
לפיו לגמור עמנה״ שמה מרוב עצלותו כו׳ שלא יטרח לנקש מלאכה חדשה להתעסק בה עכ״ל״

מאירי

לֵץ תַּכֶּה וּפֶתִי יַעְרִם וְהוֹכִיחַ לְנָבוֹן יָבִין דָּעַת: מְשַׁדֶּד אָב יַבְרִיחַ אֵם בֵּן מֵבִישׁ וּמַחְפִּיר:

לְמַמְקְנָא מְחֵיתוֹ וְשַׁבְרָא מִתְעָרִים וְיוֹכַח לְסוּכְלְתָן וְנִתְבַּיַּן יְדִיעְתָא: אִירְמַן לַאֲבוּי וּמַעֵי לְאִמֵּיהּ בְּרָא הוּא מְבַהְתָנָא וּמְחַפְרָא:

לץ תכה׳ הערה קערה למשכל להיותו מוכן להוכחות אחרים ועל זה אמר לץ תכה ופתי יערים כלומר
ישכיל בעצמו ויתכם בעצמו על מה הכה הזה
ויוסר בנה שראה מעונשו ואמר אחר והוכח לנבון
יבין דעת ואולי במעלת כבון יבין שהוא יותר והוכח
מוסב לתוכחות אחרים כלו כשהוכח לאחרים ימצא
דעת לנבון שהוא מקבל התוכחות שרואה שאחרים
מוכיח בו לאחרים וזה עמן להמועות בכגלה״

משדד אב בריח אם משדד הוא מעמן כלה ושוד ומבוש ומחפיר הם יוצאים

רלב״ג

לץ תכה׳ הנה לץ אם תכה לץ להקהותו מוסר הנה הוא הפותה הערומה וזה יתקרב בזה ויקח בעצמו ערמה להמלט מהדבר אשר הוכה עליו הלץ ויקח מוסר בהכאת. וזולתו אך לנבון אם יוכח לו בדברים לבד יבין דעת״ הם לא תוכה אל הלמות״ **משדד** אב׳ אבי אבי הבן שהוא מבוש הוריו ומחפיר ברוע מעשיו ורדיפתו אחר התאוות הוא שהבן שישודדו שודדים אביו כדי שיוכל ממקום׳ לעמם׳ או אולי לנוע ממקום ויבא להפרע מאחר ולזה הסבה בעצמו יבריח האם ולזה ראוי לבן ולאם שיסרוהו בקטנותו שלא ישובו מזה ממנו זה

הקפסד׳ ואחר שהזהיר הבן לשמוע מוסר שב להזהיר שלא יסכים עמו בזאת התעוסותיו המדימות סדי לו
בה שתשיעהו אל הקיים המוסר אשר הוא הכוונה לקנין החכמה״

כלומר מפניס האנשים ר״ל שקם בניס לשומעו
ואמר דרך כלל לספר כמותם שהוא משדד האב ומבריח
האמו שתבריח אם הוא רק המזון לא ישקוט עד יכלה
כל ממונם ויבדלו לגמרי ויקח וכשבעלים תורים על
שמקם כלומר שהוא ישדד ויבריח האבות שזה
דרך הלשון כמו שאמרו בעמן אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה׳ ובדרך נסתר משל
האבות יגוע והכוונה שהוא יגרום הכלמה לשמקם ויאבד

חֲדַל בְּנִי לִשְׁמֹעַ מוּסָר לִשְׁגוֹת מֵאִמְרֵי דָעַת: עֵד בְּלִיַּעַל יָלִיץ מִשְׁפָּט וּפִי רְשָׁעִים יְבַלַּע אָוֶן:

פְּרַשׁ בְּנִי וּשְׁמַע מַרְדוּתָא וְלָא תִשְׁנֵה מִן מַאֲמָרֵיהּ דְּפוּמֵיהוֹן: סַהֲדָא דְּגִילָא מְמִיק בְּדִינָא וּפוּמְהוֹן דְּרַשִׁיעֵי מַפִּיק בְּעִתָּאֵי:

האחר כאשר יסרו״ **חדל** בני׳ אחר היה ראוי להקשר עם אות הבנים אחר ממונו אחר לו לכם
אין האדם יוכל הכנה לפעמים בקשר האמר והחדל
לדבר אחר ואחר לעשות החפץ אחר לספר על
שפרגוס כלם בזכרון מיס אחר כמו משמוע מוסר
ואחר מלעשות החפץ ותחדל לדבר אחר אחר
מלספר והפסוק כלו מדבר בעמן למוד התורה
והחכמה וכל למוד יקרא מוסר ותוכחות והוא אין
האנשים הבלתי אמתיים כעמן שמה בנער אלהותך
והדומים כאמר אחר מקבל מוסר ותדע שהוא
מוכן הוא לשגות מאמרי דעת ר״ל דעת התורה
כמאמרם ז״ל אין בור ירא חטא שמה ויש לו שם הכוונה אחר כמו לשמוע מוסר שיביאך לשגות מאמרי דעת
בעמן מוסר הם לבנו כמו שכ״ו **עד** בליעל מות

רלב״ג

חדל בני׳ ואחר הנה אחר לשמוע חכמה המוסר תמיד באופן שתשגה בו יותר מאמרי דעת הם אין ראוי לאדם שיאכל זמנו בחקירותיה כמו שאמרו בפרשת בראשית אבל ראוי שתשגה תמיד בחקירת אמרי דעת אחר שתמצא מהמוסר דבר ראוי ומספיק להיות הכנה לקנין החכמה׳ **עד** בליעל הנה העד הבליעל שיעיד שקר בחבירו יוציא בפיו מחשבתו הרעה להכלית שיהיה המשפט מפי השופט כמו שחשב וזה כריך לו לפי שהוא שעה הרעה עד זולתו ואמנם פי הרשעים יבלע ויכסה האון אשר במחשבתם כדי שלא יודע רעתם למים ויהיה זה סבה אל שיוכלו להשיג מחשבתם ולא יהיו נשמרים האנשים מהם או ירבה בזה העד בליעל המעיד שקר בספורי המישרים להשגת העממים הענוים וברשעים בעלי הדעות הכוזבות בדעות השעמות והתוריות ויהיה הרצון בו עד בליעל יליץ משפטו במה שיגיד ואם לא ירגיש כי ממנו יעמוד החכם על דבר המשפט ויהיה זה העד שב להטעות ובכלל הנה נקחת המשפט סבה אל שידבר אלו הדברים כי יקרה שיטעה בעדות לרבות מה כמו שאמרנו בה ממני והנה לפעמים המגיד שיגיד האדם דברים בעדות לחזק הדעות שברואה לו ערך בחקירותיו כמו שתמצא זה לכ׳ נביאים בנורה

שאלן על הפלגתו במה שקסה שהלב לבדו הוא הכי ולזה הוא המגוה שהמשפט שבראה לו ערך הוא סבה אל שיגיד זה העד׳ אך האון והשקר אשר לרשעי בהתאוות הוא סבה אל שיהיו דבריהם נסתרים ומבולעים במה שיותר הקהלות״

ולכן היה מן עמן מלגבה כלומר יפתים ויטעים המשפט הנתון על פי עדותו עד שיחזיקו הכל במשפט ישר וכן עמן ופי רשעים יבלע און כעמן יבלע חמס כלו' יפתים במיטב אמריו ויחזיקו באמתו והיה הערה לדיין להרחיב בחקירות הדבר כמו שאמר בפה' הוי מרבה לחקור את העדים ע"כ לעמן נסתר רומז לפנו' הקבלות בעדות על הדרך שהתבאר במלת עדות [illegible] הקשתו' ר"ל בכל הדברים [illegible] להרוס אמיתות התורה במופתיהם הכוזבים והמתנגדי'.

מאירי

נָכוֹנוּ לַלֵּצִים שְׁפָטִים וּמַהֲלֻמוֹת לְגֵו כְּסִילִים׃ לֵץ הַיַּיִן הֹמֶה שֵׁכָר וְכָל שֹׁגֶה בּוֹ לֹא יֶחְכָּם׃

מתקנין למִמְקֵי דינא זהרתא לגושמיהון ממקנתא הוא חמרא ומיתא שכרא וכל דשאגי ביה לא נתחכם׃

רלב"ג

נכונו ללצים שפטים [illegible]

[illegible]

מאירי

נהם ככפיר אימת מלך [illegible]

רלב"ג

נהם ככפיר אימת מלך [illegible]

נָהַם כַּכְּפִיר אֵימַת מֶלֶךְ מִתְעַבְּרוֹ חוֹטֵא נַפְשׁוֹ׃ כָּבוֹד לָאִישׁ שֶׁבֶת מֵרִיב וְכָל אֱוִיל יִתְגַּלָּע׃

נהים היך אריא אימתא דמלכא ומאן דמחמיכת ליה חטי על נפשיה׃ יקרא הוא לגברא דיתפרק מן דינא וכל דשאטי מצטריי׃

כבוד לאיש שבת מריב [illegible]

[illegible]

ט׳ ד׳

מאירי מחורף ר"ל מזמן החורף לא יחרש כלו' מתחלת זמן החריש עד סוף זמנו לא יחוש לו אחר שאין החריש מוכרח תכף ואין חושש לשרוש בזה שאין הכנתו מגיע לשעתו ולכן כשישאל בקציר לא ימצא כלום וזה הערה בעשיית המלאכה בעתה וזמן אחר

מחרף עצל לא יחרש ישאל בקציר ואין: מים עמקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה:

זמן כפי הראוי לו וכן הוא הערה בלכך הסתר על עצמו למוד החכמה וכבר נאמרו הן בכבלה הן כי הסתר בפרשת לך אל נמלה עצל׳

מים [illegible]

רלב"ג מחורף עצל לא יחרוש׳ יאמר לבאר על העצל מגבקש השלמויות כי בסופו יהיה מגולל מהשלמות כי העצל איננו יורש אדמתו ובעבור אותה סבה יהיה כראוי לא יחרש וזה הוא סבה אל שלא יעשה פרי אשר זרעה וכן העצל לא ישתדל בתחלת

מתחסר עטלא ולא שתיה ושאיל בחצרא וליתי מיא עמיקי עיצתא בלבא דגברא וגברא דמתמיין מדליהי

עמו להכין נפשו בלקיחת המוסר ולזה לא יכול להשיג החכמה ולא השתדל בה גם וזה יהיה סבה אל שלא יהיו

פרין השכל בזה בו השי׳ **מים** עמקים עצה בלבאיש הנה העצה אשר בלב איש ככה לא [illegible]

מאירי רב אדם יקרא איש חסדו׳ הערה להיות מתכונות הכלי נסתר כי אלו יפרסמם ויכריזם׳ ולזה אמר רב אדם ר"ל רוב בני אדם יקרא כל אחד ואחד מהם חסדו ר"ל יכריזנה ויפרסמנה׳ ואיש אמונים שיעלים מתכונותיו מי ימצא כלומר שראוי הוא

רב אדם יקרא איש חסדו ואיש אמונים מי ימצא:

המעלו׳ ויאמר רוב בני אדם כשיעשה אחד מהם לחברו יקרא לאיש חסדו שיועלהו ואיש אמונים להתיר רבון [illegible]

רלב"ג רב אדם׳ הנה הרבה מבני אדם המעלה שיכריז כל א׳ מהם חסדו בשיספר אמר עשיתי חסד כך וכך לפלוני ויחשבו מפני זה בעבור שהם אנשי חסד כי גם איש אמונים אשר יעשה הראוי בדברים לבד בזולת חסד יקרא

סגיעא דבני מתקרין גברא מרחמני וגברא מהימנא מנו משכחיתי:

המעלה והיה זה כן כי לא יתכן שיקרא האדם איש חסד בעבור

חסד א׳ שעשה אם לא יתנהג כך בכל הדברים וכן לא יתכן שיקרא האדם איש אמונים אם לא [illegible]

[illegible]

מאירי מתהלך

מתהלך בתמו. ימשך שההולך או ההולך כשהוא בו בלשון התפעל מורה על הדבר [illegible] ומכוין להכונתו [illegible] כלומר שהוא מתהלך ומדריך עצמו ללכת בדרך ישרה וצדיק [illegible] כמו [illegible] בדרכו ללכת בהם בדרך

מתהלך בתמו צדיק אשרי בניו אחריו׃

דמתהלך בתמימותא צדיקא הוא וטוביהון לבנוהי בתרוהי׃

מיעוט וכן תמיד [illegible] ראשון יקרא רשע ואחרון [illegible] יקרא חסיד [illegible]

מי שאינו נוטה על אחת מהקצות יקרא צדיק ותמים׳ והכוונה שמי שכוונתו להיות צדיק מדריך עצמו במדות הישרות והמכוונות והוא הערה על שלמות המדות שהוא סבת השלמות האמתי והמעולה ועל כן אמר אשרי בניו אחריו כלומר שהוא ידריכם [illegible] כטבע האדם [illegible] ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך יי׳ ואפשר לפרש עוד [illegible] שההולך בלשון התפעל מורה חוזק הפעולה כדרך מתהלך על הדלת והכוונה שהצדיק מתחזק בכל יום בתמו ובשלמותו הערה שלא להיות [illegible] בטוח [illegible] ידע [illegible] כי [illegible] הדבר [illegible] ובכר [illegible] כי הדבר [illegible] האדם ללמוד [illegible] ויעמד על המתחזק והמתמיד בכך שיהיו בניו מאושרים אחריו להיות מדריכים [illegible] כמו שאמרנו׳ [illegible] אחריו [illegible] השלמות והתחזקות [illegible] ולא עוד כן לפרש בדרך פשט על הספור [illegible] הכלל ואמר מתהלך בתמו ר״ל עם כל שלמותו לא ימלט מן המות אלא שכפטר בנים עד שבניו אחריו מי מתפארים ומתאשרים במעלתו׳ או יפורש בתמו כמו בשנת תמו כלומר עם חוזק כחו ושלמות טבעו׳ או יפרש בתמו כמו [illegible] בקשת לתמו כלומר [illegible] ובלשון ר״ל [illegible] ויאמר כלומר שכל כך [illegible] שאינו הולך [illegible] עמן שהוא [illegible] והיושר שבו טבעו [illegible] והוא עמן אשרי בניו אחריו כי [illegible] עמו [illegible] בטבע [illegible] או כפרש בתמו כמו [illegible] שהוא צדיק הולך [illegible] ובכך יי׳ [illegible] דרכו [illegible] ימין ושמאל [illegible] הנכון [illegible] ובכך [illegible] אשרי בניו אחריו על דרך ועשה חסד לאלפים׳

ר״לבג מתהלך

מתהלך בתמו. הצדיק שהוא מהלך בתמימות והיושר במדותיו ובדעותיו והוא איש תמים על דרך האמת [illegible] שיהיה [illegible] מקרשת [illegible] כמו [illegible] מקצת נסתר [illegible] שיתחכמו [illegible] שיישיר בניו [illegible] לעבודת השם יתי והדבק בשם [illegible]

מאירי מלך

מלך יושב על כסא דין. מי יאמר זכיתי הכונה הערה למלכים להיות בוחנים [illegible] נקיות הפשעות הרשעות כדי לבער הרע ולהרחיק הגנבות והחמסים ושאר מיני הרשעות ועל זה אמר שהמלך היושב על כסא דין ר״ל שכוונתו לשמירת היושר והרחקת כל עול [illegible] לעשות [illegible] מורה ר״ל מפזר ומבער כל רע׳ ובטעמו׳ כמו [illegible] ר״ל [illegible] כלומר שכל כך ימעיד כל אנשיו [illegible] שכל דבר רע [illegible] מכל מלכותו׳ [illegible] בעמל ישראל׳ והיותר עשר ובלקים׳ ולא כן עוד לפרש בטעמו כלומר [illegible] כדרך [illegible] ואמר על זה מי יאמר זכיתי לבי טהרתי מחטאתי כלומר שהמלך [illegible] וכן [illegible] כמו אדם ומי הוא שיוכל [illegible] להחזיק עצמו [illegible] עד שיהיה [illegible] בעצמו שכבר זכך נפשו ולבו מכל דבר מגונה ונקה מכל חסרון ומכל חטא כי ההתחסדות עם שקרות הלב [illegible] אפשר שלא יתגלה בזמן מן הזמנים׳ [illegible] הספר יש לפרש בטעמו [illegible] עם [illegible] אם יעשה [illegible] בגלוי כי [illegible] על כל [illegible] במלכותו כש״ כ לפמי׳ ואם מלך בשר ודם כן כש״ כ לפני מלך מלכי המלכים הקב״ה שאין מי שיוכל [illegible] זכיתי לבי וכו׳ עכ״

מֶלֶךְ יוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא דִין מְזָרֶה בְעֵינָיו כָּל רָע׃ מִי יֹאמַר זִכִּיתִי לִבִּי טָהַרְתִּי מֵחַטָּאתִי׃

מַלְכָּא דְיָתִיב עַל כּוּרְסֵיהּ דְּדִינָא מְפַזַּר מִן קֳדָמוֹהִי כֻּלְהוֹן בִּישָׁתָא׃ מַן דְּיֵימַר זַכַּאי הוּא לִבִּי וְאַדְכֵּאתִי מֵחוֹבוֹתַי׃

ובדרך נסתר

הוא מבער כל מדה [illegible] מגונה מדותיו ודרך הפלגה מיעוט אמר מי יאמר זכיתי לבי כלו׳ שמעטים הם שיוכלו לומר כן לא מרוכים מכל העמים וכו׳ יי׳ בכם וגו׳

ר״לבג מלך

מלך. הנה המלך והוא השכל כשיושב על כסא דין לשפוט בדברים המעשיים לפי מה שראוי ויקח מאחר הכחות השרות הראוי לפניו אל האמת בדרושיו הנה הוא מורה ומפזר בעיניו כל רע׳ במדותיו וכדעות כי יזהר מהדברים המטעים ובעטרו כחותיו לא יסיר מהחוות הרעות והמגונות והנה זה כלו מה שיערך לאיש אמונים כשיהיה איש אמונים על האמת ועתה יאמר שכבר יהיה המכלו כמו שזכר התחלה ואמר מי הוא שיוכל להתפאר שהוא איש אמונים על האמת׳ מי יאמר זכיתי לבי׳ ואמר מי הוא שיוכל להתפאר שיאמר זכיתי לבי בדעות ובמדותי מהשקר הנה היה זה מה שיקשה מאד לרוב הדברים המטעים והמונעים מהשלמות האמיתית בדרכה מהדרושים׳ ומי יאמר טהרתי מחטאתי בעצמים הנפרדים והמדיממים ולא התבוננתי בהם כי אם בחוש ובאמת׳ ועל זה שההולך על הנו הישר כפי ההוק המסור לו

מאירי אבן ואבן. העירה על אמונות המדות והזהיר מהחליפן והזכיר בפרט אחת מן האמונות שהן והיא הנהגה והסחורות והחונה להמדות הממון ואבן הוא המשקל והוא הדבר שתוקנו כנגדו ואיפה היא המדה והוא כל דבר שמודדין בתוכו ומי שיש לו מהם שתים בביתו אחת גדולה ואחת קטנה גדולה לקנות וקטנה למכור הוא תועבת יי׳ כלומר שמאוס לו דבר שהוא מרוחק אבל הבריות להיות הזהו מעני להם אבל גם הוא רע לשמים ולבריות המעשה והאחת הכלל בו ורש״ למה שימשך ממנו בהבלתי ולתי הבנה השה לא מהקוראים לומרו גם שניהם וידוע שהכל דבר אחד ואפשר שכוונתו בזאת ואבן להיות האחד ישרה והאחרת משונית ומכל שדרך האחר לקנות במדה גדולה ולמכור מעט מעט וכן שהמוכר סחורתו פקח כמוהו והקונה הממון ודלת

אֶבֶן וָאֶבֶן אֵיפָה וְאֵיפָה תּוֹעֲבַת יְהוָה גַּם שְׁנֵיהֶם׃

מַתְקְלָא וּמַתְקְלָא כֵּילָא וְכֵילָא מְרַחְקִין אִנּוּן קֳדָם אֱלָהָא אַף תַּרְוֵיהוֹן׃

רלב״ג אבן ואבן. הנה המשקל הקטן מהראוי או הגדול מהראוי והמדה הקטנה מהראוי או הגדולה מן הראוי הנה שם אלו הדברים מהתועבים לה׳ במדות ובלשתי וזה כי הכוזב והראוי במדור הוא השווי והיושר מצות שיקיה לאחד מהקונות כמו שנזכר בפלוסופיאה המדיניות והכוזב בלשת אלא לקבר מהאמת הראוי בדבר דבר ושלא לקפלע עלו יותר מהראוי כאלו התמיר שמה שיסכל אותו מופת מוחלט לא יקבר בו ויסמך על מופת ראיה או על ההקדמות המפורסמות ומה שלא יסכל מופת מוחלט לא יבקשהו וכן לא יחקור במה שאין דרך אל השגתו ולא יקבר לחקור במה שיוכל להשיגו ובזה ית׳ העמן כן מי הוא זה ולוי זכא שיוכל להתפאר בזה האמונות״

עם שהם קונים בהמה לא ימנע עצמו ולא ימצא בעת הקמן לשקול ולמדוד רק בושר עד עת. המוכרים ואמר שאף בשעה הקטן עם המדה הישרה הוא חוטא כי בלוה שעה מתיסר החטא במחשבתו ובער״ה הממכרים ולד הרה עמל וילד און וזהו תועבת יי׳ גם שניהם כלומר שאף בשעה ההמייה הוא חוטא לפי שפותו אל הבל רעה חטאת שהתשובה בעצמו אין בה רע אחד שלפי מחשבתו התשוב לרע נחשבת לו כאלו הוא חוטא שעה בעשיה חטא חטא״ שהיה עם המדה הישרה וכבר הזכרנו עמן וכל מעשיך יהיו לשם שמים׳ ומשל הכזיר שעבר על האורח וכן כהנה בקבת חטרני אמרים כל האוכל ושותה בתשיעי כאלו התענה תשיעי ועשירי כלומר מכל שכוונתו באכילתו שיוכל להתענות כראוי׳ ועל דרך הפשט יבא עמן גם שמהם עד כבון והוא עמן מה שאמר מלך יושב על כסא דין כלומר שאין הכוונה ועלי המדה להיות האומר לגמרי כמו שהנטייה אל הקצה האחרון יותר מלאי רע והרישת הקצה הראשון רע ומגונה כן הנטייה אל הקצה אבל ראוי להתהלך בכל אחד ואחד אונו ועל זה אמר תועבת יי׳ גם שניהם כלומר גם הנטייה אל הקצה האחרון״

זכר

מאירי גם במעלליו. יתנכר נער העירה שאם ירצה האדם את בניו הקטנים ובנבות האומר על שיהיה הלמוד אבל לא בקושי והעדרו סבל בטבע הקטן לשמוע ומהמהר להכיר שירבה בהשתדלות ובשקידה ובכונה נגלה הטעמים ויתנכר הוא מטעם הכרה כאלו אמר גם במעלליו יוכר הנער כלומר מכל פעולותיו שבקטנותו יבא ממנו הכרה אם יהיה פעלו זך ונקי וישר כמאמרם ז״ל בנין טנין מקטפיה ידיע׳ והכל הערה שלפי מה שיוכר ממנו יהיה ההנהגה בו ולא עוד בו לפרש הערה על הנער הימים הקודמים שלא יהיו הנערים הלבן אחר בראש הזקן והזקנים אחר יסר היותו כסיל והנער והנער מדעת עד שתבא שירצת ממנו ללכת בדרכו אבל יעמוד כנגדו ויחשבהו לנותר בנער ממנו לימים ולדעת כעשו אז לגבול אחד זקן חכמתי ר״ל בנער ״מה שאן והאדמה לא יתפס שתרנו לא יתנער ועמן הכרה בזה מנהגים ושיבות וערך כעמן לא יכר שועפם דלבו

אַף בְּמַעְלָלוֹי מִתְּיְדַע טַלְיָא אִין זַכָּאי וְאִין תְּרִיצִין עוֹבָדוֹי׃

גַּם בְּמַעֲלָלָיו יִתְנַכֶּר נָעַר אִם זַךְ וְאִם יָשָׁר פָּעֳלוֹ׃

רלב״ג גם במעלליו. הנה מעת שימצאו הנער פעולות האדם טובות וישרות הנה אפשר לו שיתכבר בהם ותקיימנה פעולותיו כנגלה טובות ולבו כרע והנה קרא האיש הזה בער לא מלך ר״ל שהשכל בו הוא משרת לא מלך״

לא נחשב לא כערך השוע בשמם הדל וכן אבל לפרש עמן ויכר יוסף את אחיו וגו׳ כלו׳ הוא החשבים והשתדל במחשבתו והעריכם כשבאו לדו מה שהם לא עשו לו כשבא לדם ועז״א הנה לפי מעלליו יתנכר נער אחר שפעלו זך וישר״ ואחז״ל בדרך נסתר רמז בכ״ב על אמות המדות לומר שחשבונם וערכו ותולדות הכלליות הוא״ה נאמות מדותיו ובוסר פעולותיו ולא עוד לפרש בדרך התורי״ כער מלשון העדר הלמוד כעמן אין זקן אלא מי שקנה חכמה ובזה לו הערה להשתדל בקיום המצות ואמת שהוא אחר הידיעה כשמעשיו ומעלליו זכים וישרים יהא ענין יהיה בערך היודעים והוא הענין הנכפל בדבריהם באמרם ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת אשר לא ילמד לא נאמר אלא אשר לא יקים עץ חיים היא למחזיקים בה׳ לעמלים בה לא נאמר אלא למחזיקים שאלו נאמר אשר לא ילמד או לעמלים בה לא היתה לעולם התקוימה ומגדולי המדקדקים פירש יתנכר הפך ההכרה כמו ויתנכר אליהם מדוע את מתנכרה ואמר שהכרת הנער מתחלפת מכל זכות פעולותיו עד שיאמר עליו שהוא כנער ואף לפי הלשון אפשר לו לפרשו מה שפירשתי כנער על אחר הלמוד והעד הנזכר כלו שאחזקת אחר הידיעה הוא אבל כמו אדם בפחיתות המדות לא עם הארץ חסיד אין בור ירא חטא וכן אם התם מה הוא יברכו על מתמך ואם עם הארץ חסיד אל תדור בשכונתו שאם יהיה עם הזרות שייטיב פעלו הוא מתנכר בטובתו והיה הער שישתדל בלמוד דרכי התורה ובקיומם ויכסה בהם מומיו ושאלו לא מאחרוני הממונים אי זה מן המדות טובה לאדם אמר השכל ואמרו לו ואם אין לו שכל אמר המדות כי הם בגדי יכסה בהם ערותו אמרו לו ואם אין לו מדות אמר טוב לו העושר שיכס׳ בו מומיו אמרו לו ואם אין לו עושר אמר יקוש הם ויבקש עני ויבער המדורה וישים עצמו להבה ולכן אמר הנה שאם הוא אחר הלמוד ישתדל במוסר ובמדות עד שיתכבד לרואיו״

מאירי אזן שומעת לא נקשר למה
שקודם כפסוק הקודם להזהיר
האדם להבין את דבריו כפי מה
שרואה בשכלו ולא שישבע בשמועה היפך אין שכוין
מעני אזן בשמל גדול ונשורה ונקכרה למודי וקרנו
על ישובו נושבע

נמור ועל זה
אמר יי׳ עשהם
שמים כ
כעמן שורש
להבין כמן י
ידעתך ונפסכו
ופושע מכמן
קורא לך או
אנו אחד שספר

בשמות המדות לפי ק״ה התרושים רמז על
שמות השכל ואמר שעמו בהתמדה. אלמוד ו
והקידה ויודע שהשלות הוא במה אזן שומעת ר״ל
לעמוד בינה החכמים ומעמדם לשמוע לאוזן
דבריהם ואחריו עין רואה הוא ראיית עין לראות
כאית עם הספר ישוב מחשבתו הטובה לעיין
ובהתבודד במה שלמד הן ראיית השכל הן ראיית
הדברים הן ראיית השכל לבחון הדברים בעצמו
לגור אבל מתוך הפעולות הן ראיית הקוש
שמעמו יבחנו הקדמות השכל ועמן יי׳ עשהם
שניהם כלומר בזה תפקת רצונו וכוונת ק
המתחילה אותו כדרך הוא עשך ויכוננך״

אֹזֶן שֹׁמַעַת וְעַיִן רֹאָה יְהוָה עָשָׂה גַם שְׁנֵיהֶם׃ אַל תֶּאֱהַב שֵׁנָה פֶּן תִּוָּרֵשׁ פְּקַח עֵינֶיךָ שְׂבַע לָחֶם׃

אוּדְנָא דְשָׁמְעָא וְעֵינָא דְחָזְיָא אֱלָהָא מְבָרֵי תַּרְוֵיהוֹן׃ לָא תִּרְחַם שֵׁינְתָא דְלָא תִתְמַסְכֵּן פְּתַח עֵינָךְ וּשְׂבַע לַחְמָא׃

רלב״ג אזן שומעת ועין רואה השם עשה
גם שניהם כלם להשגת
האמת בדעת ובמדות
וזה שאלו החושים הם יותר נכבדים שבחושים
להשגת מהם ההקדמות הראשונות עם ההשגה
במושכלים והם עם
זה כלם אל שיקנו
האדם אלו ההשגות
שהשיגם שהם
החושים מן
ישמע דבריהם
וילמד אותם
ובעיון ירגיל דבריו
במפריקם ולזה
הוא אלו החושים
מהם גדולים שבכלם אל שישים האדם לקנות אלו
השלמים במדות ובדעת והם עם זה כלם להשיג וזה
מבואר מעצמו אל תאהב שנה
שתתעצל ותאהב
שינה כמנהג
העצלים כי זה
יביא שנה
שתאבד הונך ותורש ואם תפקח עיניך בזריזות
תשבע לחם ומזון ערב בדעת ואולם בעצלות די
שלא שלמות אבל גם התמלוא אחד ישבך מהקיה
תכבד ותשיגהו לא יהיה לך מהם תועלת״

רע רע

אל תאהב שנה כלומר להזהר למשכות לפי הענבה או ללמוד חכמה לפי הנסתר פן תורש מן הממון או
מן החכמה כאומרם מאי שנה בדעת פקח עיניך כלומר הפקח עיני שכלך בהנאות ושבע לחם
אם לפי הענבה לחם ממש ואחר מיני המחיה ואם לפי הנסתר רמז ללמוד החכמה כמו לחמו בלחמי״

בלועך כאלו סכין בהונג שלא יוכל המאכל לעבור
כלומר עבר בגלותך ושכן כמו שבים בו קמים״
ובכן מלאכת התמיד׳ לכן הימין כמו הימים
ולא יאמין בעין כמו בקיים והפתה מקום חירק
בו הם מלאכת התמיד להיות שתיקן הנושר
קטנות׳ או יפורש סכין ממש והוא המאכלת
והעמן שישים נגד בגרונו וכן אל תתאו
למטעמותיו כלומר אל תהנה בהן במתאווה עד
שתרבה בכסותם או שתקח מאכלך כנפש לרוב
תאוותך כי אם תעשה כן ישוב לך להם כזבים
בו מרה יהיה לך באחרונה ״ויש לפרש להם כזבים
מלשון לא יכזבו מימיו כלומר שלא תרגיל עצמך
במה שאפשר שיחסר לך היום או מחר ושוב לך
שתכניע תאוותך במה שתוכל להתמיד בו״ וכן
יש לפרש אל תתאו למטעמותיו מה שבאחר בו
בהקדמה שלא יערב בגרונו לך והראו להם כזבים
בעמן ערב לאיש להם שקר ואחר ימלא פיהו חצץ״
ובדרך נסתר פירשוהו רבותינו ז״ל בתלמיד היושב
לפני רבו ולא להם כמו לחמו בלחמי״ כלומר כשתשב
ללמוד לפני האחרים בין תבין את אשר לפניך אם
אתה מכיר ויודע שיודע השאל ואם לאו אל
תבישהו אלא ושימה סכין בלועך כלומר שתקח
מדר את פיך שלא לשאול מלפניו ולביישו ואם
בעל נפש אתה כלומר אם אתה בעל מדות
ומכל מקום אל תתאו למטעמותיו ולהם כזבים
הוא אחר שאינו מספיק לך אלא השאל לפרוש
ממנו״ או כפרש
אם בעל נפש אתה רבך פנים אל תתאו למטעמותיו
כלומר אם אתה בעצמך הוצאך בעל נפש יתרה
ותשובה ושאלות הרבה אינו מספיק בלמודך אל

תתאו אלא פרוש ממנו וכן יש לפרש לעולת הרב
וכן תבין את אשר לפניך הזהרת כבודו כלומר
אעפ״י שהורשית לשאול לפני התבונן לעמוד כפני
לפי כבודו באימה ויראה ושימה סכין בלועך
ר״ל לסגור פתחי פיך רק כפי הצורך והקורא
וכפי מה שהורשית ואף במה שהורשית התבונן גדול
בעצמך כמי שמוסר במעלה זולתו ושכן כמו גדר
המעשה מן הקוצים מעמן הסר משוכתו ואחר
תתאו למטעמותיו אפשר לפרשו אל תרגיל עצמך
במחזיק עצמך בראוי להיות מאוכלי שלחנו על
שתעשה עצמך מתאווה למטעמותיו ר״ל להשיג
סודות חכמתו כי זה תוחלת ממושכה ולהם כזבים
אכלך יאפשר לפרש ללחום מעמן מלחמה כלומר
כשתבא לשאת ולתת במלחמתה של תורה בין תבין
כלומר שתשא ותתן עמו דרך כבודו כעמן שאמרו
רז״ל בראשון של קדושין על אכם שאמר למבין לא
להמיה מר קס ואמר לו אחד מגדולים שיכלם לא
תימא ליה למלך קס׳ וכן ושימה סכין בלועך כלומר
שתשים גדר בדבריך והוא אכלה עמו ועשו שיינ
לתורה כמו שבארתי במקומו במסכת אבות״ ואל
תתאו למטעמותיו כלומר אל תתפתה להקל בכבודו
לסבת מטעמי דבריו כי מוסרו יבא אל לכך ואם
תקל בכבודו עמו תטעם״ ולא כן עד לפרש מושל
על המלך הזקן ולחום מלחמה וכן תבין
שתתבונן בשיעור מה שצריך בהמעטתו ובהוספתו
ובהכנעתו ואם ירצה עמו בעל נפש ר״ל מנקש
התאוות ברדיפה ובהשתקעות הרבה בהשיג לות
בנטייה אל הקצה האחרון והוא שתשים מקום
בפיך ושכן בגרונך כמעט עד כלה ואל תתאו
למטעמותיו כלל כי הוא להם כזבים ערב בזמן
אכילתו ואחריתו כנחש ישך וכצפעוני יפריש״

מאירי אל תיגע להעשיר הערה שאחר שזכרה בקריאתו והשיג. אין העושר בכדי צרכו די מחסורו לא ייגע להרבות בו יותר ממה שיוכל לאכול מבינתך חדל ויתעסק בכדי ספוק העושר ויתעסק במה שתכלית הכבוד והקבלה

בו כמו כן טעם לא ישיג שהשיגוהו אחר שישיגוהו די ספקו אין לו להתעוור בו כי הוא דבר כלה וכלה שאול ושנה קנה הקם ... ותשוטטהו והוא חסרו התעוף עיניך בו וחיכו כלו התכלית בגל שמירתך מגונה יאכל ותעוף מעט חסך׳

אַל־תִּיגַע לְהַעֲשִׁיר מִבִּינָתְךָ חֲדָל׃ הֲתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ כִּי עָשֹׂה יַעֲשֶׂה־לּוֹ כְנָפַיִם כְּנֶשֶׁר יָעוּף הַשָּׁמָיִם׃ אַל־תִּלְחַם אֶת־לֶחֶם רַע עָיִן וְאַל־תִּתְאָו לְמַטְעַמֹּתָיו׃ כִּי כְּמוֹ שָׁעַר בְּנַפְשׁוֹ כֶּן־הוּא אֱכוֹל וּשְׁתֵה יֹאמַר לָךְ וְלִבּוֹ בַּל־עִמָּךְ׃

לָא תִתְקָרַב לְעַתִּירָא בְּבִינְתָךְ פְּרֵק מִינֵיהּ׃ אִם תִּיצַר עֵינָךְ בֵּיהּ לָא מִתַּחֲזֵי לָךְ מְטוּל דְּמֵעֲבַר עָבִיד לֵיהּ גַּדְפֵּי הֵיךְ נִשְׁרָא דְּטָיֵיס בִּשְׁמַיָּא׃ לָא תֵיכוֹל עִם גַּבְרָא דְּבִישָׁא עֵינֵיהּ וְלָא תִרְגַג לְבִשּׁוּלוֹי׃ מְטוּל דְּאֵיךְ תַּרְעָא דְמָא הָכֵן הוּא דָּם בְּנַפְשֵׁיהּ אֱכוֹל וּמִשְׁתֵּי אָמַר לָךְ וְלִבֵּיהּ נְכִיל צִידָךְ׃

רלב"ג אל תיגע להעשיר אחר שיגיעת מה שיספק לך וזה ייגע לך מבינתך חדל כי זולת זה בעבור העושר המכוון מענין העושר כי המכוון בו הוא שיהיה בו עזר לאדם לא שיהיה לבו פנוי בבקשת החכמה והטוב ומה בגע בעשר הוא כמו השיעור המגיע להעשר יחשוב שהוא הכוכבי ריצונו ר"ל שיהיה יסור העושר כי נקנה שבסבות יסור ומגלגלו סבות רבות מפני עשירות העושר כי העושר בעצמו יסור ויעשה לו כנפים לעוף בהם מהרה כי העשיר לנזול תהכל את העושר לעוף בשמים אחר

חרן שעשה מעוף עקה כלומר כשתחשוך עשך בעטוף שתהרבו והתעסק בו אכן ולכן אין לאדם להתעסק בו רק בכדי צרכו׳ ויין מעשה הברקה ואור שעשה אחר ועשה תשוקה בכבר תקיה כלומר כשתחשוב להמיר עשך ולשום השגחתך ושומך עליו שהזהירנו מגלות עם רע העין הזהירנו שלא ילחם את לחם הכל׳ אל תלחם ויאמר אל תלחם את לחם רע עין שתרעהו בזה שתאכל מגונה ואל תתאו למטעמותיו כי כמו שער בנפשו דבר הענין הזה שישקול לו מה אוכלך מגונה ולעת שיאמר כמו אכול ושתה כן הלחם

שתכלת מגונה וישקה לך להתער במעשך ויבקש לגלות דרך הטוב והשחית דבריך הנעימים שתדבר עמו על אחת וישב ירמוק והוא המכוון שקרא רע עין מי שיש לו עין רע וכוזב כרשעת לזה אמר שלא יתאוה למטעמותיו כי אין ידרוך הכל שעשה מטעמים ואז כי המתיתו בהתחלתו בשרשים ערבות מאד לפיס שער בהעלות בגלות הנעף כמו שזכרנו במה שקדם והוא מגעור שלב הענין הזה אינו עניך כי הוא כלי כוזים והכל והוא יתכבד במה שאכלת׳

יאכל מזון עמך ומזון ידיך׳ ויין לשון כפלה וכפלת התנומות ותעוף כלומר במעט רגע ככפל העפעף והבונו בחכרו הוא יאכל ובכפיסם מגל לקלית מר ובנו ולכתם למטר ובשר מגלגל ורובריחוקו על הראשו מזיקו ומעון בלאו׳ ובדרך נסתר פרשוהו רבותי׳ ז״ל שלא למעשות נראה

פִּתְּךָ אָכַלְתָּ תְקִיאֶנָּה וְשִׁחַתָּ דְּבָרֶיךָ הַנְּעִימִים׃ בְּאָזְנֵי כְסִיל אַל־תְּדַבֵּר כִּי יָבוּז לְשֵׂכֶל מִלֶּיךָ׃

הכלות חכמות היא הערה על סדר הלמוד לא דרך המנה והריסה כי זה סנה הסכק׳ אלהין סהכגלה דברים פשוטים

למי רע עין וכלו ופתות הקה לו נכתך לנוס כאשר האחרים מקבלים ממנו הנעלות והנאה׳ ושער יקנו המזון ויתנו פתו וטעמו מגרע והוא עבר מין הקל בפלס שיער בזר והוא מעשן אומר כלומר יאע׳ שהוא אומר דברים שהפר לה מקם שהוא רונה כך הוא ה מעשר בנפשו הפך ומה שעשר בנפשו הוא האמת ולו מה שיאמר לך ופתך שאכלת עמו תקיאנה כלומר שמרו ובשתך שתקבל בהסריך את לבבו התער שכל הקהלה שקבלת ממנו נהפך לו למרירות ושחת דבריך

הנעימים אשר כבדת בברכיך על מה שקבלת ממנו׳ ובדרך נסתר כוונת על התלמיד שלא יקבע שיבתו עם הקדים שטבעו במומעת בר כי הוא ירוה עמו כמלמד להועיל וימעט מזה כפי כחו ויסתיר מה שראוי לגלותו ויגלה מה שראוי להסתיר כי ויגלה לגריכות מה שראוי להבר כי הכל לגלגל לסדר הלמוד כי הוא תאשב שתוסר ידיעתו בכך או שתגדל ידיעתם על ידיעתו ויקנא בהם והוא ענין פתך אכלת תקיאנה כלומר שאתה צריך לחזור כן לבער מקר בך כל הלמוד ההוא ושחת בזה הקבלתך הנעימים׳ באזני כסיל הכונה שיזהיר מישיבתם לא להתעלהם כי לא ישמעו אליך אף כי יבוזו לשכל מליך והוא מה שאמרו ז״ל כשם שאדם מצוה לומר דבר הנשמע כן הוא מצוה שלא לומר שאינו נשמע׳ ובדרך נסתר הזהיר הקדים נגד שלא להשפיע חכמתו התלמיד בלתי הגון ולאותם ,ז הוא יאמה כפשו ותימה החכמה וישלך הפנינים לפני החזירים׳

רלב"ג פתך אכלת מהפך הטוב תקיאנה והשחית דבריך הנעימים אשר גדלת על האמונה ויאמר שאכם היה קרע הענין הוא כמו שער והנה בנפשו שכריך שיעמוד פתך תמיד כי מה שאחר הקהלת הקם להיות חונך על הנה הקהלות והשרשים ימשרך שישיבו תמיד אל הקהלות הקם וידחק לקנח עמך בנוסף שלא יאנך על מה שהשבוני והפך זה הוא ובשרשי ובהקהלת אמונותם מה שאחר הקהלות יעשר על אמונת הקהלות ולזה אמר כי הקהלה הכוזב והיה לנס רע עין היה כמו שער והנה הנה הוא יאמר לך אכול ושתה נקמיך והתחלת הזאת מה שאחר הקהלה כי היה תשיבך אל זה ולב זאת הקהלה אין עמך להשיבך מה שאחר הקהלה׳ באזני כסיל אל תדבר דברי חכמה כי הוא יבוז ויגנה שכל מליך והחכמה שבהם׳

וְלַחְמָא דְאָכַלְתְּ תְּתִיבֵת לֵיהּ וּמְחַבְּלַת מִלָּךְ דְּבַסִּימָן׃ בְּאֻדְנֵי דְסַכְלָא תְמַלֵּיל מְטוּל דְּשָׁיֵיט לְשִׂכְלָא דְמִלָּךְ׃

מאירי אל תסג גבול עולם· ענין אמרו אל
תסג גבול עולם כבר באר למעלה
בפסוק אל תסג גבול עולם אשר עשו אבותיך ועתה
אמרו ובשדה יתומים אל תבא כי גואלם חזק כבר באר
למעלה גם כן בפסוק אל תגזל דל כי דל הוא וכן כי יי'
יריב ריבם·

רלב"ג אל תסג גבול· הקרקעות
להעתיק כי אשר העתיק
מהם הקרקעות אשר הם להם כי הם היתומים· כי
גואלם חזק· כי יש להם גואל חזק ממך יריב ריבם
אתך כאמרו כעת יתעבן אלו ושמעתי כי חנון אני·

הביאה

אַל־תַּסֵּג גְּבוּל עוֹלָם וּבִשְׂדֵה יְתוֹמִים אַל־תָּבֹא׃ כִּי־גֹאֲלָם חָזָק הוּא־יָרִיב אֶת־רִיבָם אִתָּךְ׃ הָבִיאָה לַמּוּסָר לִבֶּךָ וְאָזְנֶךָ לְאִמְרֵי־דָעַת׃ אַל־תִּמְנַע מִנַּעַר מוּסָר כִּי־תַכֶּנּוּ בַשֵּׁבֶט לֹא יָמוּת׃ אַתָּה בַּשֵּׁבֶט תַּכֶּנּוּ וְנַפְשׁוֹ מִשְּׁאוֹל תַּצִּיל׃

לָא תַשְׁנֵי תְּחוּמָא דְמִן עָלְמָא וּבְחַקְלָא דְיַתְמֵי לָא תֵיעוּל מְטוּל דְּפָרוֹקְהוֹן תַּקִּיף וְהוּא נָדוֹן דִּינְהוֹן עִמָּךְ׃ עַיֵּיל לִבָּךְ לְמַרְדוּתָא וְאֻדְנָךְ לְמֵמְרֵי יִדְעָתָא׃ לָא תִתְמְנַע מִן טַלְיָא מַרְדוּתָא אִין מָחֵית לֵיהּ בְּשַׁבְטָא לָא מָיֵית׃ אַנְתְּ תֵּגִיד בְּשַׁבְטָא מַחְיְיתָ לֵיהּ וְנַפְשֵׁיהּ מִן שְׁיוּלֵי תְפַצֵּי׃

למוסר לבך· אלו הערות גדולות לבא במוסרות ונסתר במוסר הקדמות רחוק לענינים לבטו· אמר הכתוב למוסר לבך ר"ל לקבוצו עניני המדות ואחר כן ללמוד הקדמות· והוא ענין ואזנך לאמרי דעת· ואחר כך הזהירו בהדרכת הבן והיות דומה הולך על הבן הזהירו שלא ימנע ממנו מוסרו ותוכחתו עליו ולא ירחם עליו כדרך שיעשו דרך האב עליו אכזריות במורה ושבט שלמה והוא שהכתוב אמר שלא ימות בהכאתו אבל שינצל משאול בסבתו·

למוסר לבך· הביאה לבך למוסר והוציאה לשמוע אמרי דעת· אל תמנע מנער· כי אל תמנע מנער מוסר מפני בשורותיו יכוהו כי לא ימות ולא ישוב לזה והכותב אותו בסבות השמירה· שלא ימות מיתה קשה בלא ימיו ושלא ימות החלק אשר בו שאפשר שישאר הקיים הקבועי"ם· אתה בשבט תכנו ותציל נפשו מההפסד והכליון והאבדון·

כי אם חכם לבך

שלא מן הספר לא תם שלמה הכותב· ובא זה כענין מה שדרשו ז"ל בהכרעה על פסוק יוסף שבו שולה כבר זה אברהם וזה יצחק וזה דוד אברהם לשמעאל ויצחק לעשו ודוד לאדוניהו ולאבשלום ור"ל יוסף שבו לסוף ישמעאל· כמו ר"ל שהבן ישלם האב ע"כ·

מאירי בני אם חכם לבך כל זאת הפרשה
היא ענין אחד עד בתחלה
יהיה מתמספרת בהדרכת האב והנהגתו לבן והיא
הערה כוללת כל דבר ואין בה נסתר רק מעט וכבר
על שלמות המדות אמר התחלה בני אם חכם לבך וחכם
אמו הוא וחכם
כמו והוא פועל עבר כאומר ואם
היית חכם לבך
בחכמה והגעת
לדבר בשפתיך
מישרים ישמח
לבי גם אני כאומר
כמוך ולכן ראוי
שתקבל מוסרי כי
עשר ידות ואלקים
כנגדך לא
נפסדו ולכן אמר
מוקירך שלא
יקנא לבך בחטאים ר"ל בחסרים המאמינים כוונת
ונמשכים בשמים התכלית משלהם בהצלחות ואתה
לא כן רק ביראת יי' כל היום ר"ל כל ימי הפסק· ואחטאים כמו וקיה לא ובכל שלמה החטאים· ואמר כי אם יש
אחרית כאומר אם תגיע לאחרית המכוון תקותך לא תכרת והנחלתך לא תכוב וקוה שבמעלות· ותקור כך
יתרך שהוא ויהי כמוס השכל וישא אברהם את עיניו· או מעלת אם בלא במקום כאשר כענין והיה אם בלא
אל חטאת אחיו· ואם יהיה היובל· ואם תקריב מנחת בכורים· ואם מעבד אבנים· אם כסף תלוה והלואה קרבה
כאומר כי כאשר יבא האחרית תקותך לא תכרת· או בלא אם במקום אמת כמו ואם ברכה יברך יי' לדעת
קנה מפרשים· אם לא כבוד קומו· אם לא ממנו יבן· אם כאומר היוצר יחשב כי אם תס
הכסף והלואה קרבה וכן יהיה כלומר יש אחרית ותכלית טוב ותקוה לשלמות הקשוטות ויקיה לך אתה בכוס·

רלב"ג בני אם חכם לבך ישמח לבי גם
אני הנה המוסר אותך אל
השלמות· ותעלוזנה כליותי ויתחזק שפתך
בשמוע כי הדברים
מישרים כדבר האמונה· אל יקנא לבך
בחטאים

בְּנִי אִם־חָכַם לִבֶּךָ יִשְׂמַח לִבִּי גַם־אָנִי׃ וְתַעְלֹזְנָה כִלְיוֹתָי בְּדַבֵּר שְׂפָתֶיךָ מֵישָׁרִים׃ אַל־יְקַנֵּא לִבְּךָ בַּחַטָּאִים כִּי אִם־בְּיִרְאַת־יְהוָה כָּל־הַיּוֹם׃ כִּי אִם־יֵשׁ אַחֲרִית וְתִקְוָתְךָ לֹא תִכָּרֵת׃

בְּרִי אִם חַכִּים לִבָּךְ אַף אֲנָא אַחְדֵי בְּלִבִּי׃ וְנִרְווֹן כָּלְיָתִי כַּד יְמַלְּלָן שִׂפְוָתָךְ תְּרִיצָתָא׃ לָא נִטֵּן לִבָּךְ בְּחַטָּאֵי אֶלָּא בְּדַחְלְתָא דַיְיָ כָּל יוֹמָא׃ מְטוּל דִּתְהֵוֵי לָךְ אַחֲרִיתָא טַבְתָּא וְסִבּוּרָיִךְ לָא נִגְמְרֵי׃

ואל תתאוה לעשות כמעשיהם אך תמיד תהיה ביראת יי' כמשפט ומתחזקת בה· כי תהנה אסנהגם שיש אחרית ותכלית בו ויש הפעולות המעשים והקשורות הקשומות ותקותך לא תכרת אך תתחזק ותתקיים תמיד·

מאירי שמע אתה בני וחכם. השלמת דרכך פתוחה כלומר בדרך הידוע ואח״כ בדרך הישר והמיושב ואח״כ העניין כשתבחר הדרך הישר הזה לבו שידריך הבן בדרך ישר ואח״כ לו שמע אתה בני כלומר קבל מוסרי והחכם ר״ל והתחכם בו״

ר״לבג שמע אתה בני וחכם ואשר לבך בדרך הישרה כדעת ובמדות״ אל תהי בחברת הזוללים והסובאים כי מי שיהיה זה המנהג יאכל הונו וישאר עם הרחוק נ״ב מדות הטבע שתפול בסכסוך התרדמה והעצלה כי קרוב

שמע אתה בני וחכם ואשר בדרך לבך: אל תהי בסבאי יין בזוללי בשר למו: כי סבא וזולל יורש וקרעים תלביש נומה: שמע לאביך זה ילדך ואל תבוז כי זקנה אמך:

שמע את ברי ותתחכם ותריץ לבך לארחאי: לא תהוי באלין דרויין בבשרא ובאלין דרויין חמרא: מטול דרויי ואסוט מתמסכן ובזעותא נלבש נומאי: קבל מן אביך דילדך ולא תטוש מטול דסובת אימך:

ואשר מלשון תמיד אשורי כו׳ יהיה מהלכך ומהלך לבך בדרך ישר והושר קנה המדות הישרות לצדיקים. מזה והם שיהיה היין לכך שבורו ואכילת הבשר דרך זוללות לבורות כי לא די לאדם בצדקתו המזון לשלם החסרות ושיאכל המותרות לכך נגררו ומותר אבל שימשיך אכל המותרות אף בממכלות המותרות והוא העניין בכל. ויורש מלשון ירש ודל כמו נורש רש ועשיר והם שני שרשים בעניין אחד ואמר לו שכל מנהג המותרות שיהיה בן לרוב פזורו והיה דבריו בחזרת הטבע ויהיו לו שהתנומה והשינה ההליכה הדבקה באדם ויחזק העצלה ערומות ללבוש קרעים ובלויים״ וכדרך חכמה גם כן שלא ילמוד בקטנה ודרך הרישה ובלבול ובלא סדר ויהיה ששדה בן יתמסכן בכל חכמה עם בלבול הסדר כלמוד סבה הסבה וכן יהיה כלמוד דרך עצלה שהלבישוהו קרעים כי זולל מתעצל תמיד כמעשה קרעים קרעים כלומר שאינו זוכר הדברים אבל אחת הנה ואחת הנה״ שמע לאביך הלבה שאמרת לפעמים במקום גדול כמו ילדו על ברכי יוסף ומזה אמר הנה זה ילדך וכן ותגל יולדתך וכי זקנה במקום אעפ״י שזקנה אמך וכל זה העניין כולו לשמוע מוסר האב ואח״כ אמת קנה ואל תמכור״

והקיצה הלבש הקדמה הגנות והנלוי השכלות שמות ההשגה והגד האמונה העונש שמע לאמך זה ילדך המרשעת ואחר הגה היושבת החכמה ואעפ״י שאיך ה הזקנה והייתה הנפש המרגשת את דר׳ מהמרה התלקחה המוחשות שמקום ימנע הקנין המושכלות אל התנו מפני זה החכמה״ והחושבים היא כספרת בהפסד המבוא אליה והמשיר לה כמו שחשבו הרבה מהפילוסופים כי השכל ההיולאני נפסד לזאת הסבה וכבר באררנו בטול זה הדעת בראשון ממאמר הנפש מחיי״ ושם התבאר במה שאין ספק בו כי השכל ההיולאני בנפשי לא יפסד״

מאירי אמת קנה ואל תמכור כלומר שלא תתעסק בעסק אחר״ תהלת אחר״ ומלת קנה נמשכת נ״כ לחכמה ולמוסר ולבינה כלומר קנה אמת חכמה ומוסר ובינה ואל תמכור ואל תחליף ואלו השמות יש בהם שמות נרדפים כמו אמת וחכמה״ גיל יגיל וייעד השמחה לאב ואם כשלמותו להוסיף לו העניין להשתל בזה תנה בני הנהירו וכפרט להשמר מהלכה כמו הלכת אמרי נכריה ואמר תנה בני לבך לי ועיניך דרכי והלא הם פרסומי הקשת כאשרו בעורה ולא תתערו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ואל עשה ולא תרין פרסומי דקהלת אחריך וכן אל תבך לי עשה ולא תעשה ידעת לזאת דיני והוא עניין תנה בני לבך לי ועיניך כלומר שיהיו כל מחשבותיך פנויות ממני ועיניך לעבודתי ואמר כי שוחה עמוקה זונה וכן באר צרה נכריה ודרך מלשון מקום כר הפך רחבה והעניין בשוחה עמוקה ובאר צרה שהנופל בה נשבר בהם בפתע ועמוקה שהעולה ממנה כבדה ובאר צרה שלא יוכל להתהפך בה מצד אל צד כן עניין הזונה שהנופל בה נופלים והפרד ממנה קשה ואין התנועה להשכיל מהם בלא עונש ואמר אף היא כחותף וגו׳״

ר״לבג אמת קנה השגת האמת יקנה ואעפ״י שהוא זה הקנין מונה הכל קנה לא יפסד כמו שהשכל היולאני כבר הוא שהוא כפסד קנה לא תוכל למכור והנה מי יהיה קנין שקנית בכל חכמה ובפלוסופיא מדינית ובחכמה האלהית

קושטא קני ולא תזבון חכמתא ומרדותא ובינתא: גרון ונירוץ אבוי דצדיקא ומן דמוליד חכימא נחדי ביה: ניחדון אבוך ואמך ותירוץ תולדתך: הב ברי לבך לי ועיניך תטרון ארחתי: מטול דנומצא עמיקתא זניתא ובירא דעקא נוכריתא:

אמת קנה ואל תמכר חכמה ומוסר ובינה: גיל יגיל אבי צדיק ויולד חכם ישמח בו: ישמח אביך ואמך ותגל יולדתך: תנה בני לבך לי ועיניך דרכי תצרנה: כי שוחה עמוקה זונה ובאר צרה נכריה:

אשר בקריאה בה השכל הקנינה הוא כמו שזכרנו וכבר ביארנו שאין לאדם שיפסד הקסנה הסכלות במאמר הראשון מס׳ מי׳ ובביאורי לספר הנפש״ גיל יגילו ועתה ראה מה זה הקנין אשר לא יסור מבעלו ועד ימשך לו מהתועלת שיגל אבי האיש הצדיק בדעתו ובהכנותיו ומי שיולד בן חכם ישמח בו לאשר פעולותיו ועמכו עם שבשכנו הדבק בו הקשה הש״י וישמח בזה אביו ואמו ותגל יולדתו לסבה הבינה אשר יציגם בער ובכל מקום אשר הנה הבן כסיל״ תנה בני לבך לי שלא תהיה בחכמתך ובענייך כי אם לקנין השלמות ועמך התכונה דרך אשר היא ידיעתך אלהים בזה הספר לצדיק ההתאוות הנפשיות ולכוין בשלמות השכל ולפי שההתאוות אשר ימשך האדם יותר להם הם הזנות ושתיית היין מהם ואמר לצדיק מהזונה״

מאירי אף היא כחתף תארוב. וקשו במקום טית וקוף אותיות כף הדמיון רק כף הדמות לגמרי וכן הכתוב לו כמו סכלו' כאשר המזנה באדם לא עוד מעונו מה שתוכל לחטוף ממנו תארוב ותוכל עלו עד שתוציא מידו מה שתוכל שנה עלי' וימ"ן כחתף כף הדמיון ואחד יאמר במשקל גבר ופי' ושו כלסטים כמו חוטף ר"ל שהיא תארוב אבל כל פנה כלסטים' ואמר ובוגדים באדם תוסיף כלומר נגמרת שירבו בוגדים באדם במין האדם שינשאו לה אותם מכל טוב ואחר כן קולעים ומרבים ונבנים ומזנים ואוכלים ויש מפרשים בוגדים שם דבר כלומר תוסיף בגדות וכן פרשו ושונה יתקעים טעה כמו שונה לתקוע או שונה הקשעת או כפרש כחתף כלומר בפרע פתאום ר"ל בפתעו זמן" **למי** אוי למי אבוי אחר שהוכיחו על ענין הזונה הוכיחו על ענין היין והאריך בו מאד שהוא הדבר המושך והמחטיא יותר מאשר התענוגים ואבוי הוא כמו אוי אלא שהוא מורה על תוספת יללה וכלשו' סוקנים ללענו ביללת ילל מדינים פירושו כמו מריבות ושיח הוא לשון קינה מענין אריד בשיחי ואהימה' ולמי פצעים חנם ר"ל בפשיעתו וברדיפת דברי תאוה וכן למי חכלילות עינים ופרחה לו בתפרושו אדמימות הקשן ירדוב בעי בעטן אחר השאלות והשיב בכלן ואמר למאחרים על היין וגו'

אַף־הִיא כְּחֶתֶף תֶּאֱרֹב וּבוֹגְדִים בְּאָדָם תּוֹסִף׃ לְמִי אוֹי לְמִי אֲבוֹי לְמִי מִדְיָנִים לְמִי שִׂיחַ לְמִי פְּצָעִים חִנָּם לְמִי חַכְלִלוּת עֵינָיִם׃ לַמְאַחֲרִים עַל־הַיָּיִן לַבָּאִים לַחְקֹר מִמְסָךְ׃

והיך מטרף עינא במאנא וצדייא בנייא׃ למן ווי למן שבריי ולמן תגרי ולמן שיחא ולמן תעתתא מגן ולמן יורמען עינוי׃ לאלין ואזלן על חמרא ומעבבן בית מזגא׃

רלב"ג אף היא שהיא תארוב לאדם כמו כלסטים יחטף ונו' העסק במרמה בשתקרא לו לזנות עמה ולא יהיה נשמר ממנה והמיתה אותו ותוסיף בהתחברה בוגדים באדם יתחברו עמה לקרוב אליהם אשר תפלם ברשת קפתני לגם אותה וזה מפורסם מעטמה קיום ם היא התחבר עם קרובים ותביא קרובים בפתויה לגם במקום אשר יפלם שם ק קרובים" למי נזק והפסד ולמי ריב וקטטה וקינה ובכי ולמי הכאות ופצעים כלו סבה התיין זה אבל נמצא ולמי ימצא האדם בעינים והפסדם" **למאחרים** אלו לאנשים השוקדים על שתית היין ובאים לחקור אי זה יין הוא יותר חשוב לשתות ממנו לשמחם לנאות התאוה תמיד וזה יהיה סבה ט בסבת היין ישתכרו ויגיעו רעות גדולות להם מהקנה השכרים לקנה"

מאירי **למאחרים** על היין כלומר כל אלו לאותם המאחרים סבת הרבה ופגעים בשתיית היין וכן לבאים לחקור בממסך פירוש ממסך הוא כלל לכל משקה הצריך למזיגה אלא שנזכר על היין הנה בפרט כמקרא לפעמים הפרט על שם הכלל' וקצתם פירשוהו לחקור על היין היכן ימצא טוב וחשוב וימ"ן למי חכלילות עינים התשובה והוא כלו כלאלו למשר ר"ל חכלילות עינים מצד היין ולרוב המשך האדם בו אוזר להזהירו שלא יפותה אחריו" ואמר **אל** תרא יין ואל תרא פי' אל תרבה כמו השמר לך פן תשכח שנותך בכל מקום אשר תראה והענין אל תראה כלבך ונשכלך לגמור בו לגמור בו ואמר על טוב בכעסו כי יתאדם וכן לדעת כל זולתי כי יתן בכוס עינו חוזר על היין מראשון ועינו כענין הבדולח כלומר כי עינו ומראהו כתון בכוס יתהלך במישרים גב" לדעתם על היין כלומר שהוא ישר וערב לשותהו ולדעתו למה שהם מפרשים אותו על היין רוצה בו על טוב טעמו וריחו שיתהלך במהרה כל כך הקולך במשר כלו האדם בשתייתו ובמוחו בריאותו"ולא בו עד לפרש כי יתן בכוס עינו יתהלך במישרים שחוזר על האדם כלומר כשיתן האדם עינו מתחלה לשתות האדם שישכל הוא מתהלך במישרים **אחריתו** כנחש כלומר ובאחריתו כלומר אחר שישתהו ויתמיד בו כנחש ישך" ודמיון זה כי הנחש לא ירגיש הנשוך לשעתו ואחר חוזר הכאב אל כל האדם לדקותו ככנס בחדרי הגוף ומימיתו וכן כצפעוני יפריש ופי' יפריש כמו יעקוץ ועל זה נקראו פרשים על שם שעוקצים הסוסים בנגעתם שבר בנקים והרגים במעמד הנקר בקפרשת דיתרק' וימ' כשהוא פרוש מן הנשיכה שאין האדם נכנס עד שתוריד מנשיכתו וימ"ן כי יתן בכוס עינו יתהלך כתוך טיט במישור לומר שלא ימצא אבן נגף וצור מכשול ודבר שיכשלו רגלו' ואמר שמך יראו זרות וגו'

אַל־תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם כִּי־יִתֵּן בַּכּוֹס עֵינוֹ יִתְהַלֵּךְ בְּמֵישָׁרִים׃ אַחֲרִיתוֹ כְּנָחָשׁ יִשָּׁךְ וּכְצִפְעֹנִי יַפְרִשׁ׃

לא תחזי בסימוק חמרא דיהב בכסא עינויי ומהלך תריצותא׃ ואחריתא היך חויא נכית ובחורמנא דאפריחי׃

רלב"ג **אל** תרא יין כי יתאדם כי בכוס מראהו ויתהלך במשרים במתקו היין הטוב שתאלם הדק ירצה לומר כבוס ואמרם היין אשר נתפכו בו שמריו הטעונים המוצא שאינו הולך במשרים כי מה שיהיה עלון ממנו בכוס ימצא טופק אל השחתת והנה הוזרו שלא יפתה טוב מראה היין ויוסר עמו" **אחריתו** כי אחריתו הוא לרע כאשר ימשך אל ההנאה הזאת כי כבר ישוך האדם כנשיכת הנחש וכצפעוני יעקוץ וזה מבואר מהדעת הפלאות המסכות מהשכרות מהגד אחרון הדעת המושך מזה"

מאירי עיניך יראו זרות. כלומר שיתבלבל דעתך עד אשר ידמה בעיניך שיראה מה שאינו רואה והוא ענין זרות כלומר דברים שאינן כן וכן לבך ידבר התהפוכות ויחשבהו כטובה מטעמן לטעמן ומדמיון לדמיון כהתהולל. ענין השוכב בלב ים מרוב הפחד וכן כשוכב בראש חבל ר"ל התורן אשר בספינה אם לתנועה נעה מכל הרוח אם מתנועת הספינה הן כנוע לנשוכב בלב ים יש תנועה לכן מפחד ויחבל עם היות נקוד כפתח כד עבר מן הכנס הוא שם דבר כפלא והדבר אין בים והוא כאמר על תורן הספינה להיותה נקשרת עם חבלים הקורא לה כן ואמר אחר כן הכוני בל חליתי רמזו בדרך הערה על השתקעות האדם בן יקושי הענבים ממנו והוא כאלו אמר אעפ"י שהכוני כל אלו הצרות נשתטה ונתבלבל שכלי עד שהכוני מכים בל חליתי ר"ל שלא הרגשתי במכי כענין אין חולה מכים אלו וכן הלמוני כלומר שברוני ולא ידעתי ר"ל ג"כ לא הרגשתי אעפ"כ אני מתאוה מתי אקיץ משנת שכרותי ואוסיף אבקשנו עוד כי לא אוכל להפרד ממנו" **אל** תקנא אחר שהוכיחו בפרט במגונים שבגנות בקשת המותרות והם הזנות והיין הוכיחו דרך כלל מכל מיני המדות המגונות הנמצאים ברשעים ואמר שלא יקנא באנשי רעה ר"ל הרשעים ולא יתאוה להיות אתם במעמדיהם"

רלב"ג עיניך יראו זרות. ולהשער על זה אמר הנה השכרות יראה לעומך זרות ר"ל דברים שאינם כן מפני רוב האדים העולים אל המוח" ולבך ידבר תהפוכות ודברים כוזבים או דברי שגעון לזאת הסבה בעצמה" והיית כשוכב בלב ים בספינה שחוזק תנועת הספינה יבלבל מוחו ויראה לו דברים לא כן וכמו השוכב בראש הספינה שיתבלבל יותר מפני ריחוקו מהים ורוחק מקירות הספינה" הכוני ולזה הנה קמו מכים כל אליו כי השכרות ימנע ההרגש ככנער הטבות השכרות מכים ופוגעים ולא ידעתי מפני העדר ההרגש אז ועם כל זה ימשיכהו היין אליו עד שיאמר מתי אקיץ מזה השכרות שאוכל להוסיף ולבקש היין עד כי זה דרך השכורים" **אל** תקנא והתאוה באנשי רשע השכורים תמיד לעשות רעה לאנשים ולא תתאו להיות אתם כי לא תתעסק כי אם לשכור האנשים ודבריהם התלויים בעמל"

עיניך יראו זרות ולבך ידבר תהפכות׃ והיית כשכב בלב ים וכשכב בראש חבל׃ הכוני בל חליתי הלמוני בל ידעתי מתי אקיץ אוסיף אבקשנו עוד׃

כד אל תקנא באנשי רעה ואל תתאו להיות אתם׃

עינך יחמון בנוכריתא ולבך ימלל תהפיכתא׃ ותהוי היך שכיב בלביה דימא והיך מלחא דדמיך בלפאי׃ ותימר מחוני ולא אברהת ומעינני ולא ידעת לאימת אתער ואוסיף אבעיר תוב׃ לא תטנן בגברי בישתא ולא תתרגג למהוי עמהון׃

מאירי כי שוד ואמרו יהגה לבם ועמל ואון תדברנה שפתיהם" ומעתה השלים תוכחת הכן ויחזור לדבריו הראשונים ואמר **בחכמה** יבנה בית בתמונה הטוב כבית נשפע בשיעור הערך אלו יאמר עליו לשון כמן ועל זה אמר בחכמה יבנה בית והעמידתו על מכון נסדר הקונצה שהוא יפה הספינה והקדר מן הפזור יאמר עליו לשון התכונות על זה אמר ובתבונה יתכונן והרבות נקנים על שיבנה לקנות עשר וכבוד ואמר בלשון מלוי החדרים כי הדברים הקדרים דרך בענין לגנזים ולהכניס בחדרים ועל זה אמר ובדעת חדרים ימלאו שהחדרים ימלאו כל הון יקר ונעים בדעת הקודם ועל זה אמר גבר חכם בעוז כלומר האיש החכם עומד בעוז כלומר לבטוח בהפך הכסיל שלא הפסיקות בפעולותיו ומעשיו האמונה תמיד בכל יום" ואיש דעת מאמץ כח כלומר האיש בעל הדעת מחזיק באמונתו ושמירתו מן הפזור" וכן פירשו אמון ומכחם שהוא בעדי" חמה לי ואיכה מה שאמר המחבר שהחכם עומד לבטוח בהפך הכסיל שהוא בוטח ומפחד בלא על רמים מכלולים לרשע והבטחה נ"ל חסד ישוב בגו ונב"ל מה שאמר שאיש דעת מאמץ כח ר"ל שישמור האמון מן הפזור בלא על יאות הון יתאמץ כבוד ונאמ על"

רלב"ג כי שוד ר"ל שלא ידברו כי אם דברי שקר אשר יומאס האדם מפניו בעמל גדול מפני המחשבה אשר בלבם המקבלת למה שכבשו וזה מה שיקרב מהמעשה אל התאוות והרשע מקרה והספר" **בחכמה** ואונס בחכמה יבנה בית כמו שקדם כי אין תקון מכל ענינו והמשיך ממנו אחר מורה והנה ימע קיום ההצלחות כבית הזה" **ובדעת** החדרים ימלאו יאמר זה השכל הוא הון יקר ונעים כי זה ההצלחות ערב ויקר למי שישיגו ההצלחות מכל האון יקר כמו שקדם" **גבר** ההגבר יקבץ חכמה בעוז שיהיה חזק לכבוש תאוותיו ולכן הוא ואיש דעת הוא מחזק ומאמץ ידי החכם אשר השכל והחכמה שער הכחות לעבודתו וזה כי למעלת הידיעה ויחזק הכח אשר לבעליה לפקוד בו יתהיה כל השתדלותו בו ובזה האופן יכבוש שאר הכחות אל זאת הדריסה"

כי שד יהגה לבם ועמל שפתיהם תדברנה׃ בחכמה יבנה בית ובתבונה יתכונן׃ ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים׃ גבר חכם בעוז ואיש דעת מאמץ כח׃

מטול דביזא רנין לבהון ועולא שפותיהון ממללן׃ בחכמתא יתבני ביתא ובסוכלתנותא מתקן׃ ובידיעתא קיטוני מתמליין כל מולא דיקרא ובסימא׃ טב חכימא מן עשינא וגברא דידיעתא מן דהון זרין בחיליה׃

מאירי כי בתחבולות תעשה לך מלחמה חזקה מה שאמר שכל אלה הדברים נמנעים מבלי חכמה הבעלים והבונים ודעתם. ואמר שאפי׳ המלחמה שהאנשים יחשבו שבא נצחה בגבורה אפי׳ בה יועיל התחבולה והדעת והענה יותר מרוב החיל. וכל זה הערה להשתדל בקנין ויפקח עיניו עליו לשמרו אחר שעלה בידו. ואמר על הכסיל שהחכמות אצלו כהשתדלות על זה ראמות וחושב שלא יוכל להשיגם ולכן נמנע מהשתדל ולכן כשדבר עמהם כל זה מרוב עצלותו ובשער לא יפתח פיו. קרא השער מקום קבוץ בני אדם למלכות ולחבורות ואמר לא די שלא השתמש לזה במעשה אפי׳ פיהו לא יפתח לחקור ולשאול היאך משתדל זה בחבורתו וזה במלאכתו עד שיבין לבו לעשות כמוהם. שיטה ר״ל בשער בהתחלה כלומר אפלו לשאול היאך מתחילין ללמוד חכמה פלונית או מלאכה פלו׳ לא יפתח פיו כי שלא יעמול ולא יטריח עצמו עכ׳ ובדרך נסתר קרא המדור הגנוי בית והוא לסודות התורה והוא יבנה ויושלם בחכמה ובתבונה וחדרי השכל ימלאו מכל החכמות והלמודות מוזהב ומפז או הם רמז אל סודות התורה כי כל מקום שייחסוהו לחדר רומז על הסודות ואמר גבר חכם בעוז כלומר כשיתגבר החכם בשנו ובכח ובעמל גדול באמונה כמו שהתנהג ללמוד החכמה יום יום ובהלחמו עם היצר ועם הכח הערכי אשר בקרבו וכח אותו בתחבולות והושע ממנו ברוב יועץ ר״ל בעצה טובה ובכבדות ובריבוי פירושו בהסיבות מלשון רבביתו ויועץ בכל נפשו ולהתגבר היצר מכן. ואמר אחר ראמות לאויל חכמות כלו׳ שהם נמכשות בעיניו כמלה יקר הבונים ולכן מתעלם בהיותו בשער ר״ל מכנס החכמים הוא כאלם לא יפתח פיו. וראמות האלף בו יתרה ויש׳ אותו מענין ראמות נגבה לא יזכר כלומר מרגליות וחכמים קורות שהם דברים בלתי נמצאים בעיניו ויקרים להשיג״

כי בתחבלות תעשה לך מלחמה ותשועה ברב יועץ׃ ראמות לאויל חכמות בשער לא יפתח פיהו׃

מטול במדברנותא תעביד לך קרבא ופורקנא בסוגעא דמולכנאי מתרעם׃ שטיא בחכמתא ובתרעא לא פתח פומיה׃

רלב״ג כי בתחבולות תעשה לך מלחמה עם היצר הרע והוא רומז שיתעורר אל התאוות הגשמיות והתשועה ממנו תהיה ברבות היועץ להתעצב עליו או יהיה הרצון באמרו ברב יועץ ברבוי היועץ וגדולתו כי אז הדברים יותר נשמעים ויתקיים יותר למשמרת התחבולות אשר יועץ בהם היצר הרעים שאי אפשר יותר לנצחם כי הגעת החכמות והערבות הספלן אשר בהגעתם יכמע המורה הנעלות כלם והנה זה הפסוק מנגד הסכה ביאור שאמר ואיש דעת מאמץ כח **ראמות** הנה החכמות רמות לאויל לא ישער בעצמו שיוכל להשיגם ולזה לא יפתח פיהו בהיותו בשער את החכמים ובאר אחר זה הסבה ואמר מחשב להרע׃

מאירי מחשב להרע׳ יחזור כנגד האוילים לומר שהחכמות ראמות בעיניהם וכל שמחשב להרע ומזיק בני אדם אף שהתעלם בהם הוא בעיניהם חכם ובעל מזמות בם לסכלותם יערבו בהם כל אותו במעשה הסכלות והנבזות והאוילות קורא אותן מחשבתם כי מחשבת האולת היא חטאת וכן התועבות היא תועבה ומיאום אדם. ובדרך החקירה רומז על אמונות המדות וקרא מחשבים להרע האומים אשר כל מחשבותם להרע להתעסק בהמדות ובהבלי העולם ובשקרים ואמונות אשר מנע אמונת האמון ואמר על האוילים שהם קוראים לאיש ההוא חכם ופקח ובעל מזימות ואינו כן כי זמת אולת כלומר מחשבת האולת שכל התכלית אינה רק בהבלים ובדברי אולת חטאת היא ר״ל חסרון והעדר שלמות להיות כנטיית לבלתי כוונת התכלית טוב׳ ותועבת בני אדם במקום מוסרת כמו אמונת למו׳ שהבלים כלו׳ וכן הלץ אשר כל מחשבותיו בהבאת ר״ל בדברים המוטעי׳ מהחכמה היא תועבה ומיאוס לאדם ר״ל למי שהוא אדם באמת״ וכל זה הערה על אמונות המדות ולהזהר מהפכן״ **התרפית׳** הערה לעזור איש את אחיו בעת רעתו וצרתו אם בעצמו אם בשאר הצרות ומיעט השגת נמנע מזה ואמר התרפית ביום צרת אחיך ועשית עצמך כאלו אינך רואה עכשיו שתקצר כחך ידך ונערך ולא תמצא עוד גב׳״

מחשב להרע לו בעל מזמות יקראו׃ זמת אולת חטאת ותועבת לאדם לץ׃ התרפית ביום צרה צר כחכה׃

מן דחשיב לאבאשא נקרון ליה מרי תרעיתא׃ תריצא דחטיא חטהא ומרחקתיה דבר נשא חכימא ממקונתא׃ אין תתרפי ביומא דעקתא מתמעך חילך׃

רלב״ג מחשב להרע הנה הוא איש המחשב לנו להרע לו המחשבות ולחברים אלו וישתדל בזה האופן שיהיה בעל המחשבות הטפלות בזה ככלם הנה החכמות יקלו אלו שיקנה אותם כי זה הוא דרך אשר יגיע בה השגתם לאדם כמו שזכר התלמוד בספר הגנות ובמורה שאחר הטבעם בזה יוכל לברור הצדק מהסד מהבלותו הדק והנמשך הידיעה בזה בלא שום ספק כמו שהתבאר שם״ **זמת אולת** לך איש אולת הוא רחוק מאד מזה כי הזמה והמחשבה היא לאיש אולת חטאת וחסרון לפי שהוא יעשה פעולותיו בלא ההשכלות ומחשבה כמו שזכרנו במה שקדם וכן הזמה והמחשבה הוא דבר מתועב ומאוס לץ כי אינו כי אם בדברי לעג בזולת ישוב והשכלות״ או ירצה בזה כי זמת איש אולת היא חטאת וחסרון כי הוא לא ישים המחשבות אבל יעשה לפי המחשבה השלם על לבו ראשונה ותועבת הזמות והמזמה לאדם לץ כי הוא לרוע עצמו לא יקח מן המחשבות כי אם מה שהוא יותר מתועב ויותר מרוחק כי הוא הכרתו אבל״ **התרפית** הנה אם התרפית מהשתדל ורד הראוי בקנין החכמה הנה כלא יום צרה לך כי צר והכר מעשיך סבב הצרה הקיץ״

מאירי הצל לקוחים והבל מקור ואם תחשך שבסוף הפסוק חוזר לראשו כלומר ואם תחשוך ותמנע מהציל הלקוחים למות והמוטים להרג ותתכל מזה לומר הן לא ידענו זה כלו׳ לא נודע לנו ענינו אלא ידענו השאלה לנו כזה הלא תוכן

רלב״ג הצל. אם תמנע עצמך מהציל הלקוחים למות ומטים להרג. והם הכחות השכליות כי השלמות היא בקנין החכמה והשלמות ובזולתה ימותו ויפסדו. כי תאמר הן לא יוכל לדעת אלו המחשבות אשר

הַצֵּל לְקֻחִים לַמָּוֶת וּמָטִים לַהֶרֶג אִם תַּחְשׂוֹךְ: כִּי תֹאמַר הֵן לֹא יָדַעְנוּ זֶה הֲלֹא תֹכֵן לִבּוֹת הוּא יָבִין וְנֹצֵר נַפְשְׁךָ הוּא יֵדָע וְהֵשִׁיב לְאָדָם כְּפָעֳלוֹ: אֱכָל בְּנִי דְבַשׁ כִּי טוֹב וְנֹפֶת מָתוֹק עַל חִכֶּךָ: כֵּן דְּעֶה חָכְמָה לְנַפְשֶׁךָ אִם מָצָאתָ וְיֵשׁ אַחֲרִית וְתִקְוָתְךָ לֹא תִכָּרֵת:

פְּצָא לְאִלֵּין דְּמִתְנַסְּבִין לְמוֹתָא וּמִתְרַכְּנִין לְקִטְלָא חֲשׂוֹךְ: וְאִין תֵּימַר דְּלָא יָדַעְנָא דָּא הָא בָּחִין לִבָּא דְּלִבָּא אֱלָהָא בְּקִי וְנָטִיר נַפְשָׁךְ הוּא יָדַע וּפָרַע לְבַר נָשָׁא הֵיךְ עוֹבָדוֹי: אֱכוֹל בְּרִי דּוּבְשָׁא מְטוּל דְּטָב וּכְבָרִיתָא חַלְיָא עַל חִכָּךְ: הָכְנָא אִילַּף וּמִתְחַכַּם בְּנַפְשָׁךְ דְּאִין מַשְׁכַּחַתְּ קַדְמִיתָא אָתְיָא אַחֲרִיתָא דְּטָבָא מִינֵּיהּ וְסִבְרָךְ לָא נִגְמַר:

רלב״ג אל תארב. אתה האיש הרשע אל תארוב לנוה הצדיק להזיק לו ונשללו אל תשדד רבצו שהצדיק רובץ שם. כי שבע. כי אם תחשוב לעשות זה לא יועיל שכך כי הצדיק יפול פעמים רבות ויקום בכל פעם ופעם

אַל תֶּאֱרֹב רָשָׁע לִנְוֵה צַדִּיק אַל תְּשַׁדֵּד רִבְצוֹ: כִּי שֶׁבַע יִפּוֹל צַדִּיק וָקָם וּרְשָׁעִים יִכָּשְׁלוּ בְרָעָה: בִּנְפֹל אוֹיִבְךָ אַל תִּשְׂמָח וּבִכָּשְׁלוֹ אַל יָגֵל לִבֶּךָ:

לָא תִּכְמַן רַשִּׁיעָא לְדִירֵיהּ דְּצַדִּיקָא וְלָא תַּחְרֵב בֵּית מַשְׁרְיֵיהּ: מְטוּל דִּשְׁבַעְתָּא זִמְנִין נָפֵיל צַדִּיקָא וְקָאֵים וְרַשִּׁיעֵי מִתְתַּקְלִין בְּבִישְׁתָּא: בְּמַפַּלְתֵּיהּ דִּבְעֵל דְּבָבָךְ לָא תֶּחְדֵּי וּבַר יִתְקַל בְּבִישְׁתָּא לָא יִרוּץ לִבָּךְ:

מאירי פן יראה יי׳ ברוע לבבך והשיב מעליו אפו לשנאת רשעך וימחהו עליך׳ ובכלל נסתר השנאה לגלגל השכן שהם כפל התאוה משנאת אויבו יותר מאליו לא יתאוה עד שיראה המלך הזקן בכך אבל ישתדל מעט מעט לנקמת מתקת ידו ופן אויבו לשנאת משע׳ הדבר אבל במקום אולי בדרך פן ישלח ידו ולקח גם מעט הקיים לדעת החכמים השלמי׳ וכמוהו אבל פן ירחק בשמו ובמזמו ישמע׳ אל תתחר במרעים׳

פן יראה יהוה ורע בעיניו והשיב מעליו אפו׳ אל תתחר במרעים אל תקנא ברשעים׳ כי לא תהיה אחרית לרע נר רשעים ידעך׳ ירא את יהוה בני ומלך עם שונים אל תתערב׳

דלא ייבאש באפוי דאלהא כד יחזה ויהפיך רוגזיה מיניה׳ לא תתחצם בבישי׳ ולא תיטן ברשיעי׳ מטול׳ דלא תהא אחריתא טבתא לבישי׳ ושרגהון דרשיעי נדעך׳ דחל מן אלהא בריומן מלכא ועם שטיא לא תתחלט׳

הערה להתרחק מחברת הרעים ומאחוז מעשיהם ופעולותיהם ואל תתחר הוא כמו התחרה שפרשו הרה כלומר אל תתחמם בעצמך ותבא לידי כעס הלב בעסך כמרעים להאריך להדמות להם במעש׳ אל תקנא בהם לעשות כמעשיהם כי לא תהיה אחרית לרע ר״ל לאדם הרע וכל הצלחתו הצלחה מדומית לא אחרית והכל יכלה ויאבד והוא אמרו נר רשעים ידעך והוא משל לנפשו והתחבר בפלס יתגבר והוא פתוח והיה ראוי להקדים ומעט כך יש מפרשים אותו מענין ואיך תתחבר את הקושים והוא ענין התערבות כלומר אל תתערב במרעים להדמות במעשיהם׳ ירא את יי׳ הערה תוריית והאומות ליראה מן האל לבד ולא עבור אלא מכל מצוותיו וכן ירא את המלך שיזהר מעבור מצותו׳ ושומם מגזרותשכי ויחוף מלשון ולהתיהם שונות כלו לא תתערב עם המורי׳ דבריהם ומצותם׳ אז תפרש המשונים במעשיהם׳

רלב״ג פן יראה יי׳ רוע התשוקה בזה העניין וישיב מעל אויבך אפו׳ וישיבהו עליך מפני רוע התשוקה כי אין ראוי שישמח ברעת השי״ת הרחיק מחלותו לא מה שאפשר ומה שיגיע עניני במקרה ושות כמו שהנמיר״ במקומותיו״ אל תתחבר במנשים המרעים״ והמנשיאותים״ להתקוטט עמהם פן ישחיתך ואל תקנא בהצלחה שתמצא לרשעים לחמוד להגיע בדרכיהם״ כי לא תהיה אחרית והשארות לאיש הרע כי רשעים ידעך ויכלו׳ או יהיה הרצון באומרו אל תתחבר במרעים שלא יתערב בהם ללכת בדרכיהם והוא יותר נכון״ ירא את יי׳ בני ומלך לשמור מצותיו ותוריתו׳ ויראה עם זה המלך לעשות מצותיו ולא תקלו כן אך יראתך המלך תהיה נמשכת ליראת יי׳ לא חולקת עליו כי בזה אין ראוי ליראה מן המלך ר״ל במה שהוא כנגד יראת יי׳ ועם האנשים השונים מצות השי׳ ומצות המלך ר״ל שהם עוברים על מצותיהם ועושים הפך מה שצוו אל תתערב״

מאירי רע רע יאמר הקונה בעגלה אחר שרימו בשלמו איזהר בקטן השער שבא אחר לגרזו בשירות השער עד שישתדל בהשגתו ולא ישרך למכור כי השעה אין מחיאו לבסוף ואין על שלא עשהו ועל זה אמר רע רע יאמר הקונה וגו׳ כלומר שהשקירם מי משהגדים לקנות ולקנות שורה התחים לבכויקים ושיהם שון לקנות אי זו מהם אי אי זה דבר הסר

רע רע יאמר הקונה ואזל לו אז יתהלל׳ יש זהב ורב פנינים וכלי יקר שפתי דעת׳

חברא לחבריה נאמר דקנית והיוין נשתבח ומימריא את דהבא וסגיעא דכיפי טבתא ומאני דיקרא ושפוותא דידעתא׳

מתחיהם ערכו ואומרים שהוא רע ואין זה כלכך ושהניע למחשבתו וקנה והלך לו אז יתהלל ויהלל הניקח הקוא או הקונה לשכלו ולדעתו ולער״ מיתו שיערך המוכר למכור בזול ובהפסד גדול״ ובכלך נסתר הוא הקשר נגד עם מה שלמו כלומר שהחכמה נקנית בטורח גדול כך דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הקרקע תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ולזה אמר שהקונה החכמה יאמר בעת קנותו רע רע כלו עמל הוא בעבור פליאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה אבל בשעתה ימצאנה יחזה ר״ל שיגיע ומצא ויאמר אז יתהלל ויתפאר עצמו שמח בכל עמלו והבל הערה שלא יתרשל בה מצד הטורח והעמל כי הכל ישוב בסוף למתיקה והתפארת״ יש זהב וגו׳ זה הקשר נמה שלמו הן לגבלה הן לספור״ ושפתי יקר מהכלל שהאדם קונה זהב ורב פנינים וכלי יקר בשפתי דעת ר״ל בשכלו בעריכה והדברים מיושבים בטעם השלם הן בחכמה כי גם היא יקרה זהב ופנינים ״ ורב בפתוח ויש׳ שהוא כלל הוא בקמץ רוצה לו נחלה והגלל שהוא יתר כלומר ואשר זהב פנינים״

רלב״ג רע רע יאמר הקונה׳ הנה אין הענין בקטן החכמה כמו בשאר הקנינים וזה כי שאר הקנינים מפני שהיה מחירם כסף יקרה בקטן שיאמר הקונה שהוא רע ואין זה כמו הערך הקוא שהוא מעריך אותו ואחר זה כשילך לו מקנין הקטן הקוא אז יתהלל הקטן הקונה ויתלונן על אשר לו קנהו ולזה קירה נשגה הקטן הקוא לרע בהיותו לו וכשלא יהיה לו יחשבהו לטוב. ויהיה הפך זה ימצא בקנין החכמה כי לא יחשבהו אדם לטוב כי אחר שהשיגהו״ יש זהב ולזה אמר כי יש בשאר הקנינים קטנים האוהדים כמו זהב ורב פנינים אך אין בהם כלי יקר כמו שפתי דעת כי שאר הקנינים יחשבו מצד יתרון ערכם ואין הענין כן בשפתי דעת כי הם טובים על כל הענינים והם המשגרים התכלית הקושרה למוצא דברי אמן כי בזה האופן יקובצו לאדם דעות זולתו׳ ואפשר שיהיה הרצון בזה כי המשיג קנה המושכלות שהם הקנינה לו אז יתהלל על כל הקנינים המושכל אשר היה מגנה אותו קודם זה׳ וידמה שהוא הזה הוא מה שיאמר יש זהב ורב פנינים אך כלי יקר הוא שפתי דעת כי הם יביאו לקנין דבר נחמד מזהב ומפז רב״

מאירי

לקח בגדו׳ ערב לאיש׳ שתיהם נמשכים לשמירת ממון בכלל הערבה לזולתו בשמירת העושר ובהשמירתו בהזהיר מן הערבים הנכרים שהפסדו והזהיר שמם מהם הוא אחד הערבות שהוא סבה להפסדו כלומר הנזק ותועלת מבעשת נדו והשמירה הגנות והחמסים והגנבות והאונאות ואחר הערבים הנכרים להמסר למלכות והעונש אם בגוף אם

לְקַח בִּגְדוֹ כִּי עָרַב זָר וּבְעַד נָכְרִים חַבְלֵהוּ׃ עָרֵב לָאִישׁ לֶחֶם שָׁקֶר וְאַחַר יִמָּלֵא פִיהוּ חָצָץ׃

בממון ואמר התחלה לקח בגדו והוא מקור כלומר שכלותו מבלתו להיות בגדו רומז שהן בערבותו וערב זר כמו לזר וחבלהו כמו חבלו והוא כנזר מן חבול התחבל. כלומר נגרם לו שיוקח בגדו בערבות הזר ומשכנו בעבור הזרה או אותו לקח וחבלהו שמם עוד למשכן במקום הודעה שהן המנהג להעשות כדרך עלה ומות בכר לאחד מפירושיו כלו׳ על כן שהטבע יחייב כן וכמוהו רבים. ואמר אחר כך ערב לאיש לחם שקר כשגנבו וגזל ואחר הערבים הדומים הוא ערב לו ואין מתבונן מה ימצאהו על זה ובאחריתו ימלא פיהו חצץ ויקהו שניו׳

ובדרך נסתר נס כן שכל אחד המשכן כאשר יערוב ערבה לזר והוא המלך הזקן ונקרא זר על בלתי היותו מכוון לעצמו ולקח בגדו רמז על הפסד מדותיו הראויות לו מצד ממשלת הזקן עליו כי המדות יקראו בדרך משל בגדים׳ וחבלהו כמו חבלו מלשון חבלה עמו יעקב חבל נחלתו׳ ר״ל אבדו ונגרע שהיה ראוי לו ונקרא לחם שקר ההשתקעות בתאוות הגשמיות יותר מדאי כי כל דבר המעשה בה חטאות כלם הוא שקר ובאחריתו ימלא פיהו חצץ ותקהינה שניו כי יתקרב לאבדת נפשו וחייתו לממיתים׳ ויהיה לו הזקן הוכן ומסך מבדיל בינו ובין המכוון לתכליתו׳

רלב״ג

לקח בגדו׳ הנה יתי׳ שערב זר והוא המשך אל הזקן ה המתעורר לתאוות הגשמיות המפסידות השכל. הנה לרע ממנו והנה השכל הוא הערב בעד האיש הזר ובעד נכריה והוא המפתה המתאוה כמו שקדם בראש זה הספר הה

נְסִיב לְבוּשֵׁיהּ מְטוּל דְּעָרֵיב לְחִילוֹנָיֵי וּלְאַפֵּי נוּכְרִיתָא מַשְׁכּוֹנֵיהּ׃ עָרֵיב לְגַבְרָא לַחְמָא דְגַלָּא וּבָתַר הָדֵין נִתְמַלֵּא פּוּמֵיהּ חַצָּצֵאי׃

משכנו להפרעם השכל הוא המקבל הפעל מנה שלא הסימנו הטבע מאז הפעולות המגונות כמו שקדם׳ ערב לאיש שקר בהמשכת עשותו כלומר כאשר שהם יטעם ויחשב שיהיו שם גמול ועושה אחר אחר זה יתהפך לו המזון אל הערב הרוצה לאכול שאין בו תועלת למזון ויסכר עם זה שניו אשר יאכלהו במאכלותיהם׳

מחשבות בעצה׳

מאירי

מחשבות בעצה תכון. ידוע שכל אדם צריך עצה ואמנם המשכיל שהשכלתו כי האדם קרוב אצל עצמו ולרוב תאותיו בנפשות רבות ומחשבות הנעלה על רואיו מראות עשו ומשכיל לו שתימן קרוב לגורמן מכל כי הפועל הוא להיות נוגע בדבר והשתקע המחשבה

מַחֲשָׁבוֹת בְּעֵצָה תִכּוֹן וּבְתַחְבֻּלוֹת עֲשֵׂה מִלְחָמָה׃

כן לפרש צריך עצת אחרים אלא הוסיף במחשבה הוא ולא יסור שכן שכלם מלשון בה וייעצו כמו כראוי׳ וכבר פירשו עמן זה כבר׳ ובפתרון נפולת זה אולם בפסוק טו ממנו הוא פסוק באין תחבולות יפל עם ותשועה ברוב יועץ׳ שמה ואמר הנה עצת אחרים טובה לזולתו יותר מלעצמו כי עצתו לזולתו מנוקה מן התאוה הגשמית המתעה השכל׳ ע״כ ואמר מחשבות לשון רבים ותכון לשון יחיד חוזר על כל אחת ואחת מהן ר״ל מן המחשבות כלומר כל אחת ואחת מן המחשבות תכון בעצה כראוי׳ כי מצד הטעם וכן בתחבולות ר״ל בערמה ובהתחכמות בהתעורר על התשובות הדבר הן במלחמה הן בשאר העסקים׳ ולא עוד אלא שפרש בדרך פשט שתחבולות הנה כנגד המחשבות כי המחשבות הנה יורו על חשוב האדם את הדברים איך יעשו ועל אי זה דרך כי המלה כן גזרת מעשו מלשון חשיבות׳ ועל זה אמר שהמחשבות הטובות יוצאות לפועל בשלום ובלא חולק כשיהיו בעצה שתכון ר״ל בעצה טובה וישרה בלא ערמימות ובלא כוונה רעה אבל כשהיא בתחבולות ובערמימות ובכוונה בלתי טובה אז יסכן בעלם עצמו לעשות מלחמה כי לא יעשם בשלום רק במחלוקת ובמריבה׳

רלב״ג

מחשבות בעצה תכון הנה המחשבות המעלות אדם אשר בעצרם הוא נכון בעתים הנה העולה שלמה שהתעסקו בזה התכון לו המחשבה הטובה וזה יהיה כשיתכן כל אלו המחשבות ויברור הטוב מהם מהכלל נותן נהקירה שלמה וביאור רב ואם יתרבה שתי

מַחְשַׁבְתָּא בְּעֵצְתָא תִּתְקַן וּבְמַדְבְּרָנוּתָא מִתְעֲבֵד קְרָבָא׃

מחשבות מקבילות הנה בתחבולות על המחשבה המרחיקה האדם מעלמותו ובזה תמלט מהמחשבה באלו הטעמים הגדולים אשר יביאו המחשבות המקבילות הטובות בהם להתבלבל בטעמים או ירבה בזה על דבר המחשבות המוטעות לאדם לעשות עשה מלחמה עמהם בעצה אשר תכון ובתחבולות בדרך שתכמע אותם המחשבות הרעות׳

נשלם פרק׳

מאירי גולה סוד יתפרש כמו לגלות הן
לגלות מה שפירשנו בפסוק
מע' מזה הענין הוא פסוק הולך רכיל מגלה סוד
ונ' אבל על הפשט אמרו הנה ולפותה שפתיו לא
תתערב כוונה מענין אחר שהזהיר על מדת כסוי
הסוד הזהיר
לאדם שלא
יתערב עמו ר"ל
שלא יתחבר
שיהיה עמו כי
כל שהוא מתחבר
בשיחתו ובמעמדו
אחר אח"כ שלא
להוציא מפיו דברים מעטים ויותר תאמר שגלה
ולפותה במקום עם כלו' ועם פותה שפתיו לא
תתערב ופותה ימ' אותו מענין פתיות ושפתיו
אשר עם כלו' פותה בשפתיו והענין כי גלוי הסוד
יקרה לפעמים בזדון ולפעמים בדרך פתיות
והזהיר מתערב שהם ר"ל מן הסוד ר"ל גלותו
בזדון ומן הסוד לגלותו דרך פתיות וימ' פותה
מענין פותה כענין פותה שפתיו מענין ומלשון
פתהן יפרש שהוא כמו לבית הערוך מקושים" או
כפרש מרחיב שפתיו מענין כי ירחיב שתרגומו
יפתה כלו' מי שמרחיב שפתיו לגלות סוד לא תתמיד
ישיבתך עמו ובכלל זה כל מרחיב שפתיו לקטטה
וכל הדומה" **מקלל** אביו ואמו מקלל כולל
כל מיני בזיון כי קללת אבים הוא' פי' כי בזיון אבים
ואמו שהוא בזה אביו ואמו בזוי זה כך וענין ידעך
נרו באישון חשך ידעך בשעה שהיה צריכה לו יותר
והוא באישון חשך ואישון פי' שחרות כלומר בשחרות.

גֹּולֶה סּוֹד הוֹלֵךְ רָכִיל וּלְפֹתֶה שְׂפָתָיו לֹא תִתְעָרָב׃ מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ יִדְעַךְ נֵרוֹ בֶּאֱשׁוּן חֹשֶׁךְ׃

דְּגָלֵי רָזָא אָכֵיל קוּרְצָא וּלְמַן דְּמַשְׁרְגַג בְּשִׂפְוָתֵיהּ לָא תִתְחַלַּט׃ דְּלָיֵיט לַאֲבוּי וּלְאִמֵּיהּ יִטְפֵּי שְׁרָגֵיהּ הֵיךְ מְתוֹנָא דַחֲשׁוֹכָא׃

רלב"ג גולה סוד לא תתערב עם מי
שהוא גולה סוד והולך רכיל
כי זה הנה לרעת גדולות בדברים המדומים ולא
למי שאומר דברי פתוי והסתה בשפתיו להדיח מעל
הדרך הטובה ואפשר שירצה בזה מי שהוא גולה סוד
בענין המעט איש
מאחשוב מקטנות
אשר בהתחברך
שיושרך להמלט
מהם בענין שהדון
ובהתכנסות הוא
במדרגת מי שהוא
הולך רכיל
שמשחית השלום בבריות כן זה יביא מבוכה בלב
האנשים שדעתם הכרה לבלתי מאמינו ויביא מפני זה
עניכם הפסד רב בדעותם ולזה השמר
מהתערב עם מי שמרחיב שפתיו לדבר בגלוי ה
הדברים כי בגלוי החקירות מהמסכנה עד שאין ראוי
שיתבר האדם לחקר בהם עם זולתו ולא עם עצמו כי
אם בעת שנתחזקו בלבו הדעות האמיתיות התוריו'
והשמות כי אז ימלט מיראת הסכנה" **מקלל**
אביו ואמו מי שהוא מקלל אביו ואמו
ידעך נרו ויאבד בשחרות החשך' והיה זה כן לפי
שזה מורה מיעוט קבלו המוסר מהם וזה הנה למנוע
ממנו כל שלמו' עם שזה מורה שירבה לבלתי הכיר
הטוב למי שגמלו טוב והיה הנה היותו וגדולו
באופן מה ויעתק מזה אל שיכפר בשי"ת אשר בראו
ושפעו לו ממנו כל הטובות עם זה מורה שיפסיד
סדר המדינה כי לא יתחזק האדם להטיב לזולתו אם
לא מפני תקות שיכשר לו הטובה אשר גמלו"

בשלמה והחשך והיא העדר הבהירות במשל שאין הבהירי
או שהוא הדומה שאחוה היא מושלה וכבכר מנהל אחר
תחסר כל מעלתו בזה עד שישאר כמעולל מגלה
מעלה כמו מי שידעך נרו בהיותו במקום חשך'
ובדרך נסתר הקללה הפך הברכה ואמר שהברכה
היא התוספת. ו
והקללה היא החסרון
ואביו הוא רומז
על השכל והכבוד
ואמו על החומר
או רומז לנפש כי
אל נשמת אדם
נאמר שהמאחר אותם מאמות הראוי להם תאבד
נפשו במקום שהוא מקום חשך ונקרא אישון חשך"
נחלה מבוהלת' יש לפרש שהוא נקשר עם שלפניו
ולפי הפשט ימשך לפי מה שפרשנו ידעך
נרו באחרון נחלה כלומר תחסר מעלתו עד שנחלתו
שהיתה גדולה ומבוהלת לא תבורך באחריתה וכן
בנסתר שחכמתו לא תשאיר אחריו ברכה כי תפסד
לאחרון והוא הוא והאדם ויש לפרשו ענין בפני עצמו
ומבוהלת כמו נמהרת ר"ל נחלה הנחלה בבהלה ו
ובמהירות כלומר שבאה בגזל ובאונאה או בכ"ד
המיה יתרה על דרך בבהל הון אחריתה לא תבורך'
ובדרך נסתר שהחכמה כשמלמדו יותר מדאי בבריאה
ובכלתו סדר לא תבורך באחריתו" **אל** תאמר'
העדר יתירות להזהיר על הנקימה

נַחֲלָה מְבֹהֶלֶת בָּרִאשֹׁנָה וְאַחֲרִיתָהּ לֹא תְבֹרָךְ׃ אַל תֹּאמַר אֲשַׁלְּמָה רָע קַוֵּה לַיהוָה וְיֹשַׁע לָךְ׃

יְרוּתְתָא דִּמְסָרְהֲבָא בְּקַדְמֵיתָא וּבְאַחֲרִיתָהּ לָא תִתְבְּרִיךְ׃ לָא תֵימַר אֲשַׁלֵּם בִּישְׁתָא סַבִּי לֶאֱלָהָא וְיִפְרְקָךְ׃

רלב"ג נחלה מבוהלת' הנה הנחלת
הנחלה היא נבהלת
בראשונה כי היא נבהלה לאדם הבא ובזולת עמל
ולזה תמצא כי אחריתה לא תבורך כי מפני שלא
עמל בה היורש לא תיקר בעיניו ולא ישתדל מאד
לשמרה ובזה
האופן ישחית
נחלתו בקלות וזה
דבר מפורסם
מאד מענין ה
הירושה והנחלה
והנה הענין בזה
כי ההקדמות המבהילות אשר ימצאו לאדם יותר
בקשתם הם יותר יקרים ממה שהושכלות אשר ימצאו
בקלות והכונה ההגעת מהם היה יותר עמוקה
ואשר ירע להשיג ההשגות בזולת עמל והקדמה
ושיהיה הנה אחריתה לא תבורך כי זה יהיה סבה
אל שיתחבשו בהשגותם ולא יקנו מהם ההכרה
כי אם המכה" **אל** תאמר אשלמה רע לאשר
גמלך רע כי אין זה מדרך איש האמונה כי
הוא לא יחפוץ בעשיית הרע אך תקוה אל ה' והוא
יושיעך מכף אויבך ולא תשאל ממנו שיעשה להם
רע אך שיושיעך כי זה הוא הדרוש שיגיע לך בזולת
הגעת רע לאחר"

ועל הנטירה כלומר אל תאמר בלבבך או בפיך אשלם רע למי שהרע
לך אבל קוה אל ה' ויושע לך ר"ל ויושיעך ממי שהרע ויראו ממנו וידך לא תהיה בו וכדרך נסתר כראה לפי
אשלמה מענין השלמה ומעניין כן מן הדבש ושלם את הבית כלומר אם נמשכה והשתקעת אחר התענוגים
הגשמיים כבר מיד והעתק ממנו אל הקוה האחרון לכך רפואה ואל תאמר להמשך אחרי החומר ולהשלים התאוה
כפי מה שהתחלת. מהר לאחר בהמשך ממנה שהוא גלות בו שיקרך בזה כזה לגוף בהמעטיך אותו מהפך אל הפך
אבל קוה אל ה' ויושע לך"

מאירי תועבת יי' יפורש בו מה שפירשנו למעלה בפסוק

אבן ואבן איפה ואיפה ואמרו לא טוב [illegible]

[illegible]

תועבת יהוה אבן ואבן ומאזני מרמה לא טוב׃ מיהוה מצעדי גבר ואדם מה יבין דרכו׃ מוקש אדם ילע קדש ואחר נדרים לבקר׃

מרחקין אינון קדם אלהא מתקלא ומתקלא ומסתא ורמיותא לא שפיר קדמוהי מן קדם ייא הלכתיה דגברא ובר נש לא מתבין ארחיה׃ פחא הוא לגברא דנדיר לקודשא ובתר הבן תריא ליה נפשיה׃

רל"בג תועבת יי' הנה תועבת יי' אבן ואבן ר"ל אם יהיו במדותיו

[illegible]

[illegible]

[illegible]

מזרה רשעים מלך חכם וישב עליהם אופן׃ נר יהוה נשמת אדם חפש כל חדרי בטן׃

מבדר לרשיעי מלכא חכימא ומחפך עליהי גולגלאי׃ שרגא דאלהא נשמתא דבני נשא ובצביא כולהון גויה דבריסאי׃

רל"בג מזרה רשעים הנה המלך החכם יזרה ויפזר הרשעים

[illegible]

[illegible]